

अस्याः पुनर्मुद्रणाद्याः सर्वेऽधिकारा एतद्भाण्डागारकार्यवाहकैरायत्तीकृताः

All Rights Reserved by the Trustees of the Fund.

Printed by S. V. Parulekar, at the Bombay Vaibhav Press, Servants of India Society's
Home, Sandhurst Road, Girgaon, Bombay.

Published by Jivachand Sakarchand Javeri for Sheth Devchand Lalbhai
Jain Pustokoddhar Fund, at Sheth Devchand Lalbhai Dharmashala,
Badekhan Chaklla, Surat.

श्रेष्ठी देवचन्द लालभाई जह्वेरी.

जन्म १९०९ वैक्रमाब्दे
कार्तिकशुद्धैकादश्यां (देवदीपावली सोमवासरे)
सूर्यपुरे.

निर्याणम् १९६२ वैक्रमाब्दे
पौषकृष्णतृतीयायाम् (मकरसंक्रान्तमंदवासरे)
मुम्बय्याम्.

The Late Sheth Devchand Lalbhai Javeri.

Born 22nd Nov. 1852 A. D. Surat,

Died 13th January 1906 A. D. Bombay.

7-27 -Copies 5000.

N. S. P.

श्रेष्ठिचर्य देवचन्द लालभाई-जैनपुस्तकोद्धारः ग्रंथांकः ७६ ।

श्रीसर्वज्ञाय नमः ।

श्रीमद्विजयानंदसूरीश्वरपादपद्मेभ्यो नमः

श्रीशुभशीलगणिविरचिता

श्रीभरतेश्वरबाहुबलिवृत्तिः ॥

युगादौ व्यवहाराध्वा, सर्वो येन प्रकाशितः । स श्रीवृषभयोगीन्द्रो, दद्याद्द्वोऽव्ययसम्पदम् ॥ १ ॥ त्यक्त्वा
चक्रिश्रियं सद्यो, ललौ यः संयमश्रियम् । स श्रीशान्तिजिनो भूया-जनानां शिवशर्मणे ॥ २ ॥ येनासाववतारेण, यदुवंशः
पवित्रितः । स श्रीनिमिजिनाधीशो, भूयादव्ययसम्पदे ॥ ३ ॥ यस्य नामश्रुतेर्विघ्न-श्रेणिर्याति क्षयं क्षणात् । स श्रीपार्श्व-
प्रमुर्दधा-त्कल्याणकमलां सताम् ॥ ४ ॥ सेवतेऽङ्गमिषार्त्तिहो, यं बलेन पराजितः । स श्रीवीरविमुर्ध्वः श्रिये भूया-

च्छरीरिणाम् ॥५॥ महात्मनां मुमुक्षूणां, सतीनां च सुयोगिनाम् । नामोत्कीर्तनमात्रेण, शिवश्रीर्जायते नृणाम् ॥ ६ ॥
तपागच्छाधिपाः श्रीमन्—मुनिसुन्दरसूरयः । तच्छिष्यः शुभशीलाब्धो, भरतादिकथां व्यधात् ॥७॥ तथाहि, तत्र प्रथमम्—

भरहेसरबाहुवली, अभयकुमारो य ढंढणकुमारो ।

सिरिओ अन्निआउत्तो, अइमुत्तो नागदत्तो अ ॥ १ ॥

इत्यादि त्रयोदश गाथा । दानविषये श्रीभरतचक्रिबाहुवलिकथा । सा तु श्रीऋषभदेवचरित्रं विना
वक्तुं न शक्यते, तेनादौ श्रीयुगादिदेवस्य त्रयोदश भवा उच्यन्ते—“घण १ मिहुण २ सुर ३ महबल ४ ललियंगसुर
५ वयरजंघ ६ मिहुणे य ७ ॥ सोहम्म ८ विज्ज ९ अच्चुय १० । चक्की ११ सव्वट्ठ १२ उसभे अ १३ ॥ १ ॥”
तथाहि—पूर्वं क्षितिप्रतिष्ठिते पुरे घननामा सार्थवाहोऽजनि । तेनाऽन्यदा चिंतितं, लक्ष्मीं विना नरः शोभां नाप्नोति ।
यतः—“वरं वनं व्याघ्रगणैर्निपेवितं, जलेन हीनं बहुकण्टकाकुलम् । तृणैश्च शय्या वसनं च वल्कलं, न बन्धुमध्ये विधनस्य
जीवितम् ॥ १ ॥ हुंति ए हुंति गुणा, जंति ए जीइ जंति संतावि । जीसे निस्सेसगुणा, घच्चाणं सा जयउ लच्छी ॥ २ ॥
आलस्यं स्थिरतामुपैति भजते चापल्यमुद्योगितां, भूकत्वं मितभाषितं वितनुते मौढ्यं भवेदार्जवम् । पात्रापात्रविचार-

भावविरहो यच्छत्युदारात्मतां, मातर्लक्ष्मि ! तव प्रसादवशतो दोषा अपि स्युर्गुणाः॥३॥”विमृश्येति लक्ष्म्यर्थं वसंतपुरपत्तने
 गन्तुं पुरमध्ये पटहोद्घोषणामदापयद्धनः । ततो भूरिसमुदाये मिलिते सन्मुहूर्त्तं जग्राह । तृतीया तिथिः भृगुवारः
 रेवतीनक्षत्रम् । यतः—“आदित्यहस्तो गुरुणा च पुष्यो, बुधाऽनुराधा शनिरोहिणी च । सोमेन सौम्यं भृगुरेवती च, भौमाश्विनी
 चामृतसिद्धियोगाः ॥ ४ ॥ अश्विनीपुष्यरेवत्यो मृगमूलं पुनर्वसुः । हस्तज्येष्ठाऽनुराधाः स्युः, यात्रायै तारका-
 बले ॥ ५ ॥ ” यावद्धनश्चलितुकामोऽभूत्तावच्छ्रीधर्मघोषसूरयस्तत्राम्येत्य, धर्मलाभपूर्वं धनदत्तासने उपविश्य,
 धर्मकथामिति प्रोचुः । —“चत्वारो धनदायादा, धर्मचौराग्निभूभुजः । ज्येष्ठेऽप्यपमानिते पुंसां, व्रन्ति त्रीणि बलाद्धनम्
 ॥१॥ गव्यूतं प्रव्रजन्मार्गे, यः पाथेयं करोति सः । मृत्युमार्गे न वै कुर्याद्दुर्वृद्धिः सज्जनैर्विना ॥२॥ शम्यलं कुरु रे मूढ धर्म
 दानं तपो जपम् । इहाऽमुत्र हितार्थाय, न ज्ञातं व्रजनं भवेत् ॥३॥ धर्माच्छम्वलतो नृदेवखचरव्यालेन्द्रसौख्यं भवेत्—दत्रा-
 ऽमुत्र च चन्द्रनिर्मलयशः पूजादिकं प्रत्यहम् । पापेनैव च दुःखदुर्गतिभवं श्वभ्रादिकं दुःसहं, निन्दाकीर्तिगणं
 तदेव कुरु भो आतः ! यदिष्टं तव ॥ ४ ॥ श्रुत्वेति धनः प्राह—किं कार्यं श्रीपूज्यपादानामादिशन्तु, गुरुभिरुक्तं वयं
 वसन्तपुरपत्तने जिगमिषवः स्मः । धनः प्राह—“भगवन्ममोपरि कृपां कृत्वा मया सार्धं समागच्छत । ममापि

मार्गे धर्मश्रवणश्रीपूज्यपादनमनात्पुण्यं भवति । ” ततः शोभने दिने सुशकुनेषु जायमानेषु, जम्बूचासमयूरदर्शन-
 प्रदक्षिणावर्त्तोत्तरणादिना धनसार्थवाहः श्रीधर्मघोषसूरिभिः सह चचाल । यतः—“जम्बूचासमयूरे, भारद्वाजे तद्देव
 नउले य । दंसणमेव पसत्यं, पयाहिणे सच्चसंपत्ती ॥ १ ॥ व्रजित्वा वामदिग्भागं, दक्षिणात्मधुरस्वरः । काकः
 पूरयते नित्यं, प्रस्थितानां मनोरथान् ॥ २ ॥ चक्रवाकभारद्वाज-हंसहारीतसारसाः । कलधिकस्तु दात्यूह-चकोरज-
 लकुर्कुटाः ॥ ३ ॥ एतेषां लोमशश्चापि, दर्शनं मङ्गलप्रदम् । लटाखंजनचापानां, दक्षिणे गमनं शुभम् ॥ ४ ॥ दिट्टिभः
 कौशिकश्चापि, वामो राजशुकः शुभः । मयूरश्च तथा श्येनो, दक्षिणाद्वामगः शुभः ॥ ५ ॥” मार्गेऽन्येद्युरुपायनागतं, परि-
 पक्करसालफलपरिपूर्णं स्थालं, श्रीगुरुणां पुरो मुक्त्वा धनः सार्थवाहः प्राह—“भगवन् ! अमूनि सहकारफलानि
 गृहाण, मम पुण्यं भवति । ” गुरवस्तं भद्रकस्वभावं विज्ञाय जीवाजीवादिस्वरूपं तस्य पुर एवं प्ररूपयामासुः ।
 मूलं धम्मरस दया, असेसजीवाण होइ सा जणणी । जं तसथावरजीवाण, रक्खणं होइ जइ धम्मो ॥ १ ॥
 जीवस्वरूपं त्वेव प्रोच्यते जिनेन्द्रैः—भूजलजलणाऽनिलवण-वित्तिचउपंचेदि एहि नवजीवा । मणवयणकायगुणिया,
 हवंति ते सत्तवीसाओ ॥ २ ॥ इक्कासीई ते करणकारणाणुमइताडिया होइ । सच्चिय तिकालगुणिया, दुन्निसया हुंति तेआला

॥ ३ ॥ एतेषां जीवानां यो वर्ध मनसा वचसा कायेन करोति, तस्य दुर्गतिपातो भवति । यतः—‘जीवहिंसां जनः कुर्वन्निहाशं लभतेतराम् । परलोके समाप्नोति, दुःखं श्वभ्रादिकं स्फुटम् ॥१॥ जीवरक्षां जनः कुर्वन्, वाचा कायेन चेतसा । इहाऽमुत्र सुखश्रेणी, नराणां लभतेतराम् ॥२॥ आलं दीहमरोगमंगमसमं रूवं पण्डितं बलं, सोहृगं तिजगुचमं निरुवमो भोगो जसो निम्मलो । आणसिक्कपरायणो परियणो लच्छी अविच्छेयणी, हुज्जा तस्स भवंतरे कुणइ जो जीवाणुकंपं णरो ॥३॥ परसमयेऽप्युक्तम्—“ यो दद्यात्कांचनं मेरुं, कृत्स्नां चैव वसुन्धराम् । एकस्य जीवितं दद्यान्नच तुल्यं युधिष्ठिर ! ॥ १ ॥ देहिनः सुखमीहन्ते, विना धर्मं कुतः सुखम् । दयां विना कुतो धर्मः, तस्माच्चस्यां रतो भव ॥ २ ॥ अथ हृदयमंजरीशैवागमेऽपि प्रोक्तम्—“ सर्वेषां धर्माणामादि-रहिंसा निगद्यते सद्भिः । तद्रहिता नश्यन्ति हि, हतनायकसैन्यवत् धर्माः ॥ १ ॥ ” गीतायां—“ पृथिव्यामप्यहं पार्थ ! । वायावमौ जलेऽप्यहं । वनस्पतिगतश्चाहं, सर्वभूतगतोऽप्यहम् ॥ १ ॥ यो मां सर्वगतं ज्ञात्वा, न हिंसेत कदाचन । तस्याहं न प्रणश्यामि, स च मां न प्रणश्यति ॥ २ ॥ ” यत्र जीवस्तत्र शिव इति वचनात् । अतः स्थावरेष्वपि जीवत्वं सिद्धं, अतः साधुभिः सर्वप्रकारेण त्रसेषु स्थावरेषु जीवेषु हिंसा न कर्तव्या । ततः प्रासुकान्येवान्नपानानि गृहीतव्यानि, तदलमोभिः फलैः

सचित्तैः । ततो धनोऽवग्—“भगवन् ! अद्य प्रभृति मया प्रासुकान्येवाज्ञादीनि दातव्यानि” । ततः क्रमाच्चलनात् साथेस्य
 वर्षाकालः समागमत् । स च कीदृग्—“सर्वत्रोद्गतकन्दला वसुमती वृद्धिर्जडानां परा, जाता निःकमला स्थली समालिनैः प्राप्ता
 धनैरुन्नतिः । सर्पन्ति प्रतिमंदिरं द्विरसनाः संत्यक्तमार्गो जनः, हा कष्टं कलिकाल एष वहति प्रावृट्स्यरूपं भुवि ॥ १ ॥
 मेघो वृष्टुं लग्नः, वैषम्यं कर्दमादिना जातं, कापि शैलपार्श्वे वर्यायां भुवि सर्वः सार्थो निवेशितो धनेन । माणिभद्र-
 श्राद्धदत्तोपाश्रये गुरवः स्थिताः । कालविलम्बेन क्षीणपाथेये, सर्वलोका कन्दमूलादिभक्षितुं लम्बाः । तत्र मासद्वये जातेऽ-
 कस्मात् धनसार्थवाहस्य गुरवश्चेतोमार्गे समाययुः । ध्यातं च तेन, मया श्रीगुरवः सार्थमाकारिताः एकशोऽपि मया न
 तेषां भक्तपानादिचिन्ता कृता । अतो धिग् मामधमं, प्रतिपन्नविस्मारकम् । ये प्रतिपन्नं न कुर्वन्ति ते अधमा एवोच्यन्ते ।
 चलति कुलाचलचक्रं, मर्यादामधिपतन्ति जलनिधयः । प्रतिपन्नममलमनसां, न चलति पुंसां युगान्तेऽपि ॥ १ ॥
 तत्तियमिच्छं जंपह, जात्तियमित्ता च होइ निव्वाहो । वाया मूयाण नासइ, जीवंता मा मूया होंति ॥ २ ॥
 ततस्तत्कालं समुत्थाय धनः श्रीगुरुपार्श्वे गतः, ननाम च तान् । ततो धनोऽवग्—“भगवन् ! नाहं भाग्य-
 वानस्मि । मया श्रीपूज्यपादानां सार्थमाकारितानामेकशोऽपि सारा न कृता । श्रीपूज्यपादानां निर्वाहो दुःशक्योऽस्ति ।”

गुरुो जगुः—“ महानुभाग । महान् सार्थो विद्यते, श्राद्धाश्च बहवः सन्ति, तेषां शकटेषु प्रासुकमन्नपानादि सर्वं विलोक्य-
 मानं सदा लभ्यतेऽङ्गीक्रियते च । भवतः सार्थ एव वयमागताः तत्पुण्यं तव महज्जायमानमस्ति ” । सार्थेशोऽवगु-
 “ यत्स्वहस्तेन दीयते तदेव लभ्यते शरीरिभिः । स्वहस्तेनान्नपानादि, दीयते यद्विवेकिभिः । लभ्यते तज्जनैः संख्या-
 तीतपुण्यं न संशयः ॥१॥ मृतानामपि जन्तूनां, श्राद्धं चेत्तृप्तिकारणम् । तन्निर्वाणप्रदीपस्य, स्नेहः किं वर्द्धते शिखाम् ॥२॥
 धनसार्थवाहः प्राह—साधुयुग्मं प्रेष्यतां तत्र किमप्यहं प्रासुकान्नादि दास्ये । ततो गुरुमिस्तस्य शुद्धभावं
 मत्वा साधुयुग्मं धनस्योच्चारके प्रेषितम् । अन्नं दातुं यावत् सार्थपो विलोकतेस्म, तावदमत्रेपु किमपि न दृश्यते, पूर्वव्यय-
 कणात् । ततः स्त्यानीभूतं धृतं भाजनस्थं दातुं शुद्धभावात् सार्थप उत्थितो यावत्तावत् सार्थेशस्य शुद्धभावं मत्वा, प्रासुकं
 धृतं च वीक्ष्य साधुनाऽप्येतनेन विहृतम्, तदा तेन सार्थेशेन धृतं ददता मनुष्यमवायुः, पुण्यानुबन्धिपुण्यमर्जितं, बोधिबी-
 जं च । तथा च जिनागमः—“ केसिंचि होइ वित्तं, पत्तं अन्नेसु उमयमन्नेसु । चित्तं वित्तं पत्तं, तिल्लिवि केसिंचि धन्नाणं ”
 ॥ १ ॥ सिद्धांतेऽप्युक्तं—तहारुवाणं समणाणं माहणाणं भंते ! फासुएणं एसणिज्जेणं असणपाणखाइमसाइमेणं
 पडिलभेमाणेणं किं किज्जइ ? गोयमा ! तन्थ अट्ठकम्मपयडीओ धणीयबंधणवच्चाओ सिढिलबंधणवच्चाओ पगरइ,

दीहकालद्विआओ रहसिकालद्विआओ पगरइ, इमं च णं दीहमद्धं चाउरंतं संसारकंतरं थेवेणवि कालेण परियट्ठइ ।
 तथा चोक्तं—“अन्नंपानं तथा वस्त्रं, आलयः शयनाऽसने । शुश्रूषा वंदनं तुष्टिः, पुण्यं नवविधं स्मृतम् ॥ १ ॥
 साहूण कप्पणिज्जं जं नवि दिन्नं कहिंवि किंपि तहिं । धीरा जहुत्तकारिणो, सुसावगा तं न मुंजंति ॥ २ ॥
 तथा च—ददस्वान्नं ददस्वान्नं, ददस्वान्नं युधिष्ठिर ! । सद्यः प्रीतिकरं लोके, किं दत्तेनापरेण हि ॥ ३ ॥
 इत्यादि पात्रदानफलं धनो मत्वा घृतदानात्तदा मुक्तिगमनयोग्यं पुण्यं भावनयाऽर्जयामास । ततो धन उपाश्रये गुरुन्
 वंदितुं सदा याति, गुरुक्तं धर्ममश्रुणोदिति-संसारसागरोत्तारतरीतुल्यस्य श्राद्धधर्मस्य प्रतिष्ठानप्रतिष्ठमादौ सम्यक्त्वं
 वीतरागेणोक्तम्—“वीतरागप्रभुर्देवः, सुसाधुश्च परो गुरुः । कृपामूलस्तु सद्धर्मः, सम्यक्त्वमभिधीयते ॥१॥ जिणवयण-
 मेव तत्तंतत्थ रुई होइ दवसम्मत्तं । जहभावणाण सद्धा, परिसुद्धं भावसम्मत्तं ॥ २ ॥ सम्मत्तंमि यलद्धे, पलियपुहुत्तेण-
 सात्रओ हुज्जा । चरणोवसमखयाणं, सायरसंखंतरा हुंति ॥३॥ अंतमुहुत्तं पालिय, सम्मत्तं जो वमेइ पज्जंत्ते । तस्स य
 अवड्ढुपुग्गल, परियट्ठो चेव संसारो ॥ ४ ॥ भट्ठेण चरित्ताओ, सुहुयरं च दंसणं गहेयव्वं । सिज्झंति चरणराहिया, दंसण-
 राहिया न सिज्झंति ॥ ५ ॥ सन्नत्थ उचियकरणं, गुणाणुराओ रुई अ जिणवयणे । अगुणेषु अ मज्झत्थो, सम्म-

दिट्टिस्स लिंगाइं ॥ ६ ॥ आइपुढवोसु तीसुं, खइयं उवसामगं च सम्मत्तं । वेमाणियदेवाणं, पणियं तिरियाण
 एमेव ॥ ७ ॥ सेसाणं नारयाणं, तिरियत्थीणं च तिविहदेवाणं । पंचविहं सम्मत्तं, पन्नत्तं वीयराएहिं ॥ ८ ॥ अण-
 कोहाइचउफे, सम्माईपुंजतियगखवियंमि । जीवस्स सुहो भावो, अपुगगलं खाइयं सम्मं ॥ ९ ॥ मिच्छतं जमुइत्तं
 तं-लीणं अणुदियं च उवसंतं । मीसीभावपरिणयं, वेज्जं जं तं खउवसमं ॥ १० ॥ ” इत्यादिसदुपदेशामृतैर्मिथ्यात्वं मुक्त्वा
 सम्यक्त्वं धनसार्थवाहो ललौ । वर्षान्तेऽगस्त्युदयं ज्ञात्वा धनसार्थवाहस्ततश्चचाल । यतः—“ दिवा च कुरुते यस्मि-
 न्नुदयं मुनिपुङ्गवः । अनावृष्टिस्तदा घोरा, पिता विक्रयते सुतम् ॥ १ ॥ वर्षाकाले दिने यस्मि-न्नुदिते मुनिपुङ्गवः ।
 ततः स्तोकं पयोवाहो, मुञ्चते सलिलं भुवि ॥ २ ॥ ” क्रमाद्धनसार्थेशो वसन्तपुरं ययौ । तत्र कृतक्रयविक्रयोपार्जित-
 भूरिधनः पुनः स्वैर्पुरं प्रति चचाल । स्वपुरं समागतश्च क्रमात् समायातावसाने सप्तक्षेत्र्यां धनं व्यधत् । कृताराधनकः,
 पालितनिःकलङ्कश्चावकधर्मः, समाधिना विपद्य, उत्तरकुरुषु सीतासरित उत्तरतो जम्बूतरोश्च पूर्वतो युगलिधर्मत्वे-
 नोत्पेदे धनः । तत्र दशविधकल्पद्रुमास्तस्य मानसेप्सितं ददुः । तथाहि—“ ते मत्तंगा १ भिंगा २ तुडीयंगा ३
 दीव ४ जोइ ५ चित्तंगा ६ । चित्तरसा ७ मणियंगा ८, गेहागारा ९ अगणिया य १० ॥ १ ॥ मत्तंगाएसु मज्जं,

मधु पिज्जं भायणाइ भिगेसु । तुडियंगेसु य संगयतुडियाइं बहुपयाराइं ॥ २ ॥ दीवसिहा जोइसि-नामगा एए
करंति उज्जोयं । चित्तंगेसु य मज्जं, चित्तरसा भोयणट्ठाणा ॥ ३ ॥ मणियंगेसु य भूसण-वराइ भवणरुक्खेसु ।
अणियंगेसु य घणियं । वत्थाइ बहुप्पगाराइं ॥ ४ ॥ इत्थं दशविधकल्पवृक्षेभ्योऽधिगतानि सुखान्यनुभूय, तदायुःप्राप्ते
विषय, प्राग्जन्मकृतदानपुण्यानुभावात् सौधर्मे स्वर्गे सुरोऽजनि ॥ ॥ इति तृतीयभवः ॥

तत्र सुखान्यनुभूय चिरं ततश्च्युतः स सुरोऽपरत्रिदेहे गन्धिलावतीनाम्नि विजये वैताड्यगिरौ गन्धारदेशे गन्धस-
मृद्धपुरे शतवलनाम्नो विद्याधरस्य महाबलनामा सुतोऽजनि । सचाम्यस्तशस्त्रशास्त्रकलाकलापः
समये पित्रा राज्येऽभिषिक्तः ॥ तत्सुखानि भुञ्जानोऽन्यस्मिन्नवसरे समलंकृतास्थानसिंहासनः, संगीतके प्रवर्तमाने-
स्वयम्बुद्धाभिधेन सचिवेन राजा विज्ञप्तः इति—धिन्दी एस पमाओ, गलहत्थइ जो जियाण जिणधम्मं । नलिणीदल-
ग्गवोल्लिर-जललवपरिचंचले जीए ॥ १ ॥ इति तस्यानवसरोपदेशात् स नृपः किमेतदिति पृच्छन् मन्त्रिणाऽभाणि-
“यदद्य मया वने गतेन चारणमुनिर्भवत आयुःस्वरूपं पृष्टः सन् जगौ । मासमेकमस्य भूपस्यायुरस्ति ” । इति तद्वचना-
दनु राजा जगौ—“अद्य निशाशेषे संभिन्नश्रोतप्रमुखैरमात्यैरहमंघकूपे पातितोऽपि स्वयम्बुद्ध ! भवता एकेनोद्धृतः, इति

सद्यः स्वप्रफलसंवादी ममायं भवदुपदेशः” । स नृपः इत्युच्चरन् क्षीणे आयुषि किं कर्तव्यतामूढतयाऽनुतप्यमानः
 सन्निवेनोचे—“एगदिवसं पि जीवो, पवज्जमुवागओ अनन्नमणो । जइवि न पावइ मुरकं अवस्स वेमाणो होइ॥१॥”
 इति जैनसिद्धान्तगिः प्रामाण्यात् चारित्र्यग्रहणात् सफल्यं स्वं जन्म, परलोकं साधय । श्रुत्येति मंत्रिवचः
 क्षितिपतिः स्वं पुत्रं राज्ये निवेश्य, कृताष्टान्हिकामहः पुरस्सरं प्रव्रज्यां जग्राह, गुरुपार्श्वे । गुरुक्तविधिना गृहिताऽनशनः
 समाधिना विपद्य, ईशानदेवलोके श्रीप्रभविमाने ललिताङ्गनामा सुरः, प्रस्फुरद्दीप्तिभासुरशरीरः समजनि । तस्य स्वय-
 म्प्रभाभिधा देवी-पत्नी बभूव तथा समं दिव्यान् भोगान् चिरं भुञ्जानस्य तस्य देवस्य कदाचिदायुःक्षये स्वयम्प्रभा देवी
 स्वर्गात् च्युता । तस्या देव्या विरहेण विधुरोऽभूच्छलिताङ्गः । ततः उद्यानादिवापिषु रममाणः क्षणं न रतिं लेभे ।
 यतः—“देवाऽवि देवलोए, दिव्वाभरणेण रंजियसरीरा । जं परिवट्ठति तत्तो, तं दुक्खं दारुणं तोसिं ॥ १ ॥ तं
 सुरविमाणविभवं, चित्तिअ चवणं च देवलोगाओ । इय वलियं च जं नवि, फुट्ठइ सयसक्करं हिययं ॥ २ ॥ ईसा-
 विसायमयकोह—मायालोभेहि एवमाईहिं । देवाऽवि समभिभूया, तोसिं कुतो सुहं नाम ॥ ३ ॥ इतश्च स्वयम्भुक्कोऽपि
 मंत्री गृहीतव्रतोऽनशनेन मृत्वा तस्मिन्नेव कल्पे दृढधर्माभिधः शक्रसामानिकोऽभूत् । यतः—तवनियमेण य मुरको

दाणेण यं हुंति उत्तमा भोगा । देवैश्चणेण रज्जं, अणसणमरणेण इंदत्तं ॥ १ ॥ स एव देवः प्राग्भवसौहांदाव,
 ललिताङ्गसुरं विरहविह्वलं वीक्ष्य प्राह शोकापनोदाय—“ विषयगुणः कापुरुषं, करोति वशवर्तिनं न सत्पुरुषम् ।
 वध्नाति मशकमेव हि, लूतातन्तुर्न मातङ्गम् ॥ १ ॥ स्त्रीरागसागरस्यान्तश्चेतःपोतान्निमज्जतः । अपयाति मतिर्लज्जा
 पौरुषं साधुतावृत्तिः ॥ २ ॥ मा विपादं कुरुष्व त्वं, देव्या विरहितो मनाग् । कुरु चित्तं स्थिरं तस्मात्, सुखी-
 भवसि संततम् ॥ ३ ॥ संझरागजलबुब्बुउवमे, जीविए वि जलविंदुचंचले । जुवणे यं नईवेगसन्निभे, पावजीव किमयं
 न बुज्झसि ॥ ४ ॥ दुप्पयं चउप्पयं बहुप्पयंच अप्पयं समिद्धमहणं वा । अणवकएवि कयंतो हणइ हयासो अपरितंतो
 ॥ ५ ॥ एवमुपदेशो दीयमाने तेन सुरेण ललिताङ्गो न मनाग् मोहान्निवृत्तः ततो दृढधर्मा देवस्तस्या देव्याः
 प्राप्त्युपायं प्रोक्तवानिति घातकीखण्डे प्राग्निदेहे नन्दग्रामे नागिलस्य दरिद्रस्य श्रेष्ठिनः सप्तानां पुत्राणामुपरि तस्यां
 पत्न्यामष्टम्यां पुत्र्यां जातायां कुरूपायां भाग्यहीनायां पितरि प्रणष्टे, उद्वेगात् नामाकरणात् निर्नामिकेति नामाऽ-
 जनि, निर्नामिका क्रमाद्वृधे, कचिद् निर्नामिका गगनतिलकपर्वते दारुण्यानेतुं गता, तत्र तत्कालोत्पन्नकेवल-
 ज्ञानं युगन्धराभिधं मुनिं सिंहासनस्थं धर्ममुपदिशन्तं शुश्रावेति । “ आयुर्वायुचलं सुरेश्वरधनुर्लोलं बलं यौवनं

विपुलं धनं गिरिनीकल्लोलवच्चलम् । स्नेहं कुञ्जरकर्णतालचपलं देहं च रोगो कुलं ज्ञात्वा भव्यजनाः सदा
कुरुत भो धर्म महानिधनम् ॥१॥ दारिद्र्यनाशनं दानं, शीलं दुर्गतिनाशनम् । अज्ञाननाशिनी प्रज्ञा, भावना भवना-
शिनी ॥ २ ॥ " एवं गुरुपाशे धर्मे श्रुत्वा प्राप्तगृहिधर्मा कुमारिका निर्नामिका सा सम्प्रति वर्तते । साम्प्रतं चान-
शनं सा जग्राह, ततस्तत्र गत्वा स्वरूपं तस्या दर्शय कथय च, यथा सा निर्नामिका त्वदनुरागिणी भूत्वा मृत्वा च
नयम्प्रभैव प्रिया उत्पद्यतेऽत्रैव स्वर्गे, तथा कृते तेन देवेन सा निर्नामिका तत्रैव स्वर्गे ललिताङ्गस्य प्रियाऽभवत् ।
ततः स देवस्तया प्रियया सह विलसन् सुखीजातः ॥ इति ललिताङ्गदेवभवः ॥ ततः क्रमादायुःक्षये ललि-
ताङ्गसुरो जम्बूद्वीपे प्राग्विदेहे सीतासरिदुचरे तटे पुष्कलावतीविजये लोहार्गलपुरे स्वर्णजङ्घस्य राज्ञः लक्ष्मीदेवी-
कुक्षिजन्मा प्रद्युम्नप्रतिमो वज्रजङ्घोऽङ्गजोऽभवत् । पित्रा जन्मोत्सवः कृतः यौवनं प्राप क्रमाद्वज्रजङ्घकुमारः । इतः
स्वयम्प्रभापि स्वर्गात् च्युत्वा तस्मिन्नेव विजये पुण्डरीकिण्यां नगर्यां वज्रसेनतीर्थकरचक्रवर्तिनः श्रीमती नाम्ना सुताऽ
भूत्, सा क्रमाद्यौवनालङ्कृतदेहाऽजनि । एकदा श्रीमती सन्निहितवने समुत्पन्नकेवलज्ञानं मुनिं प्रेक्ष्य जाति-
स्मृतिं प्राप । ततः पूर्वभवपतिं करिष्यामीति निर्बन्धपरा पितुर्निर्देशात् पूर्वभवं स्वं स्वरूपं चित्रपट्टे लेखया-

मास । प्राप्तव्यो मम पूर्वभवं कथयिष्यति, तमहं वरिष्ये । ततः स्वयंवरमण्डपो मण्डितः । आहूता अनेके
 नृपराजकुमाराः ॥ तैर्भूपैस्तस्याः पूर्वभवो न कैरपि प्रोक्तः । तेषु तेषु सङ्केतेषु अपूरितेषु तत्रागाद्वज्रजङ्घुकुमारः
 चित्रपट्टे लिखितं पूर्वभवं स्वं वीक्ष्याकस्माज्जातिस्मृतिं प्राप । ततः कुमार्यो हृदयस्थान् पूर्वभवसङ्केतान् कुमारः कथ-
 यामास । ततस्तया स पूर्वभवसम्बन्धिनं पतिं मत्वा वरमालान्यासपूर्वमुपयेमे । ततो वज्रजङ्घस्तां परिणीय सन्महं
 स्वपुरमाययौ । ततः क्रमात् स्वर्णजङ्घुः पुत्राय राज्यं दत्वा स्वयं दीक्षां जग्राह । प्राप्तराज्यो वज्रजङ्घो न्यायाध्वना
 भुवं शशास । यतः—“ यो न्यायेन भुवं सर्वा, पैतृकीं पृथिवीपतिः । जुगोप स प्रयात्येव, वृन्दारकनिकेतनम् ॥१॥
 राज्ञि धर्मिणि धर्मिष्ठाः, पापे पापाः समे समाः । राजानमनुवर्तन्ते, यथा राजा तथा प्रजाः ॥ २ ॥” क्रमेण तस्य राज्ञो
 नन्दनो जातः । तस्य वज्र इति नाम दत्तम् । अन्येद्युः श्रीमतीभ्रातुः पुष्कलपालस्य राज्ञः सीमालभूपालैराक्रान्तस्य
 साहाय्याय वज्रजङ्घश्चचाल । मार्गे वज्रजङ्घश्चलन् दृष्टिविषं सर्पं तस्मिन् मार्गे श्रुत्वा तत्र गत्वा सर्पं प्रबोधयामास
 तद्(स्वद)र्शनात् । ततश्चलन् पुष्कलावतीं पुरीं ययौ । तत्रागतान् सर्वान् पुष्कलपालस्य रिपून् हत्वा स्वां पुरीं
 प्रति चचाल । इतस्तस्मिन् मार्गे मुनियुगस्य ध्यानं कुर्वतः सर्वकर्मक्षयात् केवलज्ञानं जातम् । वज्रजङ्घः पत्नीयुतो

मुनिसेनसागरसेनाम्यमुनियुगं प्रणनाम । तयोर्मुन्योः पृथग् पृथग् उपदेशं श्रुत्वा स्वपुरमाययौ । अन्येद्युर्वज्रजङ्घेनो-
त्तम-मिगे । व्रतमहं ग्रहीष्ये त्वं समाधिना गृहिधर्मं पालय । पत्नी जगौ । पुराऽहमपि व्रतं ग्रहीतुकामाऽस्मि, यदि
त्वाया व्रतं ग्रहीष्यते, तदाऽहमपि त्वया सह दीक्षाग्रहणं करिष्ये । अत्रान्तरे पुत्रो मातापित्रोः संयमग्रहणाभिप्रायमजा-
नानो निपं दातुकामोऽभूत् । ततः पुत्रेण राज्यार्थिना विपदानात् मातापितरौ हतौ । इतिवज्रजङ्घभवः ॥ ६ ॥ शुभ-
प्यानात् तौ मृत्वा उत्तरकुरुषु समुत्पन्नौ । युगमधर्मेण तत्र दशविधकल्पवृक्षपूर्णमनोरथौ सुखिनौ बभूवतुः । इति
युग्मिभयः सप्तमः ॥ ७ ॥ ततो मृत्वा तौ मिथः स्नेहलौ प्रथमस्वर्गे सुराबभूवताम्, तत्रातीव सुखिनौ जातौ । इतिसुरभयो-
ऽष्टमः ॥ ८ ॥ स्वर्गात् व्युत्वा जम्बूद्वीपे विदेहे क्षितिप्रतिष्ठितपुरे स्वर्गिपुरसोदरे, सुविधिवैद्यस्य जीवानन्दनामा पुत्रोऽभूत् ।
तत्रैवेशानचन्द्रस्य भूपस्य महीधरनामा पुत्रो बभूव १ ॥ मन्त्रिपुत्रः सुबुद्धिरासीत् २ ॥ सार्धवाहाङ्गजः पूर्ण-
भद्रः ३ ॥ श्रेष्ठिसूनुर्गुणाकरोऽभूत् ४ ॥ श्रीमतीजीवः स्वर्गात् व्युत्वा तत्रैव श्रेष्ठिपुत्रः केशवनामाऽभवत् ५ ॥
एतेषां जीवानन्देन सह सौहार्दमभूत् अत्यन्तम् । कदाचिज्जीवानन्दवैद्यस्य सन्तानि तेषां वयस्यानां पञ्चानां तस्थुषां
गुणाकराख्यो जैनमुनिः कुष्टगलदेहः पारणार्थं समागात् । तस्य यतेस्तादृशं देहं कुष्टव्याधिग्रस्तं वीक्ष्य भियाश्चि-

न्तयामासुः । एष मुनिरतीव व्याधिना ग्रस्तो दृश्यते । ततः सानुकम्पो जीवानन्दो जगौ—अयं मुनिर्महता धनव्ययेन
 सज्जीक्रियते । लक्षपाकतैलं गोशीर्षचन्दनं रक्तकम्बलं च विलोक्यते । तैलं तु मम मन्दिरे समस्ति । शेषवस्तुद्व-
 योपायश्चिन्त्य एव । असौ यतिः सुमहाभागस्तपस्वी स्वशरीरनिरपेक्षोऽस्ति । यद्यस्योपकारः करिष्यते कुप्टस्फेदनेन
 तदा मुक्तिगमनयोग्यं कर्मोपाज्यते । यतः—“ ज्ञानवान् ज्ञानदानेन, निर्भयोऽभयदानतः । अन्नदानात् सुखी नित्यं,
 निर्व्याधिर्भेषजाद्भवेत् ॥ १ ॥ ” अथ तदौषधप्राप्तये महीधरपुत्राद्याः पञ्चापि जीवानन्देन समं कस्यापि सुहृदो महे-
 म्यस्याऽऽपणे मूल्येन यत्यर्थं गोशीर्षचन्दनरत्नकम्बले याचन्ते स्म । धर्मेण तेन तद्वस्तुद्वयं यत्यर्थं दत्तम् । प्रोक्तं
 ममापि पुण्यं भवति । पापिनामौषधे दत्ते पापमेव भवति । धर्मिणां तु दत्ते धर्म एव भवति । धर्मी तु धर्ममेव-
 करोति । तस्य पुण्यविभागो वैद्यस्यौषधदातुर्भवति । ततस्ते सर्वे सुहृदस्तानि औषधानि लात्वा वने ययुः तस्य मुने-
 स्तेन तैलेन प्रथमं देहेऽभ्यङ्गनं कृतम् । तच्चैलयोगात् अतीव तापिते साधुवपुषि रत्नकम्बलं निदधे । तापव्याकुलाः
 साधुदेहस्थाः क्रमयो रत्नकम्बले लग्नाः । ततो वैद्येन दीर्घदर्शिना ते क्रमयोऽतीवार्द्रगोशयमध्ये स्थापिताः । ततस्त-
 देहे शीतानिमित्तं गोशीर्षचन्दनाङ्गरागः कारितः इति । एवं त्रिःकृत्वा प्रतीकारेण मुनिं पट्टकृत्य ते क्षमयामासुरिति

भगवान् । पुष्पाटरीरे किमप्यपराधः कृतः स क्षम्यताम् । ततस्तं यतिं प्रणम्य तस्मै श्रेष्ठिने यतिर्नारीगः कृतोऽस्ति
 भयत औपगाम्यामिति निवेद्य च स्वस्थानं ययुः । स च श्रेष्ठी तदीपधदानपुण्यमनुमोदमानो गृहस्थ एव सर्वकर्म-
 क्षयात् केवलज्ञानं प्राप । तेऽपि च सुहृदो गोशीर्षरत्नकम्बलौ विक्रीय तद्वज्येण निजकाञ्चनलक्षद्वयेन च जिनालयं
 कारयामासुः । इति नवमो भवः ॥ ९ ॥ ते सर्वे जीवानन्दादयः क्रमात् प्रव्रज्यां गृहीत्वा द्वाविंशतिसागरा-
 युत्तरान्युते स्वर्गे त्रिदशा बभूवुः ॥ इति दशमो भवः ॥ १ ॥

अथ जीवानन्दजीवस्ततश्च्युत्या प्रथमं जम्बूद्वीपे प्राग्विदेहे पुष्कलावतीविजये पुण्डरीकिण्यां वज्रसेनस्य
 तीर्थकरभूपतेः धारिणीदेव्याः—कुक्षौ चतुर्वशस्वप्रसूचितोऽवततार क्रमात् पुत्रोऽभवत् । वज्रनाभनामा ज्येष्ठनन्दनः
 समभूत् । नृपामात्यश्रेष्ठिसार्थेशानां जीवास्ततश्च्युताः क्रमेण बाहुसुबाहुपीठमहापीठनामानः कनीयास्तस्य सोदरा-
 अत्यारो बभूवुः । केशवजीवरत्न स्वर्गाञ्च्युतः सुयशा नामा भूपुत्रो भूत्वा वज्रनाभं सिषेवे । वज्रसेनभूपो वज्रना-
 भाय पुत्राय राज्यं वितीर्थ लोकान्तिकदेवैर्जय नन्देति जल्पिते सांवत्सरिकं दानं दत्त्वा दीक्षां जग्राह । क्रमेण केवल-
 ज्ञानं प्राप । वज्रनाभरत्न प्राप्तपट्खण्डराज्यः स्वयं समस्तचक्रवर्तिपदभागभूत् । अन्येद्युस्तस्मिन्नेव पुरे श्रीवज्रसेन-

स्तीर्थकरः समवसृतः । तदा चक्री सपरिवारः पितुः तीर्थकृतो धर्मोपदेशं श्रोतुं गतः । जिनेन्द्रस्तत्रेति धर्मोपदेशं
 प्राह “न श्रीर्मे विपुला जने न च मतिर्जाता न वा सूनवो, जाता वा न गुणास्पदं न च मुदं धत्ते कुटुम्बं मम । द्विष्टो-
 भूमिपतिः खलाश्च कुद्वशो देहं रुगार्तं सुतो-द्वाह्या भूरिक्लृणं ऋणन्ति गृहिणां चेतांसि चिन्ता इमाः ॥१॥ प्राग् जन्मजाते
 सुकृते सति प्रभो ।, विवेकिभिस्तत् पुनरर्ज्यते नवम । नीवीधनाऽदस्य पुनः कुतोऽर्जनं, वापः क वा प्रोपितव्रीज-
 भोजिनः ॥ २ ॥ ” एवं धर्मोपदेशं श्रुत्वा सज्जातवैराग्यो वज्रनाभो बाहुसुबाहुपीठमहापीठभ्रातृभिः सुयशसा च
 सार्धं संयमश्रियं जग्राह । वज्रनाभो यतिः क्रमाद् गुरुपार्श्वे पठन् द्वादशाङ्गभृत् बभूव, शेषा एकादशाङ्गधारिणो-
 ऽभवन् । अर्हदादिभिर्विंशतिस्थानकैस्तीर्थकरपदवीं बबन्ध वज्रनाभः । यतः—“वज्रनाभस्तु विंशतिस्थानैरोभिर्मनोरमैः ।
 निर्ममे तीर्थकृन्नाम-कर्म भवाब्धितारकम् ॥१॥” तथाहि—“अरिहंत १ सिद्ध २ पवयण ३ गुरु ४ थेर ५ बहुस्तुए ६
 तवस्सीसुं ७ । वच्छल्लयाइ एसिं अभिक्खनाणोवओगे य ८ ॥ १ ॥ दंसण ९ विणए १० आवरसए य ११
 सीलव्वए निरइआरो १२ । खणलव १३ तव १४ च्चियाए १५ वेयावच्चे १६ समाही १७ य ॥ २ ॥ अपुव्व-
 नाणगइणे १८ सुअभत्ती १९ पवयणे पभावणया २० । एएहि कारणेहिं तित्थयरत्तं लहइ जीवो ॥ ३ ॥ ”

शुद्धमज्ञं समानीय, विभज्य बाहुसंयतः । वदानो यतिभ्यश्चाक्रि-कर्मोपार्जितवान् क्रमात् ॥ १ ॥ साधुपञ्चशतीनां स-
द्विश्रामणविधानतः । अतीवचलकर्मादि, सुबाहुरर्जयत् स्वयम् ॥ २ ॥ वज्रनाभगुरौ वैया-वृत्यं विश्रामणादिकम् ।
बाहुसुयाह् कुर्वाणौ, पुण्यमर्जयतां नवम् ॥ ३ ॥ यदा यदा तयोर्व्याख्यां, कुर्वते गुरवः स्फुटम् । तदा पीठमहा-
पीठौ, सहेते न स्वचेतसि ॥ ४ ॥ मायामिथ्यात्वयोगेन, क्रोधादिकृत्यतत्परौ । स्त्रीत्वकर्म भृशं पीठ-महापीठौ बब-
न्धतुः ॥ ५ ॥ यतः—“जो चवलो सठभावो, मायाकवडेहि वंचए सयणम् । न य कस्स य बीसत्थो, सो पुरिसो
महिलया होइ ॥ १ ॥” सुयशाः संयतस्तत्र, कुर्वन् धर्मं निरन्तरम् । अर्जयामास कल्याण-प्रातिकर्म निरव्ययम्
॥ २ ॥ इत्येकादशमो भवः ॥ ११ ॥ एते सर्वे चतुर्दशलक्षपूर्वा यावत् निःकलङ्कं व्रतं प्रतिपाल्य आयुःप्रान्ते
समाधिना मृत्वा सर्वार्थसिद्धिविमाने समुत्पन्नाः ॥ इति द्वादशो भवः ॥ १२ ॥ इतश्चावसर्पिण्यां सुषमदुःखमा-
भिधत्तृतीयारकप्रान्ते प्रान्तपत्न्योपमाष्टभागशेषे इहैव जम्बूद्वीपे दक्षिणभरतार्धे गङ्गासिन्ध्वोरन्तराले प्रथमः कुलकरो
विमलवाहनाहोऽभूत् १ । तस्य पत्नी चन्द्रयशाः । तदा च क्रमात् समयहीनताभवनात् स्वल्पेषु कल्पवृक्षेषु
जायमानेषु कलहकारिषु युगलिषु च हकारनीतिः प्रवर्तयामास । तयोः षण्मासशेषायुष्कयोश्चक्षुष्मान् चन्द्रकान्तेति

युगलमभवत् २ । तयोश्च यशस्वी स्वरूपेति युगलं बभूव ३ । अस्य राज्ये मकारनीतिरभूत् । ततोऽभिचन्द्रः प्रिय-
ङ्गुरीति युगलं जातम् ४ । यतः—“नवधणुसयाइ पढमो, अड्डसत्तद्धसत्तमाइं च । छच्चेव अद्धछट्ठा, पंचसया
पणवीसं तु ॥ १ ॥ संघयणं संठाणं, उच्चत्तं चेव कुलगरेहि समं । वज्जेण एगवत्ता, सव्वाओ पियङ्गुवत्ताओ ॥ २ ॥ ”
ततस्तदपत्यद्वयं प्रसेनजित् पूर्णकांता इति युगलं जातम् ५ । अस्य काले धिक्कारनीतिरजनिष्ट, तस्यापत्यद्वयं
मरुदेवः श्रीकांता इति युगलं जज्ञे ६ । ततः सप्तमं श्रीनाभिर्मरुदेवीति युगलं बभूव ७ । नाभिस्तु सपाद-
पञ्चशतधनुर्देहः मरुदेवी अपि सपादपञ्चशतधनुर्देहाऽभूत् । इतस्तृतीयारस्य चतुरशीतिपूर्वलक्षेणैकोननवति-
पक्षाधिकेषु अवशिष्टेषु आपाढशुद्धचतुर्दश्यामुत्तरापाढानक्षत्रे सर्वार्थसिद्धिविमानात् त्रयस्त्रिंशत् सागरो-
पमप्रमितायुरनुभूय ततश्च्युत्वा श्रीवज्रनाभजीवः मतिश्रुतावधिज्ञानशाली गजादिचतुर्दशमहास्वप्नसचिततीर्थ-
करजन्मा मरुदेव्याः कुक्षाववातरत् । तदा च नारकाणामपि सुखमजनि । यतः—“नारका अपि मोदन्ते, यस्य कल्या-
णपर्वसु । पवित्रं तस्य चारित्रं, को वा वर्णयितुं क्षमः ॥ १ ॥ ” तस्मिन् काले स्वप्नपाठकादयो न सन्ति । तदा
शक्रः प्रभुभक्त्या स्वामिरक्षार्थं आभियोगिकान् स्वसेवकान् भुमोच । नवमासे सार्द्धसप्तदिने व्यतिक्रान्ते चैत्रासि-

ताष्टम्यां उत्तराषाढानक्षत्रे गते चन्द्रे युगलघर्मिणं पञ्चशतधनुस्तनुमानं सुवर्णवर्णशरीरं वृषभध्वजं सर्वाङ्गितलक्षणं
प्रथमं जिनं पुत्रं मरुदेवी स्वामिनी सुपुत्रे । जन्माभिषेककरणं शक्रश्चक्रे । अवतारितस्वाङ्गुष्ठामृतास्वादादुपचित-
तनुर्लङ्घनवृषभस्य दर्शनात् स्वमेऽप्यादौ वृषभदर्शनात् वृषभ इति नाम दत्तम् । युगलजातायाः कन्यायाः सुमङ्गलेति
नाम दत्तम् । वृषभस्य किञ्चिद्दूने हायने व्यतिक्रान्ते, शक्रः इक्षुदण्डं लात्वा प्रभुं नन्तुं वंशस्थापनाय चागात् ।
तदा वृषभेण बालस्यभावात् इक्षुदण्डं गृहीतुं हस्तः क्षितो भक्षणेच्छया । ततः शक्रेण वृषभवंशस्य इक्ष्वाकुरिति नाम
दत्तम् । ततः सदा सुरा उत्तरकुरुतः फलानि प्रमुकृते प्रत्यहं क्षीरोदजलानि चोपनयन्ति स्म । अथ दश (देशोन)
वर्षदेश्ये प्रभौ अकाले तालफलपतनतो युगालिनः पुरुषस्य (जन्मदिने) मृतिरभवत् । स्त्री तु स्थिता सुनन्देति तस्या
नाम । ततो युगलिभिः श्रीनाभिकुलकराय युगालिनो मृतिस्वरूपं प्रोक्तम् । अथ यौवनस्थस्य प्रभोः श्रीनाभिराज्ञां सुम-
ङ्गलासुनन्दयोः पाणिग्रहे क्रियमाणेऽवधिना विज्ञाय वासवः सहाप्सरोभिस्तत्र समागात् । प्रभुरपि अवश्यभोग्यं कर्म
जानन् सर्वमनुमेने । ततः प्रथममेव स्वामी सुमङ्गलासुनन्दाम्यां सह दिव्यधात्रीभिः स्नपितोऽवलितो भूषितश्चा-
नीतो मण्डपद्वारे कृतं दधिदूर्वालवणादि मङ्गलकर्म प्रभोरिन्द्रेण ततः शक्रः स्वर्गं समागात् । नवपरिणीतस्य प्रभोर्भ-

ङ्गलानीति मरुदेवाऽवग्-सूनो ! जङ्गमकल्पवृक्षविततः शाखाशतेन क्रमात्, त्रैलोक्यं निखिलं समीहितफलैः संतर्प्य यैः
सन्ततम् । सत्याशीरिति या वधूद्वयजुषः प्रोवाच तत्राङ्गिनां, प्रीत्यै श्रीमरुदेव्यसौ विजयतां तीर्थङ्करस्य प्रसूः
॥ १ ॥ इति मातुराशिपं प्रमुः पाप । किञ्चिदूनेषु षड्वर्षलक्षेषु व्यतिक्रान्तेषु सर्वोर्थसिद्धिविमानाब्ध्युत्वा
बाहुपीठजीवौ सुमङ्गलादेव्याः कुक्षाववातरतुः । तदा सुमङ्गला चतुर्दश महास्यमानि गजादीनि ददर्श ।
क्रमात् तयोर्जातयोर्जन्मोत्सवे कृते पुत्रस्य भरत इति नामाऽभूत् पुत्र्याश्च ब्राह्मीति नामाऽजनिः । सुबाहुमहापीठ-
जीवौ सुनन्दायाः कुक्षौ युग्मत्वेन बभूवतुः । पुरुषस्य बाहुबलिरिति नामाऽभूत्, पुत्र्याश्च सुन्दरीति नाम दत्तम् ।
क्रमात् सुमङ्गला एकोनपञ्चाशत् युगलानि प्रासूत । एवं ऋषभदेवस्य पुत्रशतं पुत्र्यौ ब्राह्मीसुन्दर्यौ । क्रमात्
कल्पवृक्षेषु हीनसत्त्वेषु फलदानशक्तिषु कपायबहुलानां नीतिमर्यादालङ्घनपराणां मिथः कलिपराणां युगलिनां श्रीना-
मिकुलकरेण श्रीऋषभदेवः समर्पितो मर्यादायै । ततस्ते युगलिन एकीभूय परमेश्वरं महतः स्थलस्योपरि उपवेश्य
नलिनीपत्राण्यादाय हस्तेषु भगवत्स्नानार्थं जलाशये गताः । इतः शक्रः स्वर्गादेत्य परमेश्वरं तादृशे रत्नसिंहासने
निवेश्य द्वापञ्चाशच्चन्दनरसेनोपलेप्याभरणाम्बराणि परिधाप्य प्रच्छन्नः स्थितः । इतस्ते युगलिनो गृहीतपद्मिनी-

पत्रस्थजलाः प्रभुं तादृशं दृष्ट्वा प्रदाक्षिणीकृत्य चिन्तयामासुः । यदि जलं मस्तकोपरि प्राक्षिप्यते । तदा सर्वाणि वस्त्राणि
 विनश्यन्ते । ततस्ते प्रभोः पदयोरधस्तादभिपेकं चक्रुः । तद्विनयसन्तुष्टः शक्रः प्रकटीभूय प्रभुं भक्त्या प्रणम्य सुवि-
 नीता एते युगलिन इत्युक्त्वा तस्मिन् स्थाने द्वादशयोजनायामां नवयोजनविस्तृतां नद्यां पुरीं विनीतामिति चकार ।
 प्रभोर्जन्मतो विंशतिपूर्वलक्षाणि व्यतिक्रान्तानि । ततः प्रमुणा केचिद्युगलिनः सचिवाः कृताः । केचिद् दूर्गाऽऽरक्षकाः
 कृताः केचिच्च भोगा-गुरवः कृताः केचिद्वयस्या-राजन्याः कृताः शेषाश्च युगलिनः क्षत्रियाः पत्तयश्च कृताः । ततः
 करितुरगगोमहिषादिसङ्ग्रहः कारितः प्रमुणा । अथ कल्पद्रुमेषु उच्छिन्नेषु गतेषु अपकौषधिभक्षणपराणां युगलिना-
 मुदरेषु दुप्यत्सु प्रमुणोक्तम् । हस्ततले कुक्षौ (कक्षायां) च मुक्त्वौषधीः भक्षयत । यतः-“ओमपाहारंता, अजीरमाणंभि
 ते जिणमुर्विति । हत्येहिं घंसिउणं, आहारेह चि ते भणिआ ॥१॥ आसी अ पाणिघंसी तिम्मिअतंदुलपवालपुडभोई ।
 हत्यतलपुडाहारा, जइआ किर कुलकरो उसहो ॥ २ ॥” ततस्तथा कुर्वत्सु तेषु अग्निरुत्पन्नस्तं दृष्ट्वा भीतस्ते
 प्रभुपार्श्वेऽयेत्य जगुः । भगवन्नस्माकमौषधीर्भक्षयन् राक्षस उत्पन्नोऽस्ति । प्रमुणा ज्ञानेनाग्निसुत्पन्नं ज्ञात्वोक्तम्-तस्य
 राक्षसस्याग्नेर्मध्ये मुक्त्वा यूयं भक्षयत । ततस्तथा कुर्वत्सु तेषु राक्षसरूपोऽग्निः सर्वं भक्षयति । ततस्ते प्रभुपार्श्वं गत्वा

तदपि प्रोचुः । ततो वृषभेण कुम्भिकुम्भस्थलस्थेन मृत्तिकामानाय्य प्रथमं कुम्भं घटयित्वाऽर्पयामास । प्राह च-एवंविधान्
कुम्भान् कृत्वा वह्निना पाचयित्वा तेषु औषधीः स्थापयित्वा भक्षयत । ततः प्रभूक्तविधिना ते औषधीर्भक्षयन्तिस्म ।
ततस्ते सुस्त्रिनोऽभवन् । ततः प्रभुः शिल्पशतं प्रकाशयामास । ततः प्रजास्तथा चक्रुः । चतुर्धा सामदामादिनीतीः
प्रकाशयामास । द्वासप्ततिं कला नराणां भरतं शिक्षयामास । स्त्रीणां चतुःषष्टिं कलाः बाहुबलिं शिक्षयामास ।
अश्वभादीनां लक्षणानि प्रभुः प्रकाशयामास । दक्षिणहस्तेनाष्टादश लिपीर्ब्राह्म्यै, वामेन शयेन गणितानि सुन्दर्यै
प्रकाशयामास सारस्वतादिदेवा अभ्येत्य प्रभुं प्रोचुः-धर्मं तीर्थं प्रवर्तय त्वम् । ततः संयमग्रहणावसरं प्रभुरवधिना
विज्ञाय भरतायायोष्याराज्यं वितीर्य बाहुबलये वहलीदेशराज्यं च शेषेभ्योऽङ्गजेभ्यो यथायोग्यं पुरग्रामादि वितीर्य सांवत्स-
रिकं दानं ददौ ॥ ततः प्रभुः त्रिषष्टिपूर्वलक्षाणि निष्कण्टकां राज्यश्रियमुपभुज्य वसन्तसमये अष्टादशभारवनस्पति-
शोभाकारके चैत्रासिताष्टम्यां उत्तराषाढानक्षत्रगते चन्द्रे सुरासुरौघवाह्यां सुदर्शनाख्यां शिबिकामारुह्य सुरेन्द्रादि-
भूषणस्त्रितो राजमार्गे चचाल । प्रभुः क्रमादेवदुदुम्भौ वाद्यमानायां सिद्धार्योद्यानमाजगाम । प्रभुः शिबिकाया अव-
गत्याशोकतरुतले वसनाभरणानि मुमोच । प्रभुः ततो जम्भारिन्यस्तं देवदूष्यमंसे दधानश्चतुर्मुष्टिलोचं चकार । तदा

नक्षत्राह्वयेका मुष्टिः स्थिता प्रभोर्मस्तके । वासवेन कोलाहले निषिध्यमाने प्रमुर्नमरकारोच्चारणपूर्वं संयमं जग्राह ।
 तदा नाभेयस्य चतुर्थं ज्ञानं समुत्पन्नम् । यतः “काऊण नमुष्कारं, सिद्धाणमभिग्गहं तु सो गिण्हे । सव्वं मेऽकरणिज्जं,
 पावं ति चरित्रमारुढो ॥ १ ॥ तिहि नाणेहि समग्गा, तित्थयरा जाव हुंति गिहवासे । पडिवन्नंमि चरित्ते, चउनाणी
 जाव उउमत्था ॥ २ ॥ तदा भरताद्यैर्वहुभिर्भूपैर्निषिध्यमाना अपि कच्छमहाकच्छादयश्चत्वारो नृपसहस्राः प्रभुणा समं
 मंयमं ललुः । इन्द्रादिषु यथास्थानं गतेषु प्रभुरन्यत्र विजहार । प्रभुः पूर्वभवोपार्जिताशुभकर्मवशाद् भिक्षामलभानो
 र्गं यावत्तिराहारो विहृत्य गजपुरं समाजगाम । तत्र बाहुवलिपुत्रः सोमयशाः, तस्य पुत्रः श्रेयांसस्तत्साहाय्यात्
 शत्रुभिराक्रांतो महाभटो जयीजात इति स्वप्नमपश्यत् सोमयशा नृपः १। रविमण्डलतः श्रस्तः करौघो घटितः पुनः
 श्रीश्रेयांसकुमारेण स्वप्नं श्रेष्ठीति लब्धवान् २। पुनः श्रेयांसकुमारेण स्वप्नो दृष्टः मेरुर्मलिनो जातः सो मया
 पायसेन उज्ज्वलीकृतः ३। प्रातरतः शुभं भावि श्रेयांसस्योदयो महान् कोऽपीति मन्त्रयित्वा ते स्वस्ववेश्म त्रयोऽप्यगुः ॥ ३ ॥
 त्याति श्रीऋषभः किञ्चिन्नेति कोलाहलं नृणाम् । श्रुत्वा गवाक्षतोऽघाव-द्युवराजा प्रभुं प्रति ॥ ४ ॥ प्रभोर्दर्शनात्तदा
 जातिस्मृतिं प्राप्य पश्चान्नवभवं स्वं गृहीतसंयमं ज्ञात्वा प्रभुं चान्नग्रहणतत्परं ज्ञात्वा यावत् प्रासुकान्नं दातुकामः

श्रेयांसोऽभवत् तावद्धोकैर्द्वैक्यमानानि गजाश्वकन्याभरणादीनि वस्तूनि त्यजन् श्रेयांसकुमारगृहे प्रभुः समागत ।
 इतोऽकस्मादिक्षुरसभृतं कुम्भशतं केनचिद्राज्ञा श्रेयांसकुमाराय द्वौकनीचक्रे । ततो निरवद्याहारं तमिक्षुरसं विज्ञाय
 समुद्धसदतीवभावः संयोजितकरकमलः प्रभुं प्रति श्रेयांसः प्राह । प्रभो ! प्रसारयाह्वय करौ निस्तारयात्र माम् ।
 द्वाचत्वारिंशदोपरहितमाहारं लाहि साम्प्रतम् । अत्र कविघटना । दक्षिणकरं भिक्षामगृह्णानं दृष्ट्वा प्रभुः प्राह—भो दक्षिण-
 कर कथं भिक्षां न गृह्णासि ? दक्षिणहस्तोऽवग्—अहं दातृहस्तस्याधः कथं भिक्षां गृह्णामि । यतः—“ पूजाभोज-
 नदानशान्तिरूकलापाणिग्रहस्थापना—चौक्षप्रेक्षणहस्तकार्पणमुखव्यापारबद्धस्त्वहम् । ततो वामो हस्तो जगौ—वामोऽहं
 रणमम्मुक्त्वा द्वागणनात्रामादशय्यादिकृत्, द्यूतादिव्यसनी त्वसौ धनिगृहे गृह्णातु भिक्षामपि ॥ १ ॥ राज्यश्रीर्भवतांजि-
 ताऽर्थनिवहस्त्यागैः कृतार्थीकृतः, सन्तुष्टोऽपि गृहाण दानमधुना तन्वन्वयां दानिपु । इत्यब्दं प्रतिबोध्य दक्षिणकरं
 श्रेयांसतः कारयन्, प्रत्यग्रेक्षुरसेन पूर्णमृषभः पायात् स वः श्रीजिनः ॥ २ ॥ ” तदा जिनस्य पारणे जाते श्रेयांसस्य
 यशसा भुवनं पूर्णम् । भवनाङ्गणं सार्द्धद्वादशरत्नकोटिभिः परिपूर्णम् । घुट्टं च अहोदाणं, दिवाणि अ आहियाणि तूराणि ।
 देवा वि य संनिहिया, वमुहारा चेव वुट्टी य ॥ २ ॥ भुवनं जसेण भयवं, रसेण भवणं धणेण पडिहत्थो । अप्पा निरु-

रममुस्तो, मुपत्तदाणं महग्धविअं ॥ ३ ॥ रिसहेससमं पत्तं, निरवज्जं इक्षुरससमं दाणं । सेयंससमो भावो, हविज्ज
 जइ मगियं हुज्जा ॥ ४ ॥ इतः कच्छादयो भिक्षामलभमाना वनमध्ये तापसा जाताः, जटाधराभिधा अधुना निगद्यन्ते
 लोकैः । तत्पुत्रो नमिविनमी दूरगतत्वात् प्रमुदीक्षाग्रहणादनु समायातौ । भरतं सेवितुमनीहमानौ श्रीऋषभदेव-
 पार्श्वं गत्वा प्रोचतुरिति-स्वामिन्नावां तव सेवकौ तेन भरतपार्श्वे किमपि राज्यादिकं न याचिष्यते आवाभ्याम् । यत्र
 यत्र स्वामी पादौ घत्ते तत्र तत्र कण्टकादीन्यपसारयतस्तौ, यत्र प्रभुः कार्योत्सर्गे तिष्ठति तत्र तौ खड्गधरौ उभयतः पार्श्व-
 योस्तिष्ठतः सेवायै, प्रातः कमलैः प्रभुं प्रपूज्य राज्यमावयोर्देहीति जल्पतः । ततो धरणेन्द्रस्तत्रागतोऽवक्-भो नमिवि-
 नमी भवन्तौ राज्यारिणौ दृश्येते, प्रभुस्तु निर्ममो निर्द्रव्यश्च तेन भरतं राज्यं याचेथाम्, तावूचतुर्यदि प्रभुः राज्यं
 दास्यति तदा ददातु नो चेदेवं तिष्ठावः आवाम्, ततस्तयोर्दृढां भक्तिं ज्ञात्वा धरणेन्द्रोऽतीव सन्तुष्टः सन् प्रभुमुखे-
 ऽवतीय प्राह-चलतं युवां वैताढ्ये राज्यं दास्यामि युवाम्याम्, ततो द्वितीयं वृषभरूपं कृत्वा धरणेन्द्रो वैताढ्यं
 गत्वा तयोर्दक्षिणश्रेण्युत्तरश्रेण्योर्राज्यं ददौ, ४८ सहस्रं विद्याश्च वितीर्णवान् । उक्तं च—“मुणिणोऽवि तुह लीणा,
 नमिविनमी खेहराहिवा जाया । गुरुआण चलणसेवा, न निप्फला होइ कइयावि ॥१॥ नमिविनमीणं भायाण, नागिंदो

विज्जदाणवेयट्ठे । उत्तरदाहिणसेढी, सट्ठी पच्चास नयराइं ॥२॥” अन्येद्युर्भगवान् विहरमाणो बहुलीदेशविभूषणस्य तक्ष-
 शिलापुरस्य बहिरुद्याने सन्ध्यायां समेत्य कार्यात्सर्गे स्थितः । तदा पितुरागमनं ज्ञात्वा बाहुबलिर्ध्यातवान् । अधुना रात्रौ
 प्रायो वन्दनं मम न शोभते, प्रातर्विस्तरात् प्रभुं प्रणस्यामि एवं ध्यात्वा प्रातर्विस्तरं कृत्वा यावत् प्रभुं नन्तुं याति बाहु-
 बलिः तावदितः पूर्वं प्रभुर्विहारं व्यधात् । बाहुबलिः प्रभुमदृष्ट्वा खिन्नः सन् रुरोदतमाम् । अलक्ष्यलक्ष्य ! क्व गतस्त्वम्,
 एकशो दर्शनं देहि । ततो मन्त्रिवचसा स्वरथीभूय तत्र प्रभुपादुकायुक्तं स्तूपं महान्तं रत्नमयं कारयामास बाहुबलिः ।
 प्रभुरपि मौनावलम्बी वर्षसहस्रान्ते पुरिमतालपुरे शकटाह्वे वने कृताष्टमतपा वटवृक्षस्याधः स्थितः । फाल्गुनकृष्णै-
 कादश्यां उत्तराषाढानक्षत्रे प्रातः प्रभुः केवलज्ञानं प्राप । तत्क्षणादेव सर्वे सुरेन्द्रास्तत्र समेत्य समवसरणं रचयामा-
 सूर्ययाधिकारम्, ततो ‘नमो तित्थस्से’ति कृत्वा भगवान् सिंहासनमुपविष्टः । द्वादश पर्षदः उपविष्टाः, इतो भरत-
 स्यायुवशालायां चक्ररत्नं समुत्पन्नम्, ततो द्वयोश्चक्ररत्नप्रभुकेवलज्ञानोत्पत्त्योः वर्धापनिका समकालं भरताग्रे
 समायाता । भरतो ध्यातवान्, प्रथमं चक्रपूजां करोमि अथवा युगादिदेवपूजां करोमि, एवं ध्यात्वा क्षणाद्भरतो दध्यौ
 भिग् मां यदेवं ध्यातं मया । यतः—“तायामि पूहए चक्कं, पूइयं पूअणरिहो ताओ । इह लोइयंमि चक्कं, परलोअसुहावओ

ताओ ॥ १ ॥ ” ततो मरुदेवी पितामही पुत्रवियोगाश्रुजातनेत्रपटलां हस्तिकुम्भस्थलमध्यारोप्य भरतः परमेश्वरं वन्दितुं
प्रतिचचाल । समवसरणं दृष्ट्वा भरतोऽवग-हे मातर्विलोक्य स्वपुत्रस्याद्भुतां विभूतिं शृणु च देवदुन्दुभिनिनादांश्च ।
पृष्ट्वा तावत् स्वल्पा मम क्रुद्धिः द्वितीया प्रभुता तव पुत्रस्य विभूतिः, द्वयोरन्तरं मेरुसर्पयोरिव हंसकाकयोरिव चिन्ता-
मणिकर्करयोरिव राजरङ्गयोरिव दृश्यते । ततो मरुदेवी देवदुन्दुभिः श्रुत्वा हर्षाश्रुपतनादुत्तरितनेत्रपटला समव-
सरणं ददर्श । तत्क्षणात् सर्वकर्मक्षयात् केवलज्ञानं प्राप्यायुषः क्षयान्मुक्तिं गता । “सूनुयुगादीशसमो न विश्वे,
भ्रान्त्या क्षितौ येन शरत्सहस्रम् । यदर्जितं केवलरत्नमग्न्यं, स्नेहात्तदेवार्प्यत मातुराशु ॥ १ ॥ अतिमोहं जिने कुर्यात्,
त्यक्तं चेष्टक्यते न सः । यथा श्रीमरुदेव्याप, कुम्भिकुम्भस्थिता शिवम् ॥ २ ॥ ” तदा देवाः समेत्याग्निसंस्कार-
क्रियां व्यधुः । भरतः समवसरणे गत्वा प्रदक्षिणात्रयं दत्त्वा प्रभुं प्रणम्य धर्मं श्रोतुमुपविष्टः । प्रमुणेति धर्मोपदेशो
ददे शोकच्छिदे । संसारंमि समुद्दे, अणोरपारंमि दुल्लहं एअं । मणुअत्तजाणवत्तं, विसालकुलजाइदलकलियं ॥ १ ॥
निव्याणपुरी चिड्डइ, भवपारावारतारणसमत्था । ते न पवडंति जीवा, मुत्तुं मणुअत्तबोहित्थं ॥ २ ॥ लोभमूलानि पापानि,
रसमूलाश्च व्याधयः ॥ स्नेहमूलानि दुःखानि, त्रीणि त्यक्त्वा सुखीभव ॥ ३ ॥ संसारंमि असारे, नत्थि सुहं वाहित्रे-

यणापठरे । जाणंतो इह जीवो, न कुणइ जिणदेसियं धम्मं ॥ ४ ॥ अथिरं जीयं रिद्धी च, चंचला जुव्वणं च
एणसरिसं । पच्चक्खं पिरकंतो, तहवि य वंचिज्जए जीवो ॥ ५ ॥ अत्र मधुविन्दु कथा ज्ञातव्या ।
धर्मापदेशं श्रुत्वा भरतपुत्रः पुण्डरिको दीक्षां जग्राह । स च गणधरपदव्यां स्थापितः प्रभुणा ।
‘उण्णेइ वा, विगमेइ वा, ‘धुवेइ वा’ इति । अन्ये त्र्यशीतिः गणधराः स्थापिताः । तत्र भरतस्य पुत्रपञ्चशती दीक्षां
जग्राह, नसृसप्तशती व्रतं जग्राह, मरीचिः ब्राह्मी च संयमं जग्राह । पुण्डरीकाद्याः साधवः ब्राह्मणाद्याः साध्व्यो
भरताद्याः श्राद्धाः सुन्दर्याद्याः श्राद्धयः इति चतुर्विधः श्रीसङ्घः । ततो भरतः प्रभुं प्रणम्य स्वगृहे गत्वा प्रभुं पूज-
यित्वा भक्त्या चायुधशालायां गत्वा चक्रत्नं पूजयामास भक्त्या । ततः शुभे दिने भूरिभिर्भूषैः सेव्यमानो भरत-
श्चक्रेणोपदेश्यमानं मागधतीर्थसन्निधिं प्राप्य तत्र स्कन्धावारं स्थापितवान्, कृताष्टमतपाः तत्पारणके तु रथाधिरूढो
भरतो नाभिदग्धे जले स्थित्वा स्वनामाङ्कितं बाणं मुमोच । भरतंचक्रिनामाङ्कितं बाणं दृष्ट्वा मागधकुमारस्तत्राभ्येत्य
किरीटकुण्डलादि प्राभृतं दत्तवान्, ततो जगौ—अहं तव सेवकोऽस्मि । ततस्तं स्वसेवकं मागधं कृत्वा स्व-
स्कन्धावारं प्राप्तवान् भरतः, अनेन विधिना दक्षिणवारिधौ वरदामं साधयामास भूपः । ततः पश्चिमपाथोनिधिस्वामिनं

पूर्ववत् प्रभासं सिन्धुदेवञ्च भरतः साधयामास, ततो वैताढ्यस्य दक्षिणनितम्बे शिविरं स्थापयामास । तत्र पूर्वसूच्या
वैताढ्यदेवमप्याराध्य तमिश्रागुहासमीपमाससाद, तद्गुहारक्षकं कृतमालं देवमाराध्य दक्षिणसिन्धुनिष्कुटं साधयितुं
सेनापतिं सुपेणाहं प्रेषयामास । ततः सकटकः स सुपेणो जलस्थलदुर्गनिवासिनः सिंहवर्बरादीन् म्लेच्छाधिपतीन्
निजाज्ञावशंवदान् कृत्वा तेषामुपायनान्यादाय स्वस्वामिपार्श्वे समगात् । अयं तमिश्रागुहोदघाटनाय सप्रसादं देवं
भरत आराधयामास, तत्र गत्वा तमिश्रागुहाद्वारं दण्डरत्नेनोदघाटयामास । चक्री करिर्त्तमारुह्य तत्कुम्भे मणिरत्नं
निधाय गुहातः सञ्चरन् द्वादशाश्रिणा द्वादशयोजनप्रकाशमयेन काकिणरत्नेन गोमूत्रिकाक्रमात् गुहाभित्तयो-
योजनान्ते योजनान्ते पञ्चधनुःशतायामानि एकोनपञ्चाशन्मण्डलानि तमश्छिदे भरतो व्यधात् । ततो
यत्र शिलाऽपि क्षिप्ता तरति-तुम्बीफलवत् सा उन्मन्ना नदी, यत्र क्षिप्तं तुम्बीफलमपि शिला-
धन्मज्जति सा निमन्ना नदी, ते द्वे तटिन्यौ वार्द्धकिगणिविहितया पथया सकटको भरत उत्ततार । पञ्चा-
शत् योजनमानाया गुहाया बहिर्निर्गत्य तत्रस्थान् सर्वान् किरातादीन् रिपून् प्रबलानपि सेनापतिर्जिगाय । अथ तत्र
केचित् किराताः स्वगोत्रदेवीमाराध्य द्वादशयोजनमितामतीव वृष्टिं कारयामासुः । तज्जलोपद्रवरक्षणाय द्वादशयोज-

नायामे चर्मरत्ने शिबिरं निवेश्य तदुपरि तत्प्रमाणं छत्रं संनिवेश्य प्रकाशाय छत्रदण्डमूले मणिं निधाय च सप्त
 दिनानि यावत् चक्रिणा स्थितम् । ततो यदा सप्तदिनान्ते चर्मरत्नात् चक्रं निर्गतं तदा लोकैरुक्तम् । ब्रह्मत इदं
 अण्डं निर्गतं, इति प्रघोषो जातः । ततः क्षुद्रहिमवद्गिरिनाथं संसाध्य पश्चात् भरतो चचाल । वैताल्यद्रिदक्षिणो-
 चरस्थौ नमिविनमी द्वादशवर्षयुद्धविधानेन जिगाय भरतः । विनमिः—स्वां पुत्रीं सुमद्राभिधां दण्डदानपुरस्सरं भर-
 ताय ददौ । उत्पन्नवैराग्येण स्वपुत्रीं स्वपदे निवेश्य नमिविनमी—श्रीऋषभपादान्ते प्रव्रज्यां ललतुः । ततो गङ्गातीरे
 आवासेषु दत्तेषु सुपेणेन सेनापतिना तदुत्तरतटे पूर्वरीत्या साधिते देव्याऽतुरक्तया समं चक्री वर्षसहस्रं रेमे । पश्चात्
 स्वपुरीं प्रत्यागच्छन् गङ्गातटे नवनिधानानि भरतः प्राप । तेषामेतानि नामानि—नैसर्प्यं १ पाण्डुकश्वाथ २, पिङ्गलः
 ३ सर्वरत्नकः ४ । महापद्म ५ काल ६ महा-कालौ ७ माणवक ८ शङ्खकौ ९ ॥ १ ॥ ते प्रत्येकं दैर्घ्येण द्वादशयो-
 जनानि विस्तरेण च, पल्योपमायुपः । ततश्चक्री महोत्सवपुरस्सरं स्वां राजधानीमयोध्यामाययौ । चक्ररत्नपूजापुर-
 स्सरं भरतस्य च द्वादशवर्षाणि राज्याभिषेकः कृतः । एवंविधा विभूतिरभूद्भरतस्य—चतुःषष्टिसहस्रा अंतःपुर्यः, सपादलक्ष-
 पिण्डविलासाः, चतुरशीतिलक्षाः प्रत्येकं गजतुरङ्गमरथाः, ९६ कोटिपत्तयः ग्रामाश्चैतावन्तः, ७२ सहस्रपुरवराः,

पञ्चाङ्गमपसाम् श्रीऋषयदेवस्य पूजां कृत्वा सर्वैः पश्चिभिः समं भुक्तवान् अतः । ततो द्वादशवर्षाणि युद्धं भरत बाहु-
 वल्करभूत । एकोऽपि द्रव्यभूय न भवति । यदा तदा वहुजीवसंहारं दृष्ट्वा शोकोऽभूत्स्य द्रव्यभूय प्राह एवं भवतो-
 युद्धं बहुसंहारकारकं कर्तुं न युज्यते, मिथः युवा युद्धं कुर्वत । प्रथमं दृष्टियुद्धं भरतेन द्वाविं बाहुबलिना जितम्,
 द्वैः पुण्यद्विवाहुवैर्मल्लकस्योपरि कृत्वा । इत्यादिदृष्ट्यादियुद्धं ज्ञायमाने भरतेन द्वावितम् । उक्तं च-“पठमं दिङ्मो-
 युद्धं द्वापयुद्धं तदेव द्वाहोह । मुहूर्तिह य दंडेहि य, सत्यस्य विजिष्य अरहो ॥ १ ॥” ततो भरतेन चक्रं मुक्तं
 बाहुबलिं हृतम्, चक्रमपि बाहुबलिं प्रदक्षिणीकृत्य हस्ते उपविष्टम् । बाहुबलिरवगम्भीरम् अतः । इदं चक्रं चूर्णीकरामि-
 त्वा सह परं किं कियते तं तु आत्मा ज्योतिरिति । चक्रं मयेदं पश्चात् प्रोक्ष्यमाणमस्ति । या तव शक्तिः स्यात् सा कारिण्य-
 तम् । ततो बाहुबलिना प्रोक्तं चक्रं भरतपाशे गतम् । मन्त्रो जगौ एकस्मिन् गोत्रे चक्रं न प्रभवति, ततो भरतेन
 मुष्टिना बाहुबलिमल्लके आदृतो जह्वां यवदम्भी गतः, बाहुबलिना (१००) भरतस्य मारणाय मुष्टिकस्यादित्ततो) द्यूतं
 मया मुष्टिकस्यादितो निष्कलं मा भवतु, तेन मे भरतकस्योपरि भुज्यते लोचकराज । संसरश्चासरोऽसौ यदि अतो
 एवंविधमकृत्य करोति, तदा कस्य दोषो दीयते, ततः स्वयमेव पञ्चमुष्ट्या लोचं कृत्वा आत्मानं व्युत्सृजामीत्युक्त्वा,

[illegible]

पञ्चासमपमस्युः श्रीऋषभदेवस्य पूजां कृत्वा सर्वैः पाणिभिः समं युक्तवान् भरतः । ततो द्वादशवर्षाणि युद्धं भरत बाहु-
 दत्तोरभूत् । एकोऽपि द्रयोमूढो न भवति । यदा तदा बहुजीवसंहारं दृष्ट्वा शोकोऽश्वेत्य द्रव्योरजे प्राहे एवं भवतो-
 युद्धं बहुसंहारकारकं कर्तुं न युज्यते, मिथः युवा युद्धं कुरुत । प्रथमं दृष्टियुद्धे भरतेन द्वाविं बाहुबलिना जितम्,
 द्वैः पुण्यद्विबाहुवलेभ्योपरि कृत्वा । इत्यादिदृष्टव्यादियुद्धे जायमाने भरतेन द्वाविं । उक्तं च—“पठमं दिद्वी-
 युद्धं वायुयुद्धं तदेव बाहोहि । मुहीहि य दंडेहि य, सत्वस्य विजिण्य भरही ॥ १ ॥” ततो भरतेन चक्रं मुक्तं
 बाहुबलिं दृष्टुम्, चक्रमपि बाहुबलिं प्रदक्षिणीकृत्य दृष्टौ उपविष्टम् । बाहुबलिरवगो भो भरत ! इदं चक्रं चूर्णीकरोमि
 त्वया सह परं किं कियते त्वं व आता ज्येष्ठेऽसि । चक्रं मयेदं पश्चात् प्रेष्यमाणमस्ति । या तव शक्तिः स्यात् सा करिष्य-
 ताम् । ततो बाहुबलिना प्रोपितं चक्रं भरतपार्श्वे गतम् । मन्त्री जगौ एकोऽस्मिन् गोत्रे चक्रं न प्रभवति, ततो भरतेन
 मुष्टिना बाहुबलिमुत्तकं आहतो जह्वां यावद्धमौ गतः, बाहुबलिना (एष भरतस्य मारणाय मुष्टिरुपादितस्ततो) द्यातं
 मया मुष्टिरुपादितो निष्कलो मा भवतु, तेन मे भरतकस्योपरि मुच्यते लोचकरणेन । संसेरश्वासरोऽसौ यादं आता
 एवंविधमकृत्यं करोति, तदा कस्य दोषो दीयते, ततः स्वयमेव पञ्चमुष्टया लोचं कृत्वा आत्मानं व्युत्सेजामीत्युक्त्वा,

कायोत्सर्गं तस्यै बाहुवलिः । दय्यौ च बाहुवलिः—मम पूर्वं अष्टानवतिभिरौ वतं लुङ् । यदि केवलज्ञानं विना तत्र भगवतः समीपे गम्यते मया तदा ते लघ्वोऽपि भूतस्य लघ्वकेवलज्ञाना नम्यन्ते इति मत्ता मौनी वसुव । भूतलजैत्य, पदयोर्लभित्वा भौ आतमुच्च मौनं रात्र्यमर्द्धीकृत बाहुवलिं क्षमायुक्ता भूतः प्राह—अहं स्वमान्य-
 वानसि । यत्वं मया कटकवक्त्रकरादिना खेदिताऽसि । ततो भूतः तस्य बाहुवलिः पुनरप्य सोमप रात्र्यं वितीर्य,
 स्वप्राश्रितं हितवृत्तबाणविकाराज्ययामदानात् प्रमोदयामास । ततो भूतः स्वपुत्रमभ्येत्य दाददावर्षावर्षाभिर्युग्मकं स्वरिमन्
 करयामास । इतो बाहुवलिः कायोत्सर्गस्यैव वषु जातं विनाऽशनादिना । इतः श्रीनाभयेन दादौसिन्दयौ बाहुवलि-
 प्रतिबोधाय प्रीते । ताभ्यां तज्जाभ्युत्थोत्तम । 'हेरथीर उचर माय । इति श्रुत्वा बाहुवलिर्दय्यौ । वषु जातं समाज
 स्थितस्य हस्त्यारोहणं विना । ततो निजभगिन्योः द्यौर्दमपुत्रस्य बाहुवलिर्दय्यौ मानगजमहामन्दोऽस्मीति ज्ञाप-
 विद्वेषिहृष्टगते स्तो भगिन्यौ । ततो मानं भुक्त्वा यावच्चालितुं पादौ दूचे तावत् सर्वकर्मक्षयात् केवलज्ञानं प्राप ।
 ततो नाभ्युपपादं गत्वा, परमेश्वरं प्रदक्षिणीकृत्य, केवलपुर्णं उपविष्टो बाहुवलिः । उक्तञ्च “ कियन्तो बहिरङ्गा-
 श्वान्तसाश्च पटवि द्विषः । तपसा दीवतीवरेण, यत्नेनाशु विजिगिरे ॥ १ ॥ नासीरवीरभारं समरेऽचिरेण, यो हेतयेव

जितवानि मोहयजम । ज्ञानश्रयः सपदि संघटनैकहेतु-वर्गः स बाह्यबलित्वं मुदं वनेति ॥ २ ॥ ममे श्रीमते स्व-
 पचिसदशैराजन्मपुष्टैर्महै-स्तद्वैरादिव निजितं विगणयन् स्वं श्रीसुनन्दार्जुनः । हेत्वा तान् जिनवाक्यशोणकपण-वी-
 द्ढान् बोधासिना, वीराणामथ पूर्वैकवत्तमैर्वा मुक्तिं गुणैर्विवचान् ॥ ३ ॥ हेतोः केवलसम्पदः किञ्च तपस्यन्तं जिनोक्ते-
 क्षणे, श्रीमद्वैवाहिकं समेत्य मुदित्वा ब्राह्मण्यता सुदरी । वष्टीज्यहेतुविमोहितं मुनिवरं दूर्वमकुम्भरथला-दुच्चावृष्य तपो-
 वदं वदन्तमामुद्राद्वयामास तम ॥ ४ ॥ अथ कदाचित् पञ्चाभिः शोकटशैरस्त्रभूतैः ऋषमदेवपाशैर्वा सरतोऽ-
 वग-स्थामिषवास्त्रदानग्रहेण मममुग्रहेण । ऋषमोऽग्र-उग्रवरसामाहारः सार्धनामधुना न कल्पते, तेन भवता
 सार्धमृषिकाणां धूमतरणराजामघं देयम् । ततो भवतेन ये ये धर्मिणः आद्या ब्रह्मवतपारिणो भवन्ति, ते ते स्वग्रहे
 भोज्यन्तेस्य । अथ सूपकारेण विज्ञेयं स्वामिन् । बहवो ब्रह्मचारिणो मोक्तृमयान्ति तेनास्माभिरसं वृत्तिं तेभ्यो न
 शक्यते । ततो भवतेन ये ये ज्ञानदर्शनचार्ित्रस्वरूपं ज्ञानान्ति, तेषां काकिणीरन्तेन कण्ठे रेखाग्रं कारितमासे-
 शानाश्रमं, ये भवतस्त्विवदन्तेषां नय, कस्यापि यज्ञोपवीतं ज्ञातम् । अन्यैर्वृत्तैर्नोक्तम्-भगवन् । भवतुल्यः
 किमन्तोऽहेतो भविष्यन्ति ? मयुः आह-हेतो अजिआ संभव-अभिनन्दणमुपमदसुपमसुपमा । ससिगुणकदंतसीयल-

सिद्धां वसुपुत्रा अ ॥ १ ॥ विमलमणितथयम्मा, संती कंयू अरो अ मञ्जी य । मणिमुज्जयनसिनेमी, पासो
तदे वरुमणी अ ॥ २ ॥ अस्यां पृथि कौट्यसि ? योऽत्र अवल्लवस्तीवकदभवति ? युगादिदेवो जगो-यो भवतः

पुत्रो मरीचिः, प्राप्तचारित्रोऽयुना परीपद्वानसहमानः जलखानं मरुकोपरि उजधरणोपानत्परिधानादिप्रमादपरो
विद्यते पृथ्वी वहिरात । सोऽय अस्यां चतुर्विधा प्रथमो वासुदेवस्त्रिपुष्टनामा भविष्यति । महोविदेहे मूक्यायां
पुरे चकी, मरुत चारिमक्षेव चतुर्विधातिसो वीरनामा जिनश्च भविष्यति । ततो मरुतो दृष्टो झटति उरयाय तत्र गत्वा
तं मरीचिं विःप्रदक्षिणीकृत्य प्राह-भवान् विपुष्टो नाम वासुदेवो, मूक्यायां चकी, अस्मिन्नेव मरुते चतुर्विधातिसो वीरो
जिनो भविष्यति, तेनाहं पुंय वन्दमानोऽस्मि, एवमुक्त्वा मरीचिं नत्वा खित्वा च मरुतः पुरीमये गतः । तद्वचनं
श्रुत्वा मरीचिः प्राह-अहो मदीयं कुलमुचमं, यतो मे पितामहो युगादीशः, पिता तु मरुतः, अहं च कमरुसर्व-
भौमः, अत्र चान्तिसो वीरजिनेन्द्रो भविष्याम्यहमेव । एवं जलपानेन तेन मरीचिना नीचगोत्रकर्मजितम् । यतः ॥
“जातिलामकुलैश्च-वल्लवपतपःश्रुतैः । कुर्वन् महं पुनस्तानि, होनानि जयते जनः ॥ १ ॥” कपमदेवस्य प्रथमो
राजधरः पुण्डरीकाभयक्षेत्रेऽपिमायां पञ्चकोटियवित्युतो विमलमणौ मुक्तिसमाप्त । ततो मरुतेन तत्राभ्येत्य श्री-

ऋषभदेवस्य पुण्डरीकस्य च शरीरमननप्रमाणः काञ्चनवज्रनकरथाः कारिताः । एकः प्रातर्वा महान् शत्रुजयशिरसि च
 श्रुत्वा दिदेवपुण्डरीकप्रतिमायुतः कारितश्च । श्रीऋषभदेवः श्रुत्वा बह्व्यो वरान् समानतः उक्तञ्च—
 " नवनवई पुत्राई, विहरतो आगओ सि सचुंजे । उसओ सुहि सहिओ, समोसहो पढसहित्थंमि ॥१॥ " चतुर्विधं
 श्रीसंघं रथपथित्वा विद्याविपूर्वज्ज्वालितौ कौमारपदव्यां त्रिपटिपूर्वज्ज्वालितौ राज्यपदव्यां च स्थित्वा एकं पूर्वज्ज्वालितं आमण्यं
 पाठयित्वा समस्तश्रीगणप्युक्तमां सवायुः प्रपत्य निर्वोणकरथाणकं रथं ज्ञात्वा दशमहजयतिथ्युतोऽष्टपदगिरौ
 चतुर्दशसकन गृहीतान्नदानः आसनकम्पात् समानतसौधस्यैर्द्विविधैः पट्टिशकः श्रीभरते तत्र समेते अव-
 सत्पुष्करतीर्थारकस्य एकाननवती पक्षेपु दोषेपु माषकृष्णजयोदय्यां अभिजिज्ञाक्षेत्रे श्रीगमवोपग्राहिकमां पर्वङ्गासन-
 समसीनां लोकप्र मुक्तिसङ्गीचकार । तदानीमदोषाः साधवः क्षीणकर्मणका मुक्तिं ययुः । अथ देवैः प्राप्यां दिशि
 गोत्रीपूर्वचन्दनेन विवा चके प्रभोः । ऐक्याकुम्भीनां दक्षिणस्यां दिशि ज्येष्ठा, द्यौर्मणिवराणां पश्चिमस्यां दिशि चतुरस्रा
 चके । इत्थं संस्कारादनु तदस्म सुनैश्च वचन्दे । ततोऽश्विजयं तत्र गृहीतं ब्रह्मचारिभिः तद्व्यापि ब्राह्मणगृहेषु
 पूज्यमानमस्ति । देवेषु स्वरथाने गतेषु कमाद् भरतः श्रीऋषभदेवनिर्वाणामनस्थाने सिंहनिपद्यकारं प्राप्तुं कार-

चित्। स्वस्वरीरमानप्रमाणश्रुतिवैद्यातिज्ञप्रतिमा दक्षिणस्यां ४, पश्चिमयां ८, उत्तरस्यां १०, पूर्वस्यां २, स्थापयामास ।
 तीर्थक्षानिभिः दण्डरत्नैः शिखराणि उच्छेद्य योजनप्रमाणानि संपन्नानि चक्रे । तत्र पूजामहिमादिकृत्य निर्माय
 शिखराज्योः प्राविशत् । तस्य राज्ञोऽन्यैरन्तःपुरस्थस्य सर्वाभरणमूर्धितदारीरस्य पुरुषप्रमाणान्मादशोर्मुपनीतवान्
 सेवकः, तदानीमादशोमस्य स्वदेहं विभूषणमूर्धितं पश्यतोऽस्मात् मुद्रिकाङ्गुलीतः पपात । तदा मुद्रिकां विना कृतं
 दूरतं धीक्ष्य निःश्रीकं देष्टव्यं मुकुटकुण्डलदांन्याभरणान्युच्चारयामास । ततो देहं समग्रं निःशोभमङ्गारसदृशं दृष्ट्वा
 भावनां भावयामास, ततोऽनित्यादिसावना भावयन् केवलज्ञानं प्राप । देहं समग्रमभवद्भरतेश्वरस्य, रूपवलोकन-
 विधौ मणिवर्णस्य । आत्मनमस्मिन् मनीषितया दिदृक्षो-स्तत्त्वप्रकाशविमलं परमात्मरूपम् ॥ १ ॥ राज्ञो दशोभिः
 सहस्रैः गृहीतवतैरुत्तमामनःपूर्वोद्धं यावत् अत्र विदित्य भव्यजीवान् प्रबोध्य अष्टापदाङ्गिरी मासं यावदन्तरीक्ष्य
 मुक्तिसाससदं भरतेश्वरः । भरतसुतः सूर्ययोः स्वयं शोकेणाभ्यासेष्यत् । वाहुवलिः शीपाकर्मा मुक्तिं गतः । ब्राह्म-
 सुन्दरौ मुक्तिं गतौ । एतेषां निर्वोणमनमहिमा देवैरभ्युक्तः कृतः । इति श्री भरतवाहुवलिकथा समाप्ता ॥

ओत्पत्त्यादिधिषां योगा-दभ्यासो मान्जनपक्वः। मुक्तिं ययौ पुरा प्राप्य, विजिह्वां संयमयिष्यम् ॥१॥

अतोऽभ्यर्कमारस्योत्पत्तिस्वरूपं मुक्तिपर्यन्तं व्याख्यायते । तथाहि-अन्तर्द्वारे लक्ष्योजनप्रमाणे दक्षिणस्यां द्विष्टि भरतखण्डस्यस्यसमाधवेद्यो विराजते । तत्र राजगृहे नाम पुरं नवदादशयोजनप्रमाणानामकार-
माणस्यकाफलप्रचालिद्वयत्वेपरितं विभासतेतराम् । तत्रासन्नप्रद्वेद्यो दक्षिणभागे गङ्गानदी बहते । तत्र वैभारिगिरि-
नामा पर्वतो विद्यते । राजगृहे पुरोऽनेकमहेश्वोच्चतरगृहजिनप्रासादात्, वीक्ष्य केषां न मुदं प्रजायते ? अपि च
सर्वेषाम् । तत्र कस्मात् प्रचलवैरिक्कुञ्जरकेसरी व्यापसाम्भारसमुज्जिसनचन्द्रमाः प्रसेनजितमहीपालो राज्यं करोतिरम् ।
यस्य उच्चैरसरो नगरं परितः कुण्डलीव- निषानपरितः शोभते । तत्र तस्य राज्ञो राज्ञीनां शतमभ्युत । तासां
सुख्या कलत्राणी । श्लोककुसुमरप्रभृतिपुष्पाणां शतमासीत् । सर्वेऽपि पुत्राः शालग्रामकलाः पाण्डिताः पित्रा । यतः-
“प्रथमे नाजितो विद्या, द्वितीये नाजितं धनम् । तृतीये नाजितो धर्म-अपि किं करिष्यति ॥ १ ॥ जायामि ज्ञान-
जोष, यो चैव नरेण सिद्धिखड्गव्याहं । कस्मिन् ज्ञाने जीवद्, ज्ञाने मुञ्चो मुहमाहं जाह् ॥ २ ॥ अन्येष्वर्मुपतिष्ठते, चिन्त-

यामासिधिनिति । सर्वं पुत्रा अमी वृत्त्य-वला विद्याविद्यारदाः ॥ ३ ॥ न परीक्षां विना राज्य-योग्यो हि जायते
 सुतः । प्रजाया यद्यपि बुद्धि-युक्तो विनीतमानसः ॥ ४ ॥ राज्ययोग्यो भवेत् पुत्रस्तेन कायं परीक्षणम् । ”
 यतः-“तस्मिन् जीवति यदि ततः परीक्षां कृत्वा मयादया पुत्रान् न स्थापयामास तदा पितरि सुते बल्लिकटः पुत्रा
 सिधौ युद्धेया युद्धेया विपत्ति, राज्यं चान्यत्र याति । यतः-“देहे नष्टे कुतो बुद्धि-बुद्धिहीने कुतः स्मृतिः । स्मृति-
 हीने कुतो ज्ञानं, ज्ञानहीने कुतो गतिः ॥ १ ॥ ” विमर्श्यते राज्ञा यद्यु पकाशं कारयित्वा चोदिका वंशमया
 भवितः अपयत्कमये ते मोचितः, कोरकाः कुम्भा जलमैतारत्नम मोचितः भूयन्, ततः सर्वान् पुत्रान् गम्यते
 भुक्त्वा भूयः प्रादे-भ्यो पुत्राः भवद्विद्विष्टकानां [कण्ठकानां च] जलकुम्भानां च मुखं नोदवाटनीयं तैस्समुचित-
 व्यस, युद्धेया स्वकीयया कण्ठकमयया पकाशादिं भोज्यं, उदवाटनं विना जलकुम्भेषु नीरं च वेपथुम् । भ्राता-
 कादयः कुम्भाराः स्वरयुद्धेया चित्तयानि सन् जलपानिस्म च कयं मोदयते कयं पितुराज्ञा अवगच्छा स्यात् कस्यापि
 बुद्धिनाप्ययते, तदा सर्वान् सहेदरात्न वृत्तिभ्या पाठितान् वीक्ष्य भ्राताककुम्भार आचष्ट-मम बुद्धिं यदि कुरुत ययं,
 तदा पुत्रा भविष्य । सर्वे सहेदरा जयः-यदि नस्तस्मिन्भवति तदा वरम् । भ्राताकः सर्वेषां स्वच्छानि स्वच्छानि-

वज्राणि गृहीत्वा जलकुम्भानां परितो वेष्टयन्, ततः कण्ठकान् धूतयित्वा धूतयित्वा पकाश्चर्यां पतितं पतितं
 खादं खादं करिकपटवोटितवज्राणि मर्दयित्वा मर्दयित्वा तद्वत्तितं जलं पादं पादं पेषाः सर्वं कुमारं वसूयः ।
 ततोऽपि चतुः कुमारं राज्ञः पार्श्वं समेतः । पृष्ठं च मूर्धनं कथं सर्वं पेषा ज्ञातः । एकं पुत्रोत्तमं,
 श्लोककव्युत्तमं । ततो राजाऽयम्, पर्युवाचैषां धीरपुत्रा, स रङ्गं एव खड्गकर्चुर्करणात्, ततः प्रसेनजितमर्षः
 पश्य स कारयित्वा सर्वेषां पुत्राणामग्रे अमराणि मण्डयित्वा शैरेयीं परिवेष्य च तत्कालं सारमेयान्
 वृत्तिभित्तान् सोचयामास । कुमारः तां यावदक्षयति तावत् सारमेया वृत्तिर्योऽहं कर्तुं नः शैरेयीं मर्दयितुं कुमारमजनेन
 आगतः, ततः सर्वे कुमारः खरिण्डवहस्तां अयमितिः श्लोकं विना आजानान् मुक्त्वा नद्या दिव्योदितं ।
 श्लोककव्यं निमृश्याम्य कुमारानां सहेदारानां आजानान् सारमेयसंमुखं विधेय । सारमेयसु खरिण्डवह-
 ण्डितेषु आजनेषु स्थिताः पुच्छानि चालयन्तः कुमारस्य दासा इव ज्ञाताः । ततः श्लोकः समाधिन स्वमाजनेस्था
 शैरेयी मुक्त्वा, वैरीभ्य चान्नमनं गृहीत्वा राज्ञः समीपं गतः । पर्यव्याप्ताः कुमारः । राजा श्लोकं वैरीभ्यस्तमप-
 रान् वृत्तिभित्तान् दृष्ट्वा एव श्लोकं ज्ञातः । ततः [कीमां मुकुटी कृत्वा [राजा] प्राह—श्लोकोऽयं सारमेय-

पण्डितं विजयं येन, तेनैव तत्कल्पो जातः । आर्षाणामनगोपाख्येयस्यै येनानेन एवाविषं भोजनं कृतम् ।

यस्य पण्डित्यं यो जेयति स तादृश एवाव्यक्तं जनैः । एते कुमार्यः वयः शिष्यः पात्रिणः, तत्रते हृष्टाः । श्लोकस्य

मनसि खेदो नाभूत् मनगति । प्रसेनजितमयः प्राह-यवत्प्राह जलति तं मयाद्ये परीक्षितः इति, हरिश्च मनोऽन

मृत्ताफलानि मुक्त्वा भस्माह्वा वाहित्रं च गृहीत्वा निधुयो तस्मात् गृहीत्वा, तेन त्वं इमां भस्मां गृहीत्वा

गच्छ गृहे गृहे वाद्य उदरभरिसि । अथ राजकुमारा यवन्मुञ्चन्ति, तत्रत्वं भक्षयाये । यदि त्वमेतदपि

जानीहि, तदा त्वं दक्षतरवाज्ञा । इति शब्दच्छलेन तस्य राज्यं ज्ञापितं विज्ञा । सर्वेषां पुत्राणां यथा-

योज्यं ग्रामान् विमय्य राजाध्यामास । अपरे पुत्रा हरितवोदकरयपत्न्यादिसङ्गहं कर्त्तुं, एषः श्लोककुमारः

कथञ्चित् घोटकादीनामपि सङ्गहं न करोति, अनेन सारमयैः समं भक्षितं परमाद्यं, पक्षाद्यं चूर्णीकृतं,

प्रदीपने जलति भस्मा एव गृहीतास्ते, तेनासावयुजा राज्याभ्यां नास्ति । वाणिजिव वज्रमुष्टिः किमपि

न व्ययति, इत्युक्ते विज्ञा श्लोकः कुमारः एकस्मात् राज्ञौ विदेहं प्रतिचचार स्क्वेषं खड्गं दधानः । श्लोक अप्य-
मन्त्रतन्त्रादिप्रधानं जानाति । एतद्विदेहादृष्ट्यायुधभस्मकरणकृतः उदयमानाङ्गवत्कर्मा निमग्नः सन् सिंह इव वने

चरार श्लोकः । आम् आम् सुं वहुं, कुमारः श्लोकः क्रमात् । वजाकरं महोद्दोलं, वदंशुं मुहूर्तशेषः ॥ १ ॥
 श्लोकस्य कुमारस्य तत्रत्यस्य वजाकरागिरिसमिधुपकटो आम् महत्तमं वीक्ष्य राज्ञी स्वप्रलब्धेनैव प्राह—हे कुमार !
 विप्लवमूलं हस्तमलपकाकरं वृहच्छाखं सुनदीतीरे समरित । इतो गन्तव्यं तयोर्मध्ये खाखायामेको महान्
 धवलपत्तरोऽस्ति । तस्य प्रसरस्य गुणः श्रेष्ठतयाः सन्ति । तस्य मध्ये अष्टादशो महाप्रभावाणि सन्ति । एकैकोपरि
 सन्ति । तथाहि—एकेन अष्टादशे वर्षा वर्षीभवन्ति १ एकेन रत्नेन सर्वाणि विष्वाणि उत्तरन्ति २ एकेन राजासत्य-
 महत्यादयो मानं ददन्ति ३ एकेन ऋक्षयुक्तं सन्तानं भवति ४ एकेन दिव्ययोगः स्युः ५ एकेन जलधुरस्तीर्यते ६
 एकेन विवेक उत्पद्यते ७ एकेन धृष्टोपद्रवा न भवन्ति ८ एकेन शरीरे धात्री न लगति ९ एकेन पठितं विना
 विद्या समिति १० एकेन अनीकबन्धो भवति ११ एकेन जात्याया अपि जनाः पश्यन्ति पुरश्चितम् । १२ एकेन
 पावकोऽर्द्धं न दहति १३ एकेन वसुधैविधा ज्ञायते १४ एकेन वसुधावपे न लगति १५ एकेन मातुं गच्छतां नृणां-
 व्याघासिहोदयो दुष्टा जीवा न मीलन्ति १६ एकेन ऊपरवर्तो भवति १७ एकेन देहेन्द्रो गच्छन्ति लोकान् ममिन् सर्वे १८
 वसन्ति दधः, एष पापघातकः । विजोक्तीयः । अष्टादशे सन्ति गृहीत्वा अक्षयानि लिखित्वा आत्मनः पश्य

स्थपनीयानि च । पूजा कर्तव्या तेषां मदीयं नाम त्रिते परणीयम् । तं तत्र यावद् गच्छसि छायायां विश्रामं
 यावच्च करिष्यसि, तावत् पापाणांऽपि विकारां गमिष्यसि । यस्य यः प्रसादा मया प्रोक्तोऽस्ति स सत्यस्तथा ज्ञातव्यः । परं
 तत्र मातृ वद्धमानं वीक्ष्योक्तं मयैव । एतेषां स्नानां विद्याविषयीणि यावन्महान् प्रसादा भविष्यति । ततः परं
 महत्तमोत्तमः प्रसादा भविष्यति । एवंविधं स्वयं वीक्ष्य यावज्जगति कृमयः, तावत् प्रातर्जातम् । पञ्चपरमेशि-
 नमस्कारदानत्रयं गणयित्वा स्वप्नस्वरूपं दृष्टिं चिन्तयन् चचात् कुमरः । देवाकानुसरेणान्वत कृमयः शोणिकः ।
 नदीतीरे दूरतमलपकाकारौ महीच्छौ दृश्ये । तयोर्मध्ये महान् धवलप्रतारो दृष्टः पूजितः शोणिकेन । ततः
 एकतः पार्श्वे यावद्दुपविष्टः, तावच्चयोर्वीक्ष्योर्मध्येत प्रतरः पतन् सन् शोणिकेन गृहीतो हस्ते । सर्वेषां स्नानां
 प्रभावविन्देति क्त्वा दानैः दानैस्तयतश्चचात् । यतः—“सुरज्यं सम्पदा भोगाः, कुले जन्म सुखपता । पाण्डित्य-
 मायुरारोग्यं, धर्मस्यैतत्फलं विदुः ॥१॥” पृथि गच्छन् शोणिकोऽन्यथुः नया उपकण्ठे चम्पकाशोकपुष्पागामाकन्दराजाद-
 नप्रभृतिवत्सन् पुष्पफलयुक्तितो दृश्ये । ये ये वया वृक्षा उपलक्षिता भवन्ति, तेषां तेषां वृक्षाणां मृष्टानि फलान्यस्या-
 दंमानो मृगादिभिः सह कीडां कर्वाणां नद्यादिस्त्रज्यवाहेषु जले पिबन् चचात् । मर्दपत्रानि प्यादित्तद्यासि रात्रौ स्वपिति

श्रौतिकः । पर्वतशिखरतः प्रवाहोच्चरतः प्रेक्ष्य मयूना नृत्यतश्च जहदु श्रौतिकः । पृथ्वीमण्ड्ये च लून रज्यगृहनिवासार्वाधिकं
 सुखं मन्यतेरम । गच्छत एकैकिकानां वने अकस्माद् भिडिषुत्री कुमरिका दृष्टिपथमवतीर्णा । भिडिका श्रौतिकं देवकुमारविलस्य-
 मागच्छतमात्माकम् चतुराननादपूरितदिगन्तयात्मा मयूनापिच्छनिमार्गितचरणसात्कृतगात्रा हर्षैकधर्षणस्वान्ता च लन्ती
 कममणा गजमत्था शनैः भिडिका कुमारी सुमिदं चन्द्रसिख चकोरीका । पर्वतशिखराद् उत्तरन्ती श्रौतिकसमीपमगता
 भिडिका जगद्विचि । अथ मम जन्म कृतार्थमजनि । यत् त्वमेव विषयस्तरुणां रूपवान् वरो लब्धः । तव शरणमगतास्मि ।
 तिष्ठ तिष्ठ स्वामिन् प्रसादं कृत्वा ममोपरि । पल्लवामस्यां मदीयः पिता राजास्ति । मां यदि त्वं पारिवोप्यासि तदां मवपिता
 त्वां देवाधिप कृत्वा स्थापयिष्यति । यदि मदीयं कश्चित् नैव करिष्यासि तदा त्वमकाले मूर्तिं गमिष्यसि । यानि यानि
 श्रौपयानि मणिमन्त्रवज्रप्रसादाश्च वर्तन्ते तानि सर्वाणि जानाम्यहम् । एकमौपयमस्ति ममेदं योन मनुष्योऽपि पञ्च-
 भूयति पञ्चैरपि मनुष्यः स्यात् । एकेन मनुष्यो मर्कटो भूत्वा पदे पदे लगन् च लति । एकेन मर्कटोऽपि मनुष्यो भवति ।
 अहं वृक्षान् प्रति पादौ भुञ्जन्ती अन्येषां जनानां मदनमोष्टानां हस्तपादं भिजति । अहं व्याघ्रासिंहैर्योऽपि न विभेति ।
 वनमण्ड्ये च लन्ती न विभेति, मूर्धन्यविद्याचैर्योऽपि न विभेति । अहं चौरसर्पादिभ्योऽपि न विभेति । ममोपान्ते मन्ति

सङ्केतः । अहं पानीयपुर्यादि न विभक्ति । कुञ्जरं कर्णं धृत्या रक्षामि । एकस्माद्विश्वानरादरे नश्यामि । मत्वेति त्वं
 वरो मां परिजितुं मन्थय । मम विदुर्दोषीमा योजनशतं यावद्विद्यते । तेन ममाश्रयः कथं त्वं गमिष्यसि ममाङ्गीकरणां
 विना । देसतमहसतमपि प्राप्यणी भवति यथा तथा मां परिजितुं हस्तं धर । श्लोकः कुमरो दय्याविति । इमां
 द्याकिर्ना कथमहं परिणोष्यामि । एकं तावदेवं मालिना । नीचा जाल्या कर्मका वदन्ती च बलिष्ठा धूर्तिका च
 अहमग्रे सारमेयाद्विभिः जेमनादिकियां कुर्वीणस्वतेन निष्कासितः स्वदेयाव । यद्यस्याः स्यां मतीं तदा मम
 जातवत्स्य मस्तके धारः पतित्वति । अगमनगमनेन कुलं क्षिप्यते तथाऽप्यसौ । यदि मयेवं परिणोष्यते तदा
 क्षत्रियकुलं क्षिप्रकुलसमानं मया गण्यते । यदीयं परिणोष्यते मया तदा अस्या हरेते गृहीतव्य आहारः । अस्याः
 पितृश्च मया नमस्कारः करणीयः । यदि मया पाणिग्रहीतव्याः क्षिप्यते तदा मम मातापित्रादयो लज्जन्ते ।
 कथमपि नारीभिर्मां न परिच्ये । किमस्याः पार्श्वे नश्यामि अथवा मूर्तिं करित्वे श्लोका इति दृश्यौ । यतः—
 “अर्जुनियेवा कुलं वर्तु-वमं ये मनुजाः खलू । अधमैः सह कुर्वन्ति, मूर्ध्नी ते ह्यधमाः स्मृताः ॥ १ ॥ संसारं ह्यवति-
 दिष्टा, महिषाकरोणं मंहियं पश्ये । वज्रहन्ति जालमाणा, अयाणमाणा न वज्रहन्ति ॥ २ ॥ अमृतं साहेसं माया, मूर्ध्नी-

स्वर्गलोकमत्ता । निःशब्दे निर्दयत्वं च, स्त्रीणां दीपाः स्वभावजाः ॥ ३ ॥ दृष्टौ दृष्टे निचं, स्पष्टौ दृष्टे वलम् ।
 सम्यगे दृष्टे शीघ्रं, गौरी प्रत्यक्षप्राप्तौ ॥ ४ ॥ कृत्वा मौलं क्षणं वस्त्रात्, स्थानकाच्च शून्यैः शून्यैः । चञ्चलं श्लोकां
 यावत्, तावत् पृष्ठे चञ्चलं सा ॥ ५ ॥ अग्रतो गच्छन् श्लोकां द्रव्यं जलन्तमालोक्य अभिस्तम्भमणिं दृष्टिं स्मरन्
 अभिमन्य प्रविशति । अभिमन्य ऊर्ध्वमूर्ध्वः श्लोकस्तरां प्रति ग्राह । २ । भित्तिके यदि मां परिणेत्यसि तदाह्य सम
 समीपं समागच्छ । आकर्म्यं तद् भित्तिका दृष्टौ धर्म्यन्तां वसाम् । अहं त्वरितगतिकाऽर्जुनं यथाहं स्थिराऽभिव्यव
 तदाह्यौ शून्यैः शून्यैः पर्वणेत्यत । अनेन पूर्वोक्तं संमुखान् दृष्ट्वा जलित्वाऽस्मि । अकारित्यमहं वाहं, विनयमस्य सन्ततम् ।
 अजालित्यं यथा भित्ति-द्वयकं न मनोगति ॥ २ ॥ अयमवित्यमहं दृष्टौ, यथास्य मुहुजल्पनात् । अपरित्यक्तदं-
 पादौ, मदीययोस्तौ सुनिश्चितम् ॥ २ ॥ यन्मया जलितं तन्मै, मस्तके पालितं सखि । सन्ततान्नादिकोटीना-मेव जानाति
 निश्चितम् ॥ ३ ॥ रङ्गस्य चादितं रत्नं, दृष्टे किं लिखति स्फुटम् । मया सौमन्यात् स्वमन्यादि-श्रोतृत्वं जलितं सखि
 ॥ ४ ॥ अनेन येन द्वावामिषुहेतो मां वदामि । अहं किं कर्तव्यं क गच्छामि कस्यामेव ददामि ऊर्ध्वस्थिता । भित्तिका
 कुम्भारं गच्छन्तं दृष्टौ दृष्टौ मनसि खेदं दधती दृष्ट्यं कुट्टयामास । क्षणैकेन तथा चिन्तितं गच्छन् विषमाम्नां वा

केनापि स्थितिं न शक्यते । अहं तु मुख्यं विषयं कथामि, मायं विना चित्तमणिर्ह्येव न तिष्ठतीति व्याख्यांती सा तत्र
 तस्या । कुमारो मुनिं ब्रूयाच्चवाल । ततो बलेन कमात् श्लोको गङ्गाप्रवाहं प्राप । जलं भूमिं पश्यन् कुमारस्तरङ्गवत्प्रस
 दिष्टः पुनः पुनर्विजोक्तयामास । तस्या उपकण्ठे महोच्चन्दनवत् शुष्कमालोक्य हर्षितः श्लोककुमार आहोह ।
 यावदुपरि चाटितरतावत कटककण्ठवत् कुर्वन् वृक्षो गजेन्द्र इव पानीयमख्यं पपात । रत्नं जलतरकं मनसिकृत्य
 शुष्कवृक्षोत्तः कुमारः विमानरथ इव चलन् श्रुशोभ । चन्दनपादपाषाणेण रत्नप्रभावेण च विद्योतिर्विजयप्रान्ते
 वृक्षतटपुरसमीपे प्रासः । कुमारः यावत् विमानतटे तत्र स्थापयामास तावत् पुरमख्यं सर्वतः तस्य ततोः परिमलः
 प्रससार । परिसलजिसरेण तत्र बहवो महेश्या आगता अभूवन् जालिपुष्पपाशैः । महेश्या जगुः । सो साधुवह अस्य
 चन्दनस्य किं मुख्यम्, कुमारोक्तम्—अस्य मुख्यं वक्तुं न शक्यते । मणिमालोक्यजलया विकीर्यते । एवंविधं चन्दनं
 कस्यापि राज्ञो भाण्डगारे नास्ति । सुवर्णेन समं दोलितया अपुष्टियामि चन्दनं शुष्कमपि । ययमप्यपुष्टिययथ
 कयाणकं वयं सर्वमपि क्षमते । अत्रान्तरे बह्विज्जोक्तं मालिनेषु महेश्वरकम् सो लोको दूरीभवन्, सा जानीथ एवं
 एककोटिस्ति, यद्यं सर्वे अस्य साधारणिकाः स्मः, यदस्य खलपमपि चन्दनं गच्छति तदस्माकमेव गतं, तेन न केनापि

अस्य कथाणकं हेतुः श्रेयः, योऽस्य कथाणकमर्थं हेतुं स्थापयिष्यति तस्य चौरदण्डो मविष्यति, राजा अन्धा-
 धिना निग्रहं करोति न्यायिना रक्षां करोति च । ततो हिंसा हिंसा वंशिकाः कुठाराः कुदात्तद्वयोऽप्या-
 गच्छन्ति खंडीकर्तुं, द्वाधामुत्तादिं सर्वं स्पर्शतोत्थं विधीयते । कुमारोण कंणाकं चटापयित्वा हेममूलेन सर्वं चन्दनं
 विहीतम् । ततस्तेन हेतुना जात्यरत्नानि गृह्णीतानि । क्षणमर्थं सर्वं चन्दनं गृहीत्वा स्पर्शदानेन महेभ्याः स्वस्व-
 गृहे ययुः हर्षितः । रत्नानि भग्नौ बध्ना वेपथुगर्वितं कृत्वा श्लोककुमारो वेद्यातटपुरमर्थं प्रविशेद्य । कुमारः
 प्रविशाम् दृष्ट्वा शोभमर्थं प्रथमं धनवदहेदं जगाम । यावत् क्षणमुपविष्टः कुमारस्तत्र तावच्छेष्टिनो बह्वृत्तासो जाय-
 मन्तोऽजनि । श्रेष्ठी कुमारं प्रति प्राहेति-एकरिमन् आजने मदनकलानि सन्ति, द्वितीये रोहिणिस्त्वचा, तृतीये सुवल्कले
 यथाः सन्ति, एतानि मया कल्ये आनीतानि सन्ति । गृह्णीकच्वरेकपाटलादि चतुर्थं सुवल्कले, निगडं निकला
 श्रेयवर्गिणिसालकादि अस्ति, यथा वसु सुवर्गमर्थं तव विलोक्यते तद् गृह्णीत । एतदं कथं कुमारोऽयम्-श्रेष्ठिन
 हेतुं बहुमुत्कलोऽस्ति त्वं किमर्थं, त्वं ममोपरि एवं कृन्वसि, अथवा तवैवाविधः स्वभावोऽस्ति । ततो हृष्टा-
 धिपो हसन्नाह-आत्मनोऽर्थं एवं वञ्चिषो विधत्ते नैणाम ननु कस्यापि परकार्यं वञ्चिसम् । श्लोकः प्राहे-

कः आत्मनः स्वायुः ? श्रेष्ठि प्राह-अथ राजा केनचित् सुरेण स्वपञ्चानममाय प्रोक्तमेवम्, यः प्रयाति विंशति-
 वर्षप्रमाणां पञ्चदशवर्षाणां पूर्वोद्दिष्टायाः कश्चित् समेप्यति सप्तसु षटीषु गतासु अष्टम्यां षड्यां भवद्वेद्वेद्वे
 स तत्रापदां सर्वां भूयस्यति । एवंविधं स्वयं दत्त्वा कोऽपि देवो विद्याविषं तिस्रोदधे । ततः प्रातस्त्याय मया चिन्तितं
 वदुं स्वप्नमिदंम् । यतः स्वप्नोक्तं-“देवताश्च दिवा गन्तुः, पितरौ लिङ्गिना नृपाः । यद्वदन्ति नृपां स्वप्ने, तच्चैव
 भविष्यति ॥ १ ॥ कृष्णं कृष्णमयान्तं, मुक्त्वा गोवाजिराजगजदेवान् । सकलं शुकं शुकं शरत्, मुक्त्वा कर्पासलव-
 णान् ॥ २ ॥ गायने शोदनं शूयान्, नर्तने वधवन्धनम् । हंसने शोचनं शूयान् पठने कलहं तथा ॥ ३ ॥” ततोऽहं
 दृष्टे समेत्य यावद्वपविष्टः तावत्त्वं तादृशोऽक्षणाक्षितो मया दृष्टः । कुमारी दृष्ट्या । एष श्रेष्ठि मन्त्रयः किमपि गृह्यं
 न स्थगयति । यथा यथा श्रेष्ठि स्वप्नवस्तु कथयति तथा तथा कुमारः कौतुकं चित्ते धत्ते । अपवर्कमयं वरु
 दृष्टा कुमारः प्राह-गन्तुर्गृहमयं यदस्ति मुक्तं तव किमर्थं ? श्रेष्ठि प्राह-परदोषसम्बन्धिवद्देवं समुद्रमयं वदमानं
 चोर्गृहीतम्, तैः स्तनैस्त्वविरतमग्नान्ध मम भूतिद्वयेण भवितुं समर्पितम् । गतेषु स्तनेषु राज्ञो तदवचानं ज्ञात्वा
 प्रथमं धनकणकपटकाञ्चनलज्ज्यादि सर्वं सर्वेषु दण्डे गृहीतम्, श्रेष्ठिपदव्यापि उद्दालिता, वाहेनमव्ययं क्रयाणकमपि

गृहीतम् । तन्मयं या यत्किं दृष्टं रात्रौ उक्तं च एषा यत्किं दृष्टं गते कथनीया । यतः । अथमस्मि एव विषयं स्वीकृत्य न
 करोति श्रेष्ठं । ततोऽस्मै विधाय भूमेन कृतोऽखिलजनपदराज । यदि दूरं त्यज्यते, तदा लोका हसन्ति भाम्,
 ततो मया चिन्तितम् । वर्षाकाले कर्तव्यं दृष्टश्रौ भवति तेन कियती धुलिहृष्टं स्थापितं, कियती दृष्टमय्य
 स्थापिता मया, यदाहृतं मया गृहीतं तदपि दिनपञ्चमसमयं गङ्गापूर्णे दृष्टिपथमगमिष्यति । जननमाप्यहं
 निर्धनोऽस्यम् । श्लोकः ग्राह-अहो वसुिस्वरूपं यो न जानाति स कथं कथयिष्यौ करोति । श्रेष्ठं जगौ-अथ
 लोका मां हसन्ति यदि त्वमप्येवं मां हससि तदा का गतिर्मम । लोका जानन्ति एषोऽयं किं वसति । वयं गृहं
 वयं दृष्टं मदीयं लभ्यं सर्वं जनाश्चिन्तयन्ति स्म । गृहं मया विक्रीयते नगरमिदं त्यज्यते । यस्मिन् पुंरे मया जैनक-
 नानाविधमयुराहारविषयवस्त्रपरिधानादि कृतम् । तस्मिन्मयुजा यत्तदाहारवस्त्रादिना निर्वाहो मया कियते । अहं
 जानामि किं कुर्ये पतित्वा मरणं साधयामि, अथवा वन्द्यौ प्रविशामि । तदर्थं विना नरो न शोभते । यतः-“ वरं
 वनं व्यापगौ निषवितं, जनेन दीनं बहुकण्टकावृतम् । तेषां निशय्या वसनं च वल्कलं, न वन्यमय्ये निर्धनस्य
 जीवितम् ॥ १ ॥ ” कष्टासागरः कुमारः श्रुतिं दृष्ट्वान् दृष्ट्वा दुःखितोऽजनि । यतः-चेतः सार्द्धं वचः समयुरं

दृष्टिः प्रसन्नोऽव्ययः, द्योतिः शान्तिर्युता मतिः शिवतनया श्रीर्द्विन्द्व्यापहः । रूपं शील्युतं श्रुतं गतमदं स्थापित-
 मुत्सेकता-निर्मुक्तं प्रकटन्यहो नवमुखाकुण्डलान्यमम्युत्तमं ॥ १ ॥ कुमारोऽग-श्रुत् कथं सत्यां शिथि तया
 स्त्रियते ? श्रेष्ठी जगौ-मम गृहे तद्यास्ति यज्ज्यते, एवं त्वं कथं जल्पसि ? कुमारः प्राह-यद्विलोकयते तद्दृष्ट्वा
 त्वं प्राह तं गङ्गातटस्थं यत्नेन रक्षितुं । आ धूमिलः समगता सा सर्वा यत्नेन रक्षणीया मूर्ति धनं मयिचयति । तत्र
 गृहे प्रापद् धूम्येव धनं भवति सावन्मदीयै रत्नैर्व्यवसायं कुरु त्वम । वेदातटपुराधिपमावर्ज्य । ये ये तत्र सेवका-
 रताम् तान् अङ्गीकुरु । प्रापद्दहं देवान्तरं विलोक्य पश्चादागमिष्यामि तावदेतैः रत्नैर्यं व्यवसायं कुरु । धनपति-
 भूषणति-त्ययेदमेवं कथं जल्पितम् ? अनेन वचनेन मम हृदयेऽतीवोच्चाटोऽजनि । यत्तया चक्षितुं वार्ता कृता सा
 मयिचे द्योत्यमिवाजनि । यत्तया वचनयानं मम भजत आपदंभोधा रक्षितुं त्वं तत्कथमधुनोद्बोद्धव्यते । उत्तमा-
 नमेवं जल्पितुं न युज्यते । यद्वचनं तया जल्पितं तद्वं कियताम । पश्चाद्यथाकोविदेऽन्तरं विलोक्य । त्वं यदि
 मामवगणाय यास्यसि, तदा देवतेऽक्तं वचनमपि निष्कलं भविष्यति । तत्र बुद्धिप्रपञ्चं विना धूम्या धूमिलमेवार्हं लभ्यते ।
 त्वमथकल्पतस्मिन्निवागमस्य किं गच्छसि । इमां धूमिलं त्वं विकीर्णहि । यद्वद्विष्णुमुत्पद्यते तदर्थेन गृहीष्यते अत्रा-

अथ । १०३ चतुर्विधं भवति तदा गङ्गायाहे प्रतिप । यथा सत्तापो न भवति । कुमार आचर । यदि मम
 विदुषाभ्युत्पन्नमपामादि न पृच्छते, तदाहं विदुषा कतिचित् स्थास्यामि एवो वसाम्-अहं तव पाशं किमपि
 नामादि न पृच्छामि । त्वमात्मियेन नामा सह राज्यं कुरुष्व । मम सत्त्वान्धं वरुणं इदं त्वदीया वृद्धिः । तव बुद्ध्या
 प्रियं इदं वरुणं अवाप्यामधुन निभज्य गृहीष्यते धनेनार्जितः श्लोकः । ततो दन्तधावनं च नीरमानीतम् । एक-
 दातनकं तिरफटिकां कृत्वा द्वाभ्यां धनश्लोकाभ्यां सुखयोगधनं कृतम् । द्वाभ्यां परस्परं प्रीतिः कृता । कुमारस्य सत्त्वानि
 दातनकं तिरफटिकां कृत्वा द्वाभ्यां धनश्लोकाभ्यां सुखयोगधनं कृतम् । द्वाभ्यां परस्परं प्रीतिः कृता । कुमारस्य सत्त्वानि
 गृहीतानि श्लोका । दातनकजले यथाऽऽनीते सा धनपुत्री बालकुमारी विधत्ते । दातनकं कृत्वा कुमारो यावद् दृष्टे उपविष्टः ।
 रावचया कन्यकया सुलक्षणवान् कुमार उपलब्धतः । दृष्ट्वा च कुमारौ । यद्यपि मम भर्ता भवति तदा सुकृत-
 स्थानतस्त्योदयोऽजनि मम, एवं ध्यात्वा कुमारौ विष्टः पुनः प्राह-यदि ताव त्वं मां परिणामिष्यासि एवं तदासौ वसे
 मे भवति, नो चेत् पारिवं भवति मम । ततो धनः श्रेष्ठो प्राह-सो वसे एवं वरुणं तव न युज्यते गृहे गच्छ, गृहे
 प्रपद्येय । दूरत आत्मनः प्रार्थुक आगतोऽस्ति । ततो धनपुत्री गृहे गत्वा जननीपाशं प्राहेति-एक आगतोऽस्ति
 पुमान् दूरतः आत्मीयवृद्धे, तं दृष्ट्वा मदीयं मानसमुज्जितम् । मम सुखमधिकार्यं योऽर्थो विधीयते विधत्ते वा

तेनार्थेन प्रार्थार्थकायं यथा रसवती कुरु तं मातरस्य प्रार्थार्थकस्यायं आत्स्यं त्यक्त्वा । स्नानाद्यवनादिना
 तं प्रार्थार्थकं सत्कृत्य तं मां तेन सह परिणयय । माता प्राह—रे निलंजे वसे किमर्थं कथितं विना दृष्टे
 माता, यान् यान् द्रष्टव्यं तांस्वतन् यदि त्वं वरिष्यासि तदा त्वं अस्माकं हेतवद्विचरित्वासि । एवंविधानि
 स्वोच्छिज्जलपकानि यद्यप्यस्यानि यानि भवन्ति तानि दुःखानि भवन्ति । त्वं सहकुले जगता सती कथमेवं
 जल्पसि । तवायुना लज्जासि कुञ्जायात् । पुत्री वसाम्—मातेरव मा जल्प, मम शीलं मेकमेव निश्चलं
 जानीहि, त्वया विकारः कोऽपि जानेद्यो मनसि, अहं तु तव पुत्र्यास्मि यो मया पतिर्वाञ्छितः स एवास्मिन्
 जन्मनि मम भर्ता भवतु नो चेत् संयम एव शरणम् । मातृपुत्र्यारेवं जल्पत्या रसवती कुरुत्याः सत्याः
 स एव प्रार्थार्थकः प्राङ्गणे आगतः अजानतरे धनश्रेष्ठि माय्यपुत्रीजल्पनादन्तं श्रुत्या गृहेमध्यस्थेन्य पत्न्याः
 पुत्रः प्राह—एष वरोवयोर्याजमालोऽस्ति, एषा पुत्री विवाहयोक्त्याऽस्ति यदि अनयोर्विवाहेन संयोगो भवति तदा
 चन्द्ररोहिण्यारेव सूर्यरत्नादेव्यारेव कन्दर्पूर्यारेव कृष्णरम्यारेव शोकेन्दुदण्यारेव शोभा भवति । अन्तरयो यदि
 नैव भवति तदाऽनयोर्योगो वयो भविष्यति । जीवानां लक्ष्म्यर्जने पुण्यकृत्यकरणे (च) विवर्णानि भविष्यो जायन्ते

यतः—“पुण्यं विवर्त्यतां नृणां, विवर्तानि भूतियाः स्फुटम् । उत्पद्यन्ते ततः सन्निः, कर्तव्यं साहसं सदा ॥ १ ॥”
 एतस्य पार्श्वे भवत्या आसनामकुल्याग्रादि न पृथग्यम्, एतदर्थं साधयतमहं नियमः कारितोऽस्मि, तत एष अत्रा-
 र्थापगृहे आगताऽस्ति । तदानीं सुनन्त्या जगौ—हे तत्र त्वया नामस्थानककुल्याग्रादिकस्य वर्तापि न पृथग्यम् ।
 यदि एष कुमारो मामर्द्धीकरोति तदा विवाहं कुरुष्व मया सहस्य नो चेन्मम वीक्षां दापय । पुत्र्या निश्चयं मत्स्या
 पिता जह्व । ततो हयोः स्नानदानदेवपूजावधुसवतीपरिवेषणादिपथ्यन्तं धनपुत्री मर्त्तिकं चकार । ततश्चित्रयाज्या-
 मुपविष्टो हौ । धनेन प्रोक्तम्—यदि भवता विरुपं न मम्यते तदा किमपि प्रोच्यते शोणिकोऽयम्—यन्मम रोच्यमान-
 मस्ति तज्जापनीयं त्वया, धनश्रेष्ठवज्र-एषा मम पुत्री तां त्वं परिणय पथिक । अधुल्लोभो मनसि न कर्तव्यः ।
 विद्यमर्द्धविद्यं वा जामातृत्वं रक्षामि । कन्याविक्रयं ये जनाः कुर्वन्ति तेषां बह्वेषां लगति । यतः—“ये कन्यानां
 जना एव, विक्रयं कुर्वन्ते स्फुटम् । ते लभन्ते दृष्टासुत्र, दुःखशोभितचाम ॥ १ ॥” या एव पुत्री त्वया
 परिगतव्याऽस्ति । नो चेन्मरिचं गृहीष्यति । सान्यं नरं वेदते, ततः कुमारो धर्मिष्ठो तां विज्ञाय मनो गुप्तं
 कृत्या च प्रोच्ये एषा पुत्री आश्रित्याऽस्ति यं यं नरं पश्यति तं तं वरिष्यति यदि तदा एषा मूर्खलो मध्ये रेखा

लययते । नामस्थानककुलीगार्दि ज्ञातं विना यथेष्टा वरं वसति तदासौ गृह्णते निश्चितम् । कुमारी प्राह-
 यथेष्ट कथयति, तव कथयति अहं अमुमेव वरिष्यामि, राजहंसानां कुलं कः पूजति । यथा तेषामुत्तमं भवति ।
 उत्तमानां कुलमाकारं जल्पतेन ज्ञायते । राजहंसौ मानससरोवरे एव शिबं करोति नान्यत्र तथा एषापि । प्रकटं
 प्राह च कुमारः । मयि अङ्गीकृतं तव को लाभः अहं तु वैदेशिकः । षटीमधोऽत्र स्थितोऽपि यामि । अञ्जलिज्येव
 मम भेलपको भविष्यति तव । ततः सुनन्दोऽग्र-सत्यं वचस्तव, अञ्जलिज्येव चन्दमैय्यौ, अञ्जलिज्येव जलधरपूरः,
 अञ्जलिज्येव ताराः सर्वः स्युः, अञ्जलिज्येव लोकः सर्वः, तथाहं तवधारिणिसि । केषां कुर्या मम पाणिग्रहं कुरु ।
 अञ्जलिमिव भवान् पुत्रपौत्रादिना निरतरु । कुमारः प्राह-पाणिग्रहः स्वयंभूत्यो मम तव भविष्यति । विवाहानन्तरं
 यावद् द्विगानि पञ्चदश भविष्यन्ति तत्राहं वैदेशिको विदेशं प्रति चलिष्यामि । हेयान्तविरिजोऽप्यवा अवधूतः उत्थाय
 चलिता, तमं भूतं यस्तु स यथा उत्थाय याति तदा तस्याः का गतिः । पुनरपि सुनन्दा जगौ-अहं भवतं गृही-
 त्वेतामाऽस्मैवम् । अयुता तदा दृष्ट्वा मनः पुत्रोऽप्यममूर्त । तव करो हस्ते लगति अथवा संयमश्चिद्यः करः । यदि
 तं मां परिणीय गमिष्यामि तदाऽहं क्षीलजवं पालयिष्यामि । अथवा संयमं-निष्कलङ्क । मां परिणीय तं हेयान्त-

राणि विजिक्काम्भीयराज्यं कुरु । श्रुत्वैतत् कुमारो भ्रान्त्य ब्रज्या प्राह—एतैव वेत्ता वर्या वर्तते । यत् सोचते भवतः तत्
 कुरु । ततः श्रेष्ठी स्वां पुत्रीं समहेत्सि च श्रौणिकाय पर्याणययत् । अन्येषुः श्रौणिको हृष्ट उपाविष्टः । अत्रान्तरे पुरे-
 पटहो वाद्यमानः कुमारोण श्रुतः । पृष्टं च तेन । श्रुष्टिन् किमर्थं पटहो वाद्यते ? श्रेष्ठी प्राह सपादलक्षवर्जवर्धमान-
 नानावस्त्रसमुच्चया देवनादिसाधुवर्जोऽज्जागात् । तस्यास्ति एकः शुकः । पण्मासान्ते जल्पति पृष्टः सर्वसत्य । देव-
 नादिसाधुवर्धनकदाऽस्मिन्पुरस्त्वेन स शुकः पृष्टः । तेजनवरिका कुत्रास्ति ? शुको जगाद वेत्तातटपुरेऽयुना समस्ति
 सा तेजनवरिका । ततः स साधुवर्जो भूरिकयाणकण्ठसपादलक्षपृष्ठवर्धयुतो गतदिनेऽज्जागात् । राज्ञो मालिनः प्रभूत
 वधुं कृतं । राज्ञोक्तं किं विलोकयते ? तेन प्रोक्तं तेजनवरिका । राज्ञोऽकारिता मन्त्रिणः पृष्टाश्च कस्यास्ति तेजनवरिका ?
 मन्त्रिमन्त्रकम्—न ज्ञायते कस्यास्ति । राजा प्राह—तस्मात् वधु । यत्र पुरे सर्वाणि वर्तन्ति लभ्यन्ते । आयास्ति च
 यत्र भूरिधानिनो व्यवहारिणो वसन्ति । यत्रागता वसु न लान्ति जनाः । यत्र सर्वाणि कयाणकानि न सन्ति ।
 तदपि पुरं पुरमस्य कथं गणयते । इत्यादि प्रोक्त्या राजानं खेदं दधानं दृष्ट्वा मन्त्रिणो जगुः—पटहो वाद्यते ।
 आत्मनि पुरं महेद्विद्यते । कस्यापि गृहे कदाचिद्विद्यते । एतद्विचार्य राज्ञोऽद्विष्टा मन्त्रिणः पटहं वाद्यन्ति ।

शिष्टो वचनमाकम्, श्लोको जगौ श्रेष्ठं प्रति त्वं पठहे स्पृश । ततस्तस्य वचसा पठहे स्पृष्टे
 भूषणैर्वक्त्रेभ्योपान्तेभ्यस्तोत्रं वनश्चित्वा पठहेः स्पृष्टः । तदा राजदशोऽखिला जना जहसुः, धनगर्हे
 धूर्तिवतावसि, अपरं धनं तु सर्वं गतं तेन प्रविष्टो जातोऽथवा वारिमुसोऽथवा श्रेष्ठी । येनाधुना पठहेः
 स्पृष्टोऽनेन । अथवा अनेन धूर्तिवदा दक्षीण्यते सार्धवाहस्य । तदात्मीयपुरस्य माहेत्यं पारयति । ततो
 राजा धनमाकाशयितुं स्वसेवकाः प्रीयतः धनपाशुं । धनरत्नान् संपादित्वा नानाकाराणि विमानान् दृष्ट्वा श्लोकाद्व
 जगौ-किं करिष्यते । राजो भूत्या आगतः । श्लोको जगौ-भवता खेदो नान्यः । राजवशीकरणरत्नं
 प्रदत्त्वा पद्या मनसि स्मृत्वा च राजो मूर्धितव्यं । मणिप्रभावेण यदा राजा वृष्टिं भवति तदा त्वया
 माण्डविका सूरिधनेन दृढीकृत्य गृहीतव्या । तेजनवैरिकाप्यप्यप्यते ततो धनो रत्नसहितो राजो यावत्
 मूर्धितः त्वं प्रणामं च, तावद्दत्त्वा प्रसन्नीभूय रत्नं गृहीत्वा ग्राह-मन्त्रिणं प्रति भवता माण्डविका अस्यापि-
 ण्या । अस्य हस्तार्धं धनं चटायाम्पि लोकेरन्यमाण्डविका न भ्राता । ततो माण्डविका गृहीता । ततो राजोत्रक-
 शिष्टस्य सार्धवाहस्य सौम्यमानं वरुणं दत्त्वा । श्लोकोत्रकं । जगौ तेजनवैरिका विजेष्यते नवा वा एतस्य

ततः सार्धः सप्तदशपुत्रादिकान् रत्नसिन्धुलभ्यपदकुलपञ्चवर्णमयकपटकचन्दनकर्पूरैर्करैर्निरिकञ्जवादिभूमिबद्ध-

मूल्यमयानकपुष्पान् धनश्रेष्ठिर्दण्डद्वयं आनिनाय ॥ धनश्रेष्ठिकौ तान् पुष्टवादेकस्मिन्पुष्टिभिरितान् वीक्ष्य चम-
रुद्धौ । ततः परस्परं वरं विलोक्य मिथः प्रोक्ष्यमानवनसार्धौ ललतैः । मिथो हृष्टौ बभूवतुः । ततः सार्ध-

वदपनश्रेष्ठिकां जिनप्रसादं जिनस्य शतपञ्चसहस्रपञ्चातिर्युथैकादिभिः पूजां स्वधित्वा नर्तनगीतगानादिभिरावृज्जां
च कारवासाभिः । व्यवहरिणो जाता मिथः प्रीतिम् । ततो वरं गृहीत्वा राजपाशं गत्वा सार्धः प्राङ्-राजान्

धन्याऽसि पुण्यवानसि त्वम ? । यस्य पुं एवंविधो धनो व्यवहरी वसति पुण्यवान् जिनधर्मवासितसप्तधातुः
नयनिविचर्युद्गतात्मानं तत्र पुं प्राप्नोति सन्ति मया । ततो धनोऽसौ व्यवहरी अन्यव्यवहारिर्विष्यो मा

गणितव्यो भवति । एवंविधो व्यवहरी वदितुं कुर्यात् न हृष्टो मया । राजा तस्य सार्धपस्य वधुद्वन्द्वेताद्याभरण-
दानेन सम्मानं चकार । ततः सार्धः पुनर्धनपार्श्वोऽव्येत्य नानापकारभक्तिपुस्तकं श्लोकधनौ प्रणम्याह—अहं पुनः

पुनः स्मरणीयमिदं न त्विस्मार्धः इति जल्पन् चचात् सार्धः । ततः—“सर्पतिवञ्छी हृदयाज्जाले, निवेष्टिता
दोषावरोहि यम । सा वधुनीत्या सततपर्वसि-पयादिसम्पन्नानीरपूरैः ॥ २ ॥ तत्र वत्सनि वत्सनां शिबं, कुमार ॥

समामयः । अथि सामय सामयिचितं, समरणीया समये वयं वयम ॥ २ ॥ " ततश्चतसृषो दिभ्यो नवीनानि षण्
 धनस्य तस्य गृहे गतिविमगच्छन्ति स्म याचका धनं याचिषुं च । अयं श्रेष्ठि अयमयवान् मूर्ख इत्यादि ये ये जज्जव-
 रियासि ते अस्य धनसामोर्विजोऽयम् पदयोस्तत्तस्य, छठन्ति च । श्लोकेनान्नमो नाभि गोपाल इति नाम
 रयाप्रियम् । श्रेष्ठि धनवन्त्यादिपूज्योऽजानि । सुनन्दानाथको देवगृहे दिनपूजादि सप्तक्षेत्रे धनव्ययं करोति स्म । यद्यत
 क्रयाणकं धनो गृह्णाति तत्र तजानांते ज्ञासो भवति । अनेके घोटका गृह्णीता धनेन आवासः कैलाससोदरोऽङ्गीकृतः ।
 घोटकाख्यायां घोटका वृद्धास्तेषां रक्षणार्थं पाण्डवाः रयाप्रिताः । बहवः व्यवहारेणोऽपि तस्य किङ्करी-
 मयं सेवां कुर्वन्ति । यस्य गृहे लक्ष्मीभूयति तस्य सर्वे जनाः सेवां कुर्वन्ति । यतः— "एहि गच्छ पुंसे त्रिषु, वद
 मीनं समाचर । एवमाद्याग्रहग्रस्तैः, कीदृन्ति धनिनोऽर्थिभिः ॥ १ ॥ " श्लोकस्य सुनन्दया सह प्रीतिरजनि
 घटम् । सुनन्दः भृगुमुनसा चरति । कमादपुष्टयातिक्रमे सुनन्दः गर्भं दधार । यथा यथा गर्भो बधूते
 तथा तथा तस्या वृद्धिर्वा न ज्ञाति । कदाचिन्व कञ्चिदयं कञ्चिदयं जमेते न या सा । यद्विकं तथा तद् द्वितीय-
 दिवसे वसति । कमादवीथ दूर्वलाभैव सुनन्दः । चलन्त्याः सुनन्दाया मुखे आसो न मति । सोजकः पदयोर्लभ-

सत्या जीवन्मुक्तायाः क्षणं न झायते । पुनः पुनः वस्यति सा पानीयमानीयतां पृषा लभ्यते । श्लोक एवं-
 विधा प्रियमालोक्य अन्येद्युः श्वभूयति ग्राह-तव पुत्रीयं । कीदृषि दोहेलोक्या जालोऽस्ति
 नवति पृच्छयतां स्वपुत्री । यो दोहेलो भवति अस्याः स पुर्यते गोचोर्न्यतैवेयम । ततः सुनन्दोपान्ते गत्वा माता
 जगत् । पुत्रि । किं तवार्हं दुर्बलं दृश्यते ? तव कस्य विषये वाञ्छा विद्यते ? । सुनन्दा जगौ-दोहेलोपनिचिस्व-
 क्वं यदि कथ्यते तदा मनसि न मति कस्यापि, दुःशक्योऽस्ति दोहेलः तेन मे मरणं, माता जगौ-पुत्रि । मातुः
 कथ्यते । ततः सुनन्दावग-अहमेव जानामि कुञ्जरारूढा राजपथे दानं दद्यात्वा वाञ्छामि, राजा तदा सपरिवारोऽत्र
 बलति, स्मरतेन जिनलये गत्वा वयुपुत्रैः द्रव्यपूजां करोमि संस्तवनेन भावपूजां च, जनेऽहं राज्ञो वादिवाणि
 ममाश्रये वाच्यते, ममाश्रये च पात्राणि नैव्यन्ति, जनेऽहं पञ्चपरमोष्ठिसन्तं स्मरामि, जनेऽहं मरतेके छत्रं धारयामि,
 जनेऽहं मनोऽभिमतं दानं दद्यामि । जनेऽहं सधार्मिकान् सोज्ज्वीत्वा दुर्कलोटिभिः परिवेषयामि, जनेऽहं
 देवमन्ये अमारि प्रवर्तयामि, जनेऽहं शीलं पालयामि, जनेऽहं चैत्यपरिपटीं कृत्वा गृहे आगच्छामि, जनेऽहं घृतादि-
 भुङ्क्ताहं यतिभ्यो दद्यामि । एषा वार्ता मयोक्ता तवाश्रये असमर्थानं विना मम जीवितं नास्ति, भुञ्जेति जननी पुत्रीयोक्तं-

जामात्रिषु जगद् । श्लोकः पत्नीमनोरथं श्रुत्वा हृष्टः । यस्या एवविधो दौहेत्ये जायते, तस्या गर्भं कोऽपि
 पुण्ड्रवान्न नरः । गर्भाविमवादेवविधो दौहेत्ये भवति । यतः—“भवन्ति भूरिभिर्मर्त्यै-धूमकर्ममनोरथाः । फलन्ति
 ध्युन्नतेषु, तव सुवर्णस्य सौत्समम् ॥ १ ॥ प्रतिपद्य ददभ्यस्तं, जीवैः कर्म सुमाशुभम् । तैर्नैवाभ्यासयोजन, तदेवा-
 भ्यस्तये पुनः ॥ २ ॥ ” ततः कुमारेणोक्तं, शार्ङ्गोऽयं या पुत्री ज्ञान्यव्याप्तमवत । साऽखिला जीवन्त्यस्ति अथवा
 मृताऽस्ति ? । पत्नीऽयम्-अथ यावत् ज्ञान्यव्या विद्यते । वेदातटपुरस्त्रासीं तस्या एव आज्ञां कारयति वञ्छितत्वात् ।
 वाच्येऽपि चारित्र्यं दृष्टेति कथमा प्रचण्डं तपः करोति । तस्याः प्रसूतिप्रमाणलोचने दृष्ट्वा लोका जानन्त्येषा इति पश्य-
 न्त्यस्ति, स्वभावोन्नतपश्यन्त्यपि, सुलोचनेति प्रोच्यते । यतः राजपुत्रीमन्यां वदति । तस्य राजा विधवां वदति ।
 शार्ङ्गोऽपि वञ्छितः । अपुत्रीमन्यां मत्वा श्लोकोऽयम्-तव पुत्र्या या दूःशोको दौहेदं उत्पद्योऽस्ति, तस्य पुरो
 उत्पद्योऽस्ति । श्लोकोक्तं कः उत्पद्यः ? श्लोकः प्राहे-इदं दत्तं गृहीत्वा राजोपान्ते गत्वेदं कुरु । अनेन रत्नजलेन
 राज्ञः पुत्रीनेत्रे छन्द्य, ततो द्वित्ये चक्षुषी भविष्यतः । राजा यदा वेष्टा भवति तदा त्वत्पुत्रीदौहेदं पुरां मार्गय । ततो
 पत्नी रत्नमादाय यावद्योपान्ते गतस्त्वावदाजा समुचस्थौ । मिथः प्रीतिर्वर्त्त चक्रेः श्रेष्ठी रहसि जगौ । तवाम्ने

कतिपुं न शक्यते, तथापि किमप्यनुस्यूमानमपि मयाच्यते । भवत्युज्जी अत्रानय त्वम् । तत्रानीता नृपेण ।
 रत्नान्मृज्जुतया सुलोचननेत्रे प्रक्षालिते, ततः सुलोचना द्वितीयं तदाः परमन्मयम् । ततो राजा

जगि-अध्वराज्यं गृह्णा । धनोऽयं मम राज्येन किमपि कायं नास्ति, परं मम पुत्र्या यो दौहिदो जातोऽस्ति
 तं पूय । ततो राजा स्वपुत्र्यपुत्रां सुनन्दां कुर्वराकृतां कृता । राजानं च्वात्, नृप्यादि कारयन्

उग्रचामरादिभ्यादिपुस्तकं नृपतिर्मुपमानं च्वात् । सर्वथासादृश्यं जितान् पूजयामास सुनन्दा । ततः स्वगृहे-

ऽयं यतीनाकारिपरा प्रायुकाद्यानः प्रतिजमयामास । ततोऽखिलदेहोऽयं अमरिः कारित । ततो संप्रजनयोः

सुलोचनासुनन्दयुवार्द्धं कृत्वा जाता । गृहे गृहे धृतमनदि कृतम्, दृष्टश्लिमस्य तालिकातोरणानि च कारया-

मास भूयः । अन्यैः श्लोकैकं प्रियां प्रति यथात्मनः पुत्रो भविष्यति तस्याभयकुमारंति नाम दास्यते,

यतोऽपारिप्रवर्तनादिदौहिदोऽयः । इतः स साधूयः पृथिवीपादि अमर्युषाजितभविष्यतो राजगृहे नगरे जगाम ।

प्रतेनचित्तात्ता नवनवतिं पुत्रान् परपरं विरोधं कृत्वा वीर्य श्लोकं कुमारं तादृशं विनीतं रमरन् पुनःपुनरेव
 तदर्थं प्रियां पुत्रं जज्ञेय च । मयाऽपमानितो राज्यं मुक्त्वा श्लोकः कुमारो दूरं गतः, स कथं भविता । मम

तेन पुत्रेण विना रात्रिद्वयं निद्रा नायाति स निःश्वासा मुखे न मालि च । यदा तस्य सैन्योर्मम विद्योनाऽभूत्, ततः
 प्रभृति सुखं गतम् । मया अविमृश्य कथं कृतम् । न ज्ञायते स मम कुमारी जीवन् मुनी वाड्यवा कानि आप-
 देभ्योक्षितः । कस्यापि गृहेऽथवा द्वांसिर्मय दिद्यतोऽस्ति । अत्र दे वपुति गृहे गृहे भिक्षां मागमाणाऽस्ति । बुभुक्षित-
 रपिपत्ति दूःखीजाती भावी । वर्षाकाले स्थानकमयात् पद्मोनामिव मस्तकोपरि सर्वं अलं पतिष्यति । शीतकाले भूयो
 शीतेन ताज्यामानाऽतीव दूःखिता भावी । श्लोकः उत्पकाले वेदात्तापाहि कथं सहिष्यति । एवं स्मरं-स्मरं श्लोकं संप्रो-
 दूःखितोऽभूत् । कदाचिद्देवं व्यापतिस्म राजा । कस्य पुत्राः केषां पिता कस्य माता कस्य सुहृद् कस्य प्रिया इत्यादि सर्वं
 रम्यजालवत् इत्युच्यते । विधातृनन्तेषु सर्वेषु जीवाः सर्वे सर्वसम्पत्तिवर्गोऽभूवन् सर्वास्तु भविष्यन्ति च । एवं सर्वं विच-
 रिष्यते । विषयैकस्य यावद् राजा तिष्ठति स्म, तावत् सार्धोऽस्य जगौ-देव । युष्माकं पुत्राणां दातुं श्रुतं । अयुना नवनवतिः कथं
 इत्युच्यते ? राज्ञोऽकं श्लोकानामनस्यत्वं ततोऽप्यं सार्धं । भवत्युज्ज्वल्यो वेदात्तटपुत्रे वनश्रेष्ठिगृहे महर्षिदत्तमान् इष्टः ।
 तत्र यदा मयोक्तं-भवान् राजगृहे इष्टः, तदा तेन 'राजगृहे वैराग्यामपि मा भवतु' तस्य सुखादिदयादि श्रुत्वा यसेन-
 जितसंपत्त्य इति पुनः शब्दं प्रकटीकृतम् । यसेनजितो जगौ च । अहो तेन पुत्रोऽकशोऽपि आत्मनः

स्थितिं ज्ञात्वा । तथस्य स्थितिः साधनमेवैषां पुत्राणामत्र न प्रोच्यते । इति राजा मानसं गूढं कृत्वा साधु-
 पात्रे जगत्-सुखं कथं जल्पते त्वया । स पुत्रोऽस्मा मखोऽस्म इतो निस्सरणादत्र खलित्वा भूतो भवति । य
 एवं स्वल्पया गृह्णादिसरति । स क्रियते एव । रङ्ग इव गृहे गृहे अमति च । कर्म प्रकटीभूय किमपि न दर्शयति ।
 किन्तु कामपि न गृह्णादिसरति यथा रंज इव खलति लोकाः । यतः—“ विरंचिन् नरं हन्ति, प्रादुर्भूय चपटया ।
 किन्तु तं वदते बुद्धिः, यथा खलति रङ्गवत् ॥ १ ॥ स्थापनिकामन्यस्य योऽप्यलपति विश्वस्यं नरं च यो वञ्चयति तयो-
 रमेवियतं यदि एवं कृतं जल्पसि । ततो नायको रहसि समेत्याद्यम् । स्थापनिकापत्यपविश्वस्यवातन-कन्याविक्रय-
 कृतककथविक्रय-खोदित्या-गोदित्या-वालदित्या-यतिदित्यादि-पापानि मम लग्नानि, यदि स श्रोत्रको न भवति ।
 नायकोऽयम्-मया वेदातदपुत्रे धनद्वेदे राजद्वेस इव कुमार उपविष्टो दृष्टः । तस्य श्रेष्ठी देवयोषामिवाज्ञां
 संप्रकाशं मन्यते । तस्य कुमारस्य प्रसादवचनेन अहं धनश्रेष्ठिद्वेदेनानवैकिकामगच्छाम । तथा मम-
 गृहे भूमिः काञ्चनकटयोऽभवत् । एवमेव ज्ञाने धनस्य पुत्री भवत्युत्रेण परिणीताऽस्ति । नायकवचनेन
 राजा हृष्टः । नन्दनमोदमिष्टकौऽभवत् । ततो राज्ञोक्तं । यदि तज्जातिं तया तज्जातीयः कोऽपि विचक्षणः पुत्रः

स्वनिमित्तमसम्पत्तः प्रपद्यते । तदा यादं मदीयः पुत्रो भविष्यति तदा भवकृतां समस्यां श्रुत्या स्वरितमगमिष्यति ।

ततः आत्मीयो विज्ञः पुरुषः प्रसेनजितराज्ञो भविताः सन् वैद्यातटपुरे धनश्रोणिर्गृहे गत्वा समस्याभवंविधां गोपाल-
कुमारहस्ते प्रसेनजितराज्ञेनः पुरुषो दृष्टौ । गोपालस्तदां समस्याभवं वाचयामास । येन कुमारोण स्वबुद्ध्या पकाश-

भूतपूर्वकारणकर्म्या मुखकृताश्चैतस्याऽव्युपवत्स्यश्च स्वसौदरा भोजिताः । येन सारसेयान् खरविटतक्षीरभाजानानि

क्षेपं क्षेपं कुर्वन् वादयित्वा स्वयम्बुसुजे । इत्यादि यस्यावदतः स कथं वैद्यातटपुरे जीवन् धनेभ्यपुत्री

परिणीय तिष्ठति । यः आत्मीयमतापितरौ सहोदरान् मुक्त्वा दूरदेशे गत्वाऽन्यस्य गृहे गृहजामातृकीभ्य विप्रति, स

जनः कथं जीवतिष्ठति । यस्य मातापितरवधुना दुःखिनौ बभूवुः, स कथं वराक इव दूरे तिष्ठति-कुकर कहेतां

कोपि चदिशो, परजमाई थाई । इदंया इदंयालीको कहेइ, कवण मणउ चित्तमाहि ॥ १ ॥ एवंविधां समस्यां

वाचयित्वा तस्या अयं विज्ञोय पुनः पुनश्चक्षुःक्षरज्जलवित्कु गोपालः स्वमनासि दृष्ट्याविति । मारण ताडण

जे करइ, येनी केनी जहेति अक्षसरीखा वेड्या, ते बोले न रहति ॥ १ ॥ अमीयरसमणअगाली

मायतायगुरे सिस । जे नहि मझइ बण्डा, ते कलीया सविदंष ॥ २ ॥ एवं चित्तयित्वा स एवं

मृत्यो लेशसहितः प्रीतिः । प्रसेनजितमुपपाशं शोणिकेन । ततो राजा तं लेखं वाचयामसिति । मम ऊपहरा
 बोलता, लहेसिइं रायकुआरा । हुं दूहि मणिओ वाणिओ, नहि वयण फळाऽसाइं ॥ १ ॥ जीणि अवसरि
 जाईइ, स्वासी तणठ पसाठ । तीणि बीचउतरणओ, किम सेवीजइ राठ ॥ २ ॥ धरजमाई धरसुणइ ते कुण हुंस
 धरति । पण अपमान्या छोरतां मरइं कि दुरि किरति ॥ ३ ॥ एवं लेखं वाचयित्वाश्वी श्रुत्वा च पुनरापि प्रसेन-
 जितो लेखं शोणिकपाशं प्रेषयामास । छत्रं शोणिकेन रक्षसि तातलेखो वाचित इति । जे मइं ससामाहि बोलिउं,
 ते अपमान कि मानसो । जि संसारि विचारकरि, तो आरोगो धान ॥ १ ॥ मोर मणइ अख पीछतां, मइं
 सेल्याया वणमाहि । हुं अ जिअगासठ, तीइ विण ते सिरियाय वहेइ ॥ २ ॥ यद्यत्तावचनं तत्तत्तरयापुनरपि परिणमति ।
 शोणिकेन प्रीतिं पत्रं राजा वाचयामसिति । जातइ एकजि पिछइइ, मोर दोहिछिउं कराइं । ते नवाण पीछता मरी
 पूरी रहिआइं ॥ १ ॥ प्रसेनजितेन प्रीतिं लेखं पुत्रो वाचयामसिति । बेटी केस पाटीयां, बांधाबहु अ गुणहि । पइ-
 टाणुं छांडइ, रदण पु तारिजाइ केण ॥ १ ॥ कल्पतरु केसं पानइ, काहिउ वायवसेण । पु तिहा सीली छांडेही, जे
 सीअला ते सील ॥ २ ॥ अत्र जीवदाहं यावदस्मि तावच्च मयता । प्रीतिवत्यः पुनर्लेखो ममोपपत्ते निरन्तरम् ॥

॥ ३ ॥ ततः श्लोकेन वचनव्यतिथिनिमित्तं आभरणदीपि कारितानि । मातृमणिनीकृते कनककरन्दानि

अङ्गरः कारितश्च । विवेकान्वयात् जात्यवृत्त्यमान् अङ्गीचकार । इत्यादीनि वयाणि ग्रामैरानि नामाङ्कितानि रक्षे-
श्लोकः विषयश्च प्रेषयामास । विद्या च हृदितेन मन्मथानाम् मयी सुनवे तस्मै प्रेषिता जातिवं चेति हि तं तथा हि-

या मिष्टी सुदृष्टी त्यक्ता, त्वया पुत्र वनान्तरे । तद्वयं विहितं चक्रे, कुलधोतश्चसर्वतः ॥ १ ॥ या पङ्क्तिं लङ्घीता पूर्व,

गच्छतातः प्रयासितः । तस्यां ये सन्ति भिद्यन्ति, कष्टाः सन्ति तद्योपरि ॥ २ ॥ इति तातवचो निरोधस्य श्लोको रक्षेति

श्लोकेः शान्तेः पुरस्कृत्यमानं द्रविणं सेवकान् पुराद् बहिः कथयामास । ततश्च प्रियञ्च प्राह-अहं स्वपुत्रः पार्श्वे यास्यामि ।

ततः सुनन्दा जगौ-अहं भवता साधुमागमिष्यामि त्वां विना क्षणं स्थानं न शक्नोमि । श्लोकोऽयम्-त्वयाऽयुना साधु-

मागन्तुं न वक्तव्यं मनागपि । पुनः सुनन्दा प्राहैवमयोर्नन्दनो भविष्यति तस्य किं नाम दास्यसे ? श्लोकोऽयम्-

प्राहदास्त्वव द्वाहद्वौऽमृतादद्यानामाऽमर्यति द्वातव्यं त्वया । सुनन्दाऽयकर्मयदा पुत्रोऽष्टनववर्षयो भूत्वा पृच्छति, सतिपता

कृताऽस्ति तदा किं मया तस्य कथ्यते ? ततः कुमारः खट्वा लब्ध्वा हस्तेन शिवशालामरपट्टे अक्षरामयुवं लिखेत्

राज्यादि पालिगाम गोवालि यवले टोडे धर कटोड । सतोऽन्यदा रक्षेत्तया श्लोको बहिर्निर्गत्य पूर्वप्रेषित-

संन्यस्य जगत् । ततः संन्यस्यन् कुमारो भिक्षुजघानीसमीपे अम्मा वादयामास तथा । यथा तस्या रवं
श्रुत्वा भिक्षुपतिः संनद्य सर्ववदेन दधावे । यावद्विद्विष्यतिना भिक्षिका वादिता । तावद्विषयो भिक्षुः किल-

किलारवं विजृम्भाः स्वमष्टिरिच्छात्पन्तः कोषोत्पाटितमकुट्यो वयमस्मिन् हन्ता हन्ता इति जल्पन्तो मीलितः ।
भोतिकेन शरीरक्षरणस्मरणं युक्तं कर्तुमात्रवम् । भिक्षुः शरान्नाचकुन्ताद्यायुधानि समुच्युः, परमेकस्य
शोकाग्निस्य एकमपि दातुं न शक्नोति । ततो भिक्षुः बाणादीन्त्यायुधानि क्षेपं क्षेपं ममाः सन्तः शोकाय
नमस्कारं चक्रुः । नश्यन् भिक्षुपतिर्वृद्धः, शोकेन रणाङ्गणं । गृहीतं विषमं स्थानं, तदीयं च धनान्वितम्
॥ १ ॥ यतः—“न श्रीः कुलकमायाता, दासने लिखिताऽपि वा । खड्गेनाकम्प्य सुक्षीत, वीरमोज्या वसुधरा ॥ २ ॥

नाभिप्रेक्ष्य न संस्कारः, सिद्धस्य कियते भूयोः । विकर्माजितसत्त्वस्य स्वयमेव भूयोदत्ता ॥ ३ ॥ शोकाजगौ-रे भिक्षु-
पते अयं मय राजगद्गुरवन्तं ददौय, यदपदं समेति तदुच्चारय नोचो-मदस्तेन भूत एव । ततो भिक्षुन सेवकीभ्यः राज-
गद्गुरवन्तं ददौतम् । कथेण सर्वान् घटविडिष्य सपादलक्षभिक्षुपतिविरयतो भूविरेक्षमादियुक्तश्च शोकाको भक्त्या
विष्टः पादशयोरपरतः । शोकासमगमं श्रुत्वा सर्वे वागववास्तवीत्य व्युत्थयन्तं विनयेन नेयुः । ततः प्रसेन-

जितराज्ञा सर्वपुत्रयुतेन श्लोकाय राज्ञं दत्तं स्वयं च तपोऽङ्गीचके । स भिक्षो लज्जितरत्नापसा भर्ग्या कोट्यां
 प्रविश्योच्चमाधुमङ्गीचकर । ततस्तस्य पुत्रमाकायै स्वसेवकं कृत्वा च तस्यैव तद्देशं समर्पयामास श्लोकः । सर्वान्
 सद्देवराजकायै द्यूरीभिः पितुराज्ञां नार्हिकृत्वा तानानि स्वपदोरत्नले लोठयामास श्लोकः । अन्येषुः श्लोकेन
 परीक्ष्य परीक्ष्यकोना पञ्चदशी मन्त्रिणां स्थापिता । एकमतीव वयं मन्त्रिणं कर्तुंकामो दृष्ट्वा श्लोकः । वयं तसं मन्त्रिणं
 विना राज्यसूत्रं न तिष्ठति । ये ये मन्त्रिणः कृताः सन्ति, ते ते सर्वे गर्वाहताः ईर्ष्यालवः । यावद्व्यवसायं निरहेकापी
 विनयी धर्मिषु विद्युत्समिमान् मन्त्री मम न भवति तावदहं प्रधान एव न राजा । यतो विहिंस मन्त्रिणं विना
 राज्यं न स्थिरतामिति । यतः—“कुलशौल्याभ्यापते, सत्यधर्मापराधम । रुषिणं सुप्रसन्नं च, राजाऽप्यक्षं तु का-
 रयेत् ॥ १ ॥ शौल्याहिकरो धीरः, सर्वरत्नपरीक्षकः । शूचिरव्याभिसचारी च, माण्डव्यक्षोऽभिसवीयते ॥ २ ॥
 दृष्टीरत्नकारतत्त्वज्ञः, प्रियवाक्ये प्रियदर्शनः । सक्तेरुत्तमोद्दी दक्षो, मन्त्रिनाथः प्रशस्तो ॥ ३ ॥” एवं दृष्ट्यै विचार्य श्लोकः
 श्लोककैषु आत्मीयां मुद्रां क्षिपत्वा प्राहे—यः कश्चिद्यतः अस्य कृपस्य कण्ठोपविष्टो निजबुद्ध्या देमां मुद्रां पारिदधाति तस्याहं
 राज्याधुनपूर्वं मन्त्रिमूल्यमुद्रां दास्यामि । एवंविधां बुद्धिं कृत्वा कृपसमीपे निजसेवकान् भुज्वा प्राहे श्लोकः ।

यः कृपकण्ठस्यो मुद्रां परिदधाति स कथनीयो मम, अपरो यो नरो मन्त्री वा परिधत्ते तदपि मममे कथनीयम् ।

सर्वं मन्त्रिणां दक्षो मुद्रां कृपकण्ठस्यः विद्या ज्ञानयुञ्जति । कोऽपि कौटिलिको मण्डितोऽस्ति राज्ञो आत्मना-
मप्यप्ये पातयिष्यति । ततोऽन्येऽपि पौरा लोका आगताश्च, तत्रैतस्मिन् कर्षयितुमपकम् चक्रेः तेषां विद्यारतदा ।

इतः सुनन्दां पुत्रमसूत । तस्यामयकुमार इति नाम ददौ । वार्द्धितः कमाङ्गिष्ठोऽजायां मुक्तः, कमाव पण्डितोऽपान्ते पठन्
शास्त्राण्यन्येष्वप्युत्तरैर्लघुशालकैः कलहं कुर्वन्निरुक्तम्, निःशिवकोऽयम्, ततोऽयम् विद्या गेहेऽन्यत्पि विवेकस्वरूपं पश्येत्

मानसम् । माया प्रोक्तं न बोध्यते अत्र पूर्वं परिणीय मद्रसं त्वाप्त्याद्याकस्माद्विदेद्यं गतः । विद्योऽयमप्योऽयम्-मम पित्रा
गच्छतां किमपि जल्पितं किमपि दक्षितम् अधराणि वा दद्यान्ति तुभ्यम् । माता प्राह-तेनानो गच्छतां अस्मिन् विजया-

लभामपट्टकं अधराणि लिपितानि सन्ति । ततो भारपट्टस्यानि अधराणि वाचाविद्या कुमारः विवेकस्वरूपं जज्ञे । कुमारो
रेवो मातुर्नदीपमन्यत्प्राप्त्यं च । बोधं मया विवेकस्वरूपम्, यत्र मम पिताऽस्ति तत्र गमिष्यामि । माया प्रोक्तमहं साधु
समस्यामि । ततो वृद्धपितरं मातुर्मृतकलाप्य राजगृहं गतिं चत्वात् कुमारः । किपन्ती भौषमलिकम्प राजगृहे पुरोद्यानोऽ-

भूयस्य गतरे तत्र सुनन्दा कृपकण्ठं समगता । लोकैरुक्तम्-यो मुद्राभिमां कृपकण्ठस्यः परिदधाति, तस्य सर्वमन्त्रि-

भुवपदवीं ददाति राजा । कुमारेणात्म-पस्य शक्तिः स्यात् । स भक्तिभूदां परिदधाति । पश्चादेवं न वक्तव्यम् । अहं
 भव पदुदयम् । सर्वैरप्युक्तम्-त्वं मेव परिधेहि । ततः कुमारेणादौ आर्द्रगोमयमानीय मुद्रिकाया उपरि क्षिप्तम् । ततस्तस्या
 परि अग्निबुद्धिः क्षिप्तः । षष्ठीचतुष्टयं तदेव गोमयं शुष्कम्, ततश्चासन्नकर्पाक्षीकाप्रयोगात् पानीयं कर्षयित्वा तमेव
 कृपमाकण्ठं पानीयेन पूर्णाचकार कुमारः । तदा कृपे आकण्ठेऽस्थिना पूर्वमे सुदाल्युपरि समायाता । ततः कृपमवस्था-
 मुद्रिका गृहीत्याङ्कुल्या पदुदधात् कुमारः । इयं वाला राज्ञा श्रुत्वा तत्क्षणं हृष्टो राजा तत्रागत्य तं कुमारं तादृश्या-
 कारं वीक्ष्य मुमुक्षुः । राज्ञा पृष्ठं च कुतस्तन्मागतः ? तेनोक्तमहं वेद्यातटनगरात् । राज्ञोक्तं त्वं कस्य पुत्रः ?
 तेनोक्तमहं प्रजापत्यस्य पुत्रः । राज्ञोक्तं तत्र घनश्रेष्ठिनः सुतायाः सुनन्द्याः स्वच्छं ज्ञातम् ? तेनोक्तं तया पुत्रो
 जनितोऽमप्यकुमारोऽस्ति नाम दत्तं माया । स किमद्वयप्रमाणोऽस्ति ? स ग्राह-यति वपुर्णि ममाभवन् दाति तस्यापि स्वपुत्र
 मयिल्लोऽस्ति । राज्ञोक्तं भवतः पूर्वविधः परिचयः कथं जातः ? कुमारेऽद्य-मम तेन कमाददीव भोजी जाता, क्षणमात्रे
 तेन विना स्वयं न शक्नोमि । तत्र तं भुक्त्वाऽत्र कथमायातः ? कुमारेऽत्र क-अहं तेन समभवतातोऽस्मि ।
 कुमारोऽस्ति स इत्युक्ते भूमेन कुमारेऽत्र कं स च तन्माताऽप्यनन्नाद्यान् आगताऽस्ति । ततस्तन्ममे कृत्वा राजा उद्यानं गतः ।

चचात् यदा तदा लोका जगुः । राजानेन लघुनापि बाहेतः । तत्र वने राजा गतः प्रियाया मीलितः । प्रोक्तं च
 राजा यो मर्त्योऽसौ तदा स काचित् ? तद्योक्तमयमेव पुनः । राजोक्तम्-पुन पुन कृतं किं जलपतं ? अमयकुमारः
 प्राह-अहं तु मातृदंष्ट्रे सदा वसामि तेनैव प्रोक्तम् । ततो राज्ञा कुमार उत्सङ्गे धृतः, आनायितः पट्टहेस्तो ।
 मार्यागुडौ तस्योपरि कृत्या महामहोत्सवपुरस्सरं स्वावासे आनिनाय । ततः पुनस्त तस्य सर्ववृष्टिनिधा-
 नस्य मन्त्रिसंख्यपदवीं दत्त्वा राज्ञा । ततो राजा अमयकुमारं वृष्टिनिधानममे कृत्या मरिचो देदोत्तम्
 साधयामास । अथैकदा श्रीविरसंसदि मरिदेवदेवीसामुखात्सङ्कलया महर्षिसेकं दानं दानं केशनागं
 वीक्ष्य प्राहेत्यमयः । भगवन् कोऽयं यतिरेव साध्यात् दृश्यते ? वीरः प्राह-प्रतीच्यां दिशि वीतमयख्यपचनमरि-
 त्वगुप्तिरसौदरम् । तस्मिन् उदयाने राजा प्रजां प्रशोद्यस न्यायावना । अन्यदाहं तत्र समवासामि । देवैः समव-
 सारं कृतम् । तस्मिन् समवसरो वीतमयपचनस्वामी उदयाने राजा समगात् वसुं श्रुत्वा । धर्मः सनातनो येषां
 दंडेनप्रतिभूतम् । परित्यजति च नैव, तेषां मन्दिरमिन्द्या ॥ १ ॥ धर्मस्य विश्वविपत्तेः प्रसादात्, पुमान् प्रपदे
 सुखमुचरोचरम् । अहो कृतघ्नः स तु मोहमोहितो, धर्मस्य नामापि कदापि नस्मरेत् ॥ २ ॥ धर्मः श्रुतो वा दृष्टो वा, कृतो वा

कारितोऽपि वा । अत्रुमोदितो वा राजेन्द्र । पुनत्यासप्तमं कुलम् ॥३॥ बुधैर्विधीयतमेको, धर्मः परमवानधवः । दादरे
 मतिरावत्यो येन वाञ्छितमिच्छयः ॥ ४ ॥ दुःखं क्षीकुक्षिमव्यं प्रथममिह भवेत्त गार्धवसे नाराणां, बालदेव चापि दुःखं
 मलमलिनवयुःक्षोपयःपानमिश्रम् । तान्वये चापि दुःखं भवति निरहेजं वृद्धमावोऽप्यसारः, संसारं मनुष्या वदन् यादं सुखं
 स्वरूपमप्यस्ति किञ्चित् ॥ ५ ॥ संक्षयागजलवृत्तवृत्तवसे, जीविषुवि जलविद्वंचवले । ज्वरणी य नदवेगसंनिभे, पात्र जीव ।
 किमयं न वृद्धोऽसि ॥ ६ ॥ श्रुतेत्यादि वचो धर्म-नायकस्य सुखात् पुन । वैराग्यवासितस्त्वान्तीऽभवद्वृद्धोऽसि नैवः ॥ ७ ॥
 प्रभावतीप्रियाकुक्षिमव (मयीचिन्तमकम् । राज्यं मया हि दुर्गतिं, साऽगात् दुःखपदासिति ॥८॥ प्रियं पुत्रं स्वकं मुकत्या ।
 जात्याः) कन्द्याख्यनन्दनम् । राज्यं निवेद्यामासोदयानो धर्मनरः ॥ ९ ॥ ततोऽस्मात्कारणादयमुदयानो राजा दीक्षां
 जग्राह । अस्मिन्नेव भवे कर्मक्षयं कृत्वा मोक्षं गमिष्यत्ययः । ततः प्राञ्जलिरभयः ग्राह । भगवन् कोऽन्यो राजाप्रसूक्तिक गतो
 मविष्यति । प्रभिराचष्टयमेवान्यो राजर्षिः केवली उवाचिनः । ततोऽभयः प्रभुं नत्वा गृहे गतैव शौचिकपार्श्वे ग्राह । मम
 दीक्षाप्रदण्डते प्रसवीभव । यथाऽहं सर्वकर्मक्षयान्मुक्तिं गमिष्यामि । ततः शौचिकोऽवक-दीक्षाप्रदण्डविषये ममावसरोऽस्ति,
 भवतो राज्यकरणेऽसरो विद्यते । एवं कथं जल्पते त्वया । तमेव मम राज्यवद्ने समर्थोऽसि । अभयकुमारः ग्राह ।

तदुच्यते भूत्वा यदि व्रतमार्गं न साधयिष्यामि तदाहं दुःखीभूयामि । तं केषां कृत्या दीक्षां दापय । अथ भूपतिः

ग्राह-यदाहं कोपेन त्वां प्रत्येवं जल्पामि दूरे ब्रज मुखं मा दूरीय, तदा त्वं वरस । व्रतमाददीयाः । अस्योऽत्रक-
तान् स्वदीपं वचः प्रमाणमेव । ततो जनकं नत्वा स्थानकेश्यैवमभयो दृष्ट्वा । वज्रेण वज्रं तु यथा तद्व्याप्तिः,

वेद्या स्वयुद्धया नृपवृद्धिरेषा । व्याप्यते धीमानमयोऽथ भूपं निवेवते प्रत्यहं भूधामवत्स्या ॥ १ ॥ अश्वकदाऽतीव द्योति
रूपीति पतति लोका अतीव जाज्यापूडिता वसुधुः । यथा-निश्यासि सन्ध्यासि द्विषेपु यस्मिन्, पुरःपुरःपृष्ठिनिवेदितेन ।

शैलैर्जलकुशानुमयि-त्रयोण द्योतिं कमलो विनीतम् ॥ २ ॥ गाढं वज्रमतमवाप दहेनो जाज्यं जने जलपति, मान्यत्वं
एत दालकस्य हिरसा द्योणः प्रवृद्धिं गताः ॥ दृश्यन्तेऽपि च पञ्चपाः सुमनसोऽवन्त्या सदा मोदिनः, दृष्ट्यं सम्प्रति द्योतिका-
लविलनामालम्बतेऽसौ कलिः ॥ ३ ॥ इतः श्रीवामिजिनो राजगृहेषुसमवने समवासापूर्ति । श्लोकास्तत्र गत्वा परमेश्वरं
नत्वा धर्मं श्रुत्वा विद्विषादेवयुतः पश्चादवले । वरुनि नद्युपकण्ठे साधुमेकं कायोत्सर्गस्थितं दानं दानं नत्वाऽपरिहृ

स्वगृहेमाजगाम । राजा जिनपूजां कृत्वा भोजनं चकार । राज्ञौ श्लोकः सुप्तः, विद्विषा राज्ञी जागरिता तं
पतीश्वरं स्मरता ग्राह । 'अहो एवंविधे द्योति पतति जीवगणान्तकेश्वरिणा स कथं मावी' इति प्रियावचः श्रुत्वा

श्रौतिकोक्तस्माज्जागरितः श्रुत्वेदं दृष्ट्वा इयं मे प्रिया ज्योतिर्वाहिणी विद्यते अस्या मर्चोऽप्यपरः कोऽपि पुरुषो वञ्च्यः
 विद्यते विचारोऽयं न कार्यः ततो नूनं दुःशीला एवं व्यापयति याज्ञे सूर्यं जडं यथा । पातयार्ह्यमयं प्रति पृथिवीशो
 जगौ । इदं मदीयमंतःपुरं दुराचारं विद्यते, तेन प्रज्वालयतां हृत्विमदमन्तःपुरं त्वया विजम्बो न कार्यः । ततोऽमयो
 दृष्ट्वा । राजाभिप्रायो न जायते सम्प्रा । किमर्थं राजैवं जल्पतीति विमर्शयामयः प्राह-प्रमाणं तत । ते वचः ।
 ततः श्रौतिकः प्रातर्जिनपार्श्वे जगाम श्रुत्वा धनं धीरं पप्रच्छ भगवन् । मदीयाः पत्न्यः सर्वाः सत्या न वा ? भगवन्प्राह-
 विष्टिणायाः सर्वाः सत्य एव । श्रुत्वेति प्रपुण्ड्रं त्वरितं पश्चाद्वल्ले श्रौतिकः । इतोऽमयो दृष्ट्वा सम तालेन यदाविष्टं तत
 केनापि कारणेन भविष्यति, सहसा कृतं कार्यं विपादाय भवतीति विमर्शय किमर्थं गृह्णाणि उदसालि कृत्या ज्वालितानि
 अमयकुसरेण । ततः समवसरणसंमुखं निस्ससारामयः । वरमेति श्रौतिकोऽमयस्य मीलितः । जगाद किं कृतं रेभ्यः ?
 अमयोऽयं कृत् । त्वत्कृतं कृतं मया । श्रौतिको जगाद-गच्छ परो मत्तदयोः, मुखं मा ददौय । एवं कोऽपि अविमर्शय कार्यं
 करोति । ततश्चः प्रमाणमिति प्रोक्तव्याज्यतो गत्या-धीरपार्श्वे दौष्टा जगाह । इतः श्रौतिको गृहेऽभ्युदय उदसकुटिराणि
 ज्वालितानि दृष्ट्वा दृष्ट्वा । अहं वाहितस्तेन छलेन दौष्टा गृहीता माविनी अभयेन । ततो मूर्धं वदस्वा यावत्समवसरणं यानि

श्रुतिकः तावदस्य गृहीतवतं दृष्ट्वा प्राह श्रुतिकः । अहं बाहिरस्त्वया इति शौच्यं पादौ प्रणिपत्य क्षमयित्वा श्रुतिकः
पश्चाद् गृहे जगाम । ततः श्रीवीरसमीपे बह्वं तपस्तत्या कर्माणि कृत्वा प्रापानुचरां गतिम् ॥

इति श्रीअस्यवर्कमारकथा पारिणामिकीवृत्तिविषये ॥

कर्मान्तरायं नो कुर्यात् पयोलोच्यायतौ हितम् । आसमाजमपि प्राप्य, यथा न प्राप तदणः ॥ १ ॥
कारिकायां मुकुन्दस्य, दण्डणानाहिनोभवः । दण्डणानाहः कुमारोऽभूत्, लसद्विषणुरूपमव ॥ २ ॥ अन्यद्युदण्डणो नैमि-
नयपणश्च समागतः । धर्मं श्रीजिननाथोक्तं, श्रुत्वावेति सुखप्रदम् ॥ ३ ॥ कुले जन्मापरागतं, सौभाग्यं सौख्यमजुतम् । उदसी-
रायुर्वृक्षो विद्या, रथा रमा वरद्वयम् ॥ ४ ॥ मातङ्गा जनलक्ष्मिश्च, परिचर्यायुतास्तथा । चिकित्साकेश्वरत्वं च, धर्मादेव हि
देहिनाम् ॥ ५ ॥ तत्रापि यो विद्युदस्त्रम्, संघं युद्धमात्मना । पालयति स्फुटं स स्था-श्वरः कल्याणशोभनाम् ॥ ६ ॥ यतः
‘दो चैव जिणवरेहि, जाइजरासरणविष्णुमुक्केहि । लोभांसि पहा आणिया, सुसमण सुसावओ वावि ॥ ७ ॥’ प्रभोः
पणश्च तदा प्राप्त-वैराग्यो दण्डणः स्फुटम् । जग्राह संघम् भावा-संसाराभ्यामोचितारकम् ॥ ८ ॥ लभियेउडं यथा

वलेन कायुमाणाऽपि, तपःकर्म पुमान् स्फुटम् । उभये स्वर्गसौख्यानि, इदं श्रीयकवत्स्फुटम् ॥ १ ॥

पाटलीपुत्रे शनैकजिनोदयमिन्दुसिन्दुरे नवमानन्दमूर्धने राज्ञः कुर्वतः कल्पकवन्द्यावतंसः शोकहलनामा महो-

पात्योऽभूत् । तस्य उदसीवती पत्नी च । तौ जिनधर्म्मकम्पाणि कम्भटौ भवतः स्म । यतः—“कुलेजन्मपापयोगेन-

सौभाग्यं सौख्यमश्नुतम् । उदसीरयुधयो विद्या, दद्यात् शान्तरुद्धमाः ॥ १ ॥ मातङ्गा जनलक्षैश्च, परिचर्यायुजा-

स्तथा । चाक्रियैकेश्वरं च, धर्मादेव हि देहिनाम् ॥ २ ॥” कर्माचर्याः पुण्यदत्तवित्त्या श्रुतमदश्रयिकाभिर्वा सुतौ वृम्भ-

यतः । यथा १ यक्षदत्ता २ भूता ३ भूतदत्ता ४ सेना ५ वेणा ६ रोणा ७ मिषाः सप्त पुत्र्यः महोपजावत्योऽभूवन् ।

प्रथमायाः पुत्र्या एकवारश्चितं समति । द्वितीयाया द्विवारं एवं सप्तम्याः सप्तवारं श्रुतं शोखं समति । यतः—“विद्या

नाम तस्य रूपमधिकं प्रच्छन्नमिदं धनं, विद्या भोगकरी यथाःसुखकरी विद्या गुल्फा गुफः । विद्या बन्धुजनो

विदेदभोगमने विद्या परं देवतं, विद्या राजसु पूज्यते नहि धनं विद्याविहीनः पश्यः ॥ १ ॥” तस्य नृपतेर्वीराङ्गना

काशोत्तान्मयमूर्त्त, अतीव रूपश्रिया सुराङ्गना जिगाय । तस्यां सक्तः श्रुतमदस्तद्वहे द्वादशवर्षाणि तस्थौ । तत्र बह्वि

धनं भुक्तं तेन । यतः—“क्षत्राणां देवशोखिवादिषु भवेद् द्रव्यव्ययः प्रायशो, भूमव्ये कर्पणारम्भनां व्यसनिनां क्षीयते-

द्वायाम् । इतरं पण्यमितं च वणिजां पण्यं केषां देशिणां, पाणानां मधुमांसयोः सुकृतिनां धर्मापकारोत्पत्ते ॥१॥
 तस्य निशेधो भूतः श्वेतो विधासमाजनमजानि । अङ्गस्पर्धाकारो श्रीमत्पत्न्या लब्धवरोऽभूच्च । प्रतिदिनं वरकोवि-
 दिजो नूतनं कृतमष्टोत्तरं द्यौं काव्यानि नन्दाय प्रार्थनीकृते । मिथ्यात्वमयानि काव्यानि सत्या शोकवृत्तिं न
 प्रशस्तं नन्दाय । ततो भूयो विजग्मन् किमपि न दत्तं । पारितोषिकमलभमानो विजो विषादं प्रवेष्टुं । मन्त्रिणा
 मदीयैर्मिथ्यादृक्कंसर्गपारिहारयैकदा प्रोक्तम-यानि काव्यानि विजो जल्पति भवतोऽपि तानि मनुष्याणां समा-
 धानि । जीर्णानि आनयति काव्यानि नवीनानि कथयति विजः राजोक्तमेकदा श्रूयन्ते काव्यानि । ततः शोकवृ-
 त्तपुञ्जस्तत्र समाधाम्युः । विजोऽपि प्रातः पञ्चशतकाव्यानि कर्त्तव्यानि । एकवारं तेन जल्पितानि यदा । ततः
 एकसंस्मृतकथा पुन्या तानि सर्वाणि प्रोक्तानि । ततो द्वितीयया ततस्त्वृतीयया ततश्चतुर्थया एवं सप्तमया । ततो राजा
 स्वमन्दितो जगौ । मन्त्रिभूता पुनस्तु सार्धस्रज्जटायो वदुद्योऽवतीर्णः । ततो राजा वरकचेद्वरपत्रेद्वानिरोधमकरोत् । अथ
 स विजोऽष्टोत्तरं काव्यशतेन प्रत्यहं प्रतापार्जुनं स्तुवन् दीनराणामष्टोत्तरं द्यौं लभते । इति प्रसिद्धिः सर्वत्र लोके
 प्रससार । तं विजं लोकाः स्तुयन्ति । अहो असौ विजो आत्ययान् प्रजोषाम् पूर्वमनेन ज्ञानमप्राप्तिम् । यतः-

"ज्ञानवान् ज्ञानदानेन, निमग्नोऽभयदानतः । अश्वदानात् सुखी नित्यं, निर्यादिविषयजान्त्रवेत् ॥१॥" इति नद्यां प्रसिद्धि-
 कृतमवधार्य चतुरवक्रवर्ती गौतमपुत्रैस्तन्मूर्त्तं दीनारयान्त्र्य गङ्गामध्यगुप्तीकृतां मन्त्री आनिनाय । प्रातर्वाचसां आर्च्य
 गौतमं गत्वा हिजो गङ्गां स्तौतिस्म, तावदाजा मन्त्रियुतस्तजगतात् । पुनः पुनर्हिजो गङ्गां स्तुवन् यावद्यज्जोति शन्य-
 तावत् शक्यतातः प्राह अहो किं गङ्गां नाप्यति भयदीप्तिस्तं ? ततो हिजोऽवक्र-न शोचते अद्य गङ्गा किमर्थं नाप्यति,
 अये मम मूर्तिर्न दृश्येयुना न दृश्ये गङ्गा, ममाभायममयुना यातं किं कियते । यतः- "अभयदेव्युद्दिहे पुसा, दारिद्र्यमेति
 र्दालया । भाग्योदये तु गीर्वाणा, भवन्ति वदगताः स्फुटम् ॥ १ ॥" ततो मन्त्रिणा ग्रन्थिगतामप्य दृष्ट्वा राज्ञः हिजस्त-
 प्यति च । इयं ग्रन्थिः कस्य सत्का तदा हिजो दृष्ट्यौ । मम नेयं यथाहं जल्पामि तदा तु ग्रन्थिर्वाति । प्रथममेव नीती-
 यति । ममेवापि जल्पामि तदाहं कूटमिति प्रोक्तवान् हिजः । ततो राजा लोकेन विह्वलौ मन्त्रिणि वैरं वदति, ऊहं
 हिलेकयति । अभयदेवपुत्रकूटयुद्धिः श्रियकरयति वाहसाम्भ्यां जयमानयां हिजो लेखकयोत्तकानेकां गायामेवं पाठ
 यामास । शउलौ उ नवि जाणइ पृह, जं सगहाल करेसिइ । नंदाय ममेति पु, सिरीओ राजि उवोसिइ ॥ १ ॥ एवं
 वाहान् वदन् जल्पतः भुत्वा राजा दृष्ट्यौ । वाहवाचाऽन्यथा न भवति । यतः "अमोघा वासरे विद्युत्, अमोघं निशि

गजितम् । नारीवालवचोऽपि, अमोषं देवदत्तम् ॥१॥ इति बालवचः सत्यमवगत्य मन्त्रिणं हे सिंहासनछत्रमराधिकं
 निषद्यमानं निदाम्य सचिवाय चकोप, मन्त्रिणं देवदत्तं सकृदम्बं (राजा तत्परोऽम्ब) तं वृत्तान्तं निदाम्य मन्त्री
 एकद्विंशत्यारकविषमशालिम् । ततः कृताराधनको मन्त्री श्रीयकमाकम्बुं प्राह-मया तु विषं अक्षितं सन्ध्यायां मरणं
 भविष्यति । राजा तु अरुमनः कुटम्बस्थोपरि कटाक्षित । तेन त्वं मारय माम्, ततः सर्वकुटम्बस्य कुशलं भविष्यति
 ततो यावच्छकटलो राजानं नन्तु गतस्तावदाजा पराङ्मुखो बभूव । इतः श्रीयकोऽप्येत्यावग-यो राज्ञि द्रोही भविष्यति
 तस्यानेनासिना द्विरः छेत्त्येतं मयेत्यन्ता पितुः द्विरः कमलनलवत् विच्छेद । ततो इदं राजा सन्मुखोऽम्ब-
 वग-मो श्रीयक । कथं मया त्वया पिता हेतः । श्रीयकोऽग्रे यो राज्ञि माम् खासिनि हेवी भविष्यति तस्यैवंविधा
 शिक्षा दास्यते । ततो राजा प्रसन्नोऽम्बवग-त्वया मुखा किं पिता मारितः । ततः श्रीयकेन विप्रस्वरूपं प्रोक्तम्-
 ततो राजा विप्रस्य देवात्यागं प्रोक्तवान् । ततः शकटालस्याधिसंस्कारे कृते श्रीयकं प्रति राजावग-त्वमेव वचः
 सेवकादिरामोरसि । यादव्यं शोखे वप्यते सेवकस्तादृगं त्वमेव दृश्यसे । यतः “युद्धकालेऽपि यः स्यात्, सदा
 पृथग्विभः पुरे । प्रसोद्विराशितो हेम्यु, स भवेदज्ञवर्णिमः ॥ १ ॥ जीवेति प्रवृत्तं प्रोक्तः, कृत्याकृत्यविचक्षणः ।

करोति निर्विकल्पं यः स भवेदाजवर्धनः ॥२॥ मृत्युर्विरहितो राजा, लोकानुग्रहकारिभिः । मयूरेव दीप्तानुरेजस्व्यापि
 न शोभते ॥३॥ यो शीघ्रक । मन्त्रिमुद्रां त्मद्भीकृष । शीघ्रको जगौ-मम जग्यान् महोदयोऽस्मि स्थूलभद्रः कोशामहे
 निरमसि च । ततो राजा वद्यों । अहो ईदृशो निर्लोभी कोऽपि न दृष्टः । यतः-“इदमन्ते लोभिनो लोकाः, प्रायो
 वदन्ता मुनि । लोभादवधौ विदेक्षे वा, गच्छन्तिस्म जना धनाः ॥१॥ दन्तैश्चालितं विधा तरलितं पापं द्विधा कश्चिपतं,
 दन्त्या कुदमलितं वलेन गलितं कृपश्रिया प्रोपेतम् । प्रासायां यमभूपतेरिह महाधाज्यां जरायाभियं, तृणा केवल-
 भक्ता च सुमदी हृत्पचने नृत्यति ॥ २ ॥ ” ततो राजा स्थूलभद्रमाकारयितुं स्वसेवकं प्रेषयामास । वेदयामहे गतो
 नृपतिगदभद्रदोलालया देवद्वन्द्वनया पण्डितिया सह सारथ्यतलेनपरं स्थूलभद्रं प्रणम्य विज्ञपयामास शोकलालमभि-
 मन्तानां मृत्यो नृपमन्दिरात्मानमवा कदापि प्राप्ति प्राह-ततः कोशया व्यज्यति । तथाच-पावसेव । मिलियाव विणि
 कमानि वद्यों पटीष्ट नदी । पसरत वीयालि इवीवार कृण पाहिलिभिह ॥ १ ॥ अथाह जाह मिह्याह, जाह
 अखंडसुरकविद्वह ॥ पितृति न विरहद्वह, मरणवति जं अणंतगुणं ॥ २ ॥ तं दहं विष एतं, पसंसिगो जो विद्यो-

दहेमीओ । उदिअयतिओयलज्जा, किरदनरीसो जाओ ॥ ३ ॥ संखसि उएरि दंड काहे निमगह, परई सिरस ।
 अज्जि अछइ अगलओ, जं विछोहे पिअस ॥ ४ ॥ इत्यदि विजोय गणिकाउयो-यावद्वानभुपौति तावरकोउयव
 भुअताम् ततः स्रं सेवकं तव भुवना स्थूलमदो भूषणान्ते गत्वा प्रणाम । ततो राज्ञोक्तं मन्त्रिभूतं परिषेहि ।
 स्थूलमदो जगौ-किञ्चिदभुय विज्ञेयविश्रामो इति प्रोच्य धवलगृहासखाद्योक्तवर्गो प्रविश्येति ददौ । ज्ञानप्रभ-
 मात्यमुदयं प्रिमरिणवैरिणी । सत्यागादधुना नाहं पद्याभ्यस्या विदम्बनम् ॥ १ ॥ हे हो शौचमले विवेक भगव न
 वैराग्य सो माहव तं मातः कथो धमे भगवति वीहे सखि अयताम् । यूयं तावद्वक्तुकमगततया संशोणि वन्द्य-
 न्यपि त्यक्त्वा मासिह यौवनेऽतिगहनं क प्रोषितानि युवम् ॥ २ ॥ इहैवमुयते दक्षै-रप्यक्षं च निरीक्ष्यते । राजा
 न मित्रतां याति, याति चैव प्रलयतया ॥ ३ ॥ नादास्य नृपतेर्मुद्रां, प्रान्ते परिस्रवपदाम । जिनन्दस्य गृहीष्यामि, सहोदय-
 निवन्धनम् ॥ ४ ॥ स्थानं विविधवृद्धीनां, कष्टो मौलिमौलीमसैः । एभिः कचैरतः सर्वान्, उच्चखान स तान्
 क्रुधा ॥ ५ ॥ पुरा रागाधिकनखा-प्यवृत्तपाणि यो ददौ । विरगानि तदा तानि, संजग्राह विरगमाक ॥ ६ ॥
 त्वांरियुपनयं नित्यं, यः स्वयं व्यसनोदये । प्रतीकारकते तेषां, स्त्रोहरणमाचचार ॥ ७ ॥ इत्यमलोज्योपासवतः

रघुलमदो नृपोपान्ते गत्वा धर्मलभ्यादोषं ददौ । राजा जनौ किमिदं कृतम् । तेनोक्तं अल्लोचितम् । असमन्तल्लोचितं
 लोचः कृतः केशोरपाटनत्वात् यतो मन्त्रिमृदा दुःखदयिनी भवति ततो भयैवं कृतम् । यतः—“दृष्टे मृदा मुखे मृदा, मृदा
 स्थापयद्योर्द्वयोः । ततः पञ्चाद्वहे मृदा, व्यापारः पञ्चमौदिकः ॥ १ ॥” ततो राजा तादृशं त्यक्तसर्वगणिकादिमुखं प्रश-
 दोषेति धन्यस्तं महर्षिः, गणिकादि मुखं द्रुतम् । अल्लः संयमसाम्राज्य-मन्तसिखद्वयकम् ॥ १ ॥ यतः—“धन्यस्त-
 प्रतद्वान्तत्प्रापि नित्यं जिनेन्द्रार्चकः, धर्मव्याननिरस्तकल्मषविषाश्चैत्यल्लयोद्धारकाः । सद्भिर्वाच्यपि करयन्ति
 निपुणास्तेषां प्रतिष्ठा पुनः, सच्छास्त्रश्रवणीककर्तृद्वयं ये श्रावकाः स्युः क्षितौ ॥ १ ॥ ततो धर्मादोषं भूपाय वितीर्य
 रघुलमदो वनं गतः । तत्र श्रीसंभतिविजयगुरुपादन्ते विधिवत् प्रजया जगद्दे । अथ राजा श्रीयकस्त्य महामारय-
 मुद्रां प्रसादीचकार । श्रीयको राज्यव्यापारं कुर्वन् वारत्रयं जितार्चामयकालप्रतिकल्प्यादि धर्मकृत्यं करोति ।
 सप्तश्रेज्यां स्वयनं व्ययिस्म च । जिनेन्द्रग्रासद्वयत्वं धर्मदालाद्वयत्वं कर्मयामस च । यतः—“जिणभयवर्जित-
 पुत्रयपसंभस्त्येषु सचरिष्वेषु । वसिष्ठं षण्णपि जायद्वे दिवफलद्वे अदौ अणतगुणं ॥ १ ॥” कर्मचर्छेयकः क्षितिप-
 पाश्चात् स्वपुत्रस्य मन्त्रिमृदां दंपतिव्याप्तौ श्रीगुरुपाश्वे दीक्षां जगद्दे । एकदा यक्षया महोसस्त्या स्वभगिन्या श्रीपद्मि-

णापवृत्तिं समायाते श्रीयकस्यास्य प्रोक्तम् । अथ चापि कर्तव्यं विद्यते । अत्र यत्तु पुन्यं कियते, तस्य फलमनन्तं भवति ।
 यतः—“एवमाचारिणो जिणससिंहाणि, पञ्चवणाप्ययपरिपणा जे । तिससखिजो निमुणंति कएण, भवणवत्ते लहे संतरंति ॥ १ ॥
 संवत्तरचाउभासीएणु, अट्ठाहीआसु य तिहेसि । सव्वारेण ज्जाइ, जिणवरपुण्यातवगुणसु ॥ २ ॥ ” इत्युक्तम् ।
 प्रथमं श्रीयको नमस्कारसहितं प्रत्याख्यानं कारितस्तथा । ततः पौक्यं ततः सार्द्धपौक्यं । ततः परिभाषं ततः
 एकामसनानि दावद्यावत् सन्ध्यायामुपवासो यक्षया कारितः श्रीयकस्य । यत्रैव अकस्मान्मृतः श्रीयकः । ततो यक्षाऽ-
 तीवर्द्धाऽखिला श्रीयकगतिज्ञानार्थं शीघ्रं संहिता कायोत्सर्गं चकार । ततः शोसनदेव्या उरपाज्ज यक्षा महाविदेहक्षेत्रे
 शीसीमन्धरपाश्वे भुक्ता । शीसीमन्धरस्वामिपाश्वे तथा रथविचित्राचिन्तितस्वरूपं पृष्टम् । ततः शीसीमन्धरस्वामी जगौ—श्रीयको
 भूतः स्याद्युपः क्षयादेव न पुनस्तपसा । शोको न कर्तव्यः । न केनापि जीवितव्यं वह्निक्रियते । यतः—“ नो विद्या न
 च भयं न च विता नो वात्सव्या नो सुताः, नाभीष्टा कुलदेवता न जननी स्नेहायुवन्धविवा । नार्थो नो
 स्त्रजनी न वा परिजनः शरीरकं नो वरं, नो दोक्तास्त्रिदितं सुराः सुरराः संधाविमयुर्धुवम् ॥ १ ॥ ” ततस्तथा
 यक्षयोक्तं कोपञ्चो भम आता १ शीसीमन्धरस्वामी जगौ—प्रथमे सौषमं स्वर्गं सासुरद्युतिमाम् सुरोऽमृतं श्रीयकः,

॥ इति श्रीयककथा समाप्ता ॥

तपस्तप्या क्रमात् स्यात् ॥

ध्या ॥ २ ॥ यद्वै यद्वैराग्यं, यच्च द्वे व्यविश्वतम् । तत् सर्वं तपसा साध्यं, तपो हि तुरतिक्रमम् ॥ ३ ॥ यथा-
सद्वैतसत्कर्म ॥ १ ॥ जं नारायणकर्म, खंडं हि एगोहि वसिष्ठसहस्रं । तं खलु चतुर्थमोहं, जीवो निजार्ह सुह-
निकाचितकर्मव्यवस्थितम् । यतः—“प्राप्तिं चतुर्थं छंदे, काठं कर्म खंडं हि जं मुनिना । तं नो नारद जीव, वासस्य-
तदा श्रुतिभक्तम् । ये जना अष्टाद्विपश्यन्तः तपः कुर्यान्त ते क्रमात् धौलकर्मणा मुक्तिं गच्छन्ति । यतस्तप एव
लोकपाले विभक्तं, वैलोकिकं च आचारार्हं प्राप्ते विभक्तम् । ततो यथा साध्या स्वयं विद्योपतपः कर्तुं लभ्या ।
इत्यादि श्रीयकसद्वैतप्राप्तिस्वरूपं प्राप्तं तथा वैलोकिकावतप्यं श्रुतलगात्प्राप्तम् । श्रुतिभक्तवैलोकिकं दशवैका-
तया तत्प्राप्तं समाधातुं च तस्याम् । ततः शान्तनवेत्या उत्पाद्य शान्तनवे मृता यथा । ततः श्रुतलगां श्रुति-
धर्मप्राप्तिं गमिष्यति । ततो मुदितमानसा यावच्चलति यथा तावत्परमेश्वरेण वैलोकिकावतप्यं व्याख्यातम् ।

॥ १ ॥ अथैवमिति विवक्षितम् । अथैवमिति विवक्षितम् । अथैवमिति विवक्षितम् ।

तथाहि-पूर्व राजगृहे नगरे श्रीशैलिका राजा राज्यं कुर्वन् श्रीवैराजिनपादभुजसेवया वरुणीयुक्तसंगो न्यायमा-
 गतं पृथिवी प्रदायास । यतः "राज्ञे धर्मिणि धर्मिणः, एते पापाः समे समाः राजानमनुवर्तन्ते, यथा राजा तथा प्रजा ॥ १ ॥"
 तस्य विधिणाया वदन्त्या राज्ञोऽभ्युपगच्छन् । कोणिकामयकुमारमेवकुमारद्वयो वदन्तः पुत्रा आसन् । कोणिकः शैलिकं काष्ठपञ्जरे
 धित्वा राज्यं उपविष्टः । ५०० नाडीभयान्तर्गते । स ते शैलिकं चत्वार्यो वसित्वा कोणिकेन । चक्रिन्नास्ति कुत्सा खण्डयन्
 सपथित्वा श्रीवैराजिनपादभुजसेवया साधयितुं गृह्यान् गतः । तस्मिन्तज्जालया दम्बः पञ्चनरकं गतः तदुग्र उद्वेगानामा
 राजाऽभ्युपगच्छन् साधयितुं कारितानि समक्रीडापनानि ददौ ददौ मन्त्राव विष्णुः शोकसंगरे पपात । शून्य-
 विचरन् राज्ञः सर्वं राज्यं कष्टं विचरन् । ततोऽमत्यैः शोकम-स्थानम् । नवीनं पुं स्थाप्यते । ततो नव्यं पुं
 निवेद्यति द्वैमिचिकरान् वयुरयानगवेषणकृते आदिक्षत राजा । तेऽयमात्मा वयं पुरस्थानं पश्यन्तो गच्छन्तं प्रापुः । तत्र
 कुत्रिमात्तलं पादलिपादं सञ्चय्य वीर्यं चमत्कृतः । पादलिपदोखायां चापं व्याचरन् स्वयं निपतरकोटकेटके समीक्ष्य
 चतस्र्यं व्यचिन्तयन् । अहो यथाऽस्य चापविहङ्गमस्य मुखे स्वयमेव कीटाः पतन्ती विलोकयन्ते तथाऽत्र स्थाने नगरे स्था-

विने सति अस्य राज्ञः स्वयं संपदो वद्वयः समेष्विति । एतदालोक्यमात्रा राजप्राशस्त्येय जगत्सत्त्वान्नवरूपम् । सोऽपि
 राजाऽतीव हृष्टः कल्पे वृद्धैर्निमित्तकं विश्वधनं पश्यञ्च । अयं पाटलतलः कीदृशमाहोत्स्योऽस्ति ? ततो नैमित्तिकोऽत्र-
 म्-अयं पाटलतलकहो न सामान्योऽस्ति, इति श्रुतिना समग्रं प्रोक्तम् । पाटलद्वयः पवित्रोऽयं महामुनिकरोऽजन्म ।
 एकत्रतरी स मूलजीवश्चेति विज्ञेयतां मन्ये । राजोक्तम् ॥ कतमः स महामुनिः ? तद्विजगाद नैमित्तिकः ।
 सयाहि-द्वय ! उत्तमश्रुत्या देवदत्तव्रिषा वलिकपुत्रो वसतिस्म । सोऽन्यदा द्रव्यार्जनहेतवे, दाक्षिणमश्रुत्यामा-
 मव, तत्र तस्य जयसिंहनाम्ना वलिकपुत्रेण सह भैरवी जाता । तजान्येवैक्यसिंहवलिगणपदे भोक्तुं निमित्ततो देवद-
 त्तोऽगमव । तथा देवदत्तो मुञ्जानोऽधिककष्टं तज्जालि परितोषयन्तीं वीक्ष्य तस्याः सद्रूपलोकनादवृत्तकोऽजनि ।
 यतः-“अरकाण्डसर्गा कम्पण, मोहणी सह वयाण वंभवय । गुचण य मणगुची, चतुरो द्रुक्तेण जिष्वाति ॥ १ ॥”
 दितीयेऽहनि मित्रप्राशस्त्यां परिणेतुमयाचिष्ट देवदत्तः । जयसिंहोऽगम-तस्मै स्वसर्पिर्ममं दास्ये यो महद्वहरे न
 भवति । इयं स्वसाऽतीव प्राणोभ्योऽपि वञ्छमाऽस्ति, ततो देवदत्तेनोक्तम् भवद्वयः प्रमाणमेव । ततो वयुऽहनि
 तामाश्रितां देवदत्तः पृथुलोऽव । तथा सह मुञ्जानस्य भोगान् देवदत्तस्यान्यदा विन्यस्यां देवः प्रीतः । तयाहि-

तं दू पतं पुन । वृत्तावतां वसतिव । तमेव चेद्विद्वत्प्राप्ति, तदा नौ जीवितं भवेत् ॥ १ ॥ तं लेखं वाचयत-
 तारय नेत्रं वापुस्त्रयमिह लेखे । ततस्तस्य प्रियया रोदनहेतुं पृष्ट्वापि यावत्त द्योति तदेव चतः तवचया
 त्रयं लेखमादायति अवाचि सः । तत्र चेदं लिखितमासीत् गुरुभ्याम् । यत्कत्सावां वृद्धौ निकटनि-
 यतां सः यदि त्वं जीवितं नौ वाप्यसे तदा शीघ्रमवगतान्त्वत्वं त्वया विचारो न कार्यः । ततस्तथा
 प्रियया प्रोक्तं-स्वामिन् । भवतो भ्रातापितरौ वृद्धौतः तेन तत्र गन्तुं विज्ञेयते एव । देवदत्तो जगौ ।
 तथा पुरुषमुक्तमग्राहं स्वस्वामि । सांप्रतं यास्यामीति कथं जल्पते मया । प्रातिज्ञाया अर्द्धा भवति, प्रातिज्ञाभर्तुः केनापि न
 क्रियते । यतः-“अर्था विनश्यत् विरज्यत् वन्युवर्गो, राज्ञं क्षयं ब्रजत् वन्यनमरत् वाटम् । प्राणाः प्रयान्ति निधनं न
 तयापि सन्तो, धीरा निजानि वचनानि विज्ञेयानि ॥१॥ तच्चियमिदं जपह, जच्चियमिदं वृद्धौ निवाहो । वया मुअण
 नासह, जीवता मा मुआ ह्येति ॥ २ ॥” तद्वत्प्रिया ग्राह-स्वामिन् भ्रातापित्रोः समं तीर्थं नास्ति तेन तदर्थं कदाचित्
 प्रातिज्ञाभर्तुः क्रियते तदा न दोषः । यतः-“माता गङ्गासमं तीर्थं, पिता पुष्करमेव च । गुरुः केदारसमं तीर्थं, माता तीर्थं
 पुनः पुनः ॥ १॥” एवं पतिमाश्रित्य स्वभारतं सुकुमारवचनेन पर्यवसाय्यान्तःस्नेहेलाटिका पतिं ग्राह-स्वामिन्

वक्ष्यतां मया आता पूर्वमपि तौ न । ततो देवदत्तो द्यूष्यौ एवंविधा पंती स्नेहेता पतिहितकारिणी कानि न दृष्टा ।
 यतः—“श्रुश्रुश्रुतिरनन्द-पतिदेवरसिका । धर्मकर्मता पत्नी, सुभाग्यादेव लभ्यते ॥१॥” ततो देवदत्तः सन्निधः
 उत्तरमयुरां प्रति प्रतस्थे । कमत्सयाधानाऽद्विका मार्गे सुतमसैव । जन्मोत्सवे केव अद्विकाऽवग-अस्थ सुनोनाम
 श्रुश्रुश्रुति दंस्ततः । तदा वत्सानि सर्वपरिवराऽद्विकापुत्र इति उल्लेख । कमादेवदत्तः स्वपुत्रं जगाम । मातापित्रो-
 द्वितितो विनयपूर्वकमद्विका श्रुश्रुश्रुतिः कमयोः पपात । मातापित्रेभ्यां संवीर्योति नानि दत्तेऽपि अद्विकापुत्र इति
 नाम पप्रथे । ततः सर्वेषामपि दृष्टोत्कर्षं चकार बहुमानः कमारः । कमात् प्राप्तवकाशोऽद्विकापुत्रो गुरुणां समीपे धर्म-
 मयानां धर्मपरां वसूवति । “जन्तुनामवतं विनेदोनमनं भक्त्याऽऽत्माकाशं, साधूनां वसनं मदापनयनं सप्तयजुरेभि-
 रनमम् । मायाया देवनं कुषक्ष दोषानं लोभदुर्मोहमल्लनं, चेतः शोधनमिन्द्रियाश्रदमनं यत्तच्छिवोपायनम् ॥१॥” इत्यादि
 धर्मोपदेशाकर्णनात् श्रीगार्ग्यजनमन्यमानो जयसिंहचार्यपुण्यश्रुं दीक्षामगद्वित । अद्विकापुत्रो विनयपूर्वकं बोध्याणि
 पठन् गुरुपुण्यं आचार्यपदं प्राप । बहुपरिवारसहितो मन्वजीवान् प्रयोधयन् वाहके पुण्यभद्रपुत्रं गङ्गातटस्थं
 प्राप । तत्र पुनर्केतुर्गौ राजा राज्यं करोतिस्म न्यायात् । यतः “राज्ञि धर्मिणे धर्मिषाः पापे पापाः सर्वे समाः ।

राजानमवतुर्नरैः, यथा राजा तथा मजः ॥ १ ॥ " ततः कण्ठे तस्यासीत् पुष्पवती पत्नी । तयोर्भूमजौ पुष्पवतः
 पुष्पवता चैति पुनः पुत्री जाता । तौ सह बह्वंसानौ क्रीडन्तौ च परस्परं प्रीतिमन्तौ जाता । राजा दृष्ट्वा यद्येता
 द्वावप्यौ पुष्पं निगृह्णतस्माद्विद्युत्पथे तथा जनेभ्यो मृताभ्य । अहमप्यनयोर्निर्गृहं सोऽहमनीशोऽस्मि तस्माद्वनयोरेव
 निगृहं कारिष्यामीति प्यारय । मन्त्रिभ्योऽपि राजाकथं प्राह-यदन्तमन्तःपुरे समुत्पद्यते तस्य कः स्वामी ? तैर्निर्वाप्तं स्वाम्येव
 राजानिनः तदन्तःपुरेतिपदं यत्तु त्वदीयाभिप्रवराणां तस्या योज्यते । ततो राजोक्तम् । मम पुत्रपुत्र्योर्वाहं विधायी
 शिष्यमिति तदा मत्तमपि मां विदुष्यद्वि विमृश्य पुत्रपुत्र्येतिव निगृहः कारितो दृष्ट्वा वारयन्त्यमपि सेविनीभिरजा । तौ
 दूतपत्नी भोगान् भुङ्क्तुः । सा राज्ञी तु प्राह-रात्रिभिरत्यया किमेयंविषमकर्मव्यं कृतं पुत्रपुत्रीविवाहकरणादिमयः । ततो
 राजा हस्तिना राज्ञी तथैव किमुप्यते इ एतिव यदि पुनः प्रजल्पते तदा त्वां हानिष्यामि इति विवृता राज्ञी समुत्पद्यते-
 राजा शिष्टकणां पार्श्वे बभूव जग्राह । तीव्रतरं तपस्तस्या पुष्पवती स्वर्गं देवोऽर्पित । अन्येष्टिः पुष्पकतो
 कथयति पुष्पवतौ राजाऽप्येत । पुष्पवतीञ्चात्रो देवोऽपि विज्ञानात् पुत्रपुत्र्योरैकत्वं ज्ञात्वा तद्वारणायागत्य पुष्प-
 वतया वरदानददीपय तदुःखानि ज्ञात्वा सा च प्रवृत्ता श्रीता च पत्युः पुनः सर्वं निवेदयामास । राजा च

भीतः शान्तिकृपादिकादिकम् कारयामास । स च देवः प्रतिदिनं तस्या नरकावासानन्दंयुत । राजा तु सर्वो-
 र्त्तीक्ष्णान् बौद्धदीनान्कायं पश्यन् कीदृशा नरकाः कथयन्ते । केचिद्ब्राह्मणभूषासः, केचिद्ब्राह्मणैः, केचिद्
 कश्चिद परतन्त्रं श्रोतुः, राजा तु बौद्धादिश्रोतं श्रुत्वा मुखं मोहयन्ती प्राह-एवंविधा नरका न विद्यन्ते । अथ मूर्खो-
 दिकापुत्राद्यापान्ते गत्याऽयम्-कीदृशा नरका भवन्ति ? ततो गुह्यभिः श्रोतुमिति । "इग त्तिस्स सत्त दंस सत्तर-उत्तर
 वादीस त्तिदीसा । सत्तसु पुटवीसु तिई, तिईवरिसाह तिईपुटवीसु । इह कम्मण काण्हि, दंस वास सहस्स पटमाण ॥
 ॥ १ ॥ सत्तसु तिचज्जिअण, अट्ठकयावि पटरोहि तिण । पटरोकयावि पञ्चसु, तिसु परमाण्हिसयकयावि ॥ २ ॥
 सादशो गुह्यं श्रुत्वा प्राह-मगजम् । भवतिस्सिप खमा दणः ? सौरिह विनागमात् सर्वं नरकादिवत्कम् ज्ञायते ।
 पुण्यत्ताचट-मगजम् केन कम्मण नरकाः प्राप्यन्ते ? गुह्यराचट-महत्तरमपहिअहेमुत्तपत्तनीकतया पञ्चेन्द्रियवधात्
 मांसादिपात्रं तेषु नरकेषु पतन्ति जीवाः । पुण्यवतीजीवसुरतस्य स्वर्गानन्दंयुत स्वर्ग । राजा तथैव स्वर्गस्वकम् पुष्टः पश्य-
 तित्तः श्रोतुः । यद्वयुक्ताद्याह अथ्यते यत्पद्व्युत्ताह पविष्यायते यद्वयुक्तासनादिषु उपविश्यते तदेव स्वर्गः कथ्यते । ततो
 गुह्यमूर्खमूर्खोपदेष्टस्तम्-सम्यक्त्वापरापनगदितिविषयसेवनेन सादश्यादेवलोकेषु सुखानि प्राप्यन्ते । वत्तीसद्वी-

[illegible]

ऽविचाऽपि, हेय यत्नादहमवाप्सि । मुखह-कृतस्त्वयाऽविचप्रदेशो ज्ञायते । तद्योक्तं त्वत्पदप्रसादादेव ज्ञायते ।
 गुणमिदं-प्रतिपादितं विद्यतेऽप्याप्रतिपाति ? तद्योक्तमप्रतिपादितज्ञानमस्ति । ततो मुख उच्यते त्विदं कृतं
 भवति, मया हो खेदं कृतव्याशानना कृता इति पुनः पुनः पुनः स्वं निन्दन्तः पप्रच्छन्तः साध्वी प्रति । अहं किं सेत्स्यामि
 न वेति ? क्वचिद् प्राह-माकुवमधुनि गङ्गां नदीमुत्तरतां युष्माकं क्वचिदज्ञानं भविष्यति । ततो गङ्गामुत्तरति मूर्खोक्तैः
 सह नवमाधरोह मूर्खः । यत्र यत्र मूर्ख्युपादत्तत्र तत्र नौकमत्स्यधः । तद्वत् मध्यासीते मुनी सर्वापि नौकहृत् ज्ञया ।
 ततः मूर्खैर्लोकजैर्लक्षितः । दुर्भगाकरणीविराषया प्रारभ्यपत्या व्यतरीमन्तयाऽतज्जं शूलं निहितः । शूलप्रतोऽपि हो
 मदीयविराषाकायविराषना भाविन्यस्तीति क्षपकश्रेण्याकृतः सर्वकर्मक्षयोपशकवलयज्ञानः सद्यः समासायुक्तोऽत-
 कृतकवली सिद्धोऽक्षिकापुत्र आचार्युद्दिरोमणिः । तदा तत्र समेत्यासद्यैः सुरैस्तस्यातकृतकवलिनः क्वचिदमहेश्वरक ।
 अतस्तर्थाद्यं ज्ञातं जगति विख्यातं प्रयाग इति लोके । शूलप्रोतत्वाद गतजगति कृतवयाऽपि परममये माहेश्वरः स्वर्ग-
 मकचं दापयन्ति । मूर्खः करोटि यद्विभोमखोटयमानाऽपि जलमिभिनन्दतीति प्राप्ता, इतस्ततो गच्छन्ती शक्तिवदादीनटे कपि
 प्रसविषम प्रदेशे विजय्य तस्यै । तस्य च करोटिकर्षस्थानतः कदाचित् पाटल्या वीजं पपात । कमलं करोटिकर्ष-

निर्यादं विप्रेतः पाटलिपुत्रं विद्यालयं कमादजानि । तदत्र पाटलिपुत्रः प्रभावाऽभूत् । तं तादृशं पाटलिपुत्रं
 प्रोक्तं त्रीनपुरप्रपात्राय राजा स्वसेवकानां विद्वांसः । विचक्षणस्तु पाटलिपुत्रः स्थानाच्चतस्रं विद्वांसं पृथग्विद्वांसः
 शतं जपमानं श्रुत्वा तावन्तमवधीकृत्य पुरस्य चतुरस्रं संनिवेशं चक्रे । पाटलिपुत्राच्चतस्रं विद्वांसं स्थापनत्वात्
 पाटलिपुत्रः समीपे पुरनिवेशेन तत्र पाटलिपुत्रं पञ्चनं धर्मव । राजा तत्रागत्य तत्रागरे स्थापयामास । महादानं दत्वा
 च । तस्य पाटलिपुत्रस्य मकुसुमवर्जितया च कुसुमपुरमिदं पुरं कृतं पुरम् । तस्य पुरस्य मध्ये कैलासशैलसोदरं
 स्फटिकपुरममयं श्रीजिनप्रसादं राजा कारयामास । तन्मध्ये अमिटरक्षमयी नैमिषातिमां मूर्तिद्वयं ययान्महोत्सवपूर्व
 स्थापयामास उदाया राजा । तत्र प्राकारानेकजिनप्रसादं महेन्द्राचार्यवर्णिके पल्लवावासाससद्यन्ताराविस्तृतं पुरं स्थापयामा
 स्तान्पुत्री जिगम्य । तत्रोदाया राजा जिनप्रसादां सितमस्रवर्णितं राज्यं चकार । अन्यैरुदायाभिः अपः श्रीगुरु-
 पार्श्वं धर्मं श्रोतुं गतः । तत्रोदायाभिः श्रीगुरुभिरुक्तः । प्राज्यानि प्राज्यानि सुभाजनानि, सौभाग्यनैरोमयसुयोग-य-
 दरायाः । राजा रमा रम्यपुत्रीविलासाः, स्वर्गापुत्री प्रभवति धर्मात् ॥१॥ द्वाविंशमुद्रा परकर्मकेषु द्वादशमवाऽसुखसङ्ग-
 तानि । एकत्रैकदंशमोज्यकुकेपमव्यानि मन्त्रयुक्ता ॥२॥ यः श्रोतुं श्रुत्य गत्वा श्रीगुणादिजिनं प्रणमति स स्वर्गा-

पयर्गो लभते । "शत्रुञ्च जिते ह्ये, दुर्गादिदिव्यं क्षियेत् । सागराणां सहस्रं तु, व्यानखिषमभिजहात् ॥ १ ॥ नमस्कर-
 मगो मन्त्रः, शत्रुञ्चयसो गिरिः । गजेन्द्रपदं चौरं, निर्दम्बं भुवनजम् ॥ २ ॥ स्पृष्ट्वा शत्रुञ्चयं तीर्थं, नरत्वा
 देवतकाचलम् । खान्ता गजपदं कण्ठे, पुनर्जन्म न विद्यते ॥ ३ ॥ " श्रुत्वेति शत्रुञ्चयमाहान्त्यं राजा भूरिदेहोभयः
 श्रीसङ्ग्रामाकाव्यं भुम्भे, मुहूर्ते श्रीशत्रुञ्चयं प्रति देवाद्यन्तं चचात् । मार्गे स्थाने स्थाने जिनप्रासादेषु पूजाक्षान्महेत्सव-
 ल्यञ्जयान्तिकादि कुर्वाणो राजा, शत्रुञ्चये ययौ । तत्रापि श्रीयुगादिदेवस्य स्नात्रपूजाख्यजवातिकदिमहेत्सवं मपूञ्जकार ।
 ततः श्रीगिरिनगरगिरावपि गत्वा श्रीनेमिजितं प्रपूज्य, स्वं जन्म कृतायुं चकार राजा । यतः, " शत्रुञ्चयादिदेवमाहि-
 युम्भे, गरीयान्, आसीदसौमसुकुलेदयराशिरेव । आर्द्रयममनसुकुलः किल मय्यलोकैः, काले कलौ भजति सत्प्रति
 दुर्वलत्वम् ॥ ४ ॥ " ततो ह्ययमपि तीर्थयात्रायां कृत्वा श्रीउदय्या महीपतिः स्वपुरमाजगाम । स्वपुरेऽपि जिनप्रासादे
 स्नानमहेत्सवं-करयामास । अनेके जिनप्रासादा राजा कारितः । श्रीदेवगुरुमार्गिक कर्तारिस्म, उभयकालं प्रतिकर्मण
 करोति, त्रिसन्ध्यं जिनपूजां करोति राजा । एवं धर्मं कुर्याणः कर्मद्वैतसत्त्वं प्राप्तः सन् [स्वं पुत्रं-राज्यं-निवेदय] स्वयं कृता-
 राधनपराकः स्वर्गं जगामोदय्या राजा । ततश्च्युतो मूर्तिकमपि यास्याति ॥ इति अष्टिकापुराचर्यादौदयिर्मपकथा समाप्ता ॥

कृतान्तकतमस्तोत्रं, त्रिं त्रिन्दुं सुभावंतः । ईशानाधिक्या त्रिष्टो-ऽतिमुक्त इव देहभाग ॥ १ ॥

पृथग्युग्मे मद्योगे श्रीविजयगजा राज्यं चकार । तस्य राज्ञी श्रीमती सच्छीलशालिनी । द्वावि
जिनपदकुशली । दानदीपतपोभावनाऽप्यारिषोपपासितक्षेत्रस्वधनवपनादिं पुण्यं कुरुतः स्मः ।

यतः-“स्वपशसंयुता येति, दानं कुरुत्यनेकधा । स्वशक्तं प्रकटीकृत्य, ते धन्या दानिनां मतः ॥ १ ॥ शैमके-
दामदोन्मादः, सर्वदुःखपरीपहः । स्त्रीकृतं ये न मुञ्चन्ति, वतं स्युस्ते बुधैः स्त्रियः ॥ २ ॥” कर्मात्तयोधुधम् कुर्वी-

पयोः सुतोऽमृत । तस्य पुत्रस्य जन्मोत्सवं कृत्वा राजा अतिमुक्तक इति नाम ददौ । स च कुमारः पदं वार्षिको
पालत्वे-स्वमाणा गोचरचर्यामगतं श्रीगौतमस्यामिनं दृष्ट्वा हृष्टः सन् प्रणम्य प्राह-अगववहं भवद्वयो भविष्यामि ।

गौतमेनेकं त्वं वात्सीसि वीक्षा दुःकरादित्वा अत्र दुःशक्यं चरित्रमिति । तथाल्ले-“तपःक्रियमनोग्रहि-विनयादि-
सुकर्माभिः । चरित्रं दुष्करं पुमां, जायते नात्र संशयः ॥ १ ॥” तेनेकं त्रिशुरप्यहं भवद्वयो भविष्यामि । श्रीगौ-

तमे विजुष्टावादिं विदित्य गते वात्सको भगवतिजोः पुण्ड्रभ्येत्थवर्ग-मम वतं ददतं । श्रीगौतमस्यामिसद्वयो
भविष्यामि । मातापितृभ्यां प्रोक्तं एवं कथमुच्यते, तमेवैकः पुत्र आवयोसि । राज्यं कस्यावारे भविष्यति ? त्वम-

रमाकं वृद्धं चापारं भविष्यति । दीर्घायुःसौख्यं आचर्याविवर्धते । पुनः प्राह-मातः किं ज्ञायते को वृद्धः
 को लघुनिमित्त्वात् शोभाभावात् । कः कस्य पुत्रोऽस्ति । संसरे अमरां जीवानां वृद्धवः सभञ्जया जाताः सन्ति ।
 यतः "माया विद्यते माया, अज्जा पुत्ता यं भिन्नघणानवहे । न यं ससणं संसरे, जीवाणं मुत्तं जिणवयणं ॥ १ ॥
 यः पिता स पुत्रः स्यात्, यः पुत्रः स पिता भवेत् । यः पुत्रः स भवेन्माता, या माता सा सुतो भवेत् ॥ २ ॥
 एवं भवे भवेत्येकं, सभञ्जयः कर्मयोगतः । जायन्ते दीहितां तेन, कः पुत्रः कः पिताभ्यते ॥ ३ ॥ एवं मातापि-
 तारवज्जोष्यातिमुक्तकः कुमारा महामहोत्सवपूर्वकं श्रीगौतमसंन्यासिहरेत् प्रवक्ष्यां जगद्दे । श्रीगौतमसंन्यासिहरेत्
 क्रियां कुर्वन् देहाच्चः श्रुत्वं संयममतिमुक्तकर्षिः प्रप्राज्यन् एकदा श्रुत्वाः प्रत्युपकाले एव कस्यपि श्रोत्रिणो गृहे
 निधाय गतो, धर्मलभमतिमुक्तकः श्रुतिको यवज्जगौ तावच्छ्रोत्रिपुत्रवद्या हसन्त्योक्तम श्रुतिकमुने । किं सकाल एव
 उत्सरेः ? तस्या अपूर्ववाण्यातीव चमत्केतः श्रुतिकः प्राह-यज्जानामि तव ज्ञानमि । ततः तयोक्तं श्रुतिकः । किमुक्तं
 भवता ? श्रुतिको निजोक्तस्याद्यं जगौ-सकाले वालानां क उत्सरेः को भवद्देवः । यज्जानामि मरणं तव
 क्षापि वयसि भविष्यतीति तव ज्ञानमि । उत्सरेः सकालतदा ज्ञायते । यदा ज्ञानं भवति तदत्र मे

गति । इति सावित्रायामुच्यते इति मुनिः । ततस्तथा चिन्तितं, अहो धृष्टकेन सत्यमुक्तम् । ततस्तथा आधिक्या
 द्युत्यर्थं सम्यक्तत्वं दाददातं गृहीतं । धृष्टकश्च द्वापयानं विद्वत्स्य धर्मशालायां गतः । अथ धृष्टकः कदाचिद
 द्याकाले कलिपतवत्प्राणिकायां सव्यामिः द्विद्विभिः समं नीयत निजजलपत्रं तदप्यत्र श्रीगौतमस्यामिनं प्रेक्ष्य लज्जितः ।
 ततः सापञ्चः धृष्टकः श्रीवीरसमवसरणे जगद्गुरोः पुरो वासनायाः प्रायश्चित्तं दृष्ट्वापिधर्मां प्रतिक्रमन्, द्वापमष्टौ
 द्वापमष्टौ ' इति द्वापमष्टौ पृथ्वीकायकानपकायकान् जीवान् धामयन् सर्वकर्मधर्मात् केवलज्ञानं प्राप । ततस्तथा-
 म्यत्वं देवाः कथञ्चित्समवेतसर्वं चक्रुः । यतः " प्राणिद्वन्द्वेन धर्माद्वैतं, सायममालम्ब्य कर्म तत् । यत्र दैन्यान्तरत्वीन-
 तपसा जन्मकोटिभिः ॥ १ ॥ मन एव सत्यत्वात्, कारणं वन्धमाध्याः । वन्धाय विषयासक्तिं, मुक्तये निर्विषयं
 मनः ॥ २ ॥ " ततोऽपि मुक्तकवेलां मन्मथजीवान् प्रतिबोधयन् प्रतिवेद्यं प्रतिनगरं प्रतिग्रामं सर्ववृत्तिवह्निरुद्याने
 समवासापाव । तत्र जितशत्रुत्पत्तिरनेकजनयुतो वसिष्ठं ययौ । निःस्पृहतां दत्त्वा धर्मं श्रोत्रिमयत उपविष्टः । अति-
 मुक्तकवेलां धर्मापदेयानां दद्यादिति । तथाहि-आर्यवर्ष्यवत् सुश्रवणवत्तुल्यं वत् शौचं, विद्वद्वत्तुल्यं धनं निरिन्दक-
 श्रुतवत्तुल्यम् । एतेन कुञ्जरकर्णालवत्तुल्यं देहं च योगाकुलं, ब्रह्मा मन्थजनाः सदा कुरुत सो धर्मं महानिश्चयम् ॥ १ ॥

यावत्प्रत्यभिदं कलेभ्यः दूरे जग, यावच्छब्दोक्तिरप्यतिहर्ता यावदक्षयो नायुः । आरेमश्रयासि-ताव-
 देव विदुषा कृत्यः प्रयतो महान्, संदीप्तं सवनं तु कृपयन्तं प्रत्यक्षमः कीदृशः ॥ २ ॥ जन्तुनामवनं जिनेश-
 नमनं शक्त्यागमाकर्णनं, साधुनां नमनं यदापनयनं सम्यग्गुरोमननम् । मायाया हवनं कृषश्चोमनं लोभमर्द्धमो-
 र्द्धमनं, वेलाःशोषनमिन्द्रियाश्रयमनं यत्तच्छोषोपायनम् ॥ ३ ॥ ततस्तत्र भूषतिरनेकसुश्राद्धसंयुतः सम्यक्त्व-
 मूढदादशानयुतं धर्म जग्राह । वदुर्देशेपु भव्यजीवान् प्रतिबोध्यायुषः शयादतिमुक्तकः श्लेष्मिको मुक्तिक जगाम ।

॥ इति अतिमुक्तकवैलिकथानकं समाप्तम् ॥ ६ ॥

अदत्तं यो न गृह्णाति, परस्म्य दूःखितोऽपि सन् । नागदत्त इवाप्नोति, स मुक्तिकमलां कमात् ॥ १ ॥
 वाणारस्यां जितशत्रुवर्षो राज्यं करोति स्म । तत्र यज्ञदत्तः श्रेष्ठः, तस्य प्रिया वनश्रीः । तयोर्जितोक्त-
 धर्मं कुर्वीणयोः कमात् पुत्रोऽप्युत । जन्मोत्सवं कृत्वा तस्य सुनोर्नागदत्त इति नाम दत्तं मातापितृभ्याम् । ऐश-
 वात्यायां पाठशालायां च कर्मधर्मशास्त्रे एपाठ नागदत्तः । पितरि मृत्ये इत्यादि कस्याचिद्यानमाकृष्टं लक्ष्मीकृते पर-

दृष्टे गते नानादृशः । ततो वृत्त्यनमोदित्या पद्यानां नानादृशः । अकस्मा-
 द्गणयन् नीचप्रायसिद्धयन्तं पतिं न निर्गच्छति । तदा सर्वेपि लोका व्याकुला वसुधः । शान्तिकव्योदिकानि
 प्रशंसितं लोकाः । तदा नानादृशोद्यम-यानस्वामिनं प्रति आसन्नशैले आरुह्यः पक्षिणो बहव उपविष्टा दृश्यन्ते ।
 यदि तत्र गत्या कोऽपि साहेबी पुनस्तिष्ठानुत्थापयति तदा तेषां पक्ष्याणां वृद्धिर्वायुचरणस्तथैव, तेन यानं निस्स-
 रियति । ततः प्रोक्तं यानवाहिना कस्याप्यस्ति तत्र गच्छं शक्तिः । कोऽपि नोत्सहते भयात् तदानीं
 यानशोकोक्तं यो गच्छति तत्र तस्य दीनारद्योतः दास्यते । ततो नानादृशस्तत्र गत्या साहेबी नमस्कारोच्चारणपूर्व-
 यानवाजकध्वनय आरुह्यनुत्थापयामास । तत्पक्षीरपस्रवतानुत्थापयन्तं शर्द्धितम् । ततश्चोर्मिमकरपाद्य यानं बहिः
 कर्तितम् । यानेद्यः स्वमन्दिते गतः । नानादृशः तत्र स्थितः, ध्रुवया पादितो निर्गमनोपायं चिन्तयति । ततश्चिन्तितं
 ध्रुवया पादितं आत्मा यदि मरिच्यासु तदा, दृष्टान्तिसिद्धयति, स, ततोऽप्युत्थेय जले पतित्या मरिच्ये । एवं विचिन्त्य
 शया दद्या । पतितो नानादृशो मरिच्यमुत्थे । मरिच्यो गच्छन्तं प्रापः । यावन्मरिच्येन मुखं विकसितं तावन्नानादृशो
 वदितिसमाप्तः । कर्तिसिद्धिजलाद्ये गत्या जले पीत्वा स्वस्थामिष्य, फलस्वादां चकार । नानादृशो अमंश्च क्रमात्

स्वयं प्राप । धनदत्तश्रियाश्च दानरक्षितं याचते । ततो धनदत्तो नाप्याति लोभान् कथयति च । तं कः केन
 ददः कुत न जल्पते, नागदत्तोऽपि-यदि मम दानरक्षितं नापिष्यति तदा राजपक्षे त्वां दण्डयिष्यामि । धन-
 दत्तोऽपि-यदि तव शक्तिसंयति तदा स्वचिन्तितं कुरु । नागदत्तः परधनपराद्वेषो न कस्यपि पतितं धनं
 गृह्णाति । इतरत्र प्रियमित्रसंयुक्तेः सुता नागवसुधैव । अतस्तत्पुत्रो वदमाना क्रमात् प्राप्तसर्वकलाकुशला
 नागदत्तं वीतिव्यामायुधैव । इत आरक्षकवसुधैव न याचिता नागवसुः । प्रियमित्रसंयुक्तरतां तस्मै न ददौ ।
 ततो नागदत्तेन नागवसुः परिणीता । ततो वसुधैवो जलमस्तरो नागदत्तमन्ये पातयितुं छलं विनोक्तव्यामास । एकदा
 राजवद्विनिकाया व्यावर्तमानस्य वृषोत्तमानागात् कुतलं समण्डले पतितम् । ततस्तत्रागतो नागदत्तोऽप्यपिहरिहरेवतो न
 कुतलं वीक्ष्य नागात्तरेण गत्वाऽस्मादिदं कार्यान्वेषणं वने स्थितः । तदा स तल्लक्ष्मणं कुतलं दृष्ट्वा गृहीत्वा प्रतिमरधस्य
 नागदत्तस्य पक्षे वक्षोणाञ्छाद्य सुमोच्य विद्वे पातयितुं तम् । राजा तदन्तमयं कुतलं विनोक्तयति यावच्चवदसुद्वेवोऽप्येव
 जगौ । स्वामिन् राजमार्गेऽस्मिन्पविरोऽयम् यदा तदा नागदत्तेन वीक्ष्यमानो किं गृहीतं न यायते । ततो राज्ञ आदेशात्
 नागदत्तं विनोक्तयितुं देवका गताः । अमन्तरते प्रतिमरधं नागदत्तं दृष्ट्वा तत्पक्षे गताः । वक्षोणाञ्छादितं कुतलं

नागद्वयं दृष्ट्वा तैः राज्ञः कथितं नागद्वयस्वरूपम् । राजा जगौ । एवंविधो यो दम्भं कुर्वतीदृशं कर्म करोति,
 तस्य शत्रोराप एव क्रियते । ततोऽन्यनीपतोरपदेद्याद्विजम्बनाकृतं खारुहं विधाय नागद्वयं राजसेवकाः शूलरोपकृतं
 ध्वजगोष्ठं नीतवन्तः । द्वैः वयव्यादिद्वयेण वायव्यमार्गेण नागद्वयः शूलिकया यावत् प्राक्षिप्तस्तत्रावच्छेत्ता सिंहासनमभूत् ।
 प्रदक्षिणां आभरणानि । एवं द्विविधो कृतं सति राजा तत्राग्राधावचवच्छेत्तासन्नदेव्या तदुप्याकृत्या तत्रागतया
 व्योमादुपतया प्रोक्तम्-आयवन्न विद्यते नागद्वय एव नरोत्तमः । यतोऽसौ परकीयं स्वं न ज्ञाति प्राणान्यथेष्टि ।
 अथ पुनः धनदत्तेन दीनारदातं रक्षितम् । अयुना तु वसुदेवेनैवं छलं कृतम् । असौ परद्वयपराङ्मुखो विद्यते ।
 पञ्चमुक्त्वा गताया शालायां सन्नदेव्या, राजा तं सन्मान्य पट्टञ्जलाकृतं कृत्वा महोत्सवपुरस्सरं स्वगृहे आनीय बह्विद्वन्-
 दत्तेन सन्मानयामास । यतः-“यस्मां भगलमुलं, ओसहस्रं च सत्त्वदुरकाणं । यस्मां बलं च विजलं, यस्मां
 तानं च सरणं च ॥ १ ॥ यस्मां भगलमुलं, अहिंसां संजयो तयो । देवादि तं नमसति, ज्ञास यस्मै सया
 भणी ॥ २ ॥” ततो राज्ञो धनदत्तपाश्चादीनारदातं द्यापितं तस्यै । वसुदेवो देवत्यागं कारितो दुर्जनत्वात् । यतः
 “अथमस्मिन् जग्य-द्वैःखरोगाद्विस्तवतिम् । अल्पयुत्तमसन्मानं, दौर्भाग्यं निःस्वतां पुनः ॥ १ ॥” ततश्चिरं

॥ ५ ॥ अथान्नं भक्ष्यं गृहीत्वा सर्वकर्मसंभवात् केवलज्ञानं नागदत्तः प्राप । ततो महीमण्डले भूमिस्थजन-
 कुम्भद्वयं वचनगीभिः प्रोक्ष्य नागदत्तकञ्जिचन्दमा मुक्तिं जगाम ।

इति अदत्तप्रदेष्टु नागदत्तकथा समाप्ता ॥ ७ ॥

कोषमनादिदण्डाणि, यो न याति वज्रं मनाग । स एव लभते मुक्तिं, नागदत्तकमाप्नुवत ॥ १ ॥

तथाहि—पूर्वं द्रौ कुमारी सार्व भूत्वा तपः कर्त्तुमांस्त्वा गता । तत्रस्थाय्यां ताभ्यां मिथः एव प्रोक्तम—यः
 प्रथमं देवलोकात्मन्मृत्योर्कं प्राप्नोति स देवेन स्वर्गादगत्या प्रतिवोध्यः । तदस्मीपुत्रे पुत्रे वनवचः श्रेष्ठी वसतिस्म । देवदत्ता
 पत्नी । अन्येषुः पुत्राश्च नागदेवतामस्तथा श्रेष्ठी । प्रसन्नोभूय देवोऽयम्—तत्र पुत्रो भविष्यति । इतः कर्मत्वं स्वर्गादेकः
 सप्तविंशतिवर्षाश्च दत्तपुत्रोऽभूत् । जन्मोत्सवं कृत्वा पिता नागदत्तेति नामादात्सर्वेभ्यः । कमादासप्ततिकलाकुशलोऽजनि ।
 गन्धर्वनागदत्तोऽसौ व्यतीतौ गन्धर्वकौशलात् । मुजर्द्धमकलिव्यसनी जातः । इतोऽत्राविद्यमानेन स्वमित्रं नागदत्तं व्यसनिनं
 मत्वा देवः प्रवोषयति । नागदत्तो मनागपि व्यसनं न मुञ्चति । सप्यन खल्वयति । अन्येषुः सार्वः कर्त्तव्यं भूत्वा मित्रैः

सहोद्याने गन्धर्वनागदत्तः क्रीडां कर्तुं ययौ । तत्र यावत् सप्यन् खेलयति तावदेव तं तत्र ज्ञात्वा गार्हिकरूपधरः
सप्यमृतकराटकं गृहीत्वा तत्रागत । ततो मित्रैकं देवाय सप्यखेलाको नरो विद्यते । ततस्तं गन्धर्वनागदत्तो जगौ-
किमत्र कराटकं करोति ? स सुतो गार्हिकवेषभूषणं गृह्ण-सप्यः सन्त्यज । ततो नगदत्तो जगौ-रमस्य मम सप्यैरुचं,
तव सप्यैरहमपि रम्ये । ततो गार्हिकदत्तो नगदत्तसप्यः विकीर । तदा तैः सप्यैर्दृष्टोऽपि गार्हिको न
विद्यते रम । गन्धर्वनागदत्तस्तदाऽऽमर्षाजगौ-अहं तव सप्यै रम्ये । देवोऽजगौ-सो महानुभवा ! मम सप्यैर्दृष्टत्वं परिग्यासि ।
नगदत्तो जगौ-मुञ्च तं स्वसप्यन् । ततस्तत्र मण्डलमालिख्य सप्यकराटकान् पुनश्चा चतुर्विधां गार्हिकः सुर आकाशं
लोकान् जगौ गंधर्वनागदत्तो-इच्छे सप्यै विखिद्य इदं । सो जह कहेवि खज्जह, ममावि दोसो न दायवो ॥ १ ॥
ममप्यमाहिरीदशोऽस्ति । तदणदिवप्यरनयणो, विज्जलयाचं चलागजहत् । पोरमहाविमदत्तो, उक्ता इव पज्जलि-
यरोसो ॥ २ ॥ एवंविधोऽहिर्विद्यते कैरः । त्वको जेण सप्यसो, कयमकयं वा न याणहं वहुंति । अहिस्समाणसच्च,
कहेमिच्छसि तं महानां ॥ ३ ॥ मेवमिगिगुगिसिद्धो, अट्ठणो जमल्लुअल्लोहत्तो । दाहिणपासंसि तिओ, माओण
विपट्ठहं नगो ॥ ४ ॥ त्वको जेण सप्यसो, यत्तो न गणहं देवरप्यमवि । तं मेवपज्जयानिहं, कहेमिच्छसि तं महानां

॥ ५ ॥ अस्मिन् करणके मायानागौ समसि सा कीदृशी । सलिलयविष्ठितमार्गं, सलिलयलङ्घनकिमपह्ना । माया-
मई या नागी, निघटिकवदवचणकुसला ॥ ६ ॥ तं च सि वाजनाही, अणोसहिबला अ अपडिहन्ती अ । सा य
चिर संविद्यविम, गदणसि यो वसई नागी ॥ ७ ॥ हुज्ज हू ते विण्ण वाज, तीसे द्वाढंरं उवगयस । अणोसहिमंत-
वला, नहु अण्णं विगिच्छिहसि ॥ ८ ॥ इत उचरस्यमादित्ता नागोडसि । उचरमाणा सज्जं, महत्तलो पुअमहे-
निमोसो । उचरमागसि तिओ, लोहेण विपट्टई नागी ॥ ९ ॥ उक्को जेण मणूसो, होइ महोसागारव्ण दुण्यो । तं
सवविमसमुदयं, कदमिच्छसि तं महानागं ॥ १० ॥ ए एते पायाही, चचारिणि कोहेमाणमयलोहा । जेहिं मया संततं,
अविमिय जगं कलकलई ॥ ११ ॥ एण्हि जो अ खज्जइ, चउहेवि आसीविसहि पावोहि । अवससस नयपडणं, नयिथ
सिअलंयणं किंचि ॥ १२ ॥ एवं प्रोच्य तेन सुरेण गण्डिकेन ते सर्पा मुक्ताः । स गन्धर्वनागदत्तसैः संपूर्वेष्टो मुत्तस्तदा-
नीस । गन्धर्वनागदत्तसैवका जगुरोहि किं कृतं भवद्भिः सुतो जगौ मयाऽसौ वारितोऽपि न तिष्ठति तदा किं क्रियते । तस्य
सुहृदिभूषणमिदं कृतं वदं परं गुणो नामैव तस्य । तत्तत्तद्वेत्त्याः पादयोः पतित्वा जगुरमुं जीवय प्रमथ । देवोऽजोचत दंष्ट्रा-
दममैवं पुन पुनः ईदृशया क्रियया जीवितः । मरुकां क्रियां करोत्येष यदि तदासौ जीवति । यदि तं क्रियामर्होक्त्य

अप्रतीक्ष्यै न पालयिष्यति तदा पुनर्भूत एव । एतच्चारिषं शालाकृद्गणान्तराह—“एतैहि अहं खड्गो, चतुहि वि

आसिधिसिंहि पावहे । विसानिषायाणहेतुं, चरामि विविहं तवो कम्पं ॥१॥ सेवामि सेलकाणण-सुमाणसुवपरकवल्लमज्झं ।
पञ्चद्वीपं सेसिं, खणमपि न उचोमि विसंभं ॥२॥ अस्माहेतो न सहइ, अइनिउण्णवि सया उइज्जाति । जायमामायाहेतो,
तं वि प गामं न भुंजामि ॥३॥ आसिखकयाहेतो, अहेया विगइविबज्जिअआहेतो । जं किंचि कयाहेतो, अवउलिअय
यावआहेतो ॥४॥ अहं जो धोवाहेतो, धोवयमाणिओ अ धोवनिहो अ । धोवोवाहेउअगारणो, तरस हू देवा वि पण-

मंति ॥५॥ सिद्धे नमसिज्जा, संसारया य जे महविज्जा । बुज्जामि दंडाकरियं, सबविमोनिवारणं विज्जां ॥६॥
सा चेषं विद्या । सर्वं पाणादेवणं, पञ्चकलाइहो अलियवयणं वा सर्वं अदच्चदणं, अवंभं च परिगहं स्वाहा ॥७॥ एतच्छ्रुत्वा-
चरथो स मातापितृभिरुक्तं । अयमसालुगः स्वयमुत्थितः । ततस्तथैव पतितः । मातापितृभिरुक्तम अमुं-जोवय
यत्करोतु तत्करोतु । ततः पुनरपि उत्थापितः । ततो देवः प्रामुख्यं तस्याचरथो । ततो जातिरसृजि प्राप्य दीक्षां
लब्धौ । अगौ लोकाग्र-चतुःसप्तवृत्त्याः क्रोधपापानामायालोभः, एतैः क्रोधपापद्विभिर्यो न दृष्टः स परमं पदं याति ।
अहं तु पूर्वमेतैः क्रोधपापद्विभिर्युक्त्वोऽर्जुनम् । अधुना त्वनेन देवेन प्रामुख्यमिज्जोतेभ्यः क्रोधपापद्विभिर्यो मोचितोऽहम् ।

तत एतेषां क्रोधाद्यद्वेनां वदो न गन्तव्यम् । ततो देवः स्वस्थाने गतः । मातापितरवपि स्वस्थाने गतौ । नागदत्तश्च
क्रोधाद्यद्वेन चतुरो निर्जित्य सर्वकर्मक्षयात्म्यं कथौ ॥ इति नागदत्तकथा समाप्ता ॥ ८ ॥

श्रेष्ठज श्रुतिमहो, वपुर्निमी नदिसेन सीदगिरी ।

कथवदो अमुकोमल, पुंहरिओ केसि करकंड ॥ २ ॥

वारपी स्वाहोः समं प्राणि-रक्षां कुरुवं भवेत् भुवि । भवत्युपरिवर्धमानि, कल्याणकमलां हृतम् ॥ १ ॥

तथाहि । निजहिं पराभूतपुंरुहृतपुरे साकलपचने चन्द्रावतंसभूषो न्यायेन राज्यं करोतिस्म । तस्य प्रिया सुद-
रौना । सागरचन्द्रमृनिचन्द्रौ सुतौ । सागरचन्द्रस्य युवराजपदवी राज्ञा दत्ता । मृनिचन्द्रायोज्ज्वलनीराज्यं दत्तम् ।
कमात तस्य चन्द्रावतंसस्य प्रियदर्शना पत्न्यभूत । सा गुणचन्द्रबालचन्द्रौ सुतौ सौतेस । चन्द्रावतंस इह लोके
परम हितं धर्मं करोति । अन्धेयं राज्यकार्यं सर्वं समाप्य सन्ध्यायां प्रतिकमणादि कार्यं कृत्वा कायोत्सर्गं लब्धौ राजा ।
यावदयं दीपको ज्वालिष्यति तावन्मया कायोत्सर्गः कर्तव्यः इति । तदा दत्त्या व्यातमयं दीपो यदि यदि विधास्यति तदा
राज्ञो दुःशोकः कायोत्सर्गो भविष्यति । ततस्तदा तया तैलं पुनः पुनस्तावत् प्रक्षिप्तं यावत् आतरमूर्त्त । आतर्दीपे क्षयं गते

राजा कायस्मिन्ः पारितः । ततोऽस्मादाद्युपः श्वे राजा स्वर्ग गतः । तत्पदे समस्तचन्दो राजा न्यायात् राज्यं
 चकार । स राजाऽन्यदा मयिः सपत्नी प्रियदर्शनां प्रति गृहे-राज्यशिर्यं लोकोऽपि तां विना मां प्रीणाति नो तेन
 गुणचन्दयावृजन्मने राज्यशिर्यं वितीर्याहं दीक्षां जिघृक्षामि यदि तवागुमतिर्भवेत् । तयोच्चे-वत्स वन्यस्त्वं यस्या-
 सरं संसरे मनो न लभ्यते । राज्यसरो महान् अस्य स्ववृजस्य लघोर्दुःशोकः तेनायुता त्वया राज्यमृजने न वक्त-
 ल्यम् । तया प्रियदर्शनाया प्रयोषितो निर्विकल्पमना राजा प्रजाः पालयामास । कस्मात् प्रवर्द्धमानमहर्षिराजान-
 मवलोक्य क्षीरवसावसुखसाम्याभ्यामुदवहत् प्रियदर्शना । यतः “अन्तर्यामि कलेर्भूजान्, पौर्विका एव धीपतः ।
 सापन्नकस्य किं वाच्यं, यस्य ता जन्मसंमयः ॥ १ ॥ यो ब्रह्मा विष्टपस्यारय, स्रष्टेति श्रूयते जनेः ।
 सोऽपि जानाति न क्षीणां, विजानि चरितानि च ॥ २ ॥” तस्मिन् निर्दोषेऽपि संपन्नो सा द्वेपं दधाति ।
 बाह्यलोलीलयाऽन्येभ्यो राजा गतः । तत्रस्थस्य राज्ञो मोदकान् दारया हस्तेन पातराश्यां सुदर्शना प्रेषित ।
 धर्मानि प्रियदर्शना सपत्नीजान्त्वत्तु संपुं हन्तुकामा तान् मोदकान् हस्ते गृहीत्वा विप्रासिञ्चितान् कृत्वा प्रीतिपुरस्सरं
 दारयै ददौ । वने कीर्तं कृत्वा राजा यावत् बभूवृक्षयुक्तः सिद्धसमोऽस्यात् तावदस्मी मोदकानानीय ददौ । राजा तु

ककणापरत्वात् क्षुधार्तयोर्बन्धवयोर्द्विधा कृत्वा दृष्टौ । एतौ बान्धवौ त्वं अहं तु वदः । वदस्य यथातथा खादन्
 न वरम् । ततो यावच्चौ मोदकं खादतः स्म तावद्वैतनीमर्तौ तौ बान्धवौ दृष्टौ दृष्ट्वा राजा । न माता तु विषं दद्यात्ति
 पुत्राय तेनात्र केन कारणेन भाव्यं । ततस्तत्स्थणान् कुमारी स्वर्णमानीय तस्यानीयं पापित्तौ राजा । ततस्तौ प्रयुष्मा
 कृतौ । दासी पृष्ट्वा विप्रक्षेपरस्वरूपं ज्ञात्वा राजातःपुरमध्योऽभ्येत्य विमातरं प्राप्तिं जगौ-जिगं रतां या त्वमेवंविधं
 कृतं मम भृत्यवेत्कापीः । मयि कृतं रचितं त्वया तव तत्र पुत्रयोः परे पतितमभूत् । मया तु प्रगुणीकृतौ । मम
 तु पुराणं राज्ञेच्छा नास्ति । तदुपरोधात् राज्यं कृतं-राज्येन किं कियते । येनैवंविधा पापनिबन्धिनी श्वश्रु-
 दिनी ब्रूहिज्जायते । ततो वारसस्यत्वात् प्रियदंष्ट्रीनापुत्राय गुणचन्द्राय वृद्धायावनीराज्यं दत्त्वा स्वयं संयमं सगारचन्द्रो
 जग्राह । कमदेकादद्याद्द्विपारीणाः सगारचन्द्रप्रीरभूत् । अन्येभ्यः साधुवैषाटकोऽंजीतः समगतः सगारचन्द्रवि-
 णाऽंजीतस्वरूपं पृष्ट्वा जगौ-तत्र मुनिचन्द्रराजपुत्रः सौवर्तिकनामपुरोहितपुत्रयुक्तः पाण्डित्यनः सार्धंश्च वापते ।
 तस्मिन्नास्य युक्तमापृच्छ्य सगारचन्द्रविः स्वयमवत्यामगात् । सार्धनामुपाश्रये विश्रान्तौ मुनिः । प्रातः स्वनामन-
 स्वरूपं आर्तमुत्तप्रवोषणादियुतं प्रकाश्य मय्याह्ने निर्वयो मुनिः । सगारचन्द्रराजापि राजगृहमध्य गच्छन्तं दृष्ट्वा

लोका जगुः । महारिभग ! माऽजराजगृहे गच्छ राजपुत्रो द्रुष्टोऽस्ति । पुरोहितपुत्रश्च मुनीन्निपदवति तेनान्यगृहे
 गच्छ । मुनिं राजमुनेन प्रविशानं दृष्ट्वा तत्रागत्य जल्पतः स्म । सो मुने आगम्यां समं त्वया रम्यते ?
 मुनिर्जगौ रम्यते मया । ततो रक्षेत्तत्मा चतुःशोलायां कुमारो मुनिना समं क्रीडां कर्तुं प्रवृत्तौ । यथातथा जल्पन्तौ
 धर्मवर्द्धनं कुर्वन्तौ युद्धप्रपञ्चन समीक्षयन्तौ मन्त्रोद्घातकौ कृत्वा तद्देहात् सन्धीरचर्यं ततो निःसृत्य दानैर्बु-
 द्धिस्थाने प्रतिमया तस्यै मुनिः । इतो राजा तौ तथा कन्दर्वा ज्ञात्वा मुनिकृतं परामर्शं च दृष्ट्वा जगौ-सो भद्रा
 येन मुनिना एतौ कुमारौ दृष्ट्वा प्रापितौ तं विलोकयत । ततो राजपुत्रैर्मुनिं प्रतिमरुधं वीक्ष्य राजानो निव-
 हितम् । आगत्य वने राजा महामुनिं वीक्ष्य प्राह सो यते । किमीदृक् पापं कृतम् ? यत्तिराह-राजन् महोक्ते
 ज्ञातावता किं यतीनां मरणव्याप्यः किंयते । इति श्रुत्वा राजा लज्जया नरवाऽधोमुखोऽभवत् । धर्मलाभाद्योष
 दत्त्वा राजपिराचष्ट । सो चन्द्रवतंसपुत्र । तव वत्सवगणनावर्द्धितनादि न युज्यते ॥ यतः-“देहितः साधवोऽत्यन्तं,
 दृष्टे नरके गतिम् । आराधितः शिवं पुंसां, विशाणयन्ति सन्ततम् ॥ १ ॥ ” तव पुत्रो वाचयमादौ नमवर्द्धितनां
 करोति । त्वं तु सहसे स्वं आतरेयति ज्ञात्वा राजा जगौ-एतौ कुमारौ मुनौ । अतः परं केषाञ्चित् साधूनामवर्द्धितनां

न करिष्यतः । मृनिर्जगौ यद्येता संयममर्हकितः तदाऽहं मुञ्चामि नो चेत् स्वकृतपापफलमनुभवताम् । ततो राजा तं

आतुरं भक्त्या प्रणम्य स्वपुत्रपार्श्वे आनितम् । राज्ञोक्तं सो पुत्र । अयं यतिस्त्विह पितृव्यः खं तु यतीनामपराधं कुरुषे ।
यदि युवां दीक्षां गृहीष्यथः, तदाऽस्मै युवयोः शरीरं स्वस्य करोति नो वेदनया पीडया स्वयमेव मरिष्यथः ।

ततोऽतीव जलवेदनौ तौ जगद्वृतः—कृष्णप्राक्तमावां करिष्यामः । ततो मृनिना वन्दनात् मुक्तौ दीक्षां ललतुः ।
राजाऽपि सागरचन्द्रार्पमुखात् धर्मं श्रुत्वा सविशेषं पुण्यं कुरुष्व पुण्यं कुरुष्व सप्तक्षेत्र्यां स्वां शिष्यं व्ययाति । इवमपि राजपु-

त्राहितपुत्रौ श्रुत्वा चारित्र्यं पाठयतःस्म । द्विजजातिवत् पुराहितपुत्रोऽपि किमपि भलादि दीक्ष्याद्यग—साधुधर्मं न
अकुर्वहेति जगुस्तं करोति । इवमपि पालितसंयमौ कमार्त्तमत्ता सुरावभूताम् । स्वर्गसुखमनुभवन्तौ इवमपि

पूर्वमवसेद्विभक्तयः प्रोचतुः यः पूर्वं स्वर्गाच्युतो नरो भवेत् स नरः स्वर्गस्थेन देवेन समेत्य धर्मं
वोधनीयः । पूर्वं विप्रजायः स्वर्गाच्युतो राजगृहे पुरे चाण्डालकस्य कुटुम्बिन्याः कुक्ष्याववतार । सा चाण्डाल-

प्रिया कस्यापि श्रोत्रिणो गृहे कर्म कुरुती श्रोत्रिण्य्या मांसमक्षणादीहृदपुरणार्थं मांसमिदं दद्यान् श्रोत्रिप्रियायाः
श्रुतिभोजनं जाता । अन्यदा कृष्णास्या श्रोत्रिण्य्या चाण्डालप्रियाया जालिपतेति । सखि स्वामिनि किं तव मनो दृश्यते किं

नमः सर्वोपर्युपश्रुते अथवाऽन्येन केनचित् ? । श्रुतिपत्नी जयी-किं कस्यापि मनोदुःखं कथयते । यदपत्यं मम भवति
 तत्र जीवति कर्मवशात् किं करोमि । चाण्डालिकायां-मम तत्र च गमोऽयुता समस्ति । मम पुत्रा एव जायन्ते ।
 ततः प्रपन्नवत्या आत्मनोऽभ्यासोऽन्यथः क्रियते । ततस्तस्यां स्त्रीभ्यामपत्ययो जातयोऽन्यथः कृतः । यदा
 भवत्यपत्नी श्रुत्याः पार्श्वे समस्ति तदा श्रुत्या प्रोचयते-त्वदीयाय पुत्रो वक्षते । ततो भवति इति नाम पुत्रस्य
 जन्ममहद्वर्षे श्रुतिना वृत्तम् । श्रुत्या ज्ञातव्यमानः क्रमानुसारेणानां नन्दनः पाञ्चमानः शान्तिना पाण्डुरावर्त्तमानः ।
 इतः स्वर्गस्थेन पूर्वमवशिष्टेण सुरेणान्येन भगवत्ये प्रोक्तं स्व स्वकपम् । आवाभ्यां स्वर्गस्थान् यः प्राप्तिञ्च कर्तुं शक्नु
 स्मरति न वा । संसारोऽयमसौ विद्यते वीक्ष्यते । अत्रोपदेशः-“पुरन्दरसहस्राणि, चक्रवर्तिशतान्यापि । कवलीकृतानि
 कालेन, प्रदीपा इव वायुना ॥ १ ॥ कायः संनिहितपायः, संपदः पदमापदम् । समानाः स्वप्नसमाः, सर्वमुत्पादितं च जलम्
 ॥ २ ॥” तेन देवेन सदा भगवत्यो बोध्यमानोऽपि वैराग्यं न गतः । इतो महेश्वरानामष्टभिः पुत्राभिः समं भवत्यस्य पित्रा
 विवाहो भवितः । ततः श्रुतेऽनेन पिता महेश्वरानामष्टौ पुत्रिका भवत्यै पृथगाययत् । ततः स्वर्गे प्रति शिविका-
 रुदौ नवोदयिष्यसिती भवत्यैः सृष्टेवपुस्सं राजमानो चचात् । इतः स भवो भवत्युग्रामवामिभ्युसिषिष्टिवहे भवो

प्रियां प्रति जगौ । यद्यपि मनः सा पुत्री मृता नमविष्यत् तदा तस्या अयुना विवाहमहेतवमीदृशमहेतुं व्यथा-
 स्यम् । तस्याः पुत्र्या विवाहेन मनोरथं सकलमकरिष्ये । मेता स्वपुत्रस्वरूपं जगौ-ततः सं मेतो कष्टः सन् राज-
 मर्गे समेत्य तं मेतायै विविक्काया उच्यते लोकसाक्षिकं जगौ-३ पुत्र त्वं कथमसदृशकुलेपद्माः कन्या एताः पृथु-
 रीषाः । आत्मनः कुलस्य सदृशा एव कन्या पारिणीयते । ततः एताः कन्या विद्वद्यात्मनो गृहेमलङ्कृत्य । आत्मनः
 कुलस्य सदृशा कन्यामङ्गीकुरु । पश्यतां सर्वलोकानां स मेतः तं मेतायै स्वगृहं नीतवान् । ताः सर्वाः कन्या माता-
 विद्वद्भिः स्वस्वगृहे नीताः । ततः प्रत्यक्षीम्य देवो रक्षसि जगौ । त्वया पूर्व स्वर्गे मया सहोक्तममूर्त । यः पूर्व स्वर्गा-
 न्मृत्वा नरो भवेत् स सुखेन प्राप्तिवोष्यः । त्वं तु प्रथमं न्यूनः स्वर्गात् । मनुष्यत्वं च प्राप्तं त्वया । मया प्रतिबो-
 धितोऽपि न प्रवृत्तः तेनेदं कृतम् । मनुष्यजन्म दीक्षाप्रदणेन सकलीकुरु । सोऽपि मेतायैः प्राह । त्वयाहं विषयासक्ता
 यः प्रतिबोधितस्तदहं कृतम् । यत्तु लोकमव्युहं विगोपितस्त्वमेष्टीव दुर्नोति । देवोऽयम्-संसारवृत्तिरसोऽस्ति । यतः-
 "प्राप्तिवोष्याह येऽमीषा, धूर्त्विना न क्षणं रतिः । विद्युगः सद्यते वेणु-महो कष्टा भवन्ति ॥१॥ नान्तकस्य प्रियः कश्चि-
 त्तदप्यः कोऽपि वञ्चितः । नाना जरायाः कोऽप्यस्ति, ययं तदपि मुञ्चिष्यतः ॥२॥" मेतायैः प्राह-स्वत्कथितं करिष्ये । यदि

[illegible]

प्रवाहे स्नपयसि तदाहं तव पुत्राय भूपतिरां दास्यामि । ततो मेतेन देवपाश्यात् समुद्रप्रवाहमानीय सर्वलोकमधिकं
 मेतपुः क्षापितः । तदाऽपि राजा न हिंसति तदभयार्ज्या पूर्वं किमुत्तममव्यमविवाहो नाम्भवे । यतः—“एकवर्णीमिदं
 सर्वं पूर्वं आसीत् ॥१॥” इति अभयोक्तं श्रुत्वा श्लोकः पुरो ददौ । अन्या अपि अष्टौ पूर्वं वरिताः कन्या मेतपु-
 मर्णीयकं । राजा धवलमूर्हमर्पितम् । नवभिः प्रियाभिः सुखमयुभवन् मेतपुर्वा द्वादशोऽदीमतिष्काम । ततः पुनरपि
 देवेन वीधितः । ततः प्रातर्वैरमयो मेतपुः स्वपुत्रेभ्यः स्वां श्रियं वितीर्य सदातो गुरुपाश्वे व्रतं जग्राह । क्रमेण मेतपुर्वा
 जिनकल्पाविहरं प्रपद्ये । अन्यदा पुरमव्ये गोचरायां अमन् मेतपुः स्वर्णकारगृहे जगाम । तदा श्लोको जिनपूजां
 कुर्वन् त्रिमन्व्यं अष्टोत्तराशेन स्वर्णमयवयवसमूहेन श्रवितकं करोति देवाये नित्यम् । तदांती स्वर्णकारस्तान् यवास्तत्र
 दृष्टे भुक्त्वा कायार्थं गृहमव्ये गतः ततोऽिकस्माच्चरागतः कौश्लो यवधान्या तान् स्वर्णयवान् मुनेः पश्यतो जगाल ।
 ततो वह्निसागतो हेमकारो यवानपश्यन् मुनिं पृष्टवान् । क गता मे यवाः ? । स्वया गृहेति। अथवा अन्येन
 केनादिदृष्टोतः । स मेतपुः पापमुत्तरुद्वेष्ट्य । यदि यवगमनस्वरूपं कथ्यते तदाऽसौ कौश्लं वदति । ततो मौनमाश्रितो
 मुनिः । केतमैनं मुनिं चोरत्वमिति ज्ञापन् स्वर्णकृदादिवशेण तस्य भस्वकं वेष्टयामास दृढम् । ततस्तस्य जीवदया

व्यापत्तां निरवयुपरतदोपपत्तयः सन्त्येवमुपपत्तयः समासं तद्वत्त्वमेव भूतिकमनममृतं । स कौशः कश्चित्तन्मयी
 विज्ञानवद्गो गतो दारया भाषितोऽस्मादवाञ्छकृद्द्वारेण मुमोच । तत्रतं यदि मृतं यवान् कौशगतिवसुकान्
 धीयः लाभाः प्राप्नुः । अयं यदि भवति जामातान् स्वर्णकारेण मुषा हतः । तेन राजा एनं सकृदप्यं हनिष्याति
 धीयः लाभाः प्राप्नुः । अयं यदि भवति जामातान् स्वर्णकारेण मुषा हतः । तं सकृदप्यं हन्तुं स्वसेवकान् प्रेषयामास । यवने राजप्रोपितरत्न
 भूजाप्रदेशदिना । ततो राजा हतं यदि ज्ञात्वा तं सकृदप्यं हन्तुं स्वसेवकान् प्रेषयामास । यवने राजप्रोपितरत्न

सौवर्णिकमुद्रं समायातत्तत्पत्रं स्वर्णकेव समुत्पन्नोत्पत्तिकथं चिन्तयति । हः खल्वेव कौतिकविस्मय-
 भयतां निरवयुविना सत्सम्यक् सहेतो, होमादेव हतानिममानविनययुद्धरकीर्यादितः । हः खल्वेव कौतिकविस्मय-
 दयवद्वेयावत्तु कृत्यारता, धैर्यायाश्च भजन्ति यमममृतं देवममयं फलम ॥ २ ॥ ” तत्रतैः सुमैट राज्ञः पार्श्वे
 गत्योत्तम । स्थानिन स्वर्णकेव सकृदप्यो हतं गृहीत्वा भीतोऽप्यव । ततो राजा तत्रैत्यावग-सो स्वर्णकेव त्वया
 यतिहेतो महत्पत्रं त्वं चारित्र्यमहेणान्न मया मुकोऽसि । सांपतं यदि त्वयाज्येन केनचित् कृतस्वममयेन संयमो
 गादप्ये तदा सकृदप्यं त्वां हनिष्यामि । ततः स सौवर्णिकः श्रीवैरिपदात्ने गत्वा दीक्षां लब्ध्वा क्रमात् स्वर्गसी-
 ल्यमागम्यत ॥

॥ इति श्रीसेतपुत्राचंयमकथानकं समाप्तम् ॥ १ ॥

सन्तोषश्चालिपुनां, न गच्छे सते मतिः । त्यक्त्वा मन्त्रिपदं स्थूल-भद्रं भजे यथा व्रतम् ॥ १ ॥

तत्कथाचयं । पाटलिपुत्रे नवमनन्दराजः शकडालमन्त्री वसुव । तस्य लक्ष्मीवती पत्नी ।

तयोः पुत्री स्थूलभद्रश्रीयकाभिषा जाता । सप्त पुत्रयश्च ता इमाः इत्यादिस्मृत्यः श्रीयककथाया ज्ञातव्यः । शक-
डालाभिषे मन्त्रि-नायकं विदिवं गते । नन्दसौम्ये जगदीति, श्रीयकं वसुवति मति ॥ १ ॥ मन्त्रिपदं क्रमागतं त्वं

दृष्ट्वा । श्रीयको जगै-सप्त आता वृष्टः स्थूलभद्रः कोट्योवैश्यागृहे समस्त । तस्य तत्र तिष्ठती द्वादशोद्गी जाता ।
ततो राज्ञो स्थूलभद्रो वैश्यागृहद्वाराकारितः क्षितिपसमापे गतः । राजानं नत्वा यावत्स्थूलभद्रोऽत्र ऊर्ध्वं स्थितः तावद्दत्तञ्चो

सर्वद्विमानं प्रोक्तम्-तव पिता दिवं गतः तेन क्रमादागतमपि पदं त्वं गृह्ण । स्थूलभद्रोऽयक-स्थामिच्छादंशः
प्रमाणं परं विमृश्यैव गृह्यते मन्त्रिपदं मया । राज्ञोक्तं विचारय, ततोऽशोकवनमव्ये गत्वा स्थूलभद्रो विमुञ्चति ।

हस्ते व्यापारे गृहीते पारवश्यं भवति । यदि राज्ञोश्चिन्तयितुं न चक्षते । तदा क्षणमव्ये राजा कष्टः प्राणव्रियति ।
यतः 'जीवन्तोऽपि मृताः पञ्च, श्रूयन्ते किल मारते । दंष्टिद्रो व्याधितो मूर्खः, प्रवर्त्ता नित्यसेवकः ॥ १ ॥ ते

पन्थाः सुविपरीते च, ये तद्भोगसिद्धिं तदा । विमृष्य संयमं मुक्ति-सिद्धिदं ज्ञातिं हेत्यथा ॥ २ ॥" एवं विमृश्य लोच

इत्या रजोदण्डमेषविक्रं गृहीत्वा राजपाशं गत्वा धर्मलभं ददौ । राज्ञोक्तं किमालोचनं स्थूलमदोऽयम्-आप्त-
 मन्त्राद्विधितं लोचकतो मया व्यापारो मूलं मधुसूक्तव्याजम्-“देवे मुदा मूले मुदा मुदा मुदा, मुदा स्यात् पादयोर्द्वयोः ।
 ततः पद्यादग्रे मुदा, व्यापारः पद्यमौक्तिकः ॥ १ ॥ ” इत्युक्त्वा श्रीधर्मलभमिदं दत्त्वा श्रीसमर्थविविजयाचार्यपाशं
 गत्वा सर्वसामान्यकोषात्पुत्रं दत्तमाहितं श्रीस्थूलमदः । इतो राजा नन्देन शीघ्रकस्य मन्त्रपदं दत्तम् । स्थूलमद-
 विप्रगतां दृष्ट्वा शीघ्रकः प्रवृषणमाप्तं शोकमुचरयामास शोकमुचरयामास तस्याः । स्थूलमदस्तु समर्थविविजयाचार्यादिसेवया तपः
 कृत्वा सर्वसामान्यं पण्डित । अन्यथा तपस्यये विप्राज्यं समर्थविविजयाचार्यं एवमाभिप्रेतं लब्धौ । एकनोक्तं सिंहगुहायां
 मया कथारसगणं चतुर्मासीं स्थूलमदः १ द्वितीयोक्तं मया दृष्टव्याद्विबलदत्तं चतुर्मासीं कथारसगणं स्थूलमदः
 २ तृतीयोक्तं मया कथारसगणं कथारसगणं चतुर्मासीं स्थूलमदः ३ स्थूलमदश्चतुर्मासीं-मगवन् कोशोवैजयाग्रे
 विजयाग्रे मया पञ्चसप्तम्येण स्थूलमदः चतुर्मासीं ४ समर्थविविजयाग्रे, गच्छत यं स्वेहितस्थानेषु ।
 यत्नतः स्थूलं भवतिः धर्मपुत्रः । आद्या ऋषयश्चतुर्मासीं सिंहगुहाद्वारद्विबलदत्तं कथारसगणं दत्तम् ।
 स्थूलमदस्तु गुरुं गत्वा कोशोवैजयाग्रे गतो यत्नचतवत् कोशो वैजयाग्रे कृतञ्जलिस्थाय

तं कृतिं प्रति स्वागतं ग्राह-आगच्छत त्रिषु तं स्वामिनादेवं देहि यत्तव रोचते तदहं करोमि ।
रघुलभदोऽप्यवाहदे । धर्मलभाऽसि ते । चित्रशालां चतुर्भुजासि त्वयै त्वं मर्माप्य । तथा वेदयथा सज्जितायां
चित्रशालयां तयाऽनुयातो जितेन्द्रियः स्यूतभद्रः स्थितः । ततो वेदयथा ख्यातं सुकुमारदेहोऽयं व्रतभाराक्षम इहो-
यातो लज्जया न किञ्चिद्वक्तुं स्थितः । कर्माहव्यति शिष्यं दामयति च मद्यम । अस्थ कलां शोभायैरससागरे मज्ज-
विष्याम्यहं क्षणतः । ततः पद्मसहस्रैर्वेदया तमभोजयत । अयोनकाले च तदुत्तरितानि स्वयं सा मुनिः, संरक्षितानि
शान्ताकण्ठावनेया धान्यभेदादिषु, दुग्धपुतद्विधभारनालतकमणानि इति पदं रसा-मूलकन्दद्वैतलतापत्रपुष्प-
कलानि इति पदं व्यञ्जनानि भोज्यानि मुनये वेदया ददौ । मनोरथाद्या भूषण-दुःसहो चालदगादेया । मुनिं गज-
गतिः साऽऽप, धर्मं कामचमुरित ॥ १ ॥ वाहिदेव्या वाहिश्वाक-तां बोधय न स रक्तवान् । अन्तर्देहाऽन्तर्भूतानि, दृष्ट्वा
तां च विरक्तवान् ॥ २ ॥ वेदया यद्यत् मोहेयिषुमपकमं चक्रे तच्चक्षिष्वाकलमभूचरिभम् । यतः-“व्योमीव चित्र-
रत्नं, पयसा वाऽभिधीयतम् । तस्या विरक्तितं सर्वं, तत्र तस्मिन् मुधाऽभवत् ॥ १ ॥ नित्यं नित्योदयच्छाया, तच्छो-
भाय दिने दिने । एवं चकार सा ख्यान-रसाव च चचाल सः ॥ २ ॥ तस्मिन् तदुपसर्गाद्यै-ख्यानं प्रत्युत विद्यते ।

[illegible]

स्वरूपिन्द्रियजयाद्विजयोत्कर्षदर्शनदेवमभिप्राहं वेद्या ज्ञेय । राजा प्रसन्नः सत् यं योगाय मर्यादं प्रेषयति तं
 विना ममान्य पुरुषाः सहोदरा भवन्ति अद्यप्रभृति । इतश्चतुर्मासान्ते व्युत्थिमग्रहखाया यतया गुरुपाश्व प्रतिवेद्यः ।

अथोप्यागत्य गुरुपादान् नेमः । ततः श्रीसम्भतिविजयसूरयो जगुर्भुव अहो दुष्करकारकाः । ततः स्थूलमद्रमा-
 यान् वीक्ष्य स्वयमुर्याय दुष्करकारक दुष्करकारकेति श्रीगुरुर्जुनौ । अथोपि यतयः पुरोयाता दृष्टयति । वयं सामा-

न्यकुलोद्भवाः । अयं हि स्थूलमद्रः शकवात्मयान्चतुयः । तेन गुणभिरसमास्तेषु प्रोक्तम् । स्थूलमद्रं पदरसाद्वारिहं
 भोक्तारि । यतः-“ कोशोवर्गमणि सज्जितोऽखलक नेपथ्यवत्स्यावहे, दार्ढ्यशान्तितलधौवूलयिते तच्छुद्धिदोष्ठासिद्धिः ।

वाष्पाखेण निदित्य विश्वजगिन् श्रीस्थूलमद्रः स्मरं, तेन दुष्करकारकेति मुदितारिहत्समाप्रसादं गुरोः ॥ १ ॥ ” दुष्करकारक
 दुष्करकारक इति जगदं । गुरुणामपि एकोऽधिकः एकं स्वरूपा न्यूनः । अथेतनचतुर्मास्यां वयं दुष्करदुष्करकारका

मविष्याम इति निश्चित्य कष्टनाष्टौ मामान नीत्वा सिद्धिगृहारथा भूतिः श्रीस्थूलमद्रव्यदमभिप्राहं यथाच । गुरोर्भोक्त-
 स्थूलमद्रस्य स्पष्टौ का तवेयं महोत्तममा स्थूलमद्रं यत् कृतं तदन्त्यो न कोऽपि कर्तुं शक्नोति । अकर्तव्यो हि न

कः करोति, चन्दान्यः कः सुधां क्षरति, जलदान्यः कः शस्यं निष्पादयति, चक्रवर्तिनोऽन्यः कः पदस्त्रेष्ठं साध-

पति । त्वमानीमहे गृहीतस्तथा तव माकृतवपसो नाराय मधियाति । आसदेवमिवस्य गृहस्य नाराय मुनिष्का-
रुहिय । पृ० श्रुतिनिनिच्छति गृहीतस्त्वत्तद्व्यामहः सिद्धयुद्धमितिः कोदागृहे प्राप स्वत्तमद इव चित्र-
वातपा विवत । स्वत्तमदपट्याङ्गैः समग्रादिनि व्यात्त वेद्यया पट्टसादोरमोजि सः । ततः कृतवृत्तशृङ्गा
शृङ्गाश्रुतवत्तनी एतमग्रादिविलासया कोदा मुनिपाश्वर्योत्पत्त्यात् । तं तद्वदो वास्य स मुनिष्कोम वेतासि ।
ततः "वाग्द्वया को न पत्येत, कीलया को न दृष्टते । को न सुतेत लदमीभिः, को न याति विधेवृक्षम ॥ २ ॥"
रमगृहं योगं यावमानं तं मुनिं वास्य वेद्योत्पत्तेः । अथा विज्ञेयते अर्थं विना कोऽपि हेतवयोगं अर्थं न शक्नोति ।
रमगृहः साधुः प्राह-अयना मम पाश्वे नास्ति धनं सुन्दरि ? मया पुत्रं दत्तम् । ततो वेद्यया तं प्रतिवाधयितुं
रमगृहः साधुः प्राह-अयना मम पाश्वे नास्ति धनं सुन्दरि ? मया पुत्रं दत्तम् । ततो वेद्यया तं प्रतिवाधयितुं
प्राह-यदि मनीच्छास्ति तदा वेद्योत्पत्तेः वज । तत्राप्युत्स्य साधो रत्नकम्बलं लक्ष्मणस्य राजा दत्तम् । तत्र गत्वा तम-
प्राह-यदि मनीच्छास्ति तदा वेद्योत्पत्तेः वज । तत्राप्युत्स्य साधो रत्नकम्बलं लक्ष्मणस्य राजा दत्तम् । तत्र गत्वा तम-
प्राह-यदि मनीच्छास्ति तदा वेद्योत्पत्तेः वज । तत्राप्युत्स्य साधो रत्नकम्बलं लक्ष्मणस्य राजा दत्तम् । तत्र गत्वा तम-

पूर्ववृत्तिरिति किं त्विति विवर्तयितुं शक्यं । तत्र तत्र कथं कथं । वेद्यं न रजः-
 कथं गृह्यमाणं निःशङ्कं न्यधातुं । ततो मुनिः प्राह—भो वेद्यं महामुन्यसि महं रत्नकम्बलं मुधा त्वया कथं
 खलु क्षिप्तम् । वेद्ययोक्तं किमिदं शोचासि महं बहुकष्टपाजितं साधु जन्म शूद्रचरित्रयुतं स्व-महेश्वरिचमलपङ्के-
 क्षिप्तं किं न शोचासि । तत्र तत्र रस्य रसगिरस्य कामसागो विषोपमाप्नुयुः । वेद्यासमुत्पादितसंवेगः स मुनिर्जगौ—“पति-
 तोऽहं महामाह-जालेन तसि खलपदं । उद्धतित्वया वेद्यं, संप्रपञ्चविधानतः ॥ १ ॥ अथानि निरुधे । हन्तु,
 स विचारमवाप्त्यहम् । शुकपक्षे शुकं यासि, धर्मलमाप्नुव त्वेत्त्वहम् ॥ २ ॥ कोशोप्युवाच युष्माकं, मया प्रहजितस्यया ।
 आशालना कृता बोध-कृते सा क्षम्यतां प्रभो ॥ ३ ॥ तिस्रो गृह्या विजने वनान्तरे, वासं शयनो वशिष्ठः सह-
 स्रयः । हृत्पुंतिरस्य युवतीजनान्तिके, वशी स एकः शोकललनन्दनः ॥ ४ ॥ शोशौ प्रविष्टोऽपि हि नैव दंभः,
 क्षिप्तो न खड्गप्रातः प्रवीरः । कुर्याद्देहधृष्ट्यापि न दंष्ट्रं, नात्माऽजनागरनिवास्यहो यः ॥ ५ ॥ वेद्या राजवती
 सदा तदनुगा पश्यसीं रसैर्माजितं, शूभं धाम मनोहरे वपुर्हो नन्दं वयः सङ्गमः । कालोऽयं जलद्वारिजस्तदपि यः
 कामं जिगायादरात, तं वन्दे युवतिप्रबोधकालं श्री स्यात्तमदं मुनिम् ॥ ६ ॥ ॥ वेद्यामेव वदन्ती मया वषमसिद्धिषा

मन्त्रं विदुर्गुह्यनिर्गुह्यं जगत् । गुह्यमिदं महिषासुरमर्षिणा । मया तं निषिद्धं गच्छ । तत्र यत् स्थलम्-
 दं कृतं तत् कोऽपि कर्तुं न शक्नोति । स्थूलसूक्ष्मः कोऽपि नास्ति । यतः एवं स्वीतिं कर्तुं कथं । “रे काम वासनयना
 न्न भूयसं, धीरा वसन्ति कपयस्यन्दमरत्याः । ततो वका हरिर्दिव्यमहेश्वाद्या, दृष्टा ह्येता मुनिनाऽपि कथं दृष्टोऽसि
 ॥ १ ॥ श्रीनरिपुणरयनेभिर्मुनीश्वरै-बुद्ध्या तया सर्वं रे मुनिरेव दृष्टः । श्रोतं न वेभिर्जनजम्बुसिन्दूरानां, त्रयो
 शीघ्रं निरुत्त रणार्द्धं माम् ॥ २ ॥ श्रीभित्तोऽपि शकलसुतं विचार्य, मन्यामहे वयसं भटसेकमेव । दृष्टोऽहि-
 र्नामपि त्रिगणं मेहि, यन्मोहनालवमयन् वशी प्रविश्य ॥ ३ ॥ क्षीविशमैश्चालति लोलमना न धीरः,
 श्रीस्थूलसूक्ष्म इव तादृशसङ्कटोऽपि । चूर्णीयते ह्यदयोऽपि जलायते वा, वैद्व्यमेति विवर्ति ज्वलनात् पुनर्न ॥ ४ ॥”
 अथवा गच्छा वेद्यायाश्चिरस्यत्वं श्रोतम् । ततो भूय कोऽपि त्यक्तः कुशलो वेद्यायै वचः । ततो त्यक्ते-
 द्यायाः पार्श्वं गतः । अकामा वेद्या तं बोधयितुं जगौ । स्थूलसूक्ष्मे प्रमान्त्या धर्मावान् कुशलः कोऽपि न दृश्यते ।
 स्थूलसूक्ष्मयोर्न क्रियमाणं वेद्याया तदानीमसहमानो त्यक्ते त्वां कलां दद्यादिति, शयनस्य एवासक्षाभवनाभ्युत्थः
 पश्यन्त्यदृष्टं त्रैलोक्यं वेद्यं वेद्यं ततोऽप्युच्यमानं त्वं त्वित्वाभ्युत्थो कते गृहीत्वा वेद्यायै ददौ जगौ च । पश्य मम

विज्ञानमिति । ततो वेदयया सर्वपरादोषपरि शून्यिकां न्यस्य, तदुपरि पुनः स्वापयित्वा तदुपरि च नृत्यं कृतम् ।

तदा मनाक् सर्ववैककणं शून्यिकां गुण्याण (च) न चादितानि । वेदय्याकलविष्टा रथा सादरं जगद् । किन्तु वदं
तुभ्यं दत्तव्याम्यहम् । वेदय्योक्तम्-मया कापि कला न दायेता । ज्ञातिविहङ्गमिदं जीवानां पूर्वमवा-

द्यासात् । यतः—“तस्मिन् विमयोऽस्माभिः, ज्योतिश्च लज्जितं पाक्षिणः । देवा जगत्सु धान्तीति, ज्ञातिविहङ्गं न
विभज्यते ॥ १ ॥ अस्यासिद्धिं ते ह्यभिष-कृतं मम नवीनम् । न किञ्चिदुत्कर्षोऽस्त्वित्, केन तुष्टया तदावयोः ॥ २ ॥

सोमोज्ज्वलवपुः स्थूल-मदो मौक्तिकलालितः । अजान्तरुधमनभ्यस्तं, यच्च के दृक्करं हि तव ॥ ३ ॥” सोमा मया
समं येन दातुं शक्नुमसी युक्ताः । येन च मम विभक्त्यानां तिष्ठता पदरसादिरसोऽजिता स्थूलमहेण यदा मनान् वतं

वर्णितं तन्निवर्तय । उक्तं च तथा—“न दृक्करं अवयुर्विजोहन्, न दृक्करं सारिसवनविद्याप । न दृक्करं तं च
महोत्तमावो, न सो मुणी पमयवर्णसि वुजो ॥ १ ॥ रथा तां प्रति जगौ-मदं कः स्थूलमदः परस्वयैवं वययैवे ?

तयोश्च शोकदात्मनिवपुः स्थूलमदः । रथा जगौ-य एवंविधोऽस्मिन् तस्य दासावुदासीऽस्मि । तस्याः पार्श्वे स्थूलमद-

सख्यं श्रुत्वा धर्ममाकाण्डं प्राप्स्येतरयो रथा स्थूलमदं च वीक्ष्य राजानमुरक्ताय गुरोः पार्श्वे दीक्षां लब्धौ । कमा-

दुष्काले पतिवै द्वादशोद्दीप्तिवै साधुसङ्गोपाधिवीरस्यः श्रीगुरुपाश्व समजगाम । तस्मिन् विषमसमये जायमाने
 कमदगुणमानवाद् वृषिभ्या पौहित्वाच्च मुनीनां सिद्धान्तो बह्विस्मृतः, ततः सार्वनां पाटीतुरपचने श्रीसङ्घे। ततो दृष्टि-
 भित्तितः । यो यस्याध्ययनस्योद्देश आयातोऽसौ स स एकत्र कृत्वा एकादशोद्दीप्तिं पूर्णकृत्वा श्रीसङ्घेन । ततो दृष्टि-
 वादकते श्रीसङ्घे। मुनिद्वयं श्रीमद्रवहृत्पाश्वं प्रेषित । ताभ्यां प्रणम्योक्तम पाटलीपुरे गुरुरवस्यमाकारयन्ति । मद्रवहृ-
 त्पुत्राह-मया महेष्प्रणामाभिष्वं ध्यानमगत्वमस्ति । तेनायुना मम तज्जगामनं न भविष्यति । तन्मुनिद्वन्द्वं पञ्चद्वेय
 गुरुद्वयो-मया महेष्प्रणामाभिष्वं ध्यानमगत्वमस्ति । तेनायुना मम तज्जगामनं न भविष्यति । तन्मुनिद्वन्द्वं पञ्चद्वेय
 न यः कुर्या-दण्डः कार्योऽस्य कीदृशः । अथाचार्यो जगद्गुरुं, सङ्गवाह्यः कियते सः ॥१॥ तौ यती प्रोचतुः, मगवदनेन
 श्रीमद्रवहृत्पाश्वं प्रोक्तं जगौ-ततो गुरुणा सङ्घेन, चतुर्विधस्य मुनी द्वौ प्रेषितौ तत्र गत्वोचतुर्मद्रवहृत्पाश्वं । सङ्घाद्वेद्यो
 वचनेन भवन् एव सङ्गवाह्यः । ततः श्रीमद्रवहृत्पाश्वं । सङ्घाद्वेद्यः प्रमाणं समायुना महेष्प्रणामानक-
 रणात् वेत्ता नास्ति । तथापि श्रीसङ्घेप्रह्लादेभ्यो यतिभ्यः सम वाचना मया दास्यते । यतः-“ एकां विधायित
 आयाते, तत्र दाताऽस्मि वाचनाम् । द्वितीयां कालवेत्तयां, तृतीयां च बह्विभुवि ॥ १ ॥ तुर्यां विकालवेत्तयां, तिस-
 श्रावयकक्षणे । एवं सङ्घस्य कर्तुं च, मम कार्यं भविष्यति ॥ २ ॥ ” इत्याकल्प्य-श्रीगुरुं नत्वा-तौ यती पञ्चादस्य

[illegible]

तिस्रचतुर्विंशति कल्पं, भवणं ते लङ्घं संतरति ॥ १ ॥ ” इत्यादि । गुरुपशुस्थेन शीघ्रकेन मग्ननीवचनात्
 पौरुषी कृता । ततः साहचौर्या ततः पुरिमाहूः, ततोऽप्याह्वयैरुषी । तत उपवासः कृतः । दिनं महोत्सवेन जाय-
 मानं व्युत्क्रांतं शीघ्रकेन समधिना गतिरपि दुःशक्या जाता । मध्यरात्रौ आकुलव्याकुलः शीघ्रकः स्मारितपञ्चनम-
 स्कारः परलोकं ययौ । मृतं महोदरोऽभिमुखं करं कृते यथा दुःखिता शीघ्रव्याघ्रे जगौ-मयातीवविभ्रष्टं कृतं यतो
 आता एव मारितः । ततः प्रायश्चित्तं कथं कृतिष्यामि । मणिपयाता मया विदधे । तेन मम श्वभपातो भविष्यति ।
 अहमस्मयतेन मरिष्ये । शीघ्रहूः प्राह-तत्र दृष्टं न, तथा तु हितवृद्ध्या आतोपवासं कारितः । तव पुण्यमेव
 भविष्यति । स तव आता स्वर्गभागभूत । तयोश्च-जिनचो विना न मन्येहेम । यदि जिनन्दः साक्षादाख्याति,
 तदा मम सन्देहो याति क्षयम् । ततः शीघ्रहू कथोत्सर्गं स्थिते आसनदेव्या यथा योनैकपाट्य व्योममग्नौण शीघी-
 मन्धरपाशं भुक्ता । ततस्तथा शीघ्रिणो नतः । स्वसन्देहे पुं तया शीघ्रिमन्धरो जगौ । तव दोषो न । शीघ्रकस्ति
 तेनोपयासेन वड् कम् क्षिप्त्वा प्रथमदिवि गतः । मूर्तिं यास्याति च । ततः शीघ्रिमन्धरस्वामी घर्मोपदेयद्वारा चैलिकाचतुष्टयं
 ददौ । तथा यक्षयुक्त्रिचत्वेन चैलिकाचतुष्टयमङ्गीकृतम् । ततो मधसन्देहो यथा शीघ्रिमन्धरवर्गमिदं नत्वा आसनदेवो-

सानिध्यात् स्वरयानमायौ । चूलिकाः शीमद्वयं ददौ यथा । 'चूलियं तु पक्कखामिति० ॥' ततो यथा शीमद्वयता धर्म
 चकार । अन्येषुः सत्तापि यथाया आगिन्यः स्व आतं वहिद्वि ययुः । वनमध्ये शीमिकेपादान् प्रणम्य प्रोचुः । भगवन् ।
 एतत् अस्माकं आता । गृहेणात्म-अग्रतो गच्छत ययु अशोकवृक्षावः स्थितः स्थूलमदं एकान्ते स्वाध्याय
 कुर्वन्ति । ततस्तः स्थूलमदं ननु यावदग्रतो गच्छन्ति तावत् स्वआर्त्थान् सिद्धे वीक्ष्य मीताः पञ्चाङ्गिकेष्वभ्युत्थ
 त्वा जगुः-अस्माकं आता स्थूलमदः सिद्धेन आधतः । तत्र सिद्ध एव दृष्टो न आताः समाधिः । गृहमिककं खेवं
 माकृतं ययुः । भवतीनां आता कृद्यत् । गच्छत ययु पुनर्वादिद्वयत् आता भवतीभिः । ततः पुनस्तत्र
 गता यथाया आगिन्यः वहिद्वतो गृहः स्थूलमदस्तत्ताभिः चमरकेता आगिन्यः स्थूलमदं पृष्टेन सिद्धेविकृष्याणां हिस्वरूप
 प्राक्तम् । स्थूलमदं नत्वा गृहेष्वसिद्धेवचान् कथयित्वा गृहं नत्वा स्वस्थाने गताः । ततः स्थूलमदस्तत्र स्वाध्याय
 कृत्वा गृहेष्वभ्युत्थ वाचनां यथावे । गृहेष्वष्ट अतः परं वाचनां न दत्तव्या अयोग्याऽसि त्वम् । त्वया यदि
 सिद्धेरुपं कृतं तर्हि अन्येषां का कथा । कात्स्न्यभावादग्रतो विद्या न ज्ञियति । विद्या सत्यत्वे दत्तव्या न कृपया ।
 यतः "आमे पठे निदिष्टं, जहा जलं तं पठे विद्यासेदं । इयं सिद्धतं रक्षेत्, अप्पादेरं विद्यासेदं ॥ १ ॥" ततः स्थूल-

वात्सल्येऽपि विधातव्ये, धर्मा जैनः शिवभद्रः । मन्दजीवेन शिव-कुमारोऽपि सन्ततम् ॥ १ ॥
 एकां प्रसावनां कृत्यात्, पद्मपद्मपुरीः । वज्रस्वामी व्यधादेतां, लोभमानमितां यथा ॥ २ ॥
 सुहृत्तनोऽन्वय वज्र-स्वामी च कामयोगतः । अयं प्रवचनोद्भूतः, तत्कथा प्रोच्यते यथा ॥ ३ ॥

॥ इति श्रीसुखसदकथा समाप्ता ॥ १० ॥

भद्रो गुरुणा पाठ्योः पठित्वा स्वापराधं क्षमयन् जगौ-अहमन्तः परमहिमपराधं न करिष्यामि । ततो यदा गुरुर्वा-
 चनां न दत्त । तदा श्रीसद्देन प्रोक्तम् । वाचनमभ्यतः पूर्वोणां दत्तं यदा गुरुर्वाचनम्-यदस्य विकार पूर्वविधौ जातोऽ-
 न्यथा कथं जातिष्यति । कातो दुष्पराधः समायातः । श्रीसद्देनोक्तम्-एवं सर्वेषां पूर्वोणां छिद्ये भविष्यति । पूर्वोद्देष्टव्यं तत्क-
 तव जगिष्यति । ततो गुरुभिः प्रोक्तम् । यदि सुखसद्देनाः परमन्यथां साधनमभ्यतनी चतुःपूर्वा न दत्ताति तदास्माभिस्स-
 वाचनं दीयते । श्रीसद्देः प्राह-श्रीपुण्यपादप्रोक्तं भवति । ततः सुखसद्देनायोजनी चतुःपूर्वा सर्वतो दत्ता न दत्तुतः सुख-
 सद्देनाखिलपूर्वधरो विजहार धरिष्याम । ततश्चिरं तपस्तत्यान्नेकमव्यतीव्रान् प्रतिबोध्य सुखसद्देः प्रथमस्वर्गं जगाम ।

स्याद्वि-आनृद्विभूषणोऽनितदेवोऽस्ति, तत्र पुन्यवनामिषसन्निवेशो विद्यते । तत्रैव धनगिरिनामा न्यवहेरी
 धर्मा धनेन धनदोषो यस्यस्ति । लघुत्वेऽपि धनगिरिः दोषरसं वहन् बभूव । तस्य च पितरौ विवाहं कर्तुकामौ
 कन्यां विलोकयामासुः । यदा धनगिरिर्दातुं सुतां महेभ्या आयातौ तदा धनगिरिर्जगौ । मह्यं स्वयं कन्यां दातुं वाञ्छत
 यूयम् । परमहेदीक्षं गृह्णीष्यामि परिणीतौ कन्यां त्यजतो मम दूषणं न देयम् । तदा धनपालमहेभ्यपुत्रीं सुनन्दां जगौ ।
 अरिमत् सर्वे धनगिरिं मुक्त्वा नान्यं नरं पश्येय्यामि । धनगिरिरतः कन्यामनिच्छन्त्यपि दक्षिणं निषेधयन्त्यपि ब्रूताव सा
 कन्या सुनन्दा तं धनगिरिमहोत्सवपुरस्सरम् । अन्यदा विरागवानपि कर्मयोगतः ऋतुजातां तां कन्यां
 धनगिरिर्बुभुजे । इतः पूर्वं श्रीअष्टपदतीर्थे यो देवो जन्मकः श्रीगौतमपार्श्वे पुण्डरीकाव्ययनं शुश्राव अहर्षं च स देवः
 स्वर्गोत्पत्त्या सुनन्दाया ऋतुर्नानायाः गर्भोऽवतार । ततो धीमान् धनगिरिपद्मसत्त्वां प्रियां मत्वा जगौ-भद्रे ! तवाप्य
 गर्भो भद्राय भवतु, यत्र तत्र आताऽऽयुधोऽस्मिन्निमेषः संयमं लब्धौ तत्राहं सिंहनिर्गुह्यः पुरः प्रवर्जिष्यामि । ततः पत्नी
 तद्वदौ मुक्त्वा संयमं गृह्णीत्या धनगिरिरतर्पांसि नव्यमानो गुरोर्मुखेन सिद्धान्तमूत्रसं पीतवान् । इतः शुभेऽहनि
 तद्वपु गृहेषु सुनन्दा नन्दनं प्राप्नोत वञ्चं, वज्राकरोर्वीरं वञ्चं पूर्वव रतिं, सत्यस्तदा समागतस्तं बालमिच्छमास्तपन्,

यतः—“अथ तत । न ते ततः, प्रावक्ष्यत एव यदि । अमाविष्य चर्द्धामा, जातकर्मसंवत्तव ॥ १ ॥ विना
 पुमांसं न क्षीमः, रथादिश्वानदकुम्भहः । असति द्युमणौ दीप-दीपिकाभिरवभितः ॥ २ ॥” इत्याद्याजपान् सवि-
 प्रोक्तान् श्रुत्वा दृचावधानः कुमार ऊहापोहपरा जातिरस्यति प्राप्य पूर्वमेव स्मृत्वा प्रजया विषष्टिर्भूयो रोदनमेव
 करोति यतो रोदनं विना मां माता न त्स्यति । ततो माता सखीजनैश्च सुधामधुरैर्वचोभ्रमश्लाकिकाभेक्ष चलाचिम्ब-
 नैश्चात्तोलनादिभिश्च क्रियमाणैर्न रोदनादिवचः कुमारः । एवं तस्य सुजा कर्दलोऽर्द्धसंवत्सरं जातम् । ततः सुनन्दाऽपि
 कर्दवती भर्ता जगौ—किमस्माच्छिञ्जोऽस्तुष्टिष्यते ? देहेजातत्वात्तु न शोवयते, यद्यस्य पिताऽप्यति तदा तस्मै दत्त्वाऽहं
 कर्दवती भर्ता जगौ—किमस्माच्छिञ्जोऽस्तुष्टिष्यते ? देहेजातत्वात्तु न शोवयते, यद्यस्य पिताऽप्यति तदा तस्मै दत्त्वाऽहं
 सुखिनी भवामि, तेन पुत्रेण किं कियते येन क्षणमापि सुखं न भवति । अयुना एवं करोति पुत्रः वृद्धः
 सन् न शोयते किं करिष्यति । एवं विजयन्ती सुनन्दा विजयन्ती भवति । इतो धननिर्वाधुयामितो विमोक्षयुतः
 श्रीसिंहगिरिरस्यतो विहेत्य सज्जगत । श्राद्धैः पुत्रपुत्रोपमहोत्सवः कृतः । गुरुभिक्षपदयो दत्तः । मत्स्याह्ने आर्घ्य-
 शोभितानि चो धनगिरिगुरुं प्रति प्राह—भगवन्नाहं देहि । आर्घ्यं विहेत्यर्थं पुत्रमर्थं गच्छतः । गुरुभिरभिक्षपदयो-
 नवदिः प्रोक्तं भवतोऽस्य महान् लाभो भविष्यति । तत्र सन्निवृत्तिचरितमयो न कार्यः । गुरुप्रोक्तं श्रुत्वा तथैत्युक्त्वा

धनगिरिः शान्तसाधुयो विहरन् आह्वये सुनन्दाया गृहेणमत । तं मुनिं तज्जगतं दृष्ट्वा सुनन्दा दृःखिता
एतं प्रति जगत् । अहमनेन संयुता निजस्वीकृताऽतीव दुःखिनीकृता । तदीयायां सूर्यः तमेव गृहेण समानेन न
किमपि कर्तुं । यदि कालसमा विद्यतेयम । तेनानुग्रहं कृत्वा तं छाति । धृष्ट्यापि निरुद्धेणां तं, गृहेणाहंज-
मानः । समोपारि कृपासम, कुरु ककण्ठसगर ॥ १ ॥ स्मृत्वा गुह्यकं धनगिरिः गृह-यथा तव येनैव विचे तथा
कुरु । उक्तं च प्रतिना । पश्चात्तापवती पश्चात्, पुनर्मुदं सविष्यासे । अमुं विश्राणितं पुनं, तमसे न कथञ्चन ॥ २ ॥
ततः सुनन्दोक्तं एतः सत्यस्तेन साक्षिण्यः । अहं पश्चात्तापमगविष्यामि । इत्युक्त्वा तं बालं पाववन् विरताविति
सुसाधुना सुनन्दा मुमोच । तं बालं गृहेत्या धनगिरिर्धर्मतामं पूर्वं दत्त्वा च कमात् गुह्यपञ्च जगाम । बालसारेण
नमस्कृत्य धनगिरिसामान्यतमालोक्य श्रीगुरुवर्य 'अयं बालो वञ्च इव मारकटिद्यते' इति वञ्चकमारनामास्य
अग्र्ये । ततो गुरुभिः सन्निचमपि तं बालमुत्सङ्गे ज्ञात्वा धारसंयुतं विजोकितं तावद् बालेन तेन हर्षितम् ।
ततः सूरिभिः पालनार्थं साध्वीनामर्पितम् । साध्वीमञ्च श्रुत्यातरीणां पालनय विश्राणितः । ततो रोदनविधौ
वातः । शान्तमद्य पालनयः सत्यपानादीभिः पाल्यमानः-द्विभिः साध्वीभिर्मन्यमानमेकदंशार्द्धं ५५४ ।

२५ । तत्र एकस्य महत्त्वस्य आह्वयस्य रतेः प्रोक्तं त्वमेव कुरु । तस्य तापसस्य पार्श्वे गच्छ । तत्र त्वया तत्र करणी-
 यम् । ततः आह्वयस्य तापसस्य पार्श्वे गतोऽस्य । तदुच्यतेः कोऽपि तपस्वी न दृष्टः । यस्यैतदानीं जलोपरि चलनशक्तिः ।
 त्वं विषट्पिप्यसि श्रेष्ठी जगौ-मर्दशोकं मेकरिव स्थिरं जानाहि । एकदा मदीये गृहे कल्पे पारणकविने त्वया
 भोजनयान्त्रव्यस । तापसोऽस्य-यदि तवेच्छा भवति तदाऽऽगमिष्यते मया । द्वितीयदिने तापसः आह्वये भोजनं
 कर्तुमागत । तदा श्रेष्ठिनादीव भक्तिं दर्शयता तापसस्तत्र पादौ प्रक्षालितौ । प्रच्छन्नं पादुके अपि प्रक्षालिते । ततः
 सरसरसवत्या भोजयित्वा तापसं, तापसं प्रेषितुं मनुष्यमहत्समुत्तमञ्चाल । मदीयमीषि समानात् तापसो यावत्तावत्
 आर्षशान्तिचाद्योऽपि तत्रागत । तापसो यावत्तदीमस्य प्रविष्टस्तत्र मन्त्राभ्याम् । ततो लोकान्तेत्यहो तापसस्य कर्तव्यं
 तपोऽयम् । तत्र आर्षाद्योक्तं श्री भो जना । त्रिलोकपते सावधानीभूय विनम्रतपसावस । शुक्र-
 णोक्तं श्री गृहि । यदि मम तपो निरुपि भवति तदा त्वं द्विषाम्य मर्ण्यं देहि । ततो नया दत्ते मर्ण्ये आर्षशान्ति-
 चाद्यः संप्रविशति नया अपरं तदं गतः । तं चमत्कारं श्रीआर्षशान्तिचाद्योक्तं वीक्ष्य सर्वे तापसा मुत्तमावर्त्तयन्ति

जगद्भिः । यतः- "यस्मादिदमपरमं विषयं दृश्यं सुराः कुर्वन्ते, कामः शान्त्याति दृश्यमाणः कलयाणसिद्धिर्भवति ।
 उन्मील्यन्ति महद्दृश्यं कल्ययति वृक्षं चयः कर्मणा, स्वाधीनं विदितं विदितं भवति श्लाघ्यं तपस्तप किम ॥ १ ॥"
 अन्यं महद्वरत्नमप्युपकजनाः शान्ता जाताः । ते वापसा ब्रह्मद्विषयकानामानोऽभवन् ब्रह्मद्विषयवशात् इतरतरत्र
 शीघ्रजगद्भिः दृश्योऽभवत् । साधयो धननिर्माणा विद्वन् कर्माणास्तत्र समाजगम्यः । तत्रायानं धननिर्माणि मन्त्रा स्वयुक्ता
 तस्मात् पश्चाद् गृहीत्याश्रितौ दृष्टाजानि सिन्धवा । महर्षिभ्यः स्वतन्त्रमयान्तरा । तेऽपि यतयस्तमद्वाना
 एवं जग्यः । त्वया सर्वसंश्लेषकं पुत्रो विष्णोर्गो धननिर्माये । अयुना कथं यावसे । लज्जसेऽपि न ।
 विक्रीतयेय द्रव्यं च कानि मार्गान् न भवति । सिन्धवाऽप्यग-मया विमर्शो विनाऽपि तः पुनः । महर्षेः कृतं कार्यं
 न कार्यसंप्रविषयमाटीकते । श्रीसहो जगद्-सिन्धवः । त्वया दृष्टीकृत्य पुनः पुनः पुनः पुनः पुनः । अयुना
 कथं गुरोर्गोऽङ्गीकृतं पुनर्मर्त्ययानि । साधुभिर्माहर्षिभिरितं तत् सर्वथा पश्चात्प्राप्यते । ततः श्रीसहोः सिन्धवा च
 विषयमानी अप्रपञ्चं ययुः । साधवोऽपि तत्र गताश्च । राज्ञोक्तं यस्य पार्श्वे स राज्ञो गच्छति तस्याऽयं ज्ञेयः । सिन्धव-
 शोक्तम-अयं राज्ञः पुरुषोऽयं सार्धं विरपरिचितो जातोऽस्ति । तेनाहं-प्रथमं सुखमधिकं हि दत्तवान् । सकाशोऽप्ययमिह ।

[illegible]

[illegible]

न्युकादशोऽङ्गानि, सध्वेषाधिरास्य यः । बालत्वस्याज्ञातद्वेष-मासंसारमपाहृत ॥ १ ॥ सुनन्दोऽपि संसारासारतां

मत्तः श्रीसिद्धिगिरिपदपाशुं प्रतमाददे । एवंप्रधान्ते श्रीसिद्धिगिरिसमिभजस्य दीक्षा दत्ता । कमाददवर्षप्रमाणोऽ-
मर्षः । वज्रोणसममन्येयुः श्रीगिरिवोऽजन्तां प्रति चेतुः । मार्गं गच्छतां गुरुणां पञ्चान्ये वर्षानि यक्षमण्डपे

स स्थानममर्ष । इतः प्राग्गजन्तमिग्याणि जम्भकः सुरा वज्रस्य सत्त्वं परीक्षितं तत्र वने समेत्य साधुवाहिनस
दधाना वसनपटकटी विस्त्राय स्थिताः नीरवाहै वर्षानि तत्रागत्य गुरुं वन्दित्वा प्राचुः सुरा वणिजोऽपधराः । सगवन्

प्रसादं कृत्वा श्रुत्वाहाहं जगिस्समाकं पटकटीपु साधुं प्रत्येतां त्वया । ततो गुरुमिज्जलदमवर्णनं दृष्ट्वा प्रोक्तं श्री
वज्र । गच्छेयं आह्वानां स्थाने विहित्यधूम । संप्रमानं विन्दन् परीक्षां देवाविकीर्तितान् वीक्ष्य यावत्तस्यौ तावत् देवै-

विन्दतु संहतेषु वनमव्ये वेणुकटीरेषु गतः । साधुपतिना दीपमानमक्षं वीक्ष्य वज्रो दण्डौ । अस्य पादौ पृथ्वा न रपञ्चतः,
नेत्रे स्योन्मेषौ न कुरुतः, अस्मिन् काले इदमक्षं न भवति, इत्यादि वज्रो ध्यात्वाऽजम्-देवानां पिण्डो यतीनां न

कल्पते । ततो वज्रपिचार्थं सत्त्वं चावलोक्य प्रकटीभूय देवारतरसु वैकिण्डल्यथा विद्यां ददुः । ततोऽन्यदा वणिगणै,
स्तेव देवैर्य वज्रो विहरन् पुनं वहिज्येष्टि मासि यत्तं दातुं धृतपूजान् निमन्त्रितः । देवान् ज्ञात्वा वज्रोऽजम् यतीनां

देवादिपुत्री न कल्पते, ततो देवसूतं वज्रं ज्ञानवन्तं मत्वा व्योमगामिनीं विद्यां तस्मै ददुः । स्थविरैकं वज्रं तं पठ ।
 वज्रसूत्रं स्वां शक्तिं गन्धर्वान्दत्तद्वयं तस्यै । अन्येद्युर्मैद्युः साद्युः साद्युः गतेषु सैरिषु च बाहेर्मैसु गतेषु वज्रं एकाकी
 वसतो स्थितः । साद्युमण्डलिकाकारेण सर्वाभ्युपार्जित्वा, स्वयं मध्ये गुरुविशेषविशेषैः स्वरूपा एकदशाङ्गवाचना
 वज्रो ददौ । इतो गुरोर्वा इतरमागता मध्ये एकदशाङ्ग्या वाचनां दत्तानं वज्रं श्रुत्वा क्षणं तस्युद्देव्युज । किं साधवो
 विद्वत्प्रागवरेणं वाचनां दत्तानां स्थितः । इतरकपाटकाणके एकैकानं वज्रमालोक्य गुरोर्वा ददुः । अहो अस्य
 विद्याविशेषं गन्धर्वैर्वा विद्यायां विद्यायां गान्धर्वैः कस्याप्यत्र न प्रकटीयते वज्रः ।
 एष मुनिरेवाविधां चणं कुर्वन् मास्मलजिह्व । इति ध्यात्वा गुरुभक्त्यैर्नपुषकोच्चरो विहितः । वज्रो गुरुदेवमपलक्ष्य
 तत्क्षणाभ्युपार्जित्वा स्वस्यानके विमृश्य संमुखमागत्य द्वाभ्युदपाटय च गुरोः कमरेण समार्ज्ज । तेनाद्य भक्तियोगाभावा-
 दशीकराकारेणम् । गुरुद्विप्रजसा भाले, बालेन लिङ्गं कृतम् ॥ १ ॥ प्राग्विद्वत्प्रतिवदस्य, गुरोः प्रासुक्यविरिण ।
 पादौ प्रक्षालयामास, वस्त्रनाभ्यामुपमः ॥ २ ॥ श्रीगुरुवत्सलकादशाङ्गविद्वरं विनाशिनं मत्वाऽन्येषुः कारिमाश्लेष्योत्स
 विद्यासर्वो यतीन् प्रीयुः । ययं विद्वरं पारितरे करिष्यामः । दिनचतुष्टयं लोभाप्यति तत्र । ततो यतयो जगुः व्यञ्जि-

[illegible]

मयुता गतिः । तत्र तत्र यत्नं गच्छति तत्र तत्र ज्ञानं प्राप्तिं ददाति सर्वान् पदार्थान् प्रबोधय-
 त्वा । ददातीति प्रपञ्च-पञ्चानन्दं वेदनेनैव । संनिधानं विधारयति प्रीतिः शान्तनदेवतः ॥ १ ॥ इति प्रोक्तं
 गुरुवो ददीकृत्य विवेचनं विवर्तमानं वञ्चोच्चैर्द्विजिगीषुभिः । वञ्चः साधुभ्यो दद्यात् युक्तो मार्गो गच्छन् गगनं
 मान्दं पुष्पिकाभ्यामेव शुद्धिम् । यतः—“युक्तो गुरुनिपुणकाभ्या-मपिभ्यां स वसौ पाथ । सञ्चलन् गगनं शुक्क-
 बुध्वाभ्यामेव आलिप्तम् ॥ १ ॥” इति श्रुत्वा श्रुत्वा सुखं प्राप्तिम् । उज्ज्वलान्धमयं यातो, रजन्मामवसदं बहिः ॥ २ ॥
 दूतः सुमोदिता श्रुत-गुप्तः विद्यान् प्रणे जगौ । प्रातःशौ मया स्वप्न, दृष्टोऽपि निरीक्षितः ॥ ३ ॥ जगन्मम काश्चिदा-
 गच्छ-द्वैतपूर्वो पतद्वद्वत् । गृहीत्वाऽस्मत्कारणीत्या, वसश्च सुसुहेतवस ॥ ४ ॥ तेनाद्य कोऽपि साधुर्बोधवान् धृष्टः स
 समप्यति । यो मे पाञ्च ददातीति गृहीत्यति । अद्य मे सकलः सैव, ददातीति परिग्रहः । मतिव्यति दूतं तादृशं-वाच्यम-
 समगताम् ॥ ५ ॥ इदं न दास्यति मति, व्युत्थितं ददातीति । यतोऽप्यत्र वरं पात्रं, समप्यति न संशयः ॥ ६ ॥
 एवं जल्पति सुरैश्च, दृष्टपूर्वमनसं । जल्पद्वैतविकी वज्र, वसत्या इतरमगमत् ॥ ७ ॥ अकृतिं प्रकृतिं चारय, दद्या-
 पश्यति गुरुः । अयं साधारं समायातो, योऽप्य दृष्टो मया निश्चि ॥ ८ ॥ वज्रो हर्षोत्कर्षवद्वद्वो गुरुं प्रदक्षिणी-

कृत्य विनयपूर्व पुनः
वामं विनयपूर्व पुनः
वामं विनयपूर्व पुनः

प्रतिवृत्तसदृशाकृत्या न वत् निमित्तं गृह्येव । काश्चिद् सुखविहासते, काश्चित्कृत्यमनामयम् । काश्चित्परते
निमित्तं, काश्चित् कृत्या गृहः ॥ २ ॥ किमर्थं वेद्यावन्त्या विहासोऽयनाऽयम् । व्यक्तमतिक्रमसामगो गृह्येन वनिद्वेत्ता

कृत्याकाशित्वेन जगद् आद्ये सुखविहासगृह्ये, यत्पूर्वः समपृच्छयत् । तद्वत्त्वेवाविबलं देव-गृह्यपादप्रसादतः ॥ १ ॥
गुप्तमद्वेद्याऽप्युपपत्त्यानां पार्श्वं दृष्टव्यमप्युपविहासमम् । तेन तद्वदनेन प्रसीद मे । ततो मद्वेत्ता गृह्येन योग्य-

पादं मत्वा दृष्टव्यं दृष्टुं प्रवृत्तः । विनयपूर्व पठन् वज्रः लोकेन कालेन दृष्टव्यं जातः । यतः-जले वैलं राले
गृह्यं, पादं दानं मनागपि । प्राप्ते द्यात्वं समायानि, विहासं वदित्वाकितः ॥ १ ॥ ततः श्रीमद्वेत्ता गृह्यमापृच्छय दृष्टव्यं

प्रातिवज्रश्चात् । वज्रः प्रातो जालदृष्टव्यं कः निहासि पर्वणिणीकृत्य प्रणाम । ज्ञेयमकः सुतः पूर्वमुद्विष्टरश्चेत्य तदा
दृष्टव्यं दृष्टव्यं वज्रस्य महोत्सवश्चक्रेततः श्रीगृह्यः वज्राय सूरिपदं दत्त्वा गच्छन्मते दत्तः । ततः निहासि सूरिमुद्विष्टान्नदानः

समीपाद्विहासः श्रीवज्रसूरिपद्विपक्षयतीपरिवर्तनी विजहास । महोत्सवेत्यत्र यत्र वज्रस्वामी गच्छति सप्त तत्रानेके जनाः सम्यक्-
सुखं दृष्टव्यं दृष्टव्यं प्रपठिते । इतश्च पाठ्ये प्रपठिते प्रपठिते प्रपठिते । तस्य पुत्री कविमणी देवकान्धवाभवत्, तस्य शिष्यः

शालायां श्रीवज्रस्वामिभ्यः साष्ट्याजसत् । तस्मां शालीनामये साष्ट्यो वसोपदेष्टो दत्तानः श्रीवज्रस्वामिभ्योऽप्य-
 लावण्यादिगुणरत्नं विवेचः । श्रावं श्रावं गुणश्रेणीं साष्टीवज्रकाञ्च तादृशीम् । श्रीवज्रं तत्तत्साष्टीयं कश्चिमणीं राजवत्स-
 र्भूत ॥ १ ॥ कश्चिमणीं साष्ट्याप्युपरोज्यम्—श्रीवज्रस्वामीं समानिभूतं भवे स्त्रामीं भवतु । साष्ट्यः श्रोत्रः—भूतः । सुजातिवि-
 भवे दादीः । भवत्या विवितवः कदाग्रहाष्टौ निष्कल्योऽस्मद्भूतः पुंशो भवित्याति । कश्चिमणीं जगती—सन्निहितं यादृ-
 सफलं न भवित्याति तदा संयम एव श्रेयात् । इतः श्रीवज्रस्वामीं विवेचत् पाटलीपुराद् बहिराजगाम । तत्र महो-
 भर्तृकृतप्रवेशमहोत्सवपुरस्सरं प्रसज्य समानात् वज्रस्वामी । राजा दद्यात् एतेषां मध्ये वज्रः कः । तदा साष्टीम-
 धुमविल्यलैककर्मयं वज्रस्वामी । ततो राजा ततो वज्रो भवत्या । ततो गुल्फकं धर्मु श्रुत्या राजादिलोकः ३३ तं स्वस्थानं
 जगाम । राजा वन्द्यमानसौभाग्यादिगुणं श्रीवज्रस्वामिनं राक्ष्यः श्रुत्या महोत्सवपूर्वं श्रीवज्रं गुल्फकं वदन्तिदरे । धर्मा-
 पदोत्तरतरेति दत्तो गुह्यिभिः । आसन्न परमपुण्यं पालेयवर्त्ति सयत्कष्टिणे । जीवो जिनिदमणिं, पडिबज्जइ भावयो
 धम्म ॥ १ ॥ द्वितीये विने तं गुह्यमगतं श्रुत्या द्वियं भुक्त्वा कश्चिमणीं जनकं प्रति जगती—वज्रस्वामीं स समेतोऽस्ति ।
 यत्र ये वरणापहृष्टा विद्यते । अयं मम वरो भवतु—नो चेन्मत्स्येव कारणम् । ततो धर्मा दिव्याभरणभूषितां पुत्रीं कृत्वा श्रीवज्र-

स्वामिने दत्तुमनाश्चाल । इतो लोकैः श्रीवत्सवामिनो रूपसौभाग्यौदयैर्वाहितप्रभुतिगुणान् वन्द्यमानान् श्रुत्वा धनो दंष्ट्रौ ।
 अहो धन्या मदीया पुत्री । या वरस्यैवविधयश्चेच्छां करोति वरीविम । धनो वज्रस्वामिनं नत्वा धर्मोपदेशमाकर्ण्य कृतञ्ज-
 लिव्याञ्जिजेपत् । इमां मरुतां त्वदंमत्तां त्वमुदह । वज्रस्वामिं मम पति-भूतिर्वा शरणं मम ॥ इत्यस्यां सप्रतिज्ञायां,
 केषां कुरु केषामय । ॥ १ ॥ अयुः स्वर्णकोटीरनया कन्यया समं तु यं पाणिमोचनकर्मणि दंष्ट्रयामिति धनवत्तः
 श्रुत्वा वज्रो मापतेरम । मदीकच्छिलकर्मभिर-कणैश्चञ्जलिवच्चालः । भोगाः पुण्याश्च यां रोगा-स्तद्योगानिहतेऽयं कः
 ॥ १ ॥ विद्युः शिवश्च निश्चित्य तन्निदानमनादितः । तद्वान्मुचिवं याति किं महभाग । मां प्रति ॥ २ ॥ किमिदं
 मयि मांसासृग-स्थिकुटजुरागिणी । दिशामस्याः पतिव(तो) यो, देवानामपि दुर्लभः ॥ ३ ॥ यस्य प्रेक्षा गुणाः
 सर्वे, रूपशरीरस्य किङ्करी । यस्य दंष्ट्रयः शिवः सर्वो, यस्य किञ्चित् दूषणम् ॥ ४ ॥ यदप्रसादकणान्जलिं,
 सुरासुरनरेश्वराः । कोद्यो यस्यातिभक्त्यैकपदेयदंमवयम ॥ ५ ॥ कतिन स तवकन्यायाः, संयमोऽस्ति
 मनःशिवः । यदि त्वमनुजानसि तत्करोमीह मेलेनम् ॥ ६ ॥ आयातं मरणेन जन्मजरया ॥ ७ ॥ न्यायोऽत्र
 तिष्ठति जरा परितर्जयन्ती ॥ ८ ॥ क्षणं बालो भूत्वा ॥ ९ ॥ दक्षिणोऽहो नरणीष्ट, लोहवणेण वणं

नि संप्रतिशो । ईति पि जो न भिद्यो, सद्यो सो चेव वरमणी ॥ १० ॥ इति श्रीवज्रसूरीणां, सुधाभाक्ते-
 निदिक्रिः । शान्तमोहजरा पश्य, वतमदित खकिमणी ॥ ११ ॥ तदाऽनेके जना वज्र-स्वामिवाणां मनोहराम् ।
 आकण्य शान्तिप्रोक्त-धर्मसूत्रम् इतिदशः ॥ १२ ॥ महापरिजोऽप्ययनात् श्रीवज्रोऽन्यदा सङ्कल्प्य पदविमलिलंभ्या
 चोदये विद्यां गतगामिनीम् । अतः परमरपसरया जीवा अवन्तीत्यभिधाय संपद्ये श्रीवज्रेण करै-
 विरसापये मनुयक्षेत्राभिराभिरा खगामिनी विद्या न ददे । अन्यैर्बुधैर्यथासा विहरन् पूर्वविशमगादिविद्वदो प्रति-
 प्रावर्तत । तत्रोद्बुद्धिर्भूय द्वाकां जलम् । ततोऽतीवक्षयापातितः शीमवृत्त्येत्येत्य नत्वा श्रीवज्रयनीजं व्याजिज्ञेपत् ।
 इह द्रुमिधसमाख्ये, सुखानानां मुहूर्तः । अपि सूर्याभिरभ्यानां, प्रभो । रोहितं जायते ॥ १ ॥ इत्यौकसां भिक्षु-
 मया-क्षोदेषाटयन्ते कपाटकाः । परमाणि विपयवासा-दिव योगीन्द्रवक्षिणम् ॥ २ ॥ राजमप्यसं कोऽपि भोक्तुं न
 दाकति । कथविक्कयादिवयवहारो दुर्लभोऽसुदुर्लभ । भिक्षुजनो दण्डैस्तद्वयमानोऽपि बलात्कृतपश्यमप्यसमाख्येव
 खादति । अगतेषु साधुषु विद्वत्सु किमपि शुद्धमद्य द्यां न दाक्यते । दारमप्युदेषाटयितुं न दाक्यते भिक्षुस-
 याद्, अहीनमप्यसं तपोधनानां हरेस्तद् भिक्षवो गृह्णन्ति । धर्मव्याजमपि कर्तुं न दाक्यते । यतः-“ तदीहगुरुःस-

संवत्-संवत्सरेषु महेसि । प्रभुताञ्जलवृत्ता-मन्वीमर्तोऽसि यत्नमा ॥ १ ॥ एवंविधं सङ्गं व्याकुलं दृष्ट्वा वञ्चो
 दंष्ट्रा । सति सामर्थ्यं यः सङ्गार्थं स्वां शक्तिं गोपयति स दुर्गतियोगः भवति ॥ यतः-सङ्गरतोऽप्युक्तमपि मान्यः ।
 एवं व्याख्या कृतं वञ्चस्यासी सुवनवत्सलः । विचक्रं चकर्मस्वाम्-रत्नवहिकटं पटम् ॥ १॥ सङ्गं निवेद्य निःशेषं, तस्मि-
 न्मन्त्रानि विद्वेद्य च । विधां विद्योतयामास, वञ्चो गगनगामिनीम् ॥ २ ॥ श्रवणस्वामिना व्योमविद्यया नीयमानः पटो
 धुसुदां विमानं यातीति आति चकार । इत्येतद्वैद्योऽप्यतः कस्मैचित् कार्याय गतः । तत्रागतश्च व्योमचालिनं वञ्चं
 वीक्ष्य जगौ । पुराडाक्यातरोऽहं वः, स्वाभिन् साधर्मिकोऽयुज । तव किं मामिदं शिरो स्थाने, मुक्त्वा यासि जगद्गुरो ॥ १ ॥
 एतच्छ्रुत्वा तत्र वञ्चः श्रुत्वा सङ्गार्थमममरमेव वञ्चः । यतः-“ये साधर्मिकव्याप्तसत्ये, स्वाध्याये चरोऽपि वा । दीर्घ-
 प्रभावाणां चो-धुकरतस्तारयन्मनिः ॥ १ ॥ ” इत्यागमाद्यु र्मन्त्रा सुनन्दांसि रत्नसिम्भ विद्यापटे पयसिपयामास
 तम् । ततः सङ्गतर्जुजः-रत्नसारायाः शिवरिव प्रकाशयन् । पटश्च चाल विश्रुत्वा, सरोवारे इवाभार ॥ १ ॥ सर्व-
 शान्यवृत्तिश्चाद्यै-धुन्वयमानः पदे पदे । भक्तिनमाननं सङ्गं, मोदयामास वञ्चराट् ॥ २ ॥ ततः शीवञ्चस्यासी तं
 शीसङ्गं पटोपरिस्थं सङ्गोपरे आनयामास । तत्र सुमिधे जायमाने श्रीसङ्गः सुखयुतः । परस्परस्फुरादां जैना जनाश्च

शैलस्य भिद्यो विवदन्ते । जैत्रैर्नित्यं बौद्धारतग्राजीयन्त । इतो वार्त्तिकपर्वणि समयात् बौद्धजनो बौद्धनृपोपान्ते
 गत्वा शोच्यः । स्वामिदोषां जैननामस्य वार्त्तिकं पर्वं समयात्तमसि । तेन पुण्याणि मालिकानां पार्श्वार्दन्तीयेषु प्राप्ता-
 देषु आनीयन्ते । तत एतेषां भर्षोद्धतानां जैनानां गर्वं उत्तरति । ततो राज्ञा तथा कृते श्राद्धाः श्रीवज्रस्यासिपार्श्वे
 गत्वा जगद्दुः । आत्मनो वार्त्तिकं पर्वं समयात्तम । तत्र पुण्याचीं विना शोभा न भवति । राज्ञा तानि पुण्याणि
 निविष्टानि सन्ति । श्रीपूज्यपादा एव पुण्यानयने समर्था इष्टनिग्रहे च । दीर्घावहेलना सत्यां शक्तौ न सहितव्या ।
 यतः—‘दीर्घावहितकृते नित्यं, यतन्ते साधवोऽपि हि । तेनैव भवता स्वामिन्, कायौ दीर्घपमावना ॥ १ ॥’ निशान्तेतद्वज्र-
 स्थानी दीर्घावहितकृते खगामिन्या विद्यया कृत्वा माहेश्वरसमीपवने विरमयावहे ययौ । यनगिरिपिपुर्विर्धं मालिकस्तानि विवदन्ते
 वज्रमगतं दृष्ट्वा मुदाऽवदत् । अद्यास्मि कृतकृत्योऽहं, वज्र त्वन्मुखवोक्षणात् । तथाप्यादिदा कृत्यं मे, किमपि स्वमुखोक्तिभिः
 ॥ १ ॥ वज्रस्यामी ततः प्राह—अस्माकं वार्त्तिकं पर्वार्दिनं कल्पेऽस्ति । तेन पुण्याणि महोत्तरपुरे विजोक्तयन्ते विजयजयै । ततः
 स मालिकः पृकशिशितकोटिपुण्याणि ददौ । ततः क्षुद्धिहेमवन्तं ययौ, तत्र शोभतविनाशत्वा तत्रैव देवपार्श्वे पुण्याणि चालयामास । एवं वज्रस्यामी बह्वेभ्यो
 महोत्तरं प्राति चालयामास । ततो हलादानयक्षजनार्दपि देवपार्श्वे पुण्याणि चालयामास । एवं वज्रस्यामी बह्वेभ्यो

दनेभ्यः पुण्यमर्तानि करण्डकान्यानयामास । तदा तस्मिन् पर्वणि बहूनि पुण्याणि देवैरानर्तानि वीक्ष्य जिनलये

गतेऽस्य ज्ञापयानं चानेके वीक्षा यानं मुक्त्वा श्रीवज्रवर्णिमपादानं नेमः । राजापि वीक्षा जिनधर्ममकोऽभूत् ।

इतश्च दशपुरे पुरे सोमदेवो द्विजोऽभूत् । रुद्रसोमा जिनधर्ममग्रे तस्य पत्न्यभूत् । तयोः सोमो सुतो अर्धुरक्षित-

कल्परक्षितो अमृतम् । अर्धुरायानः सुधर्मोऽङ्गी-वन्द्यदेवार्धुरक्षितः । यावत्सम्यक् पितुः पार्श्वे विद्यामादत्त तावतीस

॥ १ ॥ ततोऽपि कविष्वर्षा पटलीपुत्रं अर्धुरक्षितो ययौ । तत्र सर्वविद्याविशारदो मृगो स्यपुरसमीपे समानात् ।

सर्वविद्यापारंगं मत्वा समुत्तमस्य राजा तं गजाल्ठं कृत्वा महामहोरसवपुःसरं ययुः पुरमव्य अजिनाय । राज्ञो

सन्मानितश्च धनदानात् । ततोऽनेकलोका उपयनपाणयसं सेवन्ते स्म । गृहस्य बहिःशालायां बनिर्दक्षिः स्तंभ-

मनोऽयत् । स्वजनस्तरणस्वस्तिकार्दिकं चक्रुः । अन्येऽपि अर्धुरक्षितो ददधौ मां धिके । एवं पदवर्षा प्राप्तेनापि मया मादेपदौ

न नवी । अर्धुरक्षितो दद्यादिति । अरमस्मैवैकसुखिनी-मस्मद्-वैकट्यः खिनीम् । प्रवासद्वैकल्यविद्या-विचैरानन्दयापि ताम

॥ १॥ एवं व्यात्वा मध्यगृहे गत्वा मादेपदौ अर्धुरक्षितो ननाम । माता जगौ-सो वत्स । दीर्घायुर्भूव । परं मातुस्तद्वत् इत्यो न

ददः । पुत्रमेवाभिवर्त्तन् मादेवार्णीमपार्थव्यरक्षितो ददधौ । मायि माता किं प्रसद्वीर्यं न वक्ति । कोऽपराधो मया कृतः । प्रणम्य

पद=छ मातरम् । मातरं भूतिदात्रिणि अधुनाऽऽत्मा तत्र किं देवो न दृश्यते । माताऽऽह-तस्य । किमनया कृतिव्याया नरक-
हेतुता । किं ता ए विजाप, पयकोटोप परात्ममाय । तस्य इति न नाय, परम पीडा न कायता ॥ १ ॥ पुनः
माते । मातः केन दात्रिण पठितेन ते देवः स्यान्माताऽऽह-तस्य । यदि मातृभूतेति, तदा दृष्टिवादं मुक्तिष्वखदम्भाय ।
प्रयत्ना दृष्टिवादेति, अमणोपासको भव । त्रिना त्रिनाधियोपासित, न दृश्यं हि महत्तमदः ॥ १ ॥ सौमित्रोसति-
पुत्रोऽस्ति, सविश्वणसाक्षितः । भज तं दृष्टिवादाय, यदिमादस्य भयसाम ॥ २ ॥ मातर्मातः करोमाद-सित्युदित्याऽह-
साक्षितः । दृष्टिवादं कदाप्येव व्यापयति त्रिदो स्थितः ॥ ३ ॥ मातर्मातापतमाया(वना)पृच्छय चचाळ सः । पुन-
रितरुच्छमाधुनाक्षितः केनचित् पृष्टः कोऽसि त्वं, सोऽज-अहमाधुनाक्षितः । ततरतेन पुनर्यालिङ्गयदभूत्तम । दात्रि-
पुनश्चाऽहं तत्रोपपत्तिमत्र महोद्विजः गृहवि-तामाममाऽस्ति । त्वमुत्सुकोऽपि मातरिमा इक्षुयष्टीः साक्षी नव गृहण ।
ततरता इक्षुयष्टी गृहेत्या जगौ । अहमप्रतः कायायां याताऽस्मि । त्वया इक्षुयष्टयपुणवतन्तो मम मतिरत्र प्रोक्तंयः ।
आधुनाक्षितोऽतश्चाल । विप्रणव्याक्षितवक्तु प्रोक्ते कदसोमा दृष्टौ । नव पुत्राणि साक्षीणि मत्सुतो लक्ष्यते ।
आधुनाक्षितोऽपि व्यातवान् अहं साक्षनवपुत्रां साधुव्याप्ति साक्षनवक्षिपतिः गुरुनहं वादिदस्य इति व्यापय

धावच्छात्ताहारमगात् तान्तर्यैर्गुह्यभिः पाठ्यमानानां सार्धनां शालवकीप्रमुखमन्दरवमाकाव्याभूषितां समुदे-
 वसती कथं केन विधिना प्रविश्यते इति च दृष्टौ । तदा धार्मिको दृष्टो नैषधकीं कृत्यन् वसतिद्वारं प्रविशेय ।
 उद्यानीः दृष्टैः प्रत्येकं गुरुन् वानित्याप्यतान् सार्धुन् वानित्वा प्रमाज्युं भूमिं स्थितः । दृष्टैरेकेन सर्वं वीक्ष्याभूषिता-
 स्तथैव सर्वान् वानित्याप्यत । सूरिणा व्यातं को नूतनोऽयं शब्दः । यतो दृष्टमवतिन्द्वोपविष्टः । पृष्टं च गुरुणा
 तव को गुरुः सोऽयम् ममाद्यमेव शब्दो गुरुः । येनास्य पाश्वर्यं मया ज्ञाता विद्या । ततः पृष्टं गुरुणा कृतं आयातो
 भवान् । कृती विनयपूर्वमभूषिताः स्वं वृत्तान्तं सर्वं सोमदेवभूमिरेव आचष्ट । भद्रभावं तं च मत्वा गौरवाद् गुरो-
 जगुः । दृष्टिवाद्यं च परिब्रज्यां विनाऽप्येवं न वृष्यते । सोमदेवसूत्रिः प्राह-तर्हि संयमं मद्यं देहि । ततो गुरुस्तं योन्यं पात्रं मत्वा
 दीक्षां दत्त्वाऽप्रातो विजहार । आभूषितां गुरुपाश्वर्यं पठन् स्तोत्रैरेव द्विन्द्रेकादशार्द्धमर्कचक्रम् । आसीद्यवान् दृष्टिवाद्यं
 गुरुपाश्वर्यं तवान् एष गुरुभिः पाठितः । ततः प्रोक्तं वरम् । यथाविकटद्विवादभगाने वाञ्छाऽस्ति तदा वज्रस्याभिप्राश्व-
 गत्वा दृष्टिवाद्यमधीत्य । तत आभूषिता महर्गुप्ता प्रत्यचक्षीत् । उज्ज्वलान्या भद्रगुप्तचाप्युसिदाधौ गतः । गुरो वानित्वाः ।
 गुरुभिर्मण्डपदेयैकम् । वत्स ! वयं कृतं यत् द्वाष्टिपुष्पमन्त्र्य श्रामण्यं गृहीतम् । गुह्यमिदं च अहं वृक्षोऽभूवम् ।

तेनानदानं यद्वैद्योऽयं । गृहीतानदानः श्रीमद्रघुसमरिवादीव । वज्रपाशं गच्छ, तत्र दृष्टिवादं पठेः । वज्रपाशं
 विद्यां गृह्णीता त्वया पृथगुपाशये स्थेयं मोक्तव्यं च कारणमस्ति । तत्र यः श्रीवज्रमण्डल्यां वृत्तिं स तेन
 सार्द्धमनदानं गृहीता भविष्यति । तथेति गुरुवचः प्रतिपद्य निर्यामणां गुरोः कारयित्वाऽयूरक्षितो वज्रस्वामि-
 पाशं दृष्टिवादं पठितुमवासीत । वज्रः स्वप्रामितोऽदृष्टीव, कोऽप्यागत्य भवन्ति काल । पशुः भूतिरं क्षीर-मवाशिष्टं
 किमप्यमृतं ॥ १ ॥ स्वप्नस्याशु प्रगं वज्रः द्विप्याणामयं ग्राह-कोऽप्यपूर्वस्त्विदोः शिष्याः समुप्यति । यो न्यूनं दृष्टो-
 पशुमस्मत्पाशोऽव गृहीष्यति । अस्मिन्नवसरेऽस्मादायूरक्षितो नैवेद्यिकीकरणपूर्वं वसतिमय्ये प्रविश्य श्रीवज्रस्वामिनं
 वचन्ते । स पृष्ठः श्रीवज्रोपागमनकारणं सर्वं जगौ । श्रीमद्रघुसवाचविज्ञाप्य भवतं प्रतिभृत्य दृष्टिवादमधीयाय-
 रक्षितः । नवपूर्वा पठित्वा दशमस्य विषयं यमकवज्रं पठत्यायूरक्षिते पितुः सन्देशा आययुः । वत्स त्वं विना ययं
 दूःखिता जाताः । तेनानदानमनेन नः सुखितः कुरु । तत्तत्तत्पूर्वं स्मरितमय्येति प्रवृत्तः । इतः फल्गुरक्षितोऽवजोऽन्य-
 त्यायूरक्षितं प्राति जगौ । यादं सार्वविप्रेतिपद्य वत्सल्यमस्ति ते तदा तत्रागत्य मालाविद्यादिवन्धनं प्रमादय । कोचित्त
 प्रवज्याश्रितः सन्ति वानधवाः । अयायूरक्षितोऽयम-वत्स गमिष्यते तत्र, दीक्षां रोचते तत्र तदा गृहेण । ततः फल्गु-

राधेतीति दीक्षां जग्राह । पुनश्चात्र गन्तुं तत्रोत्साहितो जगौ । श्रीवज्रपाशं क्रियद्दद्यात्ततः पूर्वोदधीतिं मया क्रियद्-
 दत्तं गुरुभिरुक्तम् । एको विन्दुरधीतोऽस्ति दद्यात्तपपूर्वजन्तुः । ततः सविशेषं पठन् दद्यात्तपपूर्वजन्तुः पपाठधिकं नयाति ।
 ततश्चिन्तितं पूर्वं पुनश्चिन्तितं मम साह्यं नव इक्ष्वाक्यो दत्त्वा जनकमित्रेण । तेनाधिकं नयात्स्यति मम । ततः प्राप्तमसिपदं
 आधुरक्षितो धारयुतो गुरुं प्रणम्य चलिः कमाददोपुं पुं समानात्पुनश्चोकराणपूवं पुरमव्य आगत आधुरक्षितः । नृपादि-
 सर्वलोकैर्धर्मोपदेशः श्रुतः । वैश्वान्तरं च एवंविधो धर्मोपदेशः कुत्रापि न श्रुतः । राजा आहोऽस्मै । सोमदेवः प्रबुद्धो
 दीक्षां जग्राह । यथा च सम्यक्चारित्रं प्रपेदे स सम्यक् आधुरक्षितचरित्रोद् भेद्यः । इतः श्रीवज्रोऽन्यदा विहरन्
 दक्षिणां दिशं ययौ । तत्रत्योऽन्यदा श्लेष्माऽऽकुञ्च्य धातिभिरग्रहत्त दिविषं प्रत्याख्यानं कारितो वज्रस्वामी सुंठी वारां
 कुञ्च्य कर्णपुटस्थितां चकार । पश्चाद् ग्रहेणाधुरं स्वाध्यायसेन तां विसस्मर । प्रतिकमणक्षणे मुखवस्त्रिकावुक्षां सुंठी-
 मये पतितां वीक्ष्य दंष्ट्रा । विग्रे मां यत् ईदृशः प्रमादोऽस्मै । अतः परं समालपायुर्विद्यते ईदृगप्रमाददोनात् ।
 तच्चनोमि देहेत्यागमनशनग्रहेणात् । तदा द्यादशब्दे इतिभेदे जायमाने स्वदिव्यमन्यतो वज्रो व्यहरयत् वज्र-
 सेनम् । तादृशे इतिभेदे जायमाने भिद्यमानमनस्तपोधनान् वीक्ष्य विद्यावल्गुहेतुनाहेन युष्मान् पोषयामीत्यादिशत

वज्रसेनः । तथा च—“सर्वस्य संयमं संजगत्, अपाणमेषुकेखञ्जा । मुचद् अववायाओ, पुणो विसोदी न से विरुद्
 ॥१॥” अथ मुनयो गुरुन विज्ञेयमासुः । “विडं असोदयंती, अचारिचीइत्य संसओ नथि । चारिचंसि असंते, सव्या
 किरिया निरथया ॥ १ ॥” तथा च—“सुक्तोऽस्मिन्ना मुहमाहो—दमी सर्वेऽपि पुदलः । उच्छेदित्वैव नैवद्य, विज्ञानां
 का रपुद्द पुनः ॥२॥” ततो वयममुमहमपहविसोदामहे । एवं वज्रसेनं परिज्वाल्य श्रीवज्रपाशं पञ्चशतत्रिंशत्पाः समजना
 इति तद्वत्पुनो निःसीमसीमायनिधिशृंगवान् वज्रस्वामी वज्रसेनवर्जं पञ्चशत्या तपोधनैः समं कथया कापि आसे
 श्रुतिकमेकं विपतय्य स्वयं निरिमकोदहे । स द्विष्यो गुरोरधीतिपरिहास्य निरिथः त्रिषतोऽपि व्युत्सुष्टचविविधहारेः
 कापि दितानले तदा नवनीतविण्णवाहलीनः सुरलोकमाप । तत्र तदपुःपुजायुं सुरानापततो वीक्ष्य परिववरेण
 विज्ञेया गुरवः श्रुतिकवृत्तान् श्रुतोपयोगात् आख्यातवन्तः । तत्र तिरौ कापि देवता सिध्यादगं चालयितुं
 वयं यतिपुत्रं समगात् । चालितोऽपि वज्रस्तथा न चालितः । ततो वज्रस्तस्या देव्या अप्रीतिं सत्वात्यत्र
 गत्या कृतक्षेत्रदेवीकायोत्सर्गः स्वर्गं प्राप । ते द्विष्या अपि स्वर्गं प्रापुः ततस्तत्रागत्योद्भूतं सीधुमिदित्युत्सवाजिंसीत् ।
 अथ वज्रसेनस्तोत्रैश्चः सोपारकपचने गतो विनदचमहे । तेन श्रुतिना ईश्वरीपत्न्या च स गुरुनमस्कृतः । विष्य-

कुर्वाणोऽयं तपो नित्यं, द्रष्टुं कर्माणि निर्मितम् । जगो भिन्नानि तत्कालं, नन्दित्वेणमुनीश्वर ॥ १ ॥
तथाहि । आसीच्छेष्टं पुंस्त्वं संनिभम् । तत्र मखप्रियाहि विप्रो वसति स्म । अन्यदा श्रीमहि दासमासन्नकार्यम्

पचनेऽपि श्रीवृषप्रसादे एतेषां मूर्तेषु दृश्यन्ते । ॥ इति श्रीवज्रवासिचरित्रं समाप्तम् ॥ ११ ॥
तज्जापते तत्रतत्र, यथास्यादृष्टुनर्भवः ॥ १ ॥ ततो नानोन्मादेभ्य आचार्येभ्यश्चत्वारः श्रोत्रा अभूवन् । सोपरक-
पर ३ निवृत्ति ४ नामानः सुताः चत्वारः कर्मादाचार्या जाताः । यतः—“गृहीतो मस्तके धृत्य, सर्वज्ञाज्ञाविपालनम् ।
प्रातः सुनिर्धेयगमनाज्जाते सकृदेभ्यः श्रेष्ठी वज्रसेनमनेः पार्श्वे प्रवृत्ता । ते चासी-नागोन्द्र १ चन्द्र २ विद्या-
श्रुतिनात्म-श्रीपूज्यपादोक्तं यदि भविष्यति सत्यं तदासी चत्वारः सुता दीक्षां गृहीष्यन्ति श्रीपूज्यपादांते । ततः
पुद्गेभ्यो न सह मया करिष्यते । गुरुणाक्तं-कल्पे यद्वन्ति धान्यपुष्पाणि यानानि सर्वेष्वपि तेनेदं न कर्तव्यम् ।
मपि न लभ्यते । लक्षद्वयेण द्रव्यं धान्यमानीतमस्ति । अस्य मध्ये विषयक्षेपं कृत्वा सुकृत्वा च प्राणत्यागः
माणं विषं दद्यात् गुरुणा प्रोक्तं किं कियतेऽयम् ? श्रेष्ठी जगौ-दादशवर्षमिती दुर्गमोऽयम् । धनमस्ति धान्यं स्तोत्र-

न्ययुक्तं मखप्रियः स दासराजं प्रत्यवगम-मखप्रियं मखं यद्वि ददासि तदीचिच्छासि नान्यथा । विप्रोऽपि प्रतिवेदे तदीयं
 वयः । त्वयं त्वयं श्रीमः साधवे ददाति । द्वैः पुण्यैः स द्विवं गत्वा, द्युत्या राजगृहे पुं । श्रौतिकक्षोणिभूयुञ्जो,
 नदिदेवणाभिधायिभवत् ॥ १ ॥ मखप्रियरति भूयि भवेयु आन्ता वने कारिण्या उदरेऽवतार । अस्य यूपस्थ्याविषोऽन्या
 माभूद्वि विद्या व्याप्य यूपविषतिजितं जातमपत्यं हस्ति स्म । स्वाभ्यपत्यानि यूपपतिना ह्वयमानानि दृष्ट्वा दलितना
 दध्या । तन्मज्जरक्षणात्साहे दिष्टान् मम । तेन ज्ञायते यः पुत्रोऽयिना भविष्यति स नवितादिभूवी । तेन जातमान एव
 मया जातव्याऽन्यत्र भुक्त्वा हेति व्याख्या मायया वातमस्तीभ्यं मन्दं मन्दं पश्चात् पतति युधस्थ । पशूनामप्यपत्येषु
 मोहो भवति । यतः "आदाय मांसमखिलं स्तनवज्रमर्हत्, मां मूष वगिरिक । यासि कुरु प्रसादम् । अद्यापि शोच्यक-
 वलमदृष्टानामुञ्जो, मन्मार्गमार्गोपपत्तः शिष्टोऽपि मदीयाः ॥ १ ॥ " असौ कारिण्यस्यभोग्या मा भवतु । अतः क्षमा
 प्रतीक्ष्यते । सा तु मन्दं मन्दं चलन्ती घटया घटीक्येन च पत्युर्माहति । एवं कमात् दिनेन दिनद्वयेन च भिलति ।
 हेरली दध्या इयं पत्नी वातमस्ताऽभूत् । किं क्रियते । ततोऽभूयथा विश्रम्भतेतः । कदाचित् प्रसवसमम् मन्त्रा
 दूरस्थे यूपे मौलित्वेणपूजा तापसाऽभ्यसं ययौ । विनयवती कारिणी शरणार्थिनीमिव मन्त्रा मुनयः प्रोचिः । पुत्रि । तिर

इह निम्नं । तत्राद्या तस्मिन्ममत्वं सा हेतुना । तं बालं तत्रैव भुक्त्वा मन्दं मन्दं यथप्राप्तं
 गतं । पयः पयसिपुं बालं समायति चान्तरा । तापस्यैवास्मिन्ममत्वं कल्यो वृद्धिं नीतः तापसबालैः सह स कल्यः
 फलकोटं पयःपूर्णा कृत्वा वृक्षान् सिञ्चति स्म । ततो मुनिभिः सेवनक इति नाम दत्तम् । सेवनकः क्रमादिक्रमा
 यमम् । सेवनकोऽन्यदा नदी गतः पानीयं पातुम् । तं पितरं यथुषं युद्धेन हन्त्वा यथपतिर्विश्वं सेवनकः क्रमात्,
 स हस्ती ददौ । तापसाऽऽश्वमेधेन कल्यो वृद्धिं कृत्वा पतिं वञ्चयित्वा जनितां वार्धित्यं । साऽपरा करोत्यादिमन्त्राश्च-
 मर्या इति व्यापनं दत्त्वा तमाश्रमं वमज्ज । अयं दुर्मन्त्रो हस्ती अस्माकमाश्रमम् भङ्गयति इति व्याख्या तापसाः
 सेवनकस्यत्पमाचरत्युः श्लोकमपर्याये । ततः श्लोकः सेनां संनष्टां वं हस्तिनं धर्तुं वने गतः । छलेन बलेनापि
 फोडि वं गजं वदीकर्तुं न शक्नोति । तदा राजा विपण्णोऽभवत् । विपण्णं तातमालोक्य सानन्दं नन्दं वेणुसं हस्तिनं
 वदीकर्तुं स्वयमुचिषतः । नन्दं वेणुं समायान्तं वीर्योद्वाहपरां जातजातिस्मृतिः पूर्वमवसन्निधनमवगन्तुं हस्तिनं
 वं फोडि वदीकृत्य श्रीश्लोकमपरा तातय ददौ नन्दं वेणुः । ततो राजा वं सेवनकहस्तिनं पट्टहरितनं चकार ।
 पुनं सविशेषं प्रासादपूर्णतः प्रीणयामास भूपः । इत श्रीवीरः पुरीषान् समवसापान् । नन्दं वेणुऽन्यदा श्रीवीरप्राप्तं

पदोद्देशमाकृत्य पदञ्च भगवन् । अयं गजो मयि कथं प्रीतिपरोऽभवत् । ततो भगवता तस्य प्राग्भवेव चान्तः प्रोक्तः ।
 दूतः शीघ्रकर्मयित्वाको यमं श्योतुं तत्रागत । तद्यथाह—माणससिद्धिचञ्चलं कुलकुलवाक्यमाभातयं कुटो । सवपां गृहेषु सदा,
 संजयो लोकांश्च दृष्टव्यं ॥१॥ इति श्रुत्वा भगवद्व्यापी प्रवृत्तो नन्दियेणः संयमं समगन् प्रसुप्यश्च । प्रसुतोक्तम-चारीवरा-
 कर्मयोगफलं च वलवत् । विद्यतेऽपि दीर्घाश्चै, मा सुदन्त समुत्सुकः ॥१॥ ततः प्रसुप्ता द्यूतमणोऽपि दीर्घां जिघृक्षुरभवा-
 वचावृत्तादो हति विद्यां चाणी जाला । मा अहीनत् दीर्घां योगफलं विद्यते तव । एवमुक्तेऽपि नन्दियेणो दीर्घां
 जग्राह नन्दियेणः प्रमोदात् पण्डित्यादितपःपरोऽपि शमं विजहात्प्रसुप्तं धीम । सुशब्दवाचनपरो ह्यदंशं भावना
 भावयन् द्वाविद्योति २२ परीपदेत् सहेमानः कर्तुर्दुर्मूलयामस ॥ तद्यथाह—“सुदृष्टिवासासोऽहं—दंसाचैतद्विद्यय ।
 चरित्यानिर्वादिता सिद्ध्या अहोसवदेजायमा ॥ १ ॥ अलाभयोगतणकासा, मलसकारपर्यसिद्धा । पण्यअलाभसमत्,
 इय द्यूतपर्यसिद्धा ॥२॥” अथोक्तवन्तो योगेच्छां योगकर्मद्वयादौर्द्धं तपः प्रवृत्तं करोति नन्दियेणः आतापनां करोति
 सप्त ॥ १ ॥ यतः—“आथावयति निमहेषु, हेमतेषु अवावडा । वासासु पण्डित्योणा, संजयासु समाहिता ॥ १ ॥”
 चारित्र्यचारिणी देवता । तस्य तस्य योगावयुधो पालयितुं यततेऽस्मात्तद्व्यतिरिक्तं रक्षितुं पर्वतमाकृत्य क्षपां द्वाविकामोऽभूद्विदेवो ।

यावत्तत्पदं पतनं कर्तुं धृत्वाऽन्यत्र भुक्त्वा देवतोवाच । किं भूया मयि यत्तत्सोऽगोपकलमभुक्त्वा न मूर्तिं यास्यसि । तत एकाकी
 तीव्रतः परी नदिद्वेषणीऽप्यदोऽनासोभात कस्याश्चिद्देव्याया गृहे आहोरात्रं प्रविष्टो धर्मलभमुच्चचार । वेदेयाऽप्यहं सहोसेयं,
 धर्मलभेन किं मम । धर्मलभं धनेनाह-मीहे सप्रत्ययं यतः ॥१॥ मामिदं हंसोति मागोत्तीव्राचणमाचकपुं कविपुत्र-
 सावदन्तकोटिद्विद्विभिरा व्योम्नोऽपतत तस्य तपोलब्ध्या । धर्मलभोऽनेन धनेन तवास्तिवति कथयित्वा यावद्यतिवर्ति,
 तावदेव्योक्तम्-किन्ते तपोऽभिमूर्धता-जितकुलदृक्कैः।मोमान्मुद्वेग मया प्राण-मर्तुमर्हव्यमन्यथा ॥२॥ततो मुनिर्देव्युक्तं
 अगफलं सत्त्वा तां वेद्यामर्हवकोततततत्र धर्मोपदेष्टो न प्रतिदिनं दद्या दद्या नटवितान् प्रबोध्य दीक्षां ग्राहयित्वा मया भोक्त-
 व्यमित्यभिप्रष्टं नदिद्वेषणी लली । मुक्ताधुलिङ्गः स तथा सह भोगान् सुखानो दिनं प्रति दद्या दद्या जनान् प्रतिबोध्य
 दीक्षां ग्राहयामास । अन्यथा द्वादशोवर्षान् भोजनवैज्यां जालायांमपि यदा दद्यामो नरो नाभिलव तदा द्विजवरं
 समवत्यां केलीयामकस्माद्देहस्येन वेदेययोक्तम्-स्यामिद्विचिष्टं सुद्वेग । अथ दद्यामो भवानेव भवतु । ततस्तस्या एव
 तद्वचोऽर्द्धाकृत्य तां जल्पन्तीमपि तृणीमिव त्यक्त्वा पुनर्गुह्यपञ्च गत्वाऽऽलञ्चनं सस्यगं गृहीत्वा दीक्षां लब्ध्वा तीव्रं
 तपस्तप्या कर्मभयं च कृत्वा मुक्तिर्मुखं नदिद्वेषणीः प्राप ॥

॥ इति नदिद्वेषणकथा समाप्ता ॥

वृथादप्यं विवर्त्तनः सार्धं परभावतः । वृथाति तनुमानं नन्द-पुणवत्कम् सुन्दरम् ॥ १ ॥
 तथाहि—मगधदेशपुत्रो नन्दग्रामे सोमिलो द्विजो वसति स्म । तस्य सोमिलो पुत्रश्च यव । तयोर्नन्दो-
 नन्दपुत्रोऽयम् । एतस्य तस्य पित्रो मृतौ । आकेयनखण्डनं च कुरुषु नन्दपुत्रो दौर्भाग्यकर्मोदयं मर्या स्वजनै-
 रपि तस्यैव स मण्डितः स्थितः चारिणीयानयनादिकम् करोति स्म । अन्यथा दुःखितं आनिनेयं विनयपरं
 मत्वा मण्डितो जायते । सा खेदं कुरु, मम सप्त कन्यकाः सन्ति । तस्य एकां कन्यां पुत्रं दास्ये । ततो विदोष-
 तस्मिन् गृहेकमालि सोमिलो कुरुते स्म । मत्वा निवृत्तेन नन्दपुत्रोपनिषत्सुप्रसन्नमिति प्रथमा कन्या तानां
 जायते यदा नन्दपुत्रोपनिषत्सु तदा दारस्यते तदा मया महीयमेव । तस्मात् नन्दपुत्रो व्याकुलं विवर्त्तनं मत्वा मण्डि-
 तोऽयम्—द्वितीयां कन्यां पुत्रं दास्याम्यहं सा विषादं कुरु । द्वितीयापि तथैव श्रुत्वा प्रथमपुत्रीवज्जायते एवमन्याभिः
 मण्डितो नन्दपुत्रो विषादमपन्नः । तं विष्णुं मत्वा मण्डितोऽयम्—कस्याप्यन्यस्य पुत्री पुत्रं दापयिष्यामि ।
 ततोऽप्यथा या या कन्या तस्यापु मण्डितोऽस्मीति सा सा दौर्भाग्यकर्मोदयं नन्दे दद्यात् मनसापि । ततो नन्दपुत्रो
 विष्णुं वृणोते । अत्र किं रथीयते मया यदीदृशं कर्म समाप्यते मरणमेव क्रियते मया । एवं व्यात्वा नन्दपुत्रो

विपणो धीमत्ययासितः रत्नपुं पुं गतः । तत्रापि दम्पती भोगपसौ वीक्ष्य स्वं निनिन्द । अहमीदृगभययवानमभवत् ।
 ततो गते गतो नन्दिवेणो भृगुपत्नित्विकीपुः कायोत्सर्गस्थमितिना वारितः । तं प्रणम्य स्वकर्मस्वरूपं जगौ यतः—
 " शीतितां सुदेहा वैद्याः प्रभूणां चाटुकारिणः । " मृनिर्जोनाचक्षुषमिदं व्यापत-भृगव ! वैद्यवैराग्यात् सा कुर्वन्
 मूर्तिं, मरणान कोऽपि पश्चात्कृतकर्मणो न ह्युत्ति । यतः— " कृतकर्मधयो नारित, कल्पकोटिदोहैरपि । अवश्यमेव
 भोक्तव्यं, कृतं कर्म भृगुभूमि ॥ १ ॥ " तस्मात्कर्मण आवीतगगानिदितेन कतेन तव प्राक्कृतं कर्म छिनत्ति जनः ।
 तस्माद्यावज्जीवं सुखमसुं कुरु । येन भवान्तरे सुखी भवसि तं, इत्यादिधर्मोपदेशात् प्रयुक्ता नन्दिवेणो भृगुपसौ
 जगद्दे प्रतप्त । नन्दिवेणो विनयपूर्वं पठन् धर्ममोक्षं गीताप्योऽभूत् । ततोऽभिप्राहं च उल्लासित । सार्धनां लघुवद-
 त्तानानां वैद्यावत्वं केशव मया भोक्तव्यम् । अनिर्देन तं साधु साधुवैद्यावत्वं कर्माणमवाप्तिना विजोष दोष एकदा
 संसदि जगौ-यादयो नन्दिवेणो वैद्यावत्त्वविषये निश्चयोऽस्ति सादृशोऽन्यः कोऽपि नारित । देहैरपि न चालयते स्वाभि-
 प्रदात् । ततोऽश्वत्थानः कश्चिदसुर इन्द्रवचो विप्रम्य रत्नपुरोपान्तोऽवेत्येकेन कथेण त्तानमसुरमभवत् । तं साधुमति-
 तारिणं भुक्त्वा विनीयः साधुस्त्वभूत् नन्दिवेणोपसौ यत्तच्छास्त्राभावात्तद्विपणो विदित्य वाञ्छामागत्य-

[illegible]

तवतीव च्यामिप्रहो येन त्वया एवंविधं कर्म क्रियते । ततो यावन्मन्दं मन्दं गच्छद्यममन्दिदेषुपरतवज्जगत् । तन्मनि
 कदापि मम मरणं भविष्यति ततो दृणीतिपातो भवति । आराधना अपि मम न भविष्यति । ततो नदिदेषुपरतं सद्यं
 तवामृतं शालायासानीय दद्या । अयं सद्युभया कथं नीरोगः करिष्यते इति खं निनिन्द । ततस्तं वैया-
 वृत्ये भवतिशब्दं मया देवता प्रत्यक्षीभ्य सर्वं विष्टादिकमपसहस्य पुण्यार्थं तन्मरतकोपरि कृत्वा प्राह तं
 धन्यासि । यादृशो वामदेव वर्णितस्ततोऽपि कोऽसि । ततस्तं मूर्तिं नत्वा क्षमायित्वा सुरः स्वर्गो गतः । स यति-
 द्वादिदोसहस्रहोतृ तपस्तप्या कृतानशोनोऽप्यदाऽभूत् । तदाऽनशोनिनं वन्दितुं सान्तःपुरचक्री प्राप । तस्य तदन्तःपुरीसिक-
 मारकुलतरपक्षी दृष्ट्वा निदानं चकार । क्षीवञ्छिमोऽहं भवेयमिति । प्रान्ते खं दौर्भाग्यं कर्म स्मत्वा निदानमिदमक-
 रोत् । मयासमहं क्षीवञ्छिमोऽनेन तपसा । महद्युक्तेऽसौ मत्वा देवोऽभूत् । इतः सद्युर्प्रेषकवृत्तः सुभद्रायां नवाऽभवत्
 पुनरपि चामी-समुद्रविजयाऽधोऽन्य-रितमिवः सगरस्तथा । हिमवान्चलः धरणः, पूरणः अभिचन्द्रः ॥ १ ॥ ततो
 देवलोकात् स्युत्वा नदिदेषुज्जीवो दशमः पुत्रो वसुदेवोऽभूत् । तेन सौभाग्यकर्मणा दशसप्ततिसहस्राभितः कन्याः
 परिणीताः । तस्य विरराव वसुदेवद्विहितेतिमविरादवगन्तव्यम् । इति नदिदेषुकथा समाप्ता ॥

॥ ६३ ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

[illegible]

अथैवमप्युक्तं-विष्णुसहस्रनामम् । एवं राजाहं नाम्ना, राजाहं स्वः पूर्णनिभम् ॥ २ ॥ राजा श्रुत्वा कनमाश्रितं तत्रा-
 नितमोऽयम् । एतद्यत्नि स पूर्णो, श्याममूर्तिः सततम् ॥ ३ ॥ धनैश्चरति सततम् । सधु-वह्निः परिधनैश्चरः । सुमहती प्रिया
 सत्याऽ-सीतस्तुल्यदालिनी ॥ ४ ॥ कर्मात् केतव्य इति प्रज्ञाञ्जलि तस्य शोभितः पूर्णव्यादयात् । कर्माद्वृषमानः सर्व-
 पलाकृदाञ्जलि केतव्यः । शीतशोभितः पूर्णो धन्यो मातापितृभ्यां केतव्यः परित्यापितः । सखिप्राप्तं निष्ठितं विप-
 श्य परास्मद्विजय केतव्यः । ततो मातापितृभ्यां चित्तवत् । एष कदाचित् प्रवज्या गृहीत्येत तदाऽऽत्मनः का गतिः ।
 तेन गणिकाप्राप्तं भुज्यते । तत्र नटविद्याविदोऽस्योपाचार्यो भवितुः । यतः--"अवस्स य निवस्स य, इन्द-
 १० सप्तम्याहं भूतहं । सप्तम्याहं विद्याहं, अथो निवचनं पचो ॥ १ ॥" ततो धनैश्चरेत् नटविद्यागणिकाप्राप्तं भुज्य-
 केतव्यः । ततस्तथा विद्याहं केतव्यः यथा कर्मादालिकाऽऽत्मकः सन् मातापितृभ्यां न स्मरति स्म । कर्मादिभ्यो-
 पयोऽनङ्गैर्न गणिकाप्राप्तं कर्तिवः सन् केतव्यः श्रवणं न भुज्यते । मातापितरो सर्वे धनानि तस्य योगाशुं प्रेषयतः ।

स्म । तस्य तत्र विठो दादशब्दा नि धणवत् जातानि । इतोऽस्मादुत्पद्यतां वज्रस्यै मातापितरौ स्वर्गं जग्मवुः । अन्येषुः
 सा वृष्टिनी स्वां चेटी धनानयनाद्यै कृतपुण्यगृहे प्रेषयामास । चेटी तत्र गता तादृशं पातितप्रपञ्चं गृहे शून्यं विलोक्य
 कृतपुण्यप्रियातिके गत्वा जगौ-कल्याणि । तव कान्तेन, प्रीतिराऽस्मि त्वदतिके । विज्ञातुं कुशलोदन्तं, धनं चानेव-
 मजसौ ॥ १ ॥ तव कान्तेनास्मत्स्वामिनीप्राप्त्यर्थेन धनयानादिवृत्तमहेमज प्रीतिराऽस्मि तेन धनमप्यय । तव कान्तः
 कुशलः । सत् स्वगृहे कुशलः । पुच्छति स्म । सा धन्याऽतीव प्रसङ्गाऽऽस्या जगौ-सखि । कान्तस्य तस्याऽऽज्ञा, मम सीमन्त-
 रेखिनी । किमपक्षे पुनः क्षेम, द्वैवे प्रातीषिके सति ॥ १ ॥ त्वमज धनानयनकृते आगास्तद्वत् पुनस्तस्य कान्तस्याज्ञा
 मया सस्मिके कृता । अद्याहेमतया कृतायास्मि । किं कियते मदभारयाचादृशं अश्वश्वरौ स्वर्गं गतौ । अश्वश्वरौ सस्या
 धनं प्रपञ्चं पुनरनेहैव गृह्णीतव्यं । अयना मयाश्वे मयिवापूतमभारणभक्तं विद्यते । तत् गृहीतव्यं गच्छ । तत्रानेन
 अपूतन सत्कान्तं प्रपद्यता तदाभरणमादय दासी कृतपुण्यप्राप्त्यै आगता । आतुं तदाभरणं तस्यै प्रोक्तं च गृहस्वरूपम् । ततः
 कृतपुण्यः खितः सन् तदाभरणं तस्यै प्रेषयाम् । वेदयाम् च कृतपुण्यो गृहस्वरूपं प्रोक्तवान् । ततो रक्षोवर्त्या
 वृष्टिन्या प्रोक्तम्-असी कृतपुण्य उपायेन निष्कासनीयः । ततस्तस्या क्रीडित्या आदशोपादा (दासी) तस्याभिसुखं याति-

प्रक्षेपादि करोति । तदाऽनङ्गसेना मण्डिपे जल्पति । एष गुणवान् एतावन्ति वर्षाण्यत्र स्थितोऽभूत् । बह्विजनस्य सक्षित-
 मावाभ्यां कथमयुर्विविधा विद्वन्ना कियते । कुट्टिनी जगौ-आत्मनः कुलाचार एव विधा विद्यते । यावत्तस्य कामुकस्य
 गृहे धनं भवत्यर्थाति च तावत्सम्यक् नान्यथा । एवंविधां वार्तां श्रुत्वा कृतगुण्यो दृष्ट्वा । मनस्यन्यद्वचन्यत्वं, क्रिया-
 यामन्यद्वयं हि । यासां साधारणशोभा, ताः कथं सुखहेतवः ॥१॥ कुट्टिनोऽपि स्मरसमान्, पश्यन्ती धनकाक्षया । तन्वन्ती
 कृत्रिमं स्नेहं, निस्नेहां गणिकां त्यजेत् ॥ २ ॥ मांसमिश्रं सुराभिश्च-मनोकावितृचिन्वितम् । को वेदयावदन्नं चुम्बे-
 दृच्छिद्यमिव भोजनम् ॥ ३ ॥ इत्यादि । ततः कुट्टिनीकृतं विद्वज्जनं साहेत्वा कृतगुण्यः स्वगृहेगमनाय चत्वात् ।
 गृहसमीपेऽन्यत्र पातितपायं गृहं दृष्ट्वा यावत् कृतगुण्यो दारमपययौ । तावत् पत्नी कान्तमागच्छन् वीक्ष्य दृष्टविचा-
 जत्पूर्वोक्ताकं हस्ते गृहीत्वाऽऽचमनाय संमुखमाययौ । ततस्तथा वितीर्णमाचमनं कृत्वा गृहसम्योऽन्यत्र प्रियामिकासन-
 मपविष्टः । ततः प्रियया भोजनसामग्री कृता । कृतगुण्यः कृतस्नानो देवगृहे जिनमूर्तिना वर्यपुष्पैः स्तोत्रेण
 स्तुत्वा च वृत्तुः । कृतगुण्यस्य कान्तस्य सर्वैः स्वगृहवचनतः प्रियया प्रोक्तः । ततस्तेनेति चिन्तितम् । अहो
 अहमभ्यासिदोसामाणिः यतो मातापितृभ्यां सुखं न दत्तं तेन पुत्रेण जितेन किम् । यतः-“किं जातैर्बु-

दुःखः पुत्रैः शोकसन्तापकारकैः । वरमेकः कुलाऽऽलम्बी, यत्र विद्याभ्यासि कुलम् ॥ १ ॥ धैर्यैर्हि नीयते धर्मा,
 वन्द्यवर्गकृते यदाः । प्रियः पुत्रस्त एव स्युः-वैरिणः स्वैरिणः परे ॥ १ ॥ इष्टैर्देवैर्वाञ्छितैर्कदलीविषपादपाः ।
 फले ज्ञाते विनश्यन्ति, द्रव्यत्रेण कुलं यथा ॥ २ ॥ "वित्तस्य यन्मयाऽग्राह्यं, क्षिप्तौ दुःखमहेर्णवे । धनं निधनमानीतं,
 प्रियप्राप्त्यापसञ्चितम् ॥ ३ ॥ ततः प्राह पत्नी-शोको न कर्तव्यः, यस्मादि तत्कवति । यतः-"गते शोको न
 कर्तव्यः, सविष्य नैव चिन्तयेत् । वर्तमानेन कालेन, वर्तन्ते हि विषयभाः ॥ १ ॥ कर्मणा हि प्रधा-
 नत्वं, किं कुर्वन्ति शूरा भद्राः । वशिष्ठदत्तचलमाऽपि, रामः प्रवर्जितो बने ॥ २ ॥" इत्यादि प्रियावधः श्रुत्वा स्वस्थः
 सन् शोकं त्यक्त्वा समाधेना कृतपुण्यो गृहेऽप्याव । क्रमात्तथा समं ऋतुसिद्धमनुभवतः आधानमभूत् पत्न्याः । अथ
 कदाचित् पत्न्याः पुत्रः कृतपुण्यः प्राह-सदस्यो गारित कोऽपि पापी । यतो मयि ज्ञाते मातृपितरौ दुःखितौ भूत्वा
 भूतौ । मया धनं च निधनं नीतम् । विना धनं वाणिज्यमपि कर्तुं न शक्यते । यतः-"वीजं विना केविलैव, यथा
 चास्य विना केपिः । तथा वीर्यं विना लक्ष्मी-जीर्जितं शक्यते कश्चित् ॥ १ ॥ प्रियाऽऽचष्ट स्त्रासिन् खेदं सा कुरु ।
 अन्त्योऽयमस्मी कस्य, स्वस्वाधीनं धनं हि वः । दीनतायां सदस्यं च, गृहगतमनुगृह्य माम् ॥ २ ॥ दीनारसदस्यमेकं

स समिति । तेन तं व्यवसायं कुरु । ततः शुभेष्टेति वदुर्मन्त्रं स्वल्पं कथाणकं ज्ञात्वा प्राचीं द्विषं गन्तुकामः कृत-
 पुण्यः रफीतसधुमन्त्रं राज्ञी पत्न्या तत्त्वं ज्ञात्वातः काचिदेवमुत्ते । ततः पत्नी पश्चात् स्वर्गाहे जगाम । इतस्तत्र पु-
 त्रे वदुष्वनवान् धनदेवव्यवहारी वसति स्म । तस्य पत्नी रूपवती । तयोर्धर्मं कुरुतीति नन्दनसमिधः पुत्रोऽभवत् ।
 क्रमात् कान्ते मते (तया) जिनदेवो धर्मकर्मकुशलो महेन्द्रपुत्रीश्वरसः पारिणायकः अनेकप्रकारैर्मनोहरैर्गोमार्जित-
 सप्तकसम्पत्त्या गतो राज्ञीं निजदत्तः । ततस्तथा रूपवत्या स्थविरीभूतया सर्वं वयस्यैकायुं प्रोक्तम्-यदि युवमाकं
 सर्वं मृतं इति राज्ञा श्रोत्वति तदात्मन्याः सर्वाः द्विषा गृहीत्वति अपुत्रत्वात् । तेन भवतीतिमनं रोदितव्यम् । प्रच्छेदं
 शर्मसमन्त्रं क्षेप्यश्च यथा कोऽपि न जानाति । अहमपि न रोदित्व्यामि (अन्यपति) चराचरयत् तत्राव्यावृत्त्या भवतीति
 भवति । ततस्तथा रूपवत् पतिं शर्मिणां कृत्वा राज्ञं कृत्वा देवकुलोपात्तस्य साधुसमीपे गताः । कृतपुण्यं पश्यन्ति स्म ।
 तं तथारुपं दृष्ट्वात्प्राप्त्य स्वर्गाहे समानीय तं पते । जय विरामिति जल्पन्ति स्म ताः स्थानेरावधत्तः । तदा स्थविरीराज्य-
 स्त्रिषाचतुष्टयस्यापि, पश्यतस्तत्र निजिषा । तदीयं कण्ठमालम्ब्य, रुदत्येवमुवाच सा ॥ १ ॥ इह वत्स वदितुमिच्छामि,
 विद्विष निजमात्मस्य । एतावन्ति दिनानि त्वं, कथातोऽसि कथा स्थितः । निरास्तवा शोयाजम्बु, तवाभ्यासि न संशयः ।

तं पुत्रं ज्ञातमात्रोऽपि, हतः केनापि पाप्माने ॥ ३ ॥ इत्युक्त्वा सा जराती प्राह-इदानीं तव कौनस्य, व्यष्टिबन्धोर्नि-
 पचितः । तव संपादितशक्तिम्, शोकहर्षसमाकुलम् ॥ ४ ॥ बन्धुवत्त्वञ्च तस्योत्प्रेमसंश्रितं विपुलम् । श्रियः । एतां न च
 इदानीमपि विमगांश्च त्वमुपस्थिताः ॥ ५ ॥ अतः परं पुत्रं त्वयाऽन्यत्र कुत्र न भवत्येवं स्वेच्छयाऽत्र स्थेयम् । आत्मि-
 धर्मैः समं भोगान् भुञ्ज । कृतपुण्या दृष्टौ । किं स्वयं लभ्यमानमस्ति । अथवाऽसौ एव मां स्थापयति तदा स्वर्गसौख्यमेव
 समुपस्थितम् । एवं स्यात् । कृतपुण्याऽपि-मातृमृतं सर्वं विस्मृतम् । अखिलाऽप्याऽपि शौभकमादधात् । ततो व्यचिन्त-
 यच्छति सः । यतः-“श्रीयोगः सुदृष्टो योगः, स्वयंवरमिव द्रवम् । उपस्थितमती व्योम-प्रसूनैः किं विकल्पनैः ॥ १ ॥”
 मातृमया तदीयाञ्च, देवदेवेव सुन्दरा । पालनीया सदा यत्ना-विद्वान्मित्र सुखप्रदा ॥ २ ॥ क्रमाच्च तस्यो वक्ष्यो भर्तु-
 दयुः पुत्राश्चतारो वसुधैः तेषां जन्मोत्सवः कृतः । तस्य तत्र तस्थौ द्वादशोत्सवसुखनिमग्नस्य भगता । ततोऽन्यदा-
 वृद्ध्या प्रोक्तम्-भवतीनां चत्वारः पुत्रा वसुधैः । तेन राजाऽऽत्मनः श्रियं न गृहीष्यति । ततोऽसौ यत्र स्थानादातीत-
 सत्रं स्थाने मोक्ष्यते । तान्मिष्टकं भगतः कथमयमालम्बो लब्ध्वादिवृद्धको मोक्ष्यते । वृद्धयोक्तं ज्ञायते पुत्रपुत्ररूपम् ।
 कदाचिदसंवात्मनः श्रियं बलान् गृहीष्यति तदा का गतिः । ततो बलान् मोचयितुं ताः साग्रहं आहूतारत्नया । तत-

स्तम्भः शालकृते मोदकचण्डयं तदर्थं कृतम् । तन्मध्यं रत्नचण्डयं क्षिप्तम् । ततो दक्षिणार्धेन्यायं तं सुभं
 वल्लभान्तवद्वर्मादकचण्डयं पूर्वस्थाने प्रमथ्य सुमोच वेदा । तदानीमेव पूर्वं विदेद्यो गत्वा द्वादशवर्षाणि आत्वा
 तस्मिन्नेव स्थाने स एव साधुवाहोऽब्रतार । श्रुतं कृतपुण्याप्रयया साधुजिमानम । तत्रागतो पतिं सुभं दृष्ट्वा पार्श्वे
 स्थितो यवचण्ड उज्जगामार पत्नीं ददौ च ददः । ततः प्रियायुक्तः कृतपुण्यः स्वगृहे समागत । अत्रया भौरवितः सदक्ष-
 पानदानतः पत्न्या अर्पुः पुत्रोत्पत्तिस्वरूपं प्रोक्तम् । पत्न्या प्रोक्त-एते । किमान्नोतं तेनोक्तं किमपि नार्जितं मया पूर्वकृत-
 पापव्यात । अपरं किमपि नोक्तं लज्जया । मोदकचण्डयं कान्ताऽनीतं तया आजनमय्य क्षिप्तम् । पुत्रोऽयदा लेख्यो-
 जया गत्वा शालकृते समगतः । माया दत्तं मोदकं गृहीत्वा लेख्यो जया गतः । तत्र मोदको अधितः, तन्मथ्यादि-
 क्षिप्तः प्रस्तरो निर्गतः । बालकस्तं प्रस्तरं दृष्ट्वा लेख्यो लिको ज्ञाह । मयायं विविधो घुटकः पटिकाघुटनार्थं अधिष्यति ।
 तं घुटकं गृहीत्वा कान्दविकर्मणे पटिकामज्जनाय गतः । पटिकां मज्जयतस्तस्य द्दस्तादकस्माद् घुटिको जलभृत-
 आजगन्तः पतितस्तदा जलं दिवाऽभूत् । तज्जलं तथामृतं दृष्ट्वा कान्दविको दृष्ट्वा । अयं प्रस्तरो जलकान्तरत्नं
 बहिर्मुखं तेन किमपि सुखमधिकमस्तु विनीय गृह्यते मया यदि तदा वरम् । एवं व्यात्वा कान्दविकस्तस्यै वयुमोद-

कदम्बं दत्त्वा तं प्रसरं लब्धौ बालं वञ्चयित्वा । ततस्तन्मोदकद्वयं भक्षयित्वा दृष्ट्वाऽपरविष्टकेन पट्टिकां धृष्टयित्वा
 देवदत्तात् गतो बालः कृतपुण्यपुत्रः । कान्तद्विकेन स प्रस्तारो गुणीकृतः । कमार्दन्युद्यः श्लोकमूर्पतः सेवनको
 दृष्टौ गङ्गानद्या मय्ये जलं पिबन् सानं कुर्वन् तन्मूर्जीवेन निरुद्धः निर्गन्तुं न शक्नोति । अनेके उपचाराः कृताः
 परं स दृष्टौ जलाक्षिप्तान् न शक्नोति यदा । तदा राजा श्लोकोऽमयकर्मरमन्त्रयुक् तत्रागत । राज्ञोऽपि बहुत्र
 उपचाराः कृतास्तथापि राजा बहिनं निर्याति । ततः विषे मूर्पतौ असंयुक्तमग्रे बुद्धिमन्निवाच । तन्मूर्जीवेन दृष्टौ
 यद्विनीतौ यद्वि जलकान्तौ मणिजलमय्ये राजपाशं मोच्यते तदा जलं द्रिष्या भवति तन्मूर्जीवो राजं मुक्त्वा जल-
 मय्ये गच्छति । ततो मूर्पतौकं भण्डागारादानीयतां जलकान्तौ मणिः । असंयुक्तमरस्सतो भण्डागारं विजोक्त्वा प्राह—
 स्वाभिन् भण्डागारे जलकान्तमणिर्निरिति, तेन पुत्रमय्ये पट्टो बालते । यः काश्चिजलकान्तमणिमानीयित्वा तस्मै
 राज्याद्विभूता स्वपुत्री दारयते मया । ततो मूर्पतौद्युजैः पट्टो वाद्यमानः पुत्रमय्ये स्थाने स्थाने कान्तद्विकगोष्टे-
 पान्ते गतः, तदा कान्तद्विकेन पट्टहः स्पष्टः । ततो राजपाशमानीते कान्तद्विके राजपुत्रे राजा मुमुदे । बहुलोक-
 युतो राजा नदीतीरे गतः ततः कान्तद्विको जलकान्तमणिमानीय राजपाशं मुमाच यावत्तावज्जलं द्रिष्याचक ।

तदुज्जीवो नरः राजा मुक्कलोऽसौ । पटहसोऽसुदृढादिवर्हेन धादिजाणि वाचते । राजा हेष्टः । कान्दविकस्य राजा
 सम्मानं कृतं । कान्दविको हेष्टोऽसौ । वाद्यमानेषु वर्द्धवादिषु सेवनकमजास्ते राजा वृष्टमास्तेऽस्यकस्यः कात्-
 विकमुक्क राजाप्रकारं दानं वाचकेभ्यो विष्णुणयन् स्वयुष्टमाजगाम । कान्दविकः सम्मानितः सन् स्वमणिमालाय गृहे
 गतः । इतो राजा अमयकुमारमाकाशं रहस्यवशं । कान्दविकस्यात्मनः पुत्री राजपुत्रवर्याया कथं दास्यते मनोरमा-
 ह्वया । अमयोऽवग-स्वामिन् देवो नानयः । यस्य रत्नमिदं भाविष्यति, तं बुद्ध्या प्रकटीकरिष्यामि । ततः सर्वं
 युष्मत्सन्तोऽभिमतमेव भाविष्यति । ईदृशं रत्नं जलकान्तरूपं राजगृहमादिगृहे भूतया कान्दविकवृत्त्यनीचगृहे न भवति ।
 यतः—“प्रीत्यर्थं राजनीकरं वरतरामासश्च सुयुक्त्वौ, रत्नानां निचयो सकचरणो भूयो भूयो अस्वरे । स्वर्गं स्वर्णिमज्जलया
 सुरहयो गीर्वाणगौ मञ्जुला । चक्रं चक्रिकेवमेव भवति वै नान्यत्र तिष्ठत छितौ ॥१॥ रत्नानि रोहणदमामुदार्पित्वेव
 भवन्ति हि । राजा विख्यातवर्धेव प्राप्यतेऽन्यत्र वैव हि ॥२॥ तथा वयां वयां वसन्ति, रत्नादीनि च भवन्ति । भवन्ति
 भविनीपण-सहेभ्यामात्यसदासु ॥ ३ ॥ न तेन कस्यापि व्यवहारिणो रत्नमिदं भाविष्यति । यस्य भाविष्यति च तस्मै
 राज्याधुरता पुत्री दास्यते । ततो राजा हेष्टः । राज्याद्धं पुत्रीयुः । कान्दविकाय दास्यते इति कथयित्वाऽभयकुमारो

स्वजनः कान्तविक्रमाकारयितुं प्रीतिः । तजगत्वा ते जगुः । राजा त्वामाकारयति । राज्यायै प्रीतिर्युतं दास्यति । कान्त-
 विक्री दृष्टः स्वजनसाहितः । ततः कान्तविक्री वयुवखणि परिधाय राजगृहे समगात् । अमयकर्मणे सन्मानितः । पृष्टं च
 तत्र रत्नमिदं क चाटितम् । तेनोक्तं मम गृहे कस्यगतमस्ति । ततोऽमयकर्मणे पूर्वोद्योतिष्वतन् स्वसेवकानां कायु प्रोक्तम् ।
 अस्मै राज्याह् कन्यायुतं दीयतां तनस्ते राजपुत्रा मन्त्रिप्रीतिः कन्वाभिः तं तथा ताडयन् । यथा क्षणमेकं निक्षेप-
 काटोभूतः । क्षणान् स्वरथीभूते कान्तविक्रीकस्योद्योगे । सत्यं वदं क उच्यं रत्नं याहि सत्यं न जहिष्यसे त्वयाऽयुना
 तदा मूर्तिकन्याभिस्तद्विमान्मते एव, मरणमया कान्तविक्रीकनात्कमामुलचूलो रत्नप्राप्तिस्त्वपि । “ जगौ ततोऽमयः
 सत्यं, स एव तस्यदधीदधं कल्पद्वेषां सुवर्णादौ, दृश्यते सम्भवपरम् ॥१॥ ” ततो राजोऽमयकर्मणश्चनेन केतव्ययाय
 राज्याह् मनोरमाकन्यायुतं विश्रान्तिम् । ततोऽमयकर्मणे आभूकंसहितोभूकं कान्तविक्रीकलेख्यतां कन्यां संपादय-
 दापयामास कान्तविक्राय । यतो राजोक्तं निष्कलं न भवति । वयुवखण्डं केतव्यं मनोरमाप्रियायुतं वाहिजवादन-
 पुरस्सरं स्वगृहे श्रेष्ठमामासामयकर्मणः । तदा लोका जगुः । यादृशी रत्या प्रीत्या वा कंदर्पस्य दोषोऽदस्य
 श्रिया केषास्य गौरी मयस्य दोषा भवति तथा केतव्यस्य मनोरमया । यतः-ततोऽमयकर्मणे सवं केतव्यस्य

प्रीतिर्जाति । चन्द्रसमुद्रयोरिव, पद्माकृषोरिव । एकदा दृष्टिं अमयकुमारोऽयं कृतपुण्येन स्वसप्तमपञ्चवर्षयो-
 रपित्रस्वल्पं प्रोक्तम् । मन्त्रीया नगरादेश्वर, मम पत्नीचतुष्टयं ॥ चतुःसुतयुव चारित, परं बोद्धुं न
 शक्तिरसम् ॥ १ ॥ पुरोहिमन् तद्वद्वे चत्वरः पुत्रा ज्ञाताश्चान्न । अमयकुमार आचरद्वो तव चतुर्षु वयुं
 विधत्ते । यत्तया यत्र द्वादश वर्षाणि स्थितं तदपि न ज्ञायते । तेन तव महेश्वरिण्यम् । कृतपुण्योऽयम्—सुप्त एव
 तया वृद्धया स्वगृहे नीतः पश्चादपि सुप्त एव भुक्ता द्वादशवर्षाणि सप्तमसप्तविधवल्गुहै रूपापत्तोऽहम् । अमय-
 कुमारोऽणोक्तम्—यं तव पुत्रा अयुर्वस्त्रम्, ते त्वामुपलभन्ति न वा । कृतपुण्योऽणोक्तम् । मम इमंश्चि दृष्टे गृहीत
 ममाङ्कै उपविश्य बह्विंशत्साल तालीति जल्पन्तोऽयमवन् । अमयोऽयम् त्वं च ताः पत्नीकपल्लययसि न वा
 तेनोक्तमपल्लयययद्वे तः । अमयोऽयम्—ताः पत्नीः पुत्रयुताः अहं ते प्रकट्यकारिष्यामि । अथाभयकुमारोऽपि विद्वारो
 महान् भासादः कारितः । एकैव दारोऽपि प्रविश्यते द्वितीयेन निर्गम्यते । कृतपुण्यवृत्त्यल्लया यक्षपतिना तन्मन्थेऽमयः
 स्थापयामास । ततः पटद्विभक्ति वादयामासामयकुमारः या या की स्त्रीयसवोपत्ययता पञ्च पञ्चमोदकारिवता यक्षं नन्दन
 द्वितीयदारोऽपि निर्गच्छति । तस्याः कुलस्थ कुशलं शिष्यति, गो चैन्मरणं शिष्यति । अश्वेननचतुर्द्विद्वयामागतल्लयम् ।

ततश्चतुर्दश्यामयकृत्मारः केतुपुण्यातः प्रासादप्राप्त्युत्पत्तिः । सर्वा स्त्री स्वपत्युत्ता मोदकस्याल्युत्ता
एकदश्या प्रासादमय प्रविश्य मोदकान् दौकषित्वा यक्षं प्रणश्य द्वितीयदश्या निधिति । इतः सा वृक्षा चतुर्वि-
धै चतुःप्रयुता यक्षं नर्तयामाव । तदा केतुपुण्या जगौ-पुषा सा वृक्षा । यावदेव मोदकस्यालं यक्षान् भुज्या प्रणमति
वधैर्युता नावचे चत्वारः पुत्रा यक्षप्राप्तं गताः ताव तावति जल्पन्तः, प्रमादोत्पिष्टलोचनाः । यक्षाष्टौपत्तिपत्त्यङ्क-
मयुपुस्तनयास्तदा ॥ १ ॥ तदा काश्चिद्यक्षस्य स्मर्योनि विज्याः, काश्चिद्वृक्षे, काश्चिद्वृक्षे कश्चिन्मस्तके । तदाऽभयन
तद्वैज्योक्तम् । अमी ते चत्वारः पुत्राः चतस्रो वयः । ततस्तौ तस्याः पुष्टे स्वसेवकान् भेष्य तस्या गर्ह जन्मस्यः ।
तत उपलब्ध ताः कन्यास्तै पुत्राश्च सा लक्ष्मीस्तस्याभवन्, केतुपुण्यामयकृत्मारवृद्ध्या । साऽनङ्गसेना वृद्ध्याऽपि
तमङ्गीचकार च । एवं केतुपुण्यास्य सप्त प्रिया वसिष्ठः । अन्यैर्द्विगताह-व्यः श्रीवीररत्नामी मरुज्जीवान् प्रजोषयन् वीमार-
नितौ समवासाप्याव । तदा श्रीलोकमुपतिरमयकृत्मारकेतुपुण्याद्विपरिवारयुक्तः श्रीवीरं वदितुं ययौ । अत्र श्रीवीरेण देवानां
दत्ता-धर्माऽयं धनवष्टिभ्यु धनदः कामार्थिनां कामदः, सौभाग्याधुपु तत्परः किमपरं पुत्रार्थिनां पुत्रदः । राज्याधुपु
राज्यदः किमप्यत्र नागान्निकलैर्दृष्टा, तव किं यथा वृद्धाति किं न तविते स्वर्गापवर्गायते ॥ १ ॥ अत्र देवानान्ते

कृतपुण्यः कृतज्ञातिः पण्डितः । भगवन् । केन कर्मणा पूर्वभवान्निवेनारिमन् भवेन्त्यरात्तस्य सम्पदो विपदोऽभवन् मम ।
 धीरः प्राह-पूर्वमेव शीघ्रं त्वं वत्सपात्तकोऽसि । परं दौर्भाग्यनिर्वृणः परमाद्यं गृहे गृहे निषव्यमानं दीक्ष्य मानं
 प्रति जगौ-परमाद्यं मे देहि । अन्धो दृष्ट्वा जगौ-पुनः । गृहे किमपि नास्ति, कथं परमाद्यं दीयते । अद्य नास्ति जलं
 नास्ति, नास्ति सुखा युगावधौ । धान्यं च लवणं नास्ति, तद्यस्ति गृहे सुखमेव ॥ १ ॥ तत्रत्यां दृष्ट्वा जलं च
 कथं न दीक्ष्य प्रतिवेदमकथयन्तं तद्वत्पुत्रोऽसि । तया परमाद्यं निष्पादितम् । पुत्राय परमाद्यं परिवेष्य
 काव्योऽपि प्रतिवेदमकर्णहे ययौ । इतो माससप्तपण्णपरणके सायुद्वयं तत्र विद्वद्विमानगतम् । सायुद्वयं कथयतीरं चारि-
 त्वाद्यं दृष्ट्वा दृष्ट्वा गोपालः-अहो मे सफलं जन्म, दिनोऽयं कश्चिदप्य मे । यामोऽयं सुन्दरो मेऽयं, वेलेयं मेऽयं
 सुन्दर ॥ १ ॥ यतोऽयिना समायातं, वयं सायुद्वयं स्फुटम् । प्रतिजान्य भाविष्यामि, कृतार्थोऽहं तयोद्वेगम् ॥ २ ॥
 तत्रतदा दृष्ट्वा तः स्वस्थानादित्याय प्रणम्य, गोपालकोऽयम्-मम आयसमागतं युष्मदपदानामयमयमनात् । अयं
 शुद्धआसाहोऽहोऽहोऽहोऽहोऽहो । एकं भागं परमाद्यस्य दत्त्वा पुनर्देयौ । एतन्मात्रेण परमाद्योनास्य किं भविष्यति ।
 ततो द्वितीयं भागं एवं पत्नीयं भागं च एतस्मै कृतपुण्यः ददौ । एवं त्रिवारं दत्त्वा परमाद्यम् । ततो

नानि यतिद्वये याया पुनरपि परमाद्यं परिवर्तितम् । ततः कालकमाद्वीपाञ्जली मुत्वा स्वमर्थः कृतपुण्यकः । एवं त्रिवारं त्रिमज्ज्य यतिभ्यां दानं दत्तं तेन त्रिधा तत्तन्तत्तान्तरा सुखमर्भव । आकाशं च दत्तं पूर्वमव कृतपुण्या जात-
 वैराग्यो ज्येष्ठे पुत्रे गृहसमसरोप्य सप्तश्रेण्यां स्वं धनं उत्त्वा श्रीवीरपाश्वर्यं दीक्षामादाय च स्वर्गसुखमगमौ । ततः
 श्रुतः त्रिषु गमिष्यति । ॥ इति कृतपुण्यकथनं दानविषये ॥ १४ ॥

॥ ४१ ॥ हृदयविषयं कल्पवृक्षमिष्यते ॥

उपसर्गं कृतं व्याख्येयं-सिद्धादिभिः प्रयुज्यते । सदेकतः द्विवं याति, सुकृत्सम्पत्तिर्भव ॥ ४ ॥

पुनः अयोध्यायां दैत्यैर्जित्वा कानिधरो राजा न्यायावज्ञा राज्यं कुरुते तस्य । तस्य सहदेव्यभिषया पत्न्या वसुदेव ।
 क्रमात्तथाः पुनः सुकोटोत्तनामाजानि । स च क्रमात् धर्मकर्मदाजिं पपाठ । अन्येभ्यः श्रौषामुसुरवस्तत्रायुः । धर्मो-
 पदेन शीघ्रं तत्र गच्छेत् । गुरुभिर्महति धर्मोपदेनो ददं । तद्यथाहे-“आयुर्दशोत्तरवत्स्य-वृद्धिर्वत्सुरमवाप्य
 नरत्नम् । धर्मकर्म न करोति बहो यः, पौनमुज्झति प्याधिगतः सः ॥१॥ जगन्नाथ न पण्डितं, ब्राह्मि जगन् न वद्विदं ।
 ज्ञानिद्विद्या न ददाति, ताव धर्मं समाधरे ॥ २ ॥ विषयगणः कापुरुषं, करोति वशवर्त्तिनं न सत्पुरुषम् । वशानि

मयाकमेव हि, ज्ञेयतन्त्रं न मातृम ॥ ३ ॥ गात्रं संकुचितं गतिविगलितं दन्ताश्च नास्ति गताः, दृष्टिर्भूयति रूप-
 मिव द्रुमे वक्त्रं च ज्ञातयते ॥ वाक्यं नैव करोति वाग्वचनः पत्नी न द्रुमपते, हा कष्टं जरायाऽभिभूतपुरुषं
 पुत्रोऽप्यवशायते ॥ ४ ॥ संक्षरामाजलवृक्षस्य, जीविष्य जलावेन्दुवचले । ज्योती नर्देवेगसिद्धिसे, पावजिव किमर्थं न
 वृक्षस्य ॥ ५ ॥ " इत्यादि धर्मोपदेशं श्रुत्वा संवेगधारी कीर्तिधरो राजा विदुषामपि सुकोदाहृतं राज्यं न्यस्य स्वयं दीक्षां
 जग्राह । प्रतिमाधरः कीर्तिधरो यतिर्गौरीतटास्त्रायां विजहत् । माया पुञ्जोद्भूत रत्नजालिता दन्तपङ्क्तिः कारिता । सुकोदाहः
 कमहर्द्धमानो यदा यदा पितरं स्मरति । तदा तदा माता कीर्तिधरस्य पत्युर्दोषान् गृह्णाति स्म । अथ कदाचित् कीर्तिधरो
 यतिरश्रुत्यामये पण्णारणे निधायै समामात तदा सहदेवो न पति दृष्ट्वा दय्यौ । यदि मदीयोऽयं पुत्रः पितरं द्रक्ष्यति
 तदा दीक्षां गृह्णीष्यत्येव । तेन पुनर्द्वाहिरयं यतिर्निष्कास्यते । ततः सहदेवो न पतिं सेवकपाश्यात् पराभूय सुकोदाहृतो-
 दितमेव पुरा निष्काशयामास । कीर्तिधरं पतिं पुरा दृष्ट्वा निष्काशयमानं दृष्ट्वा धात्र्या सुकोदाहृतस्य प्रोक्तम ततः सुकोदाहः
 कीर्तिधरयतिपाशं गत्वा न च तत्ता ग्राह-पुरमप्येवं समगच्छ । कीर्तिधरोऽयम्-सांपतं पुरमप्येव नागनिष्यते
 मयापमर्शसम्भवत् । ततः सुकोदाहो मातृकृतं विप्रेणभवं मत्वा राज्यं तेष्ववत रयत्वा विप्रः पाशं धत्तं लब्धौ ।

ततः सुकोशालः पित्रा सह विजहर । तीव्रं तपो द्वावपि कुरुतः । सहदेवौ पतिपुत्रयोर्गतादौ व्यानेन मृत्वा व्याधौ
यनमप्युपयव । कदाचित्तौ पितृपुत्रौ मृत्नी विहरमाणा व्याध्याधीतयां मुनिं गतौ । तदा व्याधौ संमुखं माग-
च्छन्तौ दृष्ट्वा कीर्तिपरोजम्-अन्यस्मिन् मार्गे गम्यते । ततः सुकोशालः साहसमवलम्ब्य तेनैव मार्गेण गच्छन्
कृतानघानो व्याधौ विदग्धमाणा वयुव्यानां सर्वकर्मक्षयात् केवलीं जज्ञे । मूर्त्तिकं तरेक्षणादंगत् ॥ व्याधौ सुकोशाल-
दन्तपङ्क्तिं धीर्योद्दोषाद्दृष्ट्वा जलजालिस्मृतिः पुत्रं ज्ञात्वा पश्चात्तापमा स्वकर्म निन्दन्तौ सहस्रारस्वर्गं गता । कीर्ति-

धरो मुनिरपि प्राप्तकेवलज्ञानो मूर्त्तिकं ययौ । इति सुकोशालकथा समाप्ता ॥ १५ ॥

द्योऽप्यपदे चतुर्विधाति जिनाद्याति स तस्मिन्नेव भवे मूर्त्तिकं याति । एवं श्रीवीरपाश्वे श्रुत्वा गौतमस्या-
भ्यपपदे जिनाद्यात्तुं गतः । देवान्तरजं नत्वा यावद्वह्निर्वृत्तानके उपविष्टस्तवहैशमणः सुरतजगतां जिनाद्यात्वा धर्मं
द्योयन् पुण्डरीकाक्षयानं श्रीगीतमेव कथयमानं श्रद्धां । ततः स स्वर्गाच्च्युतो वज्रस्याप्त्यजनि । तच्चोदमप्ययनम्—

यः पाति संपदं शुद्धं, मनोवचननिग्रहैः । स एव मुच्यते पापा-पुण्डरीकयतीशवत् ॥ १ ॥

यः प्राप्य संपदं मत्तो, विरोधयति सन्ततम् । स एव लभते दुष्टं, दुर्गतां कण्डरीकवत् ॥ २ ॥

तथाहि महानिर्देहे क्षेत्रे एकलवतीविजये पुण्डरीकिणीं पुरी स्वर्गखण्डमिवासीत् । तत्र महोपशो राजा राज्यं
 न्यायाध्वना चकार । तस्य पद्मावती प्रिया सच्छीलशालिल्यमूर्त । पुण्डरीककण्डरीकौ सुतावभूतां तयोः । एकदा
 साधवो मलिनवज्रोपवनं समाजग्मः, तत्र वान्तिवुं गुरुन् महोपशो राजा ययौ । धर्मोपदेशो ददे गुरुभिः । “असरोऽहिमन्
 भवे नास्ति, सुखं व्याधिश्च विद्यते । जानन्नोऽपि जना एव, न कुर्वन्ति वपुं मनसा ॥ १ ॥ संसरन्ति असरे नरिषु सुखं
 बाहिर्वेद्योपपुच्छे । जाणन्तो हृहे जीवो, न कुण्डे जिणदेसिषु धम्मं ॥ २ ॥” इत्यादि धर्मोपदेशोपमाकण्ड्यं महोपशोः
 पुण्डरीकाय राज्यं वितीर्य संयमश्रियं जग्राहे । पुण्डरीकः कण्डरीकयुतो राज्यं चकार । अन्येद्युः पुण्डरीकः कण्ड-
 रीकं प्रति जंगी-सो वसेस मम चिरं भवतिराजतां जाताऽस्मि । तेन त्वं राज्यं गृहाण । अहं तु चारिञ्च संसार-
 दुःखोपपुच्छे खलिनं गृहीष्यामि । कण्डरीकोऽप्यथाव ज्येष्ठसहोदर ! तमेव किं जल्पसि मामपारसंसारोऽसौषो
 पालयिष्ये । य आत्मनोऽमीष्टो भवति तस्य तु सुखदं भवति तद्दीयते सद्भिः । राज्यं तु नरकासात-सन्ततिप्रति-
 दायकम् । निगद्यते जिनाधीशै-र्वाञ्छित्स्त्रिभुवमहिनाम् ॥ ३ ॥ ततः पुण्डरीकोऽपि जंगी-मम विषया न रोचन्ते ।
 यतः—“वत्स मत्सन्निधौ क्षेत्राः विषया विषयैतयः । तान्निन्दयाणि संसरे, पालयन्ति जनाश्चिरम् ॥ १ ॥” कण्डरी-

कोऽयम्—देहा यो नन्दो भवति स तु राज्यस्य धर्मा भवत्येव । तेन त्वया न किमपि प्रयुज्यते । ततः
 कण्टरीकः पुण्टरीकं पृथक्संख्य दीक्षां लब्धौ । पुण्टरीकः प्रजां पालयन् मनो विना क्षियं भुङ्क्ते रम । कण्ड-
 रिकस्य नानाविधाभिजडादितपःपरः संयमं पालयामास । इतोऽन्येभ्यः कण्टरीकः संयमश्चासक्तः सन् कस्यचिद्वारेन्दस्य
 राज्यसम्पदं वीक्ष्य दृष्ट्वा मया भूया इति तं राज्यं यदर्थोभवाविषं कष्टं करिष्यमाणमस्ति तत्त्वगाविषुखमयुजा इत्यनेन
 केनापि न, राज्यं तु प्रत्यक्षसिखमस्ति, तेन भूयाऽहं कायकेषां करिष्ये । यतः—“दीवं तपो मनोमिष्य-पञ्चदि-
 यादियन्त्रणम् । देहिनां जायतेऽत्यन्त-वेदनहेतवे खलु ॥ १ ॥ एवं दयायन् सदा चित्ते, कण्टरीकोऽयमाश्रयः ।
 एकैकद्वयाद्विजानां, विराधनां तनोति सः ॥ २ ॥ एवं विचिन्त्य स्वपितरज्यं आरुपयामासिजिष्युः कण्टरीकश्चत्त
 स्वपुत्रं प्रति । पुण्टरीकिणीपुत्र्युत्पन्नस्योद्याने समेत्य स्वमुपकरां वृक्षदोखायां वदन्त्या दादले स्थाने कण्टरीक
 उपविष्टः । ततः कस्यचिद्वारस्योद्यानपालकस्य मुखान्तरागमनं कण्टरीको बोधयामास पुण्टरीकाय । ततो राजा हृष्टः
 स्वभ्रातृपञ्च समेत्य ववन्दे तत्कम्पौ । वृक्षदोखायामुपकरां वदन्त्याको दृष्ट्वा । अहो ! एवंविधैरा-
 रथावसितचित्तस्य एवंविधा सचिचिद्विराधनास्तेषां चेष्टा भवति, तदा मोहस्य विद्वसिर्न सर्वम् । यतः—“क्षणं सक्तः

क्षणं मुक्तः, क्षणं क्षणं कुरुः क्षणं क्षणी । मोक्षायैः कौट्येवहि, कारितः कश्चिपलम् ॥ १ ॥ विषयगणः कापुरुषं,
करोति यद्येवादिनं न सत्पुरुषम् । यस्मात्तु मय्यकमेवहि, त्वेतावन्तु मातङ्गम् ॥ २ ॥ तदानीं " कण्टरीको जगौ,

संयममलः । अयुता यादं तत्र राज्यग्रहेणञ्छासित, तदाऽयथा राज्यसंयमयोक्त्यया भवति । ततो राजा ब्रतवि-
मया संयमं पालयितुं न शक्यते, तेन समं राज्यमर्क्य । राजा जगौ-प्रगति मया बतं विषयैस्तत्र वारितोऽपि
श्रुतिं लब्धौ, कण्टरीकस्य राज्याविच्छेदो न उपादीने जग्राह । ततो निःसर्गवित्तः सन् विजहार पुण्डरी-
कयति, कण्टरीकस्य प्राप्तराज्याः बह्वंशं भक्षयन्-सेवकैर्हसितः सन् दृष्ट्यौ, यैः सेवकैर्हसितमस्ति, तेषां शिक्षा
दास्यते । कर्मयोगाद्वाजी तस्यामेव विश्वविका जाता कण्टरीकस्य । ततो यद्यदौषधं तस्य दीयते सेवकैस्तत्र राज्ञाय भवति ।
ततो कष्टः कण्टरीको दृष्ट्यौ, एतैः सेवकैः सविद्यादेर्मा हन्तुमुपायो मण्डितोऽस्ति । यदि नीरोगो भविष्यामि, तदा सर्वेषां
धार्मिकप्रक्षेपादिना प्राणान् गृहीष्यामि । एवं शैश्वर्यान्तरः कण्टरीकस्तस्मिन्नेव दिनात्यये विषय समसे नरके गतः ।
यतः—" आते विद्यमानितरथागतितरयो ॥ १ ॥ " पुण्डरीकस्य स्वयंगृहेतसंयमा विनादिष्टसंयमं श्रुत्वा पालयितुकामो
दृष्ट्यौ, यद्येषां गत्वा यद्येते संयमं गृहीत्वा संयमं श्रुत्वा पालयिष्यामि । मागं गच्छन् पुण्डरीकः कस्यचिद्गृहे-

रुक्षं प्राप्यकान्ते च भुक्त्वा कर्ममिश्रं देवांसंस्तु विष्णुम् । यज्ञो यज्ञेन वापितोऽकस्मत्समुत्पद्यते देव-
देवं पृच्छतीकः, अहमस्यवान् श्रीगुरुवोऽपि न वाहेत्याः प्राप्नोति संयमो मया भाविष्यति, यदि गुरुणां पाशे गमि-
ष्यते, तदा गुरुपदिसर्पिण युक्तः संयमः पालयिष्यते । ततः सर्वान् सदैवान् वादरांश्च जीवान् स्वयं क्षमयन् भुज-
स्यान्तरः पृच्छतीको मृत्वा सर्वार्थसिद्धिर्वाप्तमानमाप्स्यति । अतः—“प्राणिदन्ति क्षणादैन, सात्यमालम्ब्य कर्तुं तव ।
यदाहन्त्याहारतीक्ष्ण-तपसा जन्मकोटिभिः ॥१॥ ” ॥ इति श्रीभार्य्यसमावनायां पृच्छतीककण्ठटीककथा समाप्ता ॥१६॥

अभिमानं त्यजन् जाति-कुलश्रीलाभसंभयम् । केहिगच्छेदवन्मुक्ति-सातमाग जायतेऽङ्गवान् ॥१॥
तथाहि-अमलकण्यायां पुत्री श्रीवीरं समवसेतं नत्वा देवः सूर्याभो व्यजिज्ञोत, अगवन् । श्रीगौतमोहि-
यतीनामहमय दिव्यं नाट्यादिभिर् दृष्टीयम्, मामनुजानीहीति विज्ञेयः स्वामी वैद्यादिदेवो न च प्रत्यादिदेवो । तत
पुद्यान्यां पीठस्थः देवः सव्यासव्यमुजहयत देवानप्सरसश्च विकृत्यापसु दिक्षु गतं मत्स्यैवसंभाव्यं दिव्यद्विव-
दितं द्वात्रिंशद्विधं नाट्यं दृष्टीयम् । प्रभुं प्रणम्य स्वर्गमुत्पद्यो । ततः श्रीगौतमः प्रभुं प्रणम्य पप्रच्छ, अगवन् । कोऽयं

देवः कुतोऽयम् एतस्मिन् एतस्मिन् कर्मणास्तेष्वेव कृतिः सम्पन्ना । अथ श्रीवीरः स्वामी ग्राह एव देवो
 नरकपद्मपरिवृतोऽपि गुरुप्रतिबोधात् स्वर्गपदवीं प्राप । तथाहि—श्रुतान्त्रिपुरां प्रदेहीति नाम्नाऽभवत्तपः तस्य प्रिया सूर्य-
 कान्ता सूर्यकान्ताहो नन्दनोऽजनि । तस्यालङ्कृतवचाश्चिज्जनसमन्ती कर्णार्कदंष्ट्रान् श्रवस्तथा जितरात्रिजपान्तिके ययौ
 तद्गतात् श्रीपद्मनाभगणपदं गणधरभारधारिणं चतुर्भुजशालिनं कोट्यनं समायात श्रुत्या गुरुं वन्दितुं ययौ । गुरुणा
 धर्मोपदेष्टो दत्त इति । “ धर्माज्जन्म कुले दधीरपटुता सौभाग्यमप्युत्तमं धर्मोव भवन्ति निमित्तविधा विद्याधु-
 सत्पत्न्यः । कान्ताररात्रौ महामयात्रां सततं धर्मः परिग्रायते, धर्मः सत्यगुणसिन्धो भवति वः स्वर्गोपवर्गपदः ॥१॥ ”
 इत्यादि धर्मोपदेष्टो श्रुत्या विप्रो मन्त्री ग्राह—तथाहि—श्रुतान्त्रिपुरां गन्तुमाचार्यः, केदो विप्रेण मन्त्रिणा । रेवरेवा-
 विनः प्रबोधात्, विजयो भक्तिपूर्वकम् ॥ १ ॥ आचार्यः ग्राह—इहलोकैककथाः कौरः, परलोकपराङ्मुखः । साहसैकर-
 सद्यः, स कथं बोधमहेति ॥ २ ॥ ततश्चिज्ज आचष्ट, सत्यपत्ये धानिना ये तपोभूतां सदा सत्करसन्मानदान-
 प्रणयप्रदालः, तेषां किमद्यक्यं, तेन तेन पादावधारणेन सत्त्वामिनं संसारसमुद्रमज्जन्तं धर्मोपदेष्टोवेदयोक्त ।
 यत्समानेन योगेनेत्युक्त्वा मन्त्रिबचोऽनुमते मुनिः । ततः श्रीसूरिः केदो विहरेत्त मुनि श्रुति श्रुतान्त्रिपुराः पुर्या बहिरुवाच

समागतः । गुरुं वहिरेकान् समानान् श्रुत्वा चित्राक्षस्ये चित्रितवानिति । अयं चैतरेकं गन्तुं, प्रसुप्तं यत्पि मन्त्रिणां ।
ततः स्वामिप्रसादान्-महं स्यामर्णः कथम् ॥ ६ ॥ ततः केनाप्युपायेन, गुरुं येन नयाम्यहम् । प्रतिकर्त्ता क्वं
वैद्या, गुरुर्दुर्लभः । २ ॥ ततो वाह्यवाहनिकाञ्चलेन मन्त्रिणां भूयः वहिरेकान् यत्र गुरोर्वा धर्मोपदेष्टुं
दद्यान्तः सन्ति, सन्नामस्यप्रदेष्टुं नीतवान् । वाह्येन खेत्तवित्वा राजा दुर्मन्त्रेण यामुपाविशत् अभिहितं, गन्तुं-
निर्वाणं शब्दं श्रुत्वा राजाऽपि, सो निज । कस्य एव शब्दः श्रुते । न श्रुते सत्यकं कस्यायं शब्दः इति मन्त्रि-
णोक्तं, मन्त्रिणां प्रेरितो भूयस्तेन गुरुमभिधाया । उपविष्टोऽपि राजा । तदा गुरु एव प्रोचिः ।
निरः श्रुत्वा इत्युच्यते, नमोऽस्ति प्रसादितः । उपेक्ष्य स्वार्थं सो भव्याः, निरुपेक्षः किं भवति ॥ ७ ॥
पापात्मनः कथं निर्दा, कुर्वन्ति निजि निर्भयाः । दीर्घाभिरा हि सा देवा, नरकाह्वानहेतवे ॥ ८ ॥
आत्मकमौन्यलोकानि, परोक्षत्वात्, चैवमम् । तद्विपत्तमहोपाया, आपि स्युस्ते न संभवतः ॥ ९ ॥ वाचः परमयो-
वाय, प्रोक्तमहेतीतिदयश्च सः । तदुक्तमपि नो युक्तं, प्रत्यक्षैकप्रमाणितम् ॥ १० ॥ धर्मिणां च विनात्मनमिच्छा-
दियुगसंशयम् । धर्मोत्पादितं चैतन्यमन्यथा नोपपद्यते ॥ ११ ॥ इत्यादि धर्मसूक्तानि जीवरेण्यपकाणि श्रुत्वा

गतिरकमवतवादी प्रदेही राजा जगो-गति जीवोदयत्वात् । गुरुणोक्तं-यो वाक्ते अहं सुखी अहं दुःखीति
 प्रत्ययो धर्मिणो विना न जायते, तेन धर्मा समस्त्येव, यो धर्मा स जीव एव । ततः-स्योऽव्ययकर्मणोपि, सयै-
 कस्वरकरः प्रभो । । शिष्यान्तःकृत्स्न तद्गुरुं, दृढं नीरतिभवं स्वयम् ॥ १ ॥ कालेन स मुनी दृष्टः, कृत्याकुलकले-
 वरः । तज्जीवनितोऽन्यथा-मगमा वाऽभ्यवक्तव्यम् ॥ २ ॥ चूर्णोप च विष्टाति, चौरं जीवो विज्ञोक्तः ।
 प्रतिपत्तिकमव्यय, प्रत्यय्योपि नो पुनः ॥ ३ ॥ चौरं करिमुन मया सत्यः, श्रापं कष्टा विपादिते । प्राक्पक्षश्च
 तुलाभेदः, सदसज्जीवमूर्ध्व ॥ ४ ॥ गुरुत्वेऽप्य नीरजं, कृत्स्नकान्तयुदा नरः । शङ्खं वादयते शब्दः स बहिः
 मूर्ध्व कथम् ॥ ५ ॥ अभिप्रात्याभिप्राति, तस्मिन्मध्यमिचाहि । न मूर्ध्वं विना सरमाद्, द्रव्यरकन्धामको
 व्यतिः ॥ ६ ॥ सौख्यान्तर्गोपि तच्छब्दः कर्माभ्यादिनिःसरत् । अमूर्ध्वस्यास्य जीवस्य, सन्देहं न भिन्नसि
 किम् ॥ ७ ॥ विदरयारलिकादस्य, चूर्णं बहिर्बन्धीति । स चास्त्येव यथा तत्र, जीवोऽप्येवं विचिन्त्यताम
 ॥ ८ ॥ दृष्टौ च वायुना पूर्णं, गार्भोऽपि च भिद्यते । तुला तथैव जीवोऽपि, नृप । किं न विदयते ॥ ९ ॥
 इदं विदुर्मुदमाणा, मूर्तीनां विविधान्यपि । अमूर्ध्वस्य स्वभावो, तद्वत्कथं किमस्मिन्तः ॥ १० ॥ शक्तं

सूर्यं विदित्वा न-मात्मानं कर्तुमर्हति ॥ निश्चित्येति महाराज !, कुरु धर्ममगौरः ॥ ११ ॥ धर्माज्जन्म • ॥ १ ॥
 कर्मागतामपि ह्याप !, त्यज नारिकतां क्षणान् । किं ददितव्या भयः, शिवं संशय संमुखीष ॥ १२ ॥
 कदापि महर्षिभ्यो, लक्ष्मभ्यश्च कदापि कदापि नराः । नात्मभ्यः कोचित्, फलमेतत्सुकृतदुःकृतयोः ॥ १३ ॥
 इत्यपि धर्मोपदेशमाकर्ण्य प्रदेदी राजा सम्यक्प्रवृत्तिं द्वादश व्रतानि जग्राह । राजा दृढव्रतो धर्मं पालयन्
 गृहेमन्त्रिणां विराट्प्रायश्चित्तोऽभवत् । अन्यथा सूर्यकान्तां पुष्पान्तर्यामिणीं पौषपराजो विपं प्रदेदीराजो ददौ ।
 स राजा कृतप्राधानकः प्रान्ते स्मृतपञ्चानमत्करो मुखा स्वर्गे प्रथमं सूर्योपविमानं सुरोऽभवत् । स एवायं देवः
 सूर्योपमश्चतुःपल्यापमरिच्यतिरभूत् । अत्र चात्मवृत्तिको मां यतीश्वराश्च वन्दितुमागतौ भावपूजां चकार । स देवदेव-
 तद्व्युत्पत्तिं विदेहेषु मर्त्यभवं प्राप्य सर्वकर्मभक्तो भूत्किं गमिष्यति । इतः श्रीगीतमः प्रभुं प्रणम्यान्त्यज विजहारे ।
 इतः कर्त्तुमशिक्षित्वान्ते श्रीगीतमो यावत् समवासापूर्वत्, तावदन्यत्रप्रदेष्टे केशी गणेशं समवासापूर्वत् । केशी गण-
 भूत् गौतमं प्रति प्राह-भो गौतम ! भवानीदृशो वेणादितृश्यते कथं ? । गौतमस्तदा चतुर्विंशतिव्रतपत्नीष्वङ्कुराचार-
 स्वरूपं जगौ । केश्यपि श्रीपाशुनाथाचारविस्वरूपं जगौ । अत्रोत्तराख्यपुनसम्बन्धो विवादे ज्ञातव्यः । शासनभेद-

श्रीतः श्रीपद्मनाभ्यायकी केशी गणमंत्र श्रीगौतमोक्तं यतिधर्मं प्रोहे, श्रवणसा अमंत्र कमल सिद्धिं गतः केशी ।
उक्तम्—“गामैस्सुनीया इहे नो भद्रिता समुल, सुमंलितरसयवतर्गुकेन्द्रितिलयः । यो जैनयोगिनो निवेदयति भद्रमूर्ति,
न्यायानां च तल्लवुं युक्तमेव मेने ॥ १ ॥”
इति कोटिगणपदकथा समाप्ता ॥ १७ ॥

कोटि मन्त्रजनां वीक्ष्य, विजगत् क्षणमद्भुतम् । गृह्णाति संयमं सद्यः, करकण्डमहीशोवत् ॥ १ ॥
चत्वार्युद्यां श्रीवासिष्ठमन्त्रैस्तथाभितथा दधिवाहिनो राजाऽमृत । तस्य राज्ञो राज्ञो पद्मावती चैटकमप्युदी बभूव ।
सा पद्मावती सगमां दौहदमेवं वभार । धृततपया ममगा, अपनोपय्यधारिणी । सिन्धुरस्त्रकन्धमाकृता, किञ्च कक्षे लला-
भ्यहम् ॥ १॥ पृथ्वीव दौहदं लज्जावयाव सा प्रकाशयितुं भूपात्रे न दद्यात्क । सा केशाङ्गी अपपटाऽपदां रवं दौहदं
प्रकाशयामास । ततो राज्ञो सा पत्नी धृततपया करिस्त्रकाकृता वने नीता । तदाऽकरमाद्रजः स्मृतविन्द्याटवृक्षो-
डित्यादिभ्यो गी मर्दान्मचः सन् चचात् दूरदेशं प्रति । राजराज्यो दृश्यतुः, किं करिष्यते आवाभ्यामयं गजो न
लिष्ठति । राजा तु दुरासमान् महोदक्षान् वटादीन् वीक्ष्य राज्ञो प्रति जगौ । वटपादेषु स्वमवलम्बेभ्यः, अहमप्य-

वल्लभविषयं च । यथा राज्ञोऽप्यतो गच्छति आवां तु गृहे ततो गमिष्यामः । ततः समागतं वटपादपं राजा लब्ध-
 लक्षतया विजयः राज्ञी तु विहरता न लभ्या गजस्तु राज्ञीयुतो दूरतो गतः, अदृशीयुतो गजे राजा वटारुचीयुं सद्योकाः
 प्रियाविद्योगात् दुःखितोऽयम् । राज्ञी तेन गजेन हृदयकमणौ च निर्मात्रिणरूपं नीता । यतः—“स्फुरत्युपपाया ॥ द्योतय-
 मवकुले विधानि । प्रतिकुले पुनर्याति, तेऽप्युपाया अपायताम् ॥ १ ॥ तैष्णानयः स गजः सरसीं वीक्ष्य पयः पातुं
 स्थितः, पयः पिबति गजे दानं राज्ञी उत्तरार । ततः सा राज्ञी भयधान्ता तदनं मुक्ताञ्जलय गता । कर्णेभ्योऽपि
 मङ्गाङ्गैः, श्रीपुण्ड्रयोऽपि श्रीपणम । वनं च वीक्ष्य सा राज्ञी, चिन्तयामास चेतसि ॥ १ ॥ यतः—“विह्वल-
 मूर्खो मदी श्रीः, अपाकः पाकशालिनः । राजा रङ्गञ्च नात्येति, शोभनं कोऽपि द्रुविषयः ॥ २ ॥ वीक्ष्यते
 यद्वैयक्यं, तदन्वयाऽप्यथा क्षणात् । अहो वीक्षेव लोलेव, द्रुविषोर्विषो विविः ॥ ३ ॥ निर्मलकमणौ
 दद्यात्—पङ्क्तिपुञ्जकरो विविः । दण्डेन समयत्येषः, जगच्चकं कुलज्वर ॥ ४ ॥ क तत्पुं क स से
 प्रयान् केदं वनं सम सम समानं, चिन्तितं च किमुपलभ्यमानेन । विधेरयतः कोऽपि न कुट्टति, मयैव स्वयामि-
 यमापव स्वस्मिन् विहितो कस्य दोषो दीयते । ततो धैर्यव्रजमयं हृदयं कृत्वा पद्यावती चतुःशोणगणवनाद्युच्चारपुत्रे

धृतिनामनुमोक्षं कृत्वा सागरमनघनं जगद् । एवंविधे भूपदसंकटे पञ्चपरमेष्विदमरकरं पुनः पुनः स्मरन्ती वत्सनि
 पद्यावती तापसाश्रमं ययौ । तां शिष्यमागतां वीक्ष्य तापसोऽजग-का एवं कस्य सुता कस्य च प्रियाऽसि, कुत-
 रतयापश्येदती विद्यते । तयाहिमखाश्रमे तिष्ठन्त्याः समीपमविव्याति । तवस्तया सर्वं स्वं वृत्तान्तं तस्याद्ये प्रोक्तम् ।
 तेन तापसेन चैतकराजसुता वारिमरमुतकल्याणैः सैवं ज्ञापिता । त्वमयं तिष्ठ । तवर्तनेन सा स्वोपाहृतैः कलैः शोभा-
 याश्रमकपूत । तवस्तया प्रोक्तस्य मार्गः कृत्य गमिष्याति । तेनोक्तं वृत्तपुरस्यावाद्याति । तद्य वृत्तवत्कोऽस्ति भूपतिः । तत्र
 मध्ये निभूया स्वं चार्यां गच्छेः । ततः सा पद्यावती तापसे प्रणम्य वृत्तपुरे गत्वा सांख्यीनां पौश्वं ययौ । वीहिदत्ता
 सा सांख्योपावदंश्च उपविष्टा, तावत् सांख्योक्तं, शार्ङ्गिके । कुतस्तत्त्वमाणाः ? निवेदिते तया स्वोदन्ते प्रवर्तिनी प्रत्यु-
 द्याव । दुःखैकसरे संसारे, सुखाऽसमासाऽयं स कश्चित् । स्वप्ने राज्यमिव आन्ति-रिषं विजयतेतस्मात् ॥ १ ॥ दुर्बलं
 पटयक्षेपः, सिद्धं विषयम् इत्यादि । पटनोदपटनव्याप्ता, नैव निर्विद्यते विधिः ॥ २ ॥ जिनं जिनमतं किञ्च मुक्त्वा
 जिनमतं श्रितान् । अवरकर इवाप्यन्य-शेषसंसारविरतः ॥ ३ ॥ इत्यादि धर्मापदेयमाकर्ष्य प्रकटसंवेगा तदैव
 जलमग्रहीत् पद्यावती । प्रविविन्नमिष्याऽप्योक्ते तया गर्भे निजे प्रवर्तिनी जगौ-महद्विभो । तया पूर्वै किं गर्भस्वरूपं

नास्मिन् ? उद्वाहो आदिप्यति । पद्यावत्योक्तं भगवति । यद्यहं गर्भमकथयिष्यं तदा त्वं संयमं दादस्यः । तेन
 भयेन मया नोक्तो गर्भः । ततो महत्तया सा साध्वी प्रच्छन्नं स्थापिता । अन्यथाः पद्यावती पुत्रमसौत । तदा प्रवर्तिन्योक्तं
 यद्यप्यं बालो रक्षते तदा महानुद्वाहो भवति यदि कस्यापि हस्तेनाप्यते तदा बहुसंसारवर्द्धकं पापं भवति,
 ततोऽयं प्लुतः दानैः पूराद् बहिर्मुच्यते । ततः पद्यावती नीरगाचिचा संसारमसारं मत्वा नामाङ्कितमुद्रारत्नयुतं
 बालकं दमयानं भुञ्जीव । तं बालं तथारिपतं दृष्ट्वा जनङ्गमां तात्वा रक्षो निजगृहेमनयत । अनपत्यायाः
 स्वपत्याः स बालकोऽपिवा जनङ्गमेन । सा जनङ्गमां तं बालं पालयति स्म । एतत् सर्वं पद्यावत्या रक्षसि स्थितया
 ज्ञातं भवद्वाही सा साध्वी स्वाश्रयं प्राप्ता । स बालो जनङ्गमगृहे वर्धते । रसमाणः स बालेपु, राजते राजतेजसा ।
 पतिवोऽपि गणं प्राणां, यो मणिर्मणिरेव सः ॥१॥ राजोपमानः स बालः कीदृति स्म करकंदया बालात् करेण कंदूयति
 स्वं दारीरिमिति स बालः । ततोऽभवत्तस्य करकण्डूरिति नाम । सोऽपि पद्मेवर्धेदधीयः सार्वभौमाकृतिः । विजिगृहेद्यत्
 पतिस्म दमयानदेवं विष्णुं विधिम् । अन्यथास्मृतजगती मुनी वंशजाली वीर्य मिथः प्रोचतुः, योऽस्य वंशस्य
 मूलं च विरुद्धीरत्यक्ता वंशस्य च विरुद्धीरमात्रं पर्व आदत्ते, सोऽस्य राज्ञं लभते । तदा साधुचरतादयो मात-

[illegible]

वर्षते कश्चित् ॥३॥ नरकेषु च तिर्यक्षु, मरुतोषु सुरेषु यः । आत्माऽयं नानामन्तर्यः, स कश्चित् दैवतं हि सः ॥४॥

अनन्तैव निमिचेन, विकालजानिनो जगुः । जीवस्य हिसया पापं, जीवस्याऽहिसयाऽनघम ॥५॥ अन्ये तमसि मयाना-
मस्माकं न महेच्छुः । तेजसैव तथ्याऽनेन, आत्मसमीक्षितं हि तव ॥६॥ नाराजकेषु राष्ट्रेषु, ह्येवं दृष्टेति पावकः ।

न च धर्माः प्रवर्तन्ते, न च वर्धति माधवः ॥७॥ कृतो धनं कृतो दत्ताः, शरीरं च कृतो नृणाम् । सर्वदेवमयखाता, यदि
राजा न पालयेत् ॥ ८ ॥ सर्ववैवल्लिकेन सैर्धुः, पापानां निग्रहे यमः । कुत्रो भरणे राजा, प्रायश्चित्तेषु पावकः ॥९॥

तदेनस्तदविज्ञान-जनितं नो विप्रोषय । तीर्थं राजा प्रजानां हि, कल्मषक्षालनक्षमम् ॥ १० ॥ इत्यादिना ब्राह्म-
णैर्विज्ञेता भूपरतीक्षमस्तरी उवाच । येषामहं संमतोऽस्मि ते सर्वे मान्याः अन्ये तु हिंसा वध्याः । वैहिंसैः सर्वैरेकं,

द्वयमस्माकमनुमतोऽसि । ततोऽजगुर्भूपः-एतर्हि तर्हि मातङ्गान् संस्करिष्विष्टासुराणि (कुरुष्व) । ततो भीता हिंसा भूषं
प्राति जगुः-यदाह देवस्तवच्छं, संस्कारैरेव विप्रता । नहि ब्राह्मणजात्योऽपि, ब्रान्या ब्राह्मण्यमर्हति ॥ १ ॥ अहिंसा-

स्यादवर्षस्य, जातस्यातः परं हिंसैः । तदेवनामृतकृत्वात्, वटकरणीमिष्यते ॥२॥ यदेवस्य रोचते तस्य कियते एव,
व्यवहारस्य बल्लिषात् विद्यते लोकेषु । ततो विमृश्य राजोवाच हिंजान् प्राति । ततः ते जनङ्गमा हिंजा सर्वेषु अस्माकं

वाटयानवासेनः । इत्युक्ते उपेणाकारात् पुण्यविरपत्त । जय जय मूर्ध्नि दिव्यवगजनि अथ वैद्यवृषी राजादे-
 श्वात् वेपं जनार्दनं संस्कारो विहितः । ततस्ते ब्राह्मण्यं लभन्तोऽर्धवर्गमानवर्णजिताः । उक्तञ्च—“दीव्यवहिनपुत्रेण, राजा
 तु करकण्ड्वेन । वाटयानकवस्तिव्याख्यातुं ब्राह्मणः कृताः ॥१॥” ततो महाभतेन सवर्णं पुं प्रविश्य सन्त्यादिभिर्विहि-
 तैः तत्राभ्युक्तिः सप्तर्षी राज्ञं करोति करकण्ड्वः । इतः स वादी हिजः करकण्ड्वे प्राप्तावयं श्रुत्वा तत्र चाभ्युक्त्य आसमकं
 याचते स्म । ततो राज्ञोक्तं इत्येव हिजं प्रति । गच्छ हिजं वापयां तत्र मन्त्रिदेवतो आसं पुन्यं दास्यति । ततो
 हिजरतत्र गत्वा चत्वारो ग्रामं याचते स्म । करकण्ड्वनिदेवतो दीधिवहिनो दत्तौ । अहो मूर्ध्निः स करकण्ड्वराजा, य
 एवं मां वदति । ततो राजा तं प्रति प्राह—कपोतपोखानिरेच्छतेतः कथमनात्मवान् । यो मया सैनिकः ज्ञेयः
 पक्षीन्देव विवेच्यते ॥ १ ॥ त्वं तु दूतत्वात् याचकत्वादवयोरणे तस्य प्राणग्रहेणादहे तुभ्यं ग्रामं दास्यामि । ततस्तेन
 हिजेन तद्वृषोक्तं करकण्ड्वेपार्थं गत्वा प्रोक्तम् । ततस्तत्कालमेव सद्यः करकण्ड्वश्चाप्यं प्रत्यवत्त । ततस्ते करक-
 ण्ड्वमप्यात्तं श्रुत्वा दीधिवहिनो जयं सज्जीकृत्य युद्धाय चत्त । सङ्ग्राममूर्ध्नि युद्धाय सज्जीकृता । ततो मिथः युयो-
 र्युयोर्महोत्तवं संग्रामं जीवसंहारं च परयो पर्यावर्तौ सन्तौ पुण्यत्ययुद्धं जायमानं ज्ञात्वा तद्वारणाद्य करकण्ड्वेपा-

श्रुत्येत्यावत्-अहं तव माता अयं तव पिता दक्षिणादेनो राजा । मुद्रास्नाक्षासंवातः पितरं दक्षिणादेनं मातर-
 मायुकी पद्यावती करकण्डूभूते । देवश्च करकण्डूरत्नम् । ततः आर्षिकया प्रजोवायितुं संपुं पुरमव्य गतं, द्वासी-
 पाश्वत् समगतं राज्ञे जापितं साख्या, ततो राजा तदगन्तुं प्रयोदात्तां पद्यावतीं यातिनो प्रणाम, पुष्टं च (राज्ञो) तत्र ।
 कथं संयमी गृहीतः ? स गम्भीः कथमभूत् ? तयोक्तं येन तव वयो वेष्टितोऽस्ति स एव ते पुत्रः । ततो राजा
 प्रतः पादचोरेण तत्र पुरात् वहिरायाव्यावसायवत् पुत्रोऽपि पादचारी सम्मुखमेव पितुः पादौ प्रणाम ।
 ततः पुरमव्य महामहोत्सवपूर्व तं पुत्रं प्रवेश्य प्राप्तविराग्यो राजा राज्यं दत्त्वा च दीक्षां दक्षिणादेनो कृत्वा ।
 करकण्डूद्वयो राज्ययोर्भागमेव । करकण्डूः कच्छिद्द्वयो न्यायात् प्रजाः प्रयोद्यास । तस्य राज्ञः क्रमाद् बहूनि
 गीकृत्वात्मासन् । तन्मव्य एका वली शंङ्कोऽभूत्, येन बह्वयः शंङ्का ममाः । स चासीदोऽमुद्राज्ञः मुद्राम् । तमेवान्य-
 दा मुत् श्रुत्वा यावत्तत्र तं द्रष्टुं याति मूरतावन्मृत एव स दृष्टो राज्ञा । तं तथारथं शंङ्कं वीक्ष्य राजा श्लोकमेवं जगौ
 पतः-यस्य दृष्टा महोपाणी, दूरादाकण्डू गीजतम् । गोप्राञ्जितेऽवमज्यन्त, घट्यते हि स वत्सकैः ॥ १ ॥ चेतनाचेतनं
 लोकां, संपा संप्रतिपरमः । अहो महोदयः कालो, न वेत्याति दृष्टो लिहते ॥ २ ॥ उपश्रुत्वा मुद्रैकं योऽपि, रक्षते वत्स-

कस्यापि कोप हेतुः स्यात्, धैर्यम् भवति ॥ गजस्यः पुरित्व (त्याग) यथा ह्येवमेव ॥ १ ॥

हेतु विदुः सुदृश, सत् महासाह साहिभ्यो अ ॥
भयो दसभयो, पश्य भयो अ. जसभयो ॥ ३ ॥

॥ इति करकण्डिका समाप्ता ॥ १८ ॥

गोपानां धैर्यं यत् जगत्सु । कर्तुं त्वत्कृत् प्रसमीक्ष्य बोधत, कालिङ्गजालः चरित्रधर्म ॥ १ ॥

इत्यादि व्यापनं यत्तद्वैराग्यादिना जातिरस्यत्वा पूर्वम् सस्मा यः करकण्डिका पूर्वम् । अतः सुजातं सुविमलकण्डिका-
कथं भवति ॥ ५ ॥ इति पूर्वदेष्टव्यां, यद्युक्तत्वाद्युपलब्धः । अतः एव इत्यन्ते, नित्यं ततोच्चा इव ॥ ६ ॥
कालः खलु क्रीडकी ॥ ४ ॥ अस्मात्समाहितं यो भवति, अस्मात्समाहितं यत्तत् । अस्मात्समाहितं यत्तत् । अस्मात्समाहितं यत्तत् ।
नृकथः । न नृकथः कस्यास्य, प्रतीकस्य विद्यते ॥ ३ ॥ इत्यन्ते यद्यदेव, तच्चैव न इत्यन्ते । विज्ञेयमिति कागलः,

अर्यापनयः । श्लोकेन भूमेन सुतया दृष्टिविद्वद्भिः ससुतयोः ससुतयोः प्रसादीकृतः । कृणिको
 कः । श्लोकं सेवकप्राश्चित्यति स्म । अन्यैः कृणिको यावज्जीवमुपविष्टः, तावत् पुत्रेण स्थले मूर्ध्नि तदा
 कृणिकेन एकं मोटापत्या पुत्रो दूरीकृतः । विष्णोऽयम्-यदा त्वं जातस्तदा दुष्टस्वप्नोपलम्भादुत्कटिकायां स्थानित-
 रत्यपि यदा पञ्चदशवर्षावत् तदा त्वेकाङ्गो मर्ज्यायै जातिता । तवातीव वेदना जाता । यद्येवमववेदना या त्वदङ्गुली
 तां त्यजित्वा मुखान्तः क्षिपति स्म, तदा तव वेदना याति स्म । एवं सदा मोहवशात् त्वदङ्गुली कर्माधत्तां मुखे
 विक्षेप । त्वं त्वयुना पितरमेव कक्षापातैस्तद्व्यासं ततोऽन्यथायं त्यजितं कृतं गृहीत्वा कोटपञ्जरं भङ्गन्तवा-
 पितरं कर्षयिष्यामीति व्यायन् यावद्विःसप्तः तावत् पुत्रं तयाविषं समगच्छन्तं दृष्ट्वा श्लोको दग्धः, मां मार-
 यिष्यात्पुः । ततः ताल्लुपटविषमक्षणाभ्यां प्रथमप्राश्चित्यं गतः । ततः कृणिकपत्न्या पद्यावत्या स्वपुत्रयोदयनस्य कृते
 सेवनको हस्ता याचिता दृष्टिविद्वद्भिः श्रितः । ततस्तौ विष्यतां प्रपश्य विद्यालयां मालामहस्य चेटकस्य शरणं गता । कृणि-
 कद्वयं स्याद्विभक्तिं तां पुत्री कोष । चेटककृणिकयोः समसंरम्भे जायमानं मनुष्याणां सदृशाणि परलोकं गच्छन्ति
 स्म । दृष्टिविद्वद्भिः सेवनकमाकृष्टौ कृणिकसेनाया उपरकन्दं कुरुतः स्म । दृष्टेस्तासौ बहून् मदान् दत्त्वा यातः स्म ।

रं वलं तस्यां बहुदन्त्यमानं दृष्ट्वा कौणिकेन स्वसैन्यस्य परितः आदिशङ्करपूर्णां आलिकां रहेः कारिता । तदुपकण्ठे
 प्रासः सेवनको हृष्टविहङ्गाभ्यां भूयः प्रयुग्मणा विमङ्गयानां नौ हृष्टविहङ्गौ निजस्काङ्क्षादुच्यते स्वयं आलिकायां पतितौ
 विपदे प्रथमश्वसं गतां हृता । तेनैव वीरगमयेण बलौत्कण्ठौ हृष्टविहङ्गौ जाता । ततः शासनदेव्या उत्पद्य शीवी-
 रप्राश्च भुक्ता । ततः संयमं जगद्दत्तः । श्रीजिज्ञासुविरतपःपरा हृष्टविहङ्गौ मृत्वा सर्वाधुनिसहविमाने जगमृत्तः ।

॥ इति हृष्टविहङ्गकथा समाप्ता ॥

पालयन् दूतान् शिष्टं, शीलं च भुक्तिमोक्षदम् । भुक्तिं गच्छति भूयार्थी, सुदूतान् देवादेतत् ॥ १ ॥
 तस्याहि-जम्बूद्वीपदक्षिणदिशि मण्डपमण्डपसमूहो चम्पापुरी निवसन् तत्र रणसिंहभूपुत्रो दक्षिणदेवराजा राज्यं
 न्यायावज्ञाना पालयामास । राधाविषसाधनेन राज्ञो अभया दंष्ट्री पुरीता । तत्राहंदासोऽनुजवत्सर्माहः श्रेष्ठी वसति
 रम् । अहंदासी पत्नी तस्यासीत् । द्वावपि श्रीजिनोक्तधर्मं कुरुतः । तस्या अहंदास्या उत्तरे कोऽपि पुण्यवान् जीवोऽव-
 ततार । अहंदासी सदा जिनपूजाश्रितसम्यक्त्वापलनपराऽजानि । कथाम् पुत्रमसूत । शिशुदेवि स्वजनलोकासम्मान-

दानपूर्व नानाप्रकारदानं याचकेभ्यो दत्तानोर्हृदसश्रेष्ठी पुत्रस्य सुदर्शन इति नामादात । वरुणः क्रमात् पुत्रः सुदर्शनो
 गृहीतवधुमोक्षोऽयम् यतः—'रूपयौवनसम्पदा, विद्यालोकसम्पदाः । विद्याहीना न को भवेत्, निर्गुणा इव किञ्चिदाकाः
 ॥ १ ॥ पण्डितेषु गुणाः सर्वे, सर्वे द्रोणसि केवलाः । तस्मान्मूर्खसहस्रेण, ग्राञ्च एको न लभ्यते ॥ २ ॥'
 ततः सुदर्शनः विद्या मनोरमाऽभिधा महेश्वपुत्रो वरुणहेतुवपुत्रस्य परिणामितः । तथा पत्न्या सह धर्मं कर्त्तुमाः सुदं-
 र्शनः सुदर्शनं पालयति स्म । सर्वं बोधिवृत्तसंयुतं, दारं पुत्रपुत्रस्य च । पीठं निर्वाणहस्तस्य, निधानं सर्वसम्पदाम्
 ॥ १ ॥ गुणानामेव बाधता, रत्नानामिव सागरः । पात्रं चारित्र्यवित्तस्य, सत्यकृतं श्लाघ्यते न कैः ॥ १ ॥ पुत्रं
 गृहेभ्यारणयित्वा मत्वाऽर्हृदसश्रेष्ठी गुरुसन्निधौ संयमं जग्राह । सोऽयं सुदर्शनो विदोषेण राजमान्यो वसव ।
 विप्रसिद्धोऽयं सुदर्शनः । यतः—'कुसुमः परिमितसम्पदः, विद्यति यथा कुसुमसम्पदोऽयमिति । अतिरिच्यते
 सुवन्मा, कक्षिजानकाक्षिजेन चरितेन ॥ १ ॥ तत्र चान्यो नृपायुः पुरोधाः कविजगद्भिः सुदर्शनस्य मित्रमयम् ।
 अन्येभ्यः कविभ्यः ग्राञ्च भयस्या कविजगत्त्रया, ख्यातिम् । विप्रसिद्धं कुत्र देवं ? पुरोधाः प्रोवाच, सुदर्शनस्य मित्रस्यो-
 पानं विप्रसिद्धि, गौरीकृतं तत्र मया । तस्य किं नाम त्वया न ज्ञायते ? । त्वेण कन्दर्पः, वाचा वाचस्पतिः

॥ १ ॥ गुणानामेव बाधता, रत्नानामिव सागरः । पात्रं चारित्र्यवित्तस्य, सत्यकृतं श्लाघ्यते न कैः ॥ १ ॥ पुत्रं
 गृहेभ्यारणयित्वा मत्वाऽर्हृदसश्रेष्ठी गुरुसन्निधौ संयमं जग्राह । सोऽयं सुदर्शनो विदोषेण राजमान्यो वसव ।
 विप्रसिद्धोऽयं सुदर्शनः । यतः—'कुसुमः परिमितसम्पदः, विद्यति यथा कुसुमसम्पदोऽयमिति । अतिरिच्यते
 सुवन्मा, कक्षिजानकाक्षिजेन चरितेन ॥ १ ॥ तत्र चान्यो नृपायुः पुरोधाः कविजगद्भिः सुदर्शनस्य मित्रमयम् ।
 अन्येभ्यः कविभ्यः ग्राञ्च भयस्या कविजगत्त्रया, ख्यातिम् । विप्रसिद्धं कुत्र देवं ? पुरोधाः प्रोवाच, सुदर्शनस्य मित्रस्यो-
 पानं विप्रसिद्धि, गौरीकृतं तत्र मया । तस्य किं नाम त्वया न ज्ञायते ? । त्वेण कन्दर्पः, वाचा वाचस्पतिः

बुद्ध्या वृषः, तेजसा सूर्यः, सौम्येन सोमः, कर्महेतुन कर्कशत्वेन मङ्गलः, विपण्या शुक्रः, कुकर्ममन्दत्वेन मन्दो-
 जितीरिते तेन सुदर्शनः । किं च विरोधेण शूल्युणोन्नेन सर्वदेहेष्वेति सुदर्शनः । किन्तु विधाया सर्वगुण-
 मयश्चक्रं सः । सा कपिला पर्युर्मुखाचरुणानकणायन्ती सुदर्शनशोणित्युत्तरागोप्यमूढ । यतः—“स्मितेन सावेन
 महेन लज्जया, पराङ्मुखैरहकटाक्षवर्धितैः । वचोभिर्गीर्वाकल्येन लीलया, समन्तपादो खलु बंधनं क्षियः ॥१॥”
 सदा सुदर्शनेन सङ्गमिच्छन्ती कपिलाय्युर्ध्वीरि करिमाश्चद् ग्रामे गते कटघटगृहिः सुदर्शनशोणित्येहे गत्वा
 श्रवणशोणित्यम् । भवतः सुहृद ज्योति आतीरित । तेन त्वामाकारयति । अहं त्वामाकारयितुमगतोऽस्मि । विजम्बो न
 क्षियते, वेलां क्षमते न । सुदर्शनोऽयम्—मया न ज्ञातं सम्यग् । ततः सर्वं कार्यं भूयस्त्वा तत्कालमुर्याय सुदर्शनो मित्र-
 गृहेमव्य गतः । यथा यथा सुदर्शनो गृहेमव्य प्रविशति, तथा तथा सा दारुणि दंष्ट्रे । ततो मध्योर्ध्वं गत्वा कपि-
 लाय्य—स्वामिदहं बहुकालात् त्वत्सङ्गं वाञ्छन्ती अस्मि । इयं दाय्या इदं मदुत्तरदायकं विधत्ते । भोगान् स्वेच्छया
 भुंक्ते । ततो यदा सुदर्शनो न मन्यते तदा तस्य शरीरेण-सङ्गं करोति सा बलात् । सुदर्शनस्य न मनान् विकारं
 गच्छति । सुदर्शनो जगौ त्वं केन वाहिता ? अहं तु ननुसकोऽस्मि । त्वया कस्याप्यस्य न वक्तव्यम् । तत्सत्त्वोक्तं

त्वयाऽपि कस्यापि से दृष्टवितं न वक्तव्यम् । तत्रैतत्तथा मुक्तः श्रेष्ठस्त्वय्यहंमागतोऽस्मिन्नहं तल्लौ । मया कस्यापि गृहे
 यथा तया न गन्तव्यम् । ततः अन्यैर्बुधैस्तन्ममये सपौरः पृथ्वीपतिरेवानसम्पदं भोक्तुं महोऽश्वरूपं निर्ययौ । अम-
 या महारानी साऽपि यान्त्रेष्टा कापिलया साह्यं निर्ययौ । तदा मनोरमा पश्यतिः पुरोहित्ययौ । सुदुर्दोषोऽप्युच्यते ।
 कापिलोऽपि मनोरमां पुरयुतां वीक्ष्यमयां प्रति प्राह । केयं स्त्री ? कस्यामी पुराः ? अमयाऽप्यगं-सुदुर्दोषश्चे-
 त्तिनः इदं पत्नी इमे पुराश्च, तच्छ्रुत्वा कापिलोऽप्यगं-पुरा मयैव परीक्षितो यदा तदा तदुत्सकोऽस्मीत्यवधीत ।
 अमयावे-तं वाहितोऽपि वीक्ष्यतोऽपि । तदा कापिलोऽप्यगं-साह्यं । अयमेवंविधोऽस्ति । यदि त्वमेवं सम्यासि तदा
 शारपते, त्वमेव चतुरोऽसि । अमययोक्तमहमेवं वशीकरोमि तदाऽहं ज्ञेया । ततोऽन्यदा पठितया सह्या राज्ञो-
 योक्ता तव वैभक्तिं का विन्ताऽस्ति ? तदा अमया प्रोक्तं स्वं स्वरूपम् । ततो सखा जगौ-मेकविंशत्तरं कदाचि-
 दाजति, तयापि सुदुर्दोषो न च जति शीलजतत्वात् । असौ परमार्थसहोदरः सुदुर्दोषः । अमयाऽप्यगं-एकदा तं सुद-
 दुर्दोषमयानय त्वम् । पठितोऽप्यगं-पूर्वदिने छलेनान्विष्य । अन्यदा कौमुदीमहोत्सवे समगते राजा पठितवान-
 पुरं सान्द्रः पौरलोकायुक्तो बने गतः । तदाऽमया द्विरोऽस्मिन् कृत्वा गृहेऽस्थित । सुदुर्दोषश्चेष्टी चतुर्दशोपर्वे मत्वा

नृपं भूकलाप्य देवके कथात्मगं तस्या । तदा पण्डिता यक्षप्रतिभां समभावां वाद्यवादनपूर्व विविकारुदा
 कलाञ्जयति, एवं कला कला विश्वसितेषु सौविदञ्जिदेषु यक्षप्रतिमाछन्नारयमायेय राजभवनं राज्ञोपाश्वं नीतः
 सुदंशनः श्रेष्ठी कथात्मगस्य एव । ततोऽमययोक्तं आ सुदंशन । मया सह संगान् सुदन् । वाटकिभिरतथा भूयो भूयो
 जल्यमानं सुदंशो न वक्ति तदाऽमया ग्राह-याहि त्वं मदीयं वचो न मन्यसे तदा तव प्राणानहं गृहीष्यामि ।
 यदा स सुदंशनः श्रेष्ठी तद्वचो नार्हावकार । तदा तयोच्चैः स्वरं जलितमिति आ ओ लोका ! वावत अयं द्रुहः
 पापी मदीयं शीलं भङ्गमगतीरित । ततो राजपुत्रया आगताः श्रेष्ठी राजपाश्वं आनीतो राज्ञा वाहिनीरूपैर्वाधम-
 न्मयास्त्रं वदति, तदा राज्ञा कष्टोन्नम-अयं पापीः शूलं शूलं शिथिलम् । ततो राजपुत्रैः प्रमथ्य आसिद्धक शूलंयां
 श्रेष्ठं यमदानं नीतः सुदंशनः । इतो मनोरमा स्वस्य भर्तुः स्वरूपमवाप्त्य सम भर्ता तद्वयं न भवतीति । मनोरमा
 कथात्मगं रिचता । यदा सम भर्तुश्चा विजयं वज्रिष्यति, तदा मया कथात्मगः पारयितव्यः । ततो यावदा-
 जपुत्रपारं शूलंयां विशिष्टस्त्रावय स्वर्णसिद्धेसन्नं कृतं आसनदेव्या । ततो राजा तत्र गतः । तं तेषामेषु श्रेष्ठेन
 दद्या राजा चमत्कृतः । आसनदेव्योक्तं, यदि अस्य श्रेष्ठिनः कोऽपि धिक्कृतं चित्तविष्यति, तदा तस्य प्राणा मया

गृहीयन्ते । असौ श्रेष्ठी शीलवान् महोत्सवपुरस्सरं स्वगृहे गतः । ततो श्रेष्ठी वैराग्यवान् संयमं गृहीत्वा सर्वकर्म-
 क्षयं कृत्वा प्राप्तकवलञ्चानः सुदर्शनः शीलप्रसादात् भुक्तिसमाप्तं मनोरमाऽपि क्रमात् संयमं गृहीत्वा क्षीणसर्व-
 कर्मपुञ्जा भुक्तिं गता । इति सुदर्शनश्रष्टिकथा समाप्ता ॥ २० ॥

भावनं भावतोऽनित्य-दिकं भावयतां नृणाम् । ज्ञानं शीलमहाशालं, साधुनामिव जगते ॥ १ ॥

तथाहि-पृथक्पृथक् नाम पुरी स्वःपुरीसिद्धरा जिनप्रसादधोरणीवन्धुया विद्यते । तत्र शाला राजा राज्यं पृथिवीं
 पालयामास न्यायात् । तस्य लघुशाला महाशाला युवराजपदवीं प्राप । इतः पूर्वं कामर्ष्यत्वपचने पिठराज्ञे शालम-
 हाशालापिवा यशोमतीं पुरीं दत्ता । तयोः पुण्यं कर्तव्यं भगवतिर्नामा पुत्रोऽभवत् । इतः श्रीवैराजिनो रविः पृथिवीं प्रवीक्षयन्
 गोविन्दसिः पृथक्पृथक् उद्याने सुसंभगाभिषेकं समवासापूत । देवे देव्यन्तस्वर्गमयं प्राकारजयं योजनमितं समवसरा-
 चक्रे । श्रीवैरः सिंहासने धनुर्दशनां कर्तुमुपविष्टः । तदा शालमहाशाला महोदरी धर्म श्रोतुं तज्जन्तमवतः । परमेश्वरो योजन-
 गामिन्या वाण्या सर्वजैवप्रबोधदित्या धर्मोपदेशं दत्तुं लभ्यः । यतः-“ देवा देवी नरा नारी, शिवराश्यापि शोभयन्ति ।

विष्णोऽपि द्वैतम्, सति अविदितम् ॥१॥ तादात्म्यवशात्तद्विनीमुजङ्ग-तर्ङ्गाद्वैतकलाकण्ठास । सङ्ख्यां स कृत्वा
 उक्तां तु धर्मं, यो धर्मोऽप्युः कृतकत्वाद् ॥१॥ अवाप्य धर्मोवसरं विवेकी, कुर्याद्विलंबं न हि विरतस्य । ततो
 विनश्यद्विज्ञाविषय, सति व्यतिकल्प पुनर्न मे ॥२॥ यजं विमयकसया, निदा विगदय पंचमी श्रुतया । एव पंच
 पमाया, जीवं पदंति संसरे ॥ ३ ॥ तणकई जह अनी, लवणसमूहो नईसहरसेहि । नय सो जीवो सळो, तपुव
 काममोगेहि ॥४॥ जरा जाव न पीडेई, धाही जाव न वईई । जाव ईंदिया न होयति, ताव धम्मं समाय ॥ ५ ॥
 इत्यादि धर्मोपदेयं श्रुत्वा प्राप्तवैराग्यः शालो महाराजं प्रति जगौ । तं राज्यं गृह्णाण अहं वीर्यं गृहीष्यामि । मम-
 राज्यसिद्धं देणवत्त्वं योमते, राज्यान्तं नरकान्तमिति वचनत् । महाराजो जगौ, अहं तवैवंविधोऽमीष्टोऽस्मि, अतस्मां
 नरकं क्षेममाहसे त्वं राज्यविश्रान्तत् । मुक्तिसिद्धं त्वमाहसे शोके, मम नरकवेदनां द्वां वृत्तजसे ? । अहो ! एवं-
 विधा प्रीतिरतव । यतः—“ नो वैद्या नच भयजं नच विदा नो वाग्ववा नो सुता, नोऽमीष्टा कुलदेवता न जननी स्नेहा-
 विप्रधान्विता । नाथो नो स्वजनो न वा परिजनः शारीरकं नो बलं, नो आकारवृत्तिं सुताः सुरवराः सन्धाविमामृषि-
 वस ॥६॥ एतादिवसंति जीवो, पञ्चजमुवागता अनवमणो । जइवि न पावई मुखं, अवस्स वेमाणिओ होई ॥७॥ ”

इत्यादि विषयो द्वौ महोदरौ। यतं विषयं कामनीयपुत्रात् स्वं ज्ञायं गंगालि मातापितृयुतं तजानयामासुः। ततो
 गंगालि ज्ञायं महोदरस्यपुत्रस्य स्वयं ज्ञायं गंगालि मातापितृयुतं तजानयामासुः। ततो निरन्तरं शुद्धं संयमं पालयन्तौ तपः क्रियावृत्तानपरोक्षं
 स्वं धनं व्ययित्वा श्रीवैराग्यं गंगालि मातापितृयुतं तजानयामासुः। ततो निरन्तरं शुद्धं संयमं पालयन्तौ तपः क्रियावृत्तानपरोक्षं
 भगन्तो मुक्तप्राप्तं वरुणेश्वरमूर्तासु। एकदा श्रीवैराग्यं गंगालि मातापितृयुतं तजानयामासुः। ततो निरन्तरं शुद्धं संयमं पालयन्तौ तपः क्रियावृत्तानपरोक्षं
 भयप्रतिशोधनं प्रोपतः। तजानयामासुः तजानयामासुः तजानयामासुः तजानयामासुः तजानयामासुः तजानयामासुः तजानयामासुः तजानयामासुः
 विवृणोतुयुतौ ययौ। तयाहि—“संयमं पालयन्तौ तपः क्रियावृत्तानपरोक्षं स्वं धनं व्ययित्वा श्रीवैराग्यं गंगालि मातापितृयुतं तजानयामासुः। ततो निरन्तरं शुद्धं संयमं पालयन्तौ तपः क्रियावृत्तानपरोक्षं
 किमयं न पुनरिति ॥१॥ सापदा जलतरङ्गविज्ञाता, यौवनं निचरुता विना। शारदाअपरिपक्वमपि, किं धनैः
 कुत धर्ममनिर्यम ॥ २ ॥” ययोपदेशमाकर्ण्य श्रीगौतमस्वामिप्राश्नत् प्रसवैराग्यं गंगालि मातापितृयुतं तजानयामासुः। ततो निरन्तरं शुद्धं संयमं पालयन्तौ तपः क्रियावृत्तानपरोक्षं
 न्यस्य यदोमस्या मया पितरेण प्रिया सह संयमं जग्राहे। ततः श्रीगौतमस्वामिनोक्तं—युष्माभिर्दक्षिणं गृहीता परं
 शुद्धा पालनीया, शुद्धं संयमं विना मुक्तिर्न भवति। एकं सिद्धयुक्त्या युक्ता दक्षिणं ज्ञात्वा कुरुत पालयन्ति, एकं
 जनाः कातराः कुरुत इव गृहीतवताः सिद्धौ इव पालयन्ति संयमम्, एकं कातराः कुरुत इव संयमं गृहीत्वा कुरुत इव

पाठयन्ति, एकं सिद्धं इव सादृशिका मतं ज्ञात्वा सिद्धं इव पाठयन्ति श्रुत्वं संयमम्, तेन भवद्विस्तथा चारित्रं यत्नतया

पाठनीयं यथा कलत्वात् सादृश्यावता भवति । यतः “ एतादृशसिद्धिं जीवो, पञ्चजमुवगाओ अनक्षमो ।
जदेति न पाठ्यं मुक्तं, अयमेव वेद्यालो होइ ॥ १ ॥ ततस्ते गान्धिविपठय्यशोभत्यः शालमहाशालौ च श्रीगोविन्देन

सर्वं चकलं इति यागयागसुः ।-जातश्रुको सुतश्रुको, एको धर्मं करोति च । प्रायं स्वर्गसुखे जीवः,
सर्वं गच्छति कः समम् ॥ १ ॥ मूर्खः कुर्वन्ति ये मे मे, वयः पुत्रगृहोर्विक्रम । वेदोप त्यक्त्वा नरोऽगाधं, मज्जन्ति

भयसगरं ॥ २ ॥ अन्यो जीवो भवेद्य, देहावग गृहोर्विक्रम । कथमेतन्मदीयं वै, मन्यते तत्त्वविद् बुधः
॥ ३ ॥ कुटुम्बपनधान्यादि, सर्वं दुःखसमुद्भवम् । देहं च मन्यते यः स्व, कर्म वधति स कुलोः ॥ ४ ॥

एको धर्ममुपात्तं च विवृणुः कल्पा रयं गच्छति, रेवती एतमुपात्तं धर्मनरकं दुःखाकरं प्राणभेद । एको दुःख-
तन्निमत्तरमपि नो धृत्वा च मुक्तस्यात्तं, तस्मात्तं भज तवतो हि शरणं धर्म्मं त्यज स्वं गृहम् ॥ १ ॥ इत्येयादि

यागर्तं याग्यता वेदा कमाद् केवलज्ञानं समुपयाम । श्रीगीताजिज्ञासिके ननु प्रासाः । [श्रीगीतसे विः प्रदर्शितो

कुर्वन्ति शालादिषु विः प्रदर्शितो कुर्वन्ति] (ते प्रदर्शितयागसुः, यत्नतया वै गौतमः ॥ तीर्थं नत्वाऽथ ते पञ्च, वेदिः

केवलपिपदि । तान्त्रे गौतमो हन्त, वन्द्यं परमेश्वरम् ॥१॥) श्रीगो गौ । गो गौतम । केवलपिपदिनां मा कुरु ।
 गौतमोऽयं का केवलपिपदिनां किमपिपदिनां मया ? । श्रीगौतमो गौतम । एषां शालमहाशालादीनां केवलपिपदिनां
 जातमिति । ततस्तान् स्मरन्तदीक्षितान् स्वयंकेवलपिपदिनां मत्किपुर्वं स्व निन्दन् क्षमयामास । ततः श्रीगौतमो
 महावीरं जितं प्रति ग्राहं भगवन् । अहमभ्यासयामास यस्मै दीक्षां यच्छामि तस्य केवलपिपदिनां जायते मम पुं न । ततो
 भगवतोक्तं—मा खेदं कुरु तवापि केवलपिपदिनां भावित्यति । यश्च श्रीअष्टापदे चतुर्विधातिं जितान् वन्दते तस्य तस्मिन्नेव
 भवे केवलपिपदिनां भवति । एतच्छ्रुत्वा श्रीगौतमोऽष्टापदे गत्वा श्रीचतुर्विधातिं जितवान्त्वा पञ्चदशद्वारा
 व्युत्तरं तापसनां प्रतिबोध्य दीक्षां ग्राहयामास । तेषां सार्धनां कमात् केवलपिपदिनां भवत्परमादाभोजनसमवसरत्वात्
 शून्यमभ्यासिपुर्वद्वारात् । इतः शालमहाशालादयः आद्युपः क्षये मूर्ति के भुजः । इतिशालमहाशालाकथा समाप्ता ॥२१॥
 ददानीं भावतो दानं, यातिभ्यः श्रुत्वाकदा । लभतेऽनानां लक्ष्मी, शालिभद्रं दद्वारात् ॥ १ ॥
 विपश्यन् जनः स्वर्गं, कुरुते यस्तु मुक्तये । निहन्ता सा यथा जज्ञे, वन्यश्रीशालिभद्रयोः ॥ २ ॥ तथाहि—जन्मद्वारे
 दक्षिणभरतमव्य राजगृहे पुं, श्रीलोक राजा न्यायाख्या राज्यं चकार । तस्यामात्या गोभद्रनामा श्रेष्ठजम्बू ।

श्री
 महा
 वा

तस्य पत्नी सखीत्या सुमदाऽमेव । अन्यथा शालिषेजं स्वप्ने वीक्ष्य कमात् पुत्रमसौ सुमदा, शालि-
 षेजस्यप्रादं शालिषदं इति नाम दत्तम् । अष्टवर्षेद्वीपः शालिषदः पित्राऽप्येकजः पातितः । यतः प्रथमे
 गार्जितो पित्रा, द्वितीये गार्जितं यनम् । तृतीये गार्जितो यन्मन्वृष्यं किं कारिष्याति ॥ १ ॥ कथाम्बुदे-
 न्युज्ज्वलित्विदं श्रेष्ठं पुत्रं यौवनं पश्याम्यसौ । देवविमानसमे गृहे तानिः पत्नीभिः समं योगान् युञ्जान-
 शालिषदो गतमपि कालं न जानाति, स्वर्गोत्सर्गोऽभिरुचि-दः सुखं तिष्ठति तथाल्पम् । अन्यथा गोमदः श्रेष्ठो
 उत्पलधराम्यः शीघ्ररपाम्बु वीक्ष्य गृहीत्वा विधिवान् संयमं प्रपत्य गृहीतानयनो मतो देवोऽमेव । स सुरः शालि-
 षदमाम्बुः सुतयारतत्पतः पुत्रस्य अद्रागुक्तस्य नित्यं दिव्यं भूषणविवस्त्रं दद्यादिति । " पंचसु विष्णुकञ्जिषु, चैव
 महारिषितवायुमवाभा, जंभतरवेण य, आगच्छन्ति सुरा इदम् ॥ १ ॥ चचारि पंच जोगण-सयाइ गंधो य मण्डभजो-
 अस्य । उष्टं वक्राडं जोगं, न ह देवा वेण आवाति ॥ २ ॥ इतस्तत्र पुंरं वीजो रत्नकम्बजान् गृहीत्वा श्लोक-
 पाशं विक्रुमाम्युः । गौशो सुल्लेष्टे द्वैलक्षद्विगणसुल्लेखकस्य रत्नकम्बजस्य प्रोक्तम् । राज्ञोक्तं पुंकेन उष्टः
 सुल्लेख कम्बजेन वदत्युत्तराङ्गम् । उच्यते, तेन मया न गृहीष्यते । ततस्ते पुंसस्य विक्रयं गतः । रत्नकम्बज-

रवत्पमवगत्य वेष्टिण राज्ञी प्राह स्वामिन । एकं रत्नकम्बलं मया देहि इति कदाप्राह जग्राह राज्ञी । ततो राज्ञा
त एव वणिज आकायं रत्नकम्बलं लक्षद्वयोण मानीतः । तैत्तिकं भद्रयाः सर्वाणि रत्नकम्बलानि दत्तानि लक्ष-
लक्षद्वयविणमूल्येन । ततो राज्ञा पुमानेको रत्नकम्बलं लक्षद्वयोण मानीयुं प्रेषितो, भद्रपाशे गत्वा लक्षद्वयोण-

मूल्यैकं रत्नकम्बलं याचते स्म । भद्रा प्राह तं प्रति ते पौत्रेया कम्बला द्विधा द्विधा कृत्वा शालिमद्रस्य
द्वानिद्वानिप्रयाग्यो मयाऽर्पिताः । तानिभरन्तीन प्रक्षाल्य लघ्विण्या च त्यक्तास्ते रत्नकम्बलाः । यदि राज्ञः कार्यं
स्यात्तदा खडितानि रत्नकम्बलानि गृह्णाणि विष्टिण्यै । गच्छ त्वया विज्ञेयतामेव प्रभुः । स पुमान् गत्वा भद्रैकं
राज्ञोऽपि प्राह । तया राज्ञी प्राह वणिजोऽपि वयः युवां पत्न्य एव विधिरत्नकम्बलमोगं कुर्वन्तिस्म । लक्षमीयद्वि भोगाय
नयाति तदा तया किं प्रयोजनं, या नदीवेगगतजकण्णवज्जालिद्वंशश्चलायति । यतः—“संभारगजाल-

वर्तुओवसे, जीविणं य जलवद्वचसे । ज्वंवा य नदीवेगसनिम, एव । जीव । किमयं न कुञ्जसि ॥ ९ ॥
सपद्यो जलतरङ्गविज्ञोला, योवनं त्रिचवुराणि दिनानि । शारदाशपरिप्रेक्षालमयः, किं धनैः कुरुते धर्ममनित्यम
॥२॥” ततः श्रौतिकत्वं शालिमद्रं द्रष्टुकामः स ज्ञानमाकर्मायुं प्रेषित । अहंते शालिमद्रे भद्रा स्वयमेवैय भर्षणश्च

[illegible]

[illegible]

सकृदप्यन्ती नैवाशु सुमोच । एकस्योपरि नैवाशुः पतितं मया धन्योऽयम्-किं शिवे रोहिषे ? । प्रिया प्राह-सम
 आता शालिमदो ज्ञात्वा हि न पति एकां एकां पर्या मुञ्चयति, तेन समाश्रितोऽभूद् दम्भ्यम धन्योऽयम्-ते
 धन्योऽयम्-अतः परं त्वया न सङ्गमो मम कर्तव्यः । तादृशं दीक्षामदण्ड्यैकं मनो ज्ञात्वा ताः विद्याः पश्यः
 मयः पतिं पतिं प्रोचि-एषा पर्या मुमुक्षुं जज्ञेय । नाथ । नमोऽस्मिन्ः क्रियमाणमिदं तव कर्तुं न युज्यते ।
 ततः शालिमदमगिनी प्राह-स्यामिन् । धनमया मौन्यात् प्रोक्तं तव क्षम्यतां ममापराधरत्नया, अतः परं मया
 मनागपि न करिष्यतेऽपराधः अस्मादस्मासिपति केषा एव क्रियते, उत्तमानामेवं कर्तुं न युज्यते, यदि त्वया संयमो
 यद्विष्यते तर्हि त्वामेवमुपलभ्यामः, पतिः क्षीणमेव दृश्यतः । इति तां वृजतीधन्या धन्यमन्योन्वमन्यत ॥ १ ॥
 ततो धन्य उत्तम शालिमदोपान्वे गत्वाऽयम्-श्री शालिमदः । किमेवं कातरः सद्यैकं शिवं त्यजति, मया तु
 मयौ अपि शिवः समकालं त्यक्ताः प्रयत्नोऽयमप्या यद्विष्यते । इतः श्रौत्वा वैभवागिरो समवासापूर्व । याव-

शालिमदः मयौः प्रियारत्येक्यति तावद् धन्यो दानं दत्त्वा सावरोऽपि श्रीवैरापाद्विज्ञे संय

[illegible]

निके दूयैदिकी प्रतिकल्प गृहीतजालिः भद्रासुरित्यभाषत-स्थानि । यत्रया भावैरेतौ पारणकं मम प्रोक्तं
 तत्राजनि कथम् ? । भगवान् प्राह-यन्मयोक्तं तस्मत्, पुन आलियास एका यन्याभिया खी विषयामते । तस्याः
 संगमादौ नन्दनो भद्रिरभूत आमाणावतरुणालि चारयामास । कदाचिदुत्सवे जायमाने प्रत्योक्तः पायसं निष्यमनं
 श्रीय जननीपाशं तमयाचत । माताऽयम्-मे दूःस्थायः कुतः पायसं संप्रयते । ततो बालो भद्रो कदाग्रहं मंडयित्वा
 पायसं मांभूय भद्रो बोद । यतः-‘चोम य चञ्जिका वि य, दृज्जणवित्ता य निषपाहुत्ता । नञ्जिणवृत्तनरीया, परस्म षीडं
 न माणति ॥१॥ रमार स्मार पतिं पूर्वमभ्याश्रित्वा लक्ष्मीं च तारं तारं वृद्धा बोद । तां रोदनपरां श्रीदेवासमन्वित्वाहञ्जिभिर्मालित्वा
 दूःखकारणं पुन वृद्धा स्वपुत्रोदनसम्पन्नं जगौ । ततो दयया कयाचिद-क्षिया पय आनीतं, कयाचिदक्षिया नन्दुत्ता
 अनीताः, कयाचिदक्षिया पूर्वं शुक्यं च दत्ता, तस्यै कयाचिदक्षिया स्थालमपि संगमजेमनय दत्तम् । ततो माया
 पायसं निषाद्य खंडवतयुक्तं पायसं स्थाले परिवेष्य पुत्राय वृद्धा केनचिद् देवता प्रतिवेदमगृहे गता । इतरेतदैव
 सदैवतः काश्चिन्मूर्तिर्मासधर्मपारणकं संगमगृहे आगत । संगमोऽपि तं याति चारित्रपत्रं तपःकृत्यतनुमालोक्य
 हृष्टो दृष्टौ । अष्टौ पात्रमष्टौ विच-मष्टौ विचामिदं त्रयम् । द्रुत्तं मन्दभाष्यानां, ममोदमनमष्टौ अष्टौ ॥ १ ॥

१५३
 १५४
 १५५
 १५६
 १५७
 १५८
 १५९
 १६०
 १६१
 १६२
 १६३
 १६४
 १६५
 १६६
 १६७
 १६८
 १६९
 १७०
 १७१
 १७२
 १७३
 १७४
 १७५
 १७६
 १७७
 १७८
 १७९
 १८०
 १८१
 १८२
 १८३
 १८४
 १८५
 १८६
 १८७
 १८८
 १८९
 १९०
 १९१
 १९२
 १९३
 १९४
 १९५
 १९६
 १९७
 १९८
 १९९
 २००

भद्राऽपि कर्मात् प्राप्नुवैरभया श्रीवैराजिनपञ्च संयमं गृहीत्वा तपस्तप्त्वा च स्वर्गं गता । ततश्च्युता मूर्तिं यास्यति ।

॥ इति शालिभद्रकथा समाप्ता ॥ २२ ॥

कुर्यात् सातवो नित्यं, जिनेन्द्रशोसनोद्यतिम् । भद्रबाहुगणधियो, इवाधोति वृषं बहूम् ॥ १ ॥

नद्याहि-वक्षिणादिभिः प्रतिष्ठानपुं भद्रबाहुजगद्द्विहो द्वौ द्विजौ सहोदरौ निधनौ वसतः स्म । तत्र श्यिष्यो

भद्रसूरयो विहरन्तः समाजःसुः । तत्र भद्रबाहुजगद्द्विहो धर्म श्रोतुं तत्रायातः । धर्मोपदेष्टोऽत्र योगाभङ्गवृत्तयो ॥ २ ॥

इत्यादि धर्मोपदेष्टा श्रुत्या द्वौ सहोदरौ स्वर्गं गत्वा मन्यते स्म-गृहे तु श्रीस्तद्वद्वौ चारित मनुष्यजन्म सकलं भवति यथा

[सा तु चारित] तेन संयमो गृह्यते । इत्यादि विमयेय द्वावपि बानधवौ प्रववजतुः । कर्माद्भद्रबाहुश्चतुर्दशपुत्रां बभूव ।

पदेर्विशेषैरिगणवान् वदोवैकालिक १ उचरात्ययन २ दंशोश्चित्कन्ध ३ कल्प ४ व्यबहार ५ आवरयक ६ सूर्यप्रजोषि ७

संयकत ८ आचाराङ्ग ९ कल्पिमाषितादि दश इति ग्रन्थानां नियुक्तिकत्वा, भद्रबाहुं सहितं व्यपञ्च । तदा आयुसंभूत-

विजयोऽपि चतुर्दशपुत्रयो वर्तते । श्यिष्योभद्रसूरयः स्वर्गं ययुः । भद्रबाहुसंभूतविजयो स्नेहेनै मिथो विहरतः

स्म । वराहो विहानभूतं केवलं गर्वपूर्वताविस्मृत्यैव, सूरिपदं याचते भद्रबाहुसहोदरपाश्वर । भद्रबाहुना

स इति श्रुतिः यत्न विद्वत्सि, क्रियावानसि, तत्त्वज्ञेयसि, परं सगर्वोऽसि, सगर्वस्य सूरिपदं न द ।

तस्य न शब्दितं, युक्तवचनं वर्धमानं कस्यापि विषं भवति । अभवत्यस्य विकृतालम्बो कर्णायुलं भवति । ततो भवत्
तत्प्राज्ञ वराहः, सिद्धयन्तं गतः, पुनर्दिजवेषं जग्राह, वराहसंहितादिं नवीनं शास्त्रं रचयामास । भट्टाज्योतिषको
वर्मणः । लोकेषु स्वां श्रुतिविधितिं प्रथयामास । अहं बाल्ये ज्यमन्वयस्याभिरम । तदिदं च सदा विप्रसिद्धम् ।
एकवाटं तु प्रतिष्ठानपराह्णैर्लक्षं भवयामि स्म । तद्विषयपर्युष्टा स्वरथानामागमं, सुप्तः सन् गृहे ज्यमन्वपुष्टं स्मरामि
स्म । ततो ज्यमं मारुतिं तत्रोपरि चालितः । यत्पञ्चमं यामि तत्रावृत्तिमस्याने पञ्चाशत्यमपुष्टयं, तथोपि निमग्नमस्य ज्यम-
मस्या सिद्धिरयात्रां हरेत्तं क्षिप्या, यावद्विषयमपसरयामि तामर्त्ययुः प्रत्यक्षीभूयावद्य-वरेण । तत्र दृष्ट्या ज्यम-
महमवस्था। इति विद्वत्सि, परं वृणीष । तदा मयोक्तं-यादि तं प्रसन्नोऽसि तदा मां तं स्वविमोक्षे न्य सवे
ज्योतिषकं दद्यात् । ततोऽहं रविमात्रे स्थापितः सवे ज्योतिषकं वर्धितं सुयोगं चारम्भयामि योक्तं, ततः
इति नाम दत्तं रविणा, लोके परां पूजां प्रापयाम । ततः प्रतिष्ठानपुं विवशमस्यैव स्थापितः कृतः

गौरवा ॥ १ ॥ श्वेतारवादिभिर्यति वरादिभिर्हिरः सदा । एते श्वेतारवाः काका इव कृत्स्नं दादं कुर्वन्ति ।

व्याख्यानछलात् । तद्वदेवता श्वेतकाणां श्वेतश्वेतरेह । श्वेतरेमकं ज्ञातुं, यत्नसमाप्तिं सत्सु एवं गुरुणामवर्द्ध-

लनादि कुर्वते, अहो महत्कष्टं अयं वरादिभिर्हिरः कृत्वायान् नृपमान्याऽस्ति गुरुञ्जित्वायति किं क्रियते ।

भवति तद्यपि गुरुत्वं विज्ञेयमाः । ततः आकारितः श्वेतमदगुवः । कारितस्तेषां प्रवेष्टमहेत्सवः, स्थापिता गुरव

उपश्रये । व्याख्याने अनेकं महेश्वरा राजपुत्राश्चायान्ति । मदवाहुमार्गं श्रुत्वा वराहो वाहं जगौ, तद्यपि तेभ्यो

नापकृष्टिमशोकदत्तौ, अत्रान्तरे अपगृहे युगो जातः । राजा वराहेश्वरजन्मपण्डिकां कारितवान् । यानवर्षाभ्युत्सा

द्यान्ति भविष्यति तेनोक्तमिति । दानानि दीयन्ते । लोका वर्षापनिर्वापयुं तत्रायाति राजगृहे । वराहमिहिरोत्तीव

मानिता भूतिधनदानात् । गुरुणामवर्द्धितनाथं राज्ञोऽपि वराहेणोक्तं, सर्वे जना अत्र युष्मद्देहं समायाताः । एक

आचार्यो मदवाहुमार्गोऽस्ति सोऽत्र जायातः, तस्य देवोत्पन्नगुरुं दण्ड एव दीयते । ततो राजा मन्त्रिपण्ण्डितैश्चापितं-

त्यमय कथं नागाः । मदवाहुना शोषितं-हिलीयवारं क अगामिष्यति । राजा शोषितं-सो मदवाहो ! एवं त्वया

कथमुच्यते । गुरुणोक्तं शोषितं यदि सत्यमयं प्रीयते । तदा राज्ञोऽसमाधिरेव । १ । १ । व न भव

विमलरूपमन्त्रः । दौर्घ्यं पाण्डित्यमित्येत-दमद्यं मयकारणम् ॥ १ ॥ "अथान्तरे केनचित्छेदनीयं वराहोप-
 यन्माहृताः कृष्णकाः कृष्णोऽपि यस्यां, यान्ति स्म संतमसमप्यगमन्निश्चयाऽसौ । सूर्यादुदीप्यदद्याद्विंशं दिवसोऽनुजाय, ॥
 सात्यय नेन्दुरपि क्रीडसमः किमु त्यम ॥ १ ॥ इति वदन्नेव नष्टः स आहः । ततो चाहं कष्टतरिस्मिन् वराहो
 निन्दितो लोकैर्दुर्नोऽभूत् । एते गुरवो ज्ञानिन एव । एकदा राज्ञा पृष्टो वराहमिहिरश्वामिहवाहृगुरु । अत्रापि किं
 मविष्यति । वराहेणोक्तं अथ पाश्चात्यग्रहरे अमुकस्थाने अकस्मात् जलदं वर्षति मण्डलमथ हिपश्चाद्योत्पलमिती
 मत्स्यः पतित्यति । गुरुणोक्तं एकपश्चाद्योत् मण्डलमथोत्पलमिती मण्डलमथोत्पलमिती मण्डलमथोत्पलमिती म
 कस्मात् मेमे वर्षति गुरुक्तमप्यगो मत्स्यो गुरुक्तस्थाने पतितः । ततो गुरवो मानिता वराहोऽपमानितः । ततो
 जिनघनं प्रवेष्टं राजा । वराहोऽपमानं गमिता सागवती दीक्षां ज्ञात्वा अञ्जानकण्ठिनं कृत्वाणो गुरुषु द्वेपं वदन्
 मृतः । जैनघनं द्वेपं व्यन्तरोऽभूत् । साधुषु न प्रवस्यैव द्वेपवानपि । तपो हि वज्रपञ्चरात्राय सुनीनां, अतः श्ला-
 वपुष्टोऽपि उन्मा व्यन्तः गृहे गृहे रोगान्नुत्पादयामास । श्रावकैः स्वदुःखं रोगान्नुत्पादयैव गुरुणामथ विज्ञेय-
 मावन् । ततो जगत्युष्ये सति कथं सङ्गृहीत्वा विद्यते । गुरुमिरमाणि मा भूष्ट सोऽपि वराहो मृत्ना व्यन्तरी-

पनय पुरे पटहं द्वापयामास । पुरं पलाकाले रणवन्दनमाजिहिरम् । दन्दद्वयमानागुक्तकपूरैर्यामानमोममण्डलं
 वाकारयत् । प्रातः सर्वशुद्धास्मरः सिन्धुगच्छा राजा सज्जीवमूव । तत्राष्टादशसहस्रं राजाः, चतुरश्रोतिष्ठधाम्नि
 द्वाजिनः, २१ सहस्रं रथाः, ११ कोटि पद्मयः, १६ सहस्रं खजः, भृगादस्त्ररज्ज्वाणि पञ्चशतानि, ६९०००
 लोकायुः, ५०० राक्षः सुखामनाकटाक्षितः । सामन्तसन्निवाद्याऽपि सर्वशुद्धाश्च । स्थाने स्थाने गीतनृत्यादीनि
 कारुन्ते । लोका अपि स्वस्ववर्त्मनोऽङ्गराक्षितः, राजापीड्य परिवारशाला याचकैर्यो कल्पयन्तीवृक्षजालं दानं
 दद्यात्तः पुण्यप्रकारयोगेन राजपथे गन्तव्यगदपि तेषां मन्यमानः उग्रशाला प्रभुं नन्दं वचाल । दद्यात्तुल्यदिसमीपे
 यद्यै । ततो यानानि संस्थाप्य तत्र पञ्चाभिगमपुत्रं प्रभुं प्रदक्षिणीकृत्य यथोचितस्थानमुपविशत् राजा । तदा हृष्टो
 राजा दृष्ट्वा-यथा सर्वदृष्ट्या प्रभुमया नेमे, तथा न केनापीन्द्रादिना चकिण्वा वा वदितव्यं मावी । तदा दद्यात्तुल्यभद्रस्य
 गच्छं सौधमन्दोऽवधेयोरैवा दृष्ट्वा अष्टौ उत्तमायुधं भूप एव गच्छं यत्ते न तद्वत्, यतो लोके गच्छः श्रेष्ठो न । यतः-
 " उत्तमपुत्रं दौषद्यात्वा, गुणमूलन्यथा नयत् । उत्तमपुत्रोऽपि मानद्व-स्त-सामद्वैवसुहृदस्त्यैः ॥ १ ॥ औचित्याचरणं
 विदुःपति पयोवहं नमस्वामिन्व, प्रवृत्तं विनयं नयत्यहिरिव प्राणरपुष्टां जिवितम् । कर्तिकैरविर्णा मतङ्गज इव-

प्राणमयजस, मानो नीच द्योपकारनिवहं दन्ति विषयी नृणाम् ॥ २ ॥ अस्याहो भक्तिरागायं, विश्वपूज्यस्य
 पूजने । परमेतेन मानेन, दुष्यतेऽप्युह्य हीयते ॥ ३ ॥ विविधैर्निर्जरेषु, शकैः सर्वैश्चिन्मजिनः । युगपद्यदि
 पूज्यन्ते, तथापि स्थुर्न पूजितः ॥ ४ ॥ जिनानामनन्तगुणानां सर्वतः पूजा न केनापि कर्तुं शक्यते । ततः
 शोकः अपराजितराय व्योमि दिव्यशक्त्या ६४ सहस्रं गजा विचक्रिरे । तत्रैकैकहरितनः ५१२ मुखानि । मुखे
 मुखेऽष्टौ दन्ताः । दन्तैर्दन्तेऽष्टौ वायः । वाय्वां वायामष्टकमलानि । कमले कमले एकैकैव कर्णिका ।
 कर्णिकायांमन्दोपवेशाय सिंहासनं, तत्रेन्द्रोऽयमहिर्षुत उपविशति । कमले कमले लक्षपत्राणि । पत्रे पत्रे
 द्वाविंशद्वेवरीरचिन्तानि ३२ वटनाटकानीन्द्रैः सर्वैः कार्यन्ते । प्रथममेकगजे दन्तसङ्ख्या ४०९६, एकगजे वायः ३२७६८,
 एकगजे पद्मानि २६२१४४, कर्णिकाशोपविशानप्रासादयोः सहस्र्या २६२१४४, एकगजे पद्मदलानि २६२१४४,
 ४४०००००, एकगजे द्वाविंशद्वटनाटकसहस्र्या ८३८८६०८०००००० । अतः परं सर्वगजसहस्र्या ६४००० एकग-
 जमुखानि ५१२ । ३ क्रीडि २७ लक्ष ६८ सहस्रं मुखसंयुतसहस्र्या । गजस्य एकमुखे ८ दन्ताः । २६ क्रीडि २९
 लक्ष ४४ सहस्रं सर्वगजदन्तसहस्र्या, दन्तैर्दन्तैर्वायः ८ । २०९ क्रीडि ७१ लक्ष ५२ सहस्रं सर्वगजवायीसहस्र्या ।

वाप्यां वाप्यां ८ कमलाणि १६७७ कोटि ७२ लक्ष १६ सहस्रं सर्वगजकमलसङ्ख्या । कमले कमले लक्ष-
 लक्षपत्राणि १६ द्योतलक्षकोटि ७२ लक्षकोटि ७२ सहस्रकोटिः १६० कोटयः सर्वगजपत्रसङ्ख्या । पत्रे पत्रे वृक्षी-
 सपुष्पनाटक ५३६८ कोटकोटि ७० लक्षकोटि १ सहस्रकोटि १२० कोटयः, एवं सर्वमीजने सर्वगजनटकसङ्ख्या॥
 १६ द्योतलक्षकोटि ७२ लक्षकोटि ७२ सहस्रकोटि १६० कोटयः कर्णिका । १६७७ लक्षकोटि ७२ सहस्रकोटि १६० कोटय
 दिनप्रासादाः । १६७७ कोटि ७२ लक्ष १६ सहस्रं इन्द्राः । एकैकस्य इन्द्रस्य पार्श्वे ८ अग्रमहिष्यः, १३ सहस्रकोटि ४२१
 कोटि ७२ लक्ष १८ सहस्रं इन्द्राणीसर्वसङ्ख्या । सर्वगजकृणानां सङ्ख्या ५३६८७०११२००००००००० । तदे-
 तावद्वैपवान् सौषमृदाको देववृन्दमिनाद्वरमयश्चवीर्यामगममृनाञ्जलिं त्रिलोकयक्षसप्त त्रयीयुं प्रदक्षिणीकृत्य
 प्रभुं वन्दन् मयः । तां सौषमृदं दक्षिणं पश्यन्निगच्छितं देवसीत, ततो यदा द्याको गजार्चयतिविमलं तदा
 गजोऽग्रिमौ पार्श्वौ स्वयम् सुखेनोच्चरन्निवृत्तं पर्वतरथोपरि निमग्नचकार । तदा गजस्याग्रिमौ पार्श्वौ आर्द्रपङ्क्तिं देव
 मुनिं निमग्नौ । तदेन्द्रो गजार्चयत्यु प्रभुं ननाम । यत्र गजः पार्श्वौ निमग्नचक्रे, तस्य रथानस्य गजप्रपदं कर्मणि
 त्रीयुं लोकापसिद्धमजानि । संपरतद्विविधमसिद्धं दानं वीक्ष्य दृष्ट्वा । अहोस्वपमदोक्रुद्धि-रदौ क्षीणं च द्योकरय ।

अहो भक्तिरहो भक्ति-रस्यान्यत्सर्वमप्यहो ॥ १ ॥ भक्तिर्भक्तिः शक्तिर्भक्त्यभ्युपगच्छते, अतो मुधैव गर्वः कृतः, जिनः
 सर्वप्रकारैः केनापि पूजितः स्यात् । शक्त्याहति सर्वैकैष्टा भक्तिः, अतोऽलं राज्यश्रियाजया । यद्यहममुना
 दीर्घं न भजे तदा तदा सदा सदाया हारितमेव । यद्यत्र भवं गृह्णामि तदेन्दो जित एव । एवं ध्यात्वा अपरतन्त्रैव
 धीमान् पञ्चभिर्मूर्ध्निभस्त्रोचमकृत स्वयम् । तादृशगजाभ्युवत्यादिरज्य-मुक्त्वा प्रमुपाञ्च संयमं ललै । ततो मुनिं
 ज्ञातं वीक्ष्य शोको भक्त्या नमश्चक्रे प्राह च । दृशोणभद्र ! सत्साधो ! संयमशीविराजित ! । धन्यस्त्वं येन दृश्यसि,
 प्रतिज्ञा पूर्तिं निजा ॥ १ ॥ पुनः पुनः प्रणम्यति, यतिं नत्वा जितान्धिमम् । संप्राप वासवः स्वर्गं, शक्राण-
 रितमानसः ॥ २ ॥ कमलकर्मध्वं कृत्वा दृशोणभद्रो मुक्तिं ययौ ॥ इति दृशोणभद्रराजविक्रमा समाप्ता ॥ २६ ॥

शुभमयानं विरत्नानः, क्षीणकर्मा जनः क्षणान् । उभये केवलज्ञानं, प्रसन्नचन्द्रमयिवत् ॥ १ ॥
 पौतनपुरे सोमचन्द्रराजा । तस्य धारिणीश्रिया प्रसन्नचन्द्रपुत्रश्च । एकदा राज्ञी राज्ञः शिरसि वेणीवाज्जान
 विवृण्वती पलितं दृष्ट्वा राज्ञो हस्तैरुपव जगौ च पलितानि जातानि जगं बोधयानि । राजा जगौ-हा मे पूर्वजा

वृक्षलक्षणानि सुत राज्ञे त्वत्सु वनं जगद्भिः । सम तु वार्द्धक्ये समानानि न वैराग्यं जातमहमधम एव ।
 यतः—“नाथमानां जगत्स्वान्ते, मयानामानि मूर्धनः । स्थानानामूर्धनि धन्यानां—मरिहति सर्वान् पुनः ॥ १ ॥
 लज्जयाऽहं तथा हन्त, विपीठे वार्द्धकं क्रियते । अखण्डकुलधर्माणां, मृत्युः सोऽपि महोत्सवः ॥ २ ॥ मनसि
 जरासाऽभिभूता, जगन्ते यौवनेऽपि विहांसः । मत्संक्षिप्तः पुनरितरे, भवन्ति वृद्धदेवयोनिऽपि ॥ ३ ॥” इत्या-
 दिकृत्वा कीर्णवैराग्यमिव राज्यं त्यक्त्वा प्रसन्नवन्दं बालमपि तदा राजा स्वराज्येभ्यःपिच्छत् । वनाय
 सोमवन्द्यो यावज्ज्वाल । तावदातिथ्यापि पत्नी वारित्वाऽपि तेन राज्ञा समं धाज्या साहसवज्जत् । सोमवन्द्यो वने गत्वा
 तापसवतं जगद्भिः । तस्यैवविधाय वनश्रीरासीत् । यतः—“उदजः सौधमिहृद्या—रैलेमोणिमयदीपकाः । श्रद्धैवान्तः-
 पुं श्रेष्ठ, श्रीतिः पतिमुगाश्रया ॥ १ ॥ सर्वात्मनजयो योऽप्या, वसुः दामदमादयः । कुलदाः कलदाः सदा, निग्राह्या-
 श्वान्तरयः ॥ २ ॥ क्षणः परस्य पुंसो वा, द्यान् धातुभ्याश्चिन्तनम् । सोमवन्दस्य राजर्षे, प्रवज्या राज्ञ-
 वृक्षसौ ॥ ३ ॥” धारिण्या तापसवतमहणत् प्राक् संप्रदागम्या पुत्रो जातः । प्रसवरोगेण धारिणी विवं यथा ।
 वृक्षकलैः प्रापृतं बालं प्रति ग्राहं तापसः । वत्स । तव शैशवेऽपि तव वृक्षकलचौरितारित, तेन वृक्षकलचौरिति तव

नम भवतु । राज्ञी दिवं गताप्यविद्यमानेन स्वं पुत्रं बालं भवता गृहीतुं कृत्वा तत्रागत्य रत्नमपाययत् साहेन ।
 यतः—“राज्ञी वधाति कर्माणि, धीतराज्ञी विमुच्यते । जना । जिनोपदेष्टोऽयं, संक्षेपाद्विद्योऽयं, संक्षेपाद्विद्योऽयं ।
 वात्कं पातयामास । धारिष्यति रत्नमपायनं कारयामास । स मुनिः तं सुतं स्वाह्ने वसेत्स सदा । धारिष्यति रत्नमपायनं ।
 पौष्यामासः शैशवाचारं भजे । कुमारो लोकमयवह्मरं कमलि मनगं न वेत्ति । अन्येषुः स्वं सोदरं वल्कलचारीणं
 विदितकथं श्रुत्वा करुणान्धकारेण सहोदरेण तेन विना स्वं शून्यममरसं प्रसन्नचन्द्रमयः । ततः केनापि मनुष्ये-
 णाकारितो वनचरमात्रं पितुः समीपं न समीच कुमारः । ततः प्रसन्नचन्द्रो दृष्ट्यै-उपपन्नं विना सम पार्श्वे नैष्यतीति
 भवता तां कूटरवर्मा वेदयां मुच्यता-नान्यो वेत्ति । यतः—“मयापनिपदां शोकां, क्षेमं निकृतिवीर्यमास । वशीकरणमरत्येव,
 वेदयैव मयावेदिताम् ॥ १ ॥” इत्यादि । ततो राजा पण्डितोपदेकं कपटकूटकेशमाकर्णयामास—मन्त्राणां सर्वलोका-
 वृद्धिर्दिलोप्यताम् । तथा करिष्यतेऽस्यामिदं वा सुवेनात्र वल्कलचारी मयञ्जला समुच्यते । ततस्ततः दृष्टः
 सिद्धेऽसमाप्तं कविष्वर्णयत्वा । करिष्येयमराः सिद्धेयवनेन ययुः । तं जन्मजटिलं क्षत्रियश्रमचरिण-

मयात्वं विज्ञातकालिकलमहिषं वीक्ष्य वेद्याः सन्मूलाः समागताः । ता वेद्या दृष्ट्वा तापसा अमी कुतोऽ-
द्यागता इति व्याप्य वल्कलचीरी ताताभिवादये इति प्राह-के रूयं ? काशमा वः ? क यास्यथ ? । तान्मिदं-वयं
मुनयो वीतरगाः परंप्रमथानुरक्ताः पौतनाश्रमसत्त्वां वीक्षितुमजगतः तव भक्तिं कर्तुं च । यतः-“ सपथ्याऽतिथीनां
हि, तपोवृद्धिरनपस्विनाम् । विहितं जायते स्वर्ग-पथीसुखदयिनी ॥ १ ॥ ” मुनिः प्राह-वनादेतानि फलानि
मयाऽनीतानि ययं गृहीद्वं वृद्धेति पुनरनेष्याम्यहं तानि कृतार्थादेमथ भवामि युष्मद्वानविश्राणताम् । ता
वेद्याः प्रोचुः-त्वदानीतेषु ईदृशेषु फलेषु विरसेषु अस्माकमिच्छा न स्यात् । पौतनाश्रमजानां फलानां विषये
वाञ्छा भवति नः । तेनोक्तं-पौतनाश्रमजानि फलानि कीदृशानि भवन्ति । तानिः सितोपजानिपक्षमेवकाहि-
खाद्यानि वयानि वृद्धीरानि । तानि खाद्यान्यारवाय वल्कलचीरी विज्ञादिकलेषुद्विभोऽभूत् । ततस्त्वासासमङ्गस्पर्श-
मासाय वल्कलचीरी जगौ-अहो भवतामहं ईदृशं मार्दवं सुखदं कुतोऽजानि । युष्माकं हृदये च हृदं वेदिकारम-
णीयं कुतोऽभूत् । ता मुनिं प्रोचुः-ये पौतनाश्रमे वने ईदृशानि फलान्यास्वाद्यन्ति, तेषामीदृशं सुकुमलं सुखदं वेदि-
कादयं जायते । ततस्तेन तस्मिन् (तयोः) वेदिकादयस्यफलयोग्यावदस्मां दंचस्त्वावसर्यात्फलसुखमभूत् । प्राक्तं च तेन-

मम कथमीदृशानि फलानि च ईदृशोदिकाफलरूपयोः भविष्यति । तत्र तन्निमित्तं-अमुं वनं त्यक्त्वा पौनराश्रमे अस्म-
 न्मयीं कुरु यदि तदा सर्वं समीहितं भविष्यति एव । तत्र तन्निमित्तं-अमुं सितीपलाद्राक्षोदिसाधुयाधिकं ज्ञात्वा तस्य
 वनफलरसादसुखं विस्मृतम् । तत्र तन्निमित्तं-विष्टत यूपमजं क्षणं, अहं यावचापसोपकरणाणि संगोप्य छद्मं तत्रायामि ।
 ततो यावचापसोपकरणादि संगोप्य यावदेव्यापाश्र्वं वल्कलचीरीं समायामि । इतः सोमचन्द्रं राजर्षिमागच्छन्तं दृष्ट्वा
 द्यापाव शीतां हिमोदिवं नष्टः । ततो वल्कलचीरीं तत्पृष्ठौ एक एव तां द्रष्टुं चञ्चल । मृगाद्याव इव इतरतरतो वने
 अमनं रथिकं पथिकं वज्रन्तं वनानि वीक्ष्याभिव्यादयामीति मुनिर्जगौ । रथ्याह क मन्त्राऽसि ? मुनिराचष्ट-तानाहं
 पौनराश्रमे । रथी प्राह-अहमपि तत्र यास्यामि । तत्र तस्मैवावृज्ज्वजन् तदिष्यां वीक्ष्य तातन्निमित्तं भविष्यति जगौ ।
 तत्र तस्मै वनपती वृथः । अयं तापसाश्रमोत्पन्नः, क्षीणस्योरपि भद्रं न वेति । ततो वल्कलचीरीं मार्गं गच्छन्
 रथ्यान् वृथान् प्रतोषमानान् वीक्ष्य मुनिर्जगौ । एतं मृगाः किं वृथा दृश्यन्ते धर्तुः । ततो रथ्याह एतेर्बुधैरिदृशं कर्म
 कुतश्चित्, तेन कर्मविपाकनेदृशी वेदना जायमानास्त्ययुता । रथी तस्याज्वेन वशीकृतो मोदकान् तस्मै भुजये ददौ ।
 तानपि आस्वाद्य मुनिर्दृष्ट्वा-हं ज्ञातं तानि फलान्येव सांपतं भक्षयान संमुखान्यायातानि । रथी मार्गे एकं तस्करं

त्रिधा तस्य विचं लब्ध्वा कस्यचित्तनाशमगात् । मुनिनाकं-काले पतनाशमः ? । रथी जगौ-अयं पतनाशमः
 अत्र सुप्तं तिष्ठ । ततो रथी स्वर्गाहं प्रत्यवतत् । ततः प्रत्यहं प्रतिगृहं गच्छन् मुनिः क्षीपुसयोर्द्वयोर्नानाभिवादया-
 मीति जल्पन् वेदपाठादके गतः । तत्र कामपि वेदया वीक्ष्य तानाभिवादयामीति जगौ । ततो वेदयया मृगधस्त्रमा-
 वायुं मुनिमहत्पुण्यामिदं, अयं मुनिर्वाहं मदीयाहृत्पदं करोति, तदाहं केलायां भविष्यामीति ध्यात्वा गृहमेव्यं नीत्वा
 स्वर्गस्थश्रीद्विराजन् चक्रे । वेदया तु बहुपुण्यलभोपादमात्मनि मानयन्ती तच्छेत्तनवधत्ताहं सहेत । ततो वेदयया
 सुकृमालयारीशोऽयं मुनिरिति केषाऽऽत्मगुण्या समं पाणिपादनं कारितम् । मुनिर्दृष्ट्वा । ईदृशोमालिष्यं कुत्रापि न
 दृष्टम् । तदा तस्या गृहे विराहर्षयाणि वाद्यान्ते, वल्कलचीरी तु तस्याः करपद्मे परमसुखमयं मेने । इतः पूर्व-
 नियुक्ताः पुण्यविशेषाश्चैव तस्मिन्नेवाहं नि प्रसन्नचन्द्रमण्डपे प्रोचुः-स कुमरोऽस्माभिर्मर्त्योभविष्या दूरेतो नीतो
 यावत्तावत्सोमचन्द्रमण्डपमगात् । ततो वयं शोपमयाद्यथा । सोऽपि वल्कलचीर्यपि नष्टः । ततोऽस्माभिः स न
 प्राप्तः । किं करिष्यतेऽत एते शोचन्ते पतनाशमकलानि दक्षिणानि सन्ति तेनानामभिष्यते च । राजा
 त्रिधा दृष्ट्वा-मया वयं न केवं तस्य तातस्य विद्योगोऽयम्, ममपि न मीहितः, किं किमने हेरतो दयधः पृथुकोऽपि

न प्राप्तः । ततो राजा आकाशे रोषित्वं राजकार्यं विमृश्य सद्यस्त्वत्परायणः । इतः काश्चिद्वैयर्थ्यादहे नवीनं विवाहं
जायमानं श्रुत्वा राजोऽप्ये प्राह । राजाऽपि ता एव पूर्वोपदिता वैय्याः प्रेष्य स्वभ्रातृवै विवाहं जायमानं जज्ञौ ।
ततो राजा वैय्या तत्राकारिता प्रोक्तं च रे मर्दभ्रातुः कथं त्वया स्वपुत्रीं दत्ता । वैय्या जगौ-सद्वनं स्वयमासाय,
कुमारमुनय मया । सुताऽप्य दक्षितामयायि, देव ! देवजवर्तया ॥ १ ॥ तदर्थं मर्कतः सर्वोऽपराधा नरेभ्यः ।
क्षम्यतां क्रियतां मय्युपरि प्रसन्नचित्तोचने । ततो राजा तत्र स्वं सहोदरं प्रियमस्रं दृष्ट्वा मन्त्राभिरात्नं प्रति जगौ
किं करिष्यते तेन आग्रा नीचकुलजा कन्याद्वैकृता । मन्त्रिणा जगदुः-न दोषोऽत्र नीचकुलदापि भूयः कन्या
वृषते । यतः-“विषादव्यसृतं आह-ममेव्यादपि काञ्चनम । अधमादुत्तमां विद्यां, क्षीरानं द्रुकुलदापि ॥१॥” ततः
स्वपदेहरितसमारुहं स्वसहोदरं सप्रियं कृत्वा महेता महेता महेन भूतिदानं ददातो राजा स्वसौधमानिनाय । तत आवासः
तस्य स्थित्यै अर्पितः, श्रीवैद्यै अर्पिता । सहोदरेण सममेव राजा मुह्ये । यतः-“तत्र विज्जनादेयः, संपदाय-
प्रदायकाव । राजाऽभितुष्टैर्नैर्दक्षैः, व्यसहरवृहत्पतिः ॥ १ ॥ विषसंख्यानयादक्षः, पदवाक्पथमोदितः । स कला-
कुशलो जज्ञे, प्राज्ञो राजोऽभियोगतः ॥ २ ॥ अन्यदा करिष्यन्त्याये कते वदं रक्षितं कुमारो मोचयामास । अत्रो-

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥ अथाभिप्रेक्ष्य भगवन् बलकलचरिणः ॥ १ ॥
 तदा गच्छात् स कुमारः पाणिप्रीतः कारितः, युवराजपदवीं ग्राहितश्च । ततः स्वस्य अपर्यावरजोऽत्यन्तप्रीतयेव
 देवश्च सोमचन्द्रर्षिः कुमारमदृष्ट्वा निजमात्माममभ्युपवहैरसिञ्चत् । राज्ञा प्रसन्नचन्द्रेण बलकलचरिणिसम्बन्धोपनात्
 सोमचन्द्रराजर्षिर्निःशोकश्चक्रे । ततः पारणकं चक्रे । प्रसन्नचन्द्रत्वेन आत्मा समं गोष्ठीं कुर्वन् गतमपि कालं न वेद ।
 अथ द्वादशवर्षान्ते भर्तृकदा अङ्गादुच्यते पुत्रोऽग्रादङ्कः बलकलचरिणः । ततस्तं ललन्तं बालकं दृष्ट्वा बलकलचरि
 रद्वयैव क्षोद्यैव समार-अहमवमोऽस्मि, यतो जाते मायि माता प्रथमं मुता, बालकत्वे मया यौवनं प्राप्तेन पितोऽपि
 रयतः । ततः पितुः पाञ्चनारीकं मोक्ष्येहं विभुं विभुं मम कृत्रिमस्नेहेन अहं निष्ठुमि मया प्राप्तमौखेन कदाऽपि
 पितुः साया न कृता । ततोऽहमवमोऽस्मि । यतः-“ दृष्ट्वेव वंशजाली, कदलीविपपादपाः । फले जाते विनश्यन्ति,
 द्रव्येषु कुरु मया ॥ १ ॥ आरत्नमयपानाञ्जननी पश्यन्तां, आर्द्ररत्नमवधि चावमानाम् । आर्तहेकमार्गवधि मय-
 माना-माजीवितवीथीसिखीचमानाम् ॥ २ ॥ ” एवं ब्यात्वा चिरं बलकलचरि पितृमित्रनोत्सुकः प्रसन्नचन्द्रपञ्च
 जगौ-आनन्दमेकवापि पितुः पादनस्यैव न गतः, अतः परं मया गतपादनं विना योजनं न कर्तव्यं तेन ममा-

देवं देहि तत्र गमनाय । ततो यूपो वल्कलचौरिगो मुनेः पावनं स वनं ययौ । वनमख्ये गच्छन् वल्कलचौरि
 आविरोऽयं इदं जगौ एते विष्वङ्कदीर्घमुखा बहवः पादपाः पुरा आगोपिताः फलान्येव ददते पक्षि गच्छतां, इत्यादि वार्ता
 कुर्वाणः प्रसन्नचन्द्रराजा तानपादांश्चञ्चन् तत्वा मुमुदन्तराम । सोमचन्द्रमुनिस्तं गौरवयामासङ्कीरोपणात् । तदा
 सोमचन्द्रप्रयानः शृङ्गारिसिंहो पुत्रो स्वकृतं पातकमलं प्रक्षालयामासतुः । ततो वल्कलचौरि गोपितानि
 तापक्षोपकरणमाप्लावीनि प्रत्युपेक्षितवन्त्यागात् पण्योऽजोऽजान्तः । तापसमाप्लव तत्पूर्वमुक्तं राजोऽवगोष्ठं स्त्रोच-
 रोयाञ्चलेन प्रत्युपेक्षितवान् वल्कलचौरि यानपुत्रं, तत एव दृष्ट्यौ-मया प्रागपि एवंविधानि यतिपात्राणि कर्तित्वेव
 प्रत्युपेक्षितानि । इत्युद्देपाद्वहः पूर्वसर्वसम्पत्तिष्वसत्तु ददद्दौ जातिरमरणात्-मया पूर्वं श्रीगणेशाय चारित्रं जिनसम्पत्तिष्व
 गृहीतं द्रुष्टं पालितं. परमव्याकुलत्वाद्देवलोकगतम्, पुनस्तत्र द्रुष्ट्वा कर्मयोगाद्देवजगुषो भूत्वा जिनधर्मं न
 प्रापम् । इदं राजं गजकर्णचपले जीवितव्यं च । अन्तरायैरियत्कालं वञ्चितोऽस्मि मुधाऽहं, आसन्नमपि
 भ्रामण्यं न मयाऽप्यधि तदा । असरोऽयं भयोऽगाधो, नानादुःखप्रदायकः । गजभक्षिरसामुत्थं, वरुणं सर्वं विनश्य-
 तम् ॥ १ ॥ इत्यादि अमारसंसारस्वरूपं द्वादशभावनात्मकं व्याप्यन् क्षणादेव क्षीणाद्दोषकर्म वल्कलचौरि कुमारः

कुशलज्ञानमप । तदा देवैरभ्युपयति विद्वद्देव । देवविहितकनकमले निविश्य सोमचन्द्रप्रसन्नचन्द्रयोरिति धर्मो-
 पदेष्टुं ददौ वल्कलचोरी । तद्याहि-मोहभूतकुलकान्ते, रागद्वेषविमोहिके । ओषाण्याचालवेतले, जामविधो-
 भाषसे ॥ १ ॥ प्रतापवर्तिन्द्रप्रदास, कणायोद्धृतिव्रतले । सिध्यात्प्राप्यमहामुखे, मायागोमयुयोषिति ॥ २ ॥ अभि-
 मानमहाशूले, मनोमयविद्याविनि । जगन्मोहमुज्ज्वलान्ति-शोकिनीकुलसंकुले ॥ ३ ॥ संसारनामानि महा-
 दमद्यानेत्य महाभवे । कथं निघट्टिनिघट्टिता, समन्ते दन्तजन्तवः ॥ ४ ॥ अस्मादपूर्ते सर्वत्र-दामनं द्रष्टव्यजनम् ।
 निर्ययं यतिनिर्घाण-प्रदायालोपमं पुरम् ॥ ५ ॥ धर्मं विनवरप्रोक्तं, कुर्वीणा मानवाः सदा । जमन्ते परमं सौख्यं,
 सर्वकर्मक्षयात् क्षणाय ॥ ६ ॥ श्रुतेति धर्मसंबोधं, महोदयप्रियासया । मुनिमुपावसतां तौ, जैनशोसनवासनी ॥ ७ ॥
 सदा श्रीश्रीमद्विजयः पोतनपुरे उद्याने वासा मनोरमे समवासापूर्ति । सदा स वल्कलचोरी स्वयंभुवः कवली आरुपित-
 युतः श्रीश्रीरं नन्दं ययौ । ततो जिनोद्योग-मो कवलिम् । त्वं कवल्यासि । त्वया सम दौषसाधूनमपि न प्रणामः कथम् ।
 ततः कवली कवलिंसंसदि गतः । सोमचन्द्रप्रः परमेश्वरोप स्थविरप्राप्तं क्रियां विधिषु मुक्तः । तदा जिनं धर्मदेवाने-
 ति कृतम् । आयुर्वीर्यचलं सुश्रमरघुवल्लं वलं यौवनं, विद्वद्दण्डवृत्तं धनं निनिनदीकच्छित्तवचञ्चलम् । स्नेहं कुञ्जर-

कर्तव्यत्वं देहं च योगकृतं, ज्ञात्वा मय्यजनाः सदा कुर्वन्त भो धर्मं महानिश्चलम् ॥१॥ इत्येकपद्यं धर्मदेहानां
 प्रवृत्तः प्रसन्नचन्द्रसूर्योऽसुरसंसारतां विभावयन् गृहेऽन्यत्र बालमप्यङ्गजं राज्यं निवेष्ट्य प्रभुपार्श्वं चरित्रं पोतानाधिपे
 ल्यते । विश्वामोक्षमोक्षिनीपतिना श्रीजिनेन सह पर्यटनं कर्मादयोपवर्धयसी ज्ञेयं । जिनमापञ्चवैकाकी पर्वतशृङ्गगुहादि-
 विषमस्थानेषु कायोत्सर्गं कर्मक्षयनिमित्तं करोति स्म । अन्यदा राजगृहसज्जनमार्गे कायोत्सर्गं प्रसन्नचन्द्रर्षिः पर-
 मात्मस्थानपरः एकाम्रविचस्तरथौ । तदा श्रीवीरो वैभारगिरिपार्श्वं समवसापार्व । श्रीतिकराज जिने नन्दं च चाल ।
 नं तादृशं यतिं प्यानलानिचं वीर्यं श्रीतिकर्मणो नत्वा तस्य प्रदोसां कुर्वन्मन्त्रोच्चार्य । समवसरणे गत्वा
 जिनं विःप्रदक्षिणीकृत्य यथारयानमुपविष्टः । कृतञ्जलिः श्रीतिकः पप्रच्छ-मया मार्गे आगच्छन्त प्रसन्नच-
 न्द्रराजपुत्र्यानेकाग्रचित्तो वदिदतः । स यद्यथेना कालं करोति तदा क गच्छति ? । स्वामी प्राह-सप्तमी नरकसुखं
 याति राजा दृष्टौ-पुत्रं विषस्य साधोदृष्टौ गतिः कथमादिष्ट परमेश्वरेण । मया स्वामिप्रोक्तं सम्यक् नावगतं पुनः
 पुञ्जमीति प्यात्वा पुनराचष्ट राजा-मगवन्नपुन विप्रते तदा स साधुः कां क्षितिं याति ? प्रभुः प्राह-[पृष्टी सुवसि-
 त्यादि] सर्वार्थसिद्धिप्रदानं यावत् पृष्टोचरदने प्रभुसुपयोजयमाने नं भगवन्बुद्धौ श्रीलिको जगौ-भगवन्स्त्वयैव

सतिष्ठन् कथं जलितं ? यावत् प्रमुखात् दद्यात् तदा तस्मिन् विदेहो दुर्द्धामः श्रुतो भूय । पुनः पुनः अगव-
 द्य देवदुर्द्धमः कथं वाद्यमानोऽस्ति । प्रमुखात्-प्रसन्नचन्द्रः कवलशालमुपशं त्वेन तत्र देवैः कवलमहोत्सवः
 क्रियमानोऽस्ति । श्लोको जगो-मगवत् । भवता सतिष्ठन् कथं प्रोक्तम् ? प्रमुखात् यदुक्तं भवता तस्मिन्मेव ।
 मनःपानिना विपरी विपरी ज्ञानाम् । यदा त्वया स कल्पितस्तस्य शुभपरिणामोऽभवत् । तदप्रवञ्चज्ज्ञात्वा
 सुखेन तत्त्ववक्त्रेन स कल्पितः प्रोक्तं च धन्योऽसौ, इदमाज्यं भुक्त्वा वतं लब्धौ । पुनश्चैवा तस्य कर्तव्यतया
 शुभपरिणामोऽभवत् । ततः पुनः तत्त्ववक्त्रेन दुर्द्धम आगच्छन् कर्त्तुं वीक्ष्य जगौ । अहोऽयं पावण्डौ वतं ज्ञात्वा
 विपरीतोऽस्ति । अस्य महत्पातकं जगति । यतोऽनेन बालपुत्रं राज्यं निवेद्य वतं गृहीतमस्य किं पुण्यं भविष्यति ।
 अयुना चरुचरविवाहनादिभ्यः अग्निमस्य पुत्री वेष्टिताऽस्ति । अणमणोणस्य पुत्रं हत्वा राज्यं गृही-
 त्वा नैः । इदं दुर्मुखोक्तिभ्यान्नास्ति तः । नैः सह मनसा युक्तं युक्तं चकार । यदा त्वया तस्य युक्तं कृतं तः
 गतिः पुष्टा तदुक्तं भवता समनरकगतिस्तस्य । यदा द्वितीयारं पूज्या कृता त्वया तस्य युक्तं कृतं तः
 सत्ययुधानां समाप्तिर्भवत् । सर्वे वैरिणो हताः पुनरेकस्मिन् । ततस्तं त्रिपुं हन्तुं विररकेनेच्छन् प्रसन्नच-

नदीः क्रोपव्यापः शीघ्रं ह्येतं विक्षेप, ततो भरतकं मुनिवतं ज्ञात्वा दंष्ट्रा-मया किं युज्यं कृतं मुधा, अहं तु
 यतिः सर्वसङ्कल्पयति । यतो यतीनां सर्वत्र पुत्रासिञ्जयैरपि सममेव चित्रं विजोक्तयते । यतः "शत्रौ मित्रे तु यो ह्येषा,
 स्वर्गोऽयमपि मणौ मयि । मये शोभे भविष्यति, साधवः समचेतसः ॥ १ ॥" एवं व्यापन्नं समन्याहिंगतिं क्षिपन्नं
 साधर्म्याद्विस्मर्गगतिमर्जयन्नं सर्वार्थसिद्धिगतिं यावदांगतस्तत्रैव द्वितीयवारं पुञ्जा कृता । अधुना केवलज्ञानमपि
 ज्ञातं तत्सर्वम् । ततः प्रभुं प्रणम्य तत्र प्रसन्नचन्द्रकेवलिनं नत्वा गतो गृहे शोणिकः । ततश्चिरकालं भव्यजिवात्
 प्रयोज्यायुषः क्षये प्रसन्नचन्द्रराजनिर्मुक्तिं ययौ । इति प्रसन्नचन्द्रराजनिर्मुक्तिप्रसंगात् ॥ २७ ॥

भव्यजीवविस्मृताय, योययय भविकोऽङ्गवान् । तमते स्वर्गसौख्यादि, शीघ्रशोभदभिरित ॥ १ ॥
 तस्याहि-शीघ्रशोभदभिरितमयस्वर्गद्वेषधरिणो भव्यजिवात् प्रयोजयन्तो महीषाठ आस पुं पुं विहिरं चक्रुः ।
 पाटङ्गप्रपचने ययुः शीघ्रिरयः तदा तत्र विप्रो यशोभदनामा, शीघ्रकृपाक्षं समानात् । तत्रेति धर्मं शोभन-भोगा
 भङ्गित्वं च यो यद्विषास्तेव चायं भवः, तत्त्वस्यैव कृतं परिभमत २ लोकाः श्रुतचेष्टितैः । आद्यापाद्यातोपशान्ति-
 विद्यार्थं चेतः समाधीयतां, काव्यात्यान्तिकसौख्यवाम निधत्तं भवेयमस्मद्वचः ॥ २ ॥ संसर्गसि असासि, नत्थि सुहं

गार्हपत्यापरे । जातो इह जीवो, न कुण्डे जिणहेसियं धम्मं ॥ २ ॥ अपिरे जीयं हिही, चंचला ज़ुयणं च
 पवणसरिसं, । पचक्खं पिक्खलो, गहविह वंघिज्जाए जीवो ॥ ३ ॥ इत्यादि धर्मापदेसो अत्ता ययोमदो हिजः
 श्रीशत्यूधसुरियासुं संयमं जग्राह । श्रीगुरुपासुं विनयं विमुक्तं कुर्वाणो विद्याग्रहणं करोति । कमादिद्याग्रहणं कुर्वाण-
 धर्तृद्वेषापूर्वा पपाठ संपादितः । कमाव श्रीशत्यूधसुरिया ययोमदं सूरिपदे स्थापयित्वा वयविधिनाऽऽराधनां कृत्वा स्वर्गो
 जगम् । एकदा श्रीययोमदसूरयो वंशिणापथ्यं प्रतिष्ठानपुरं ययुः । (तत्र) यदवाहुयराहो मदेदिकौ हिजो वसतः । अनेके जना
 धम्मं श्रोति गुरुपासुं गच्छन्ति । गुरुभिरिति धर्मापदेसो वचः—को चक्खवट्ठिरिह, चइउं दासत्तां अभिलसइ को ।
 परयणाइं मुत्तं, परिनिव्वइ उवलखवइ ॥ १ ॥ नेरइयाणवि इक्खं, शिस्सइ कालेण किं पुण नराणं । ता न चिरं पुह
 होही, इक्खवमिणं मा समुत्तिवयसु ॥ २ ॥ जीअं जलविन्दुसमं, संपत्तीओ तसंगल्लोओ । सुविणयसत्तमं विस्सं, जं
 जाणिसि तं करिज्जासु ॥ ३ ॥ सुइहि अभिषक्काहि, सिज्जामाणसं जंतिओ । जाहिसयं जण इक्खं, गम्मे अइयाणं
 तओ ॥ ४ ॥ इत्यादि धम्मं श्रुत्वा यदवाहुयराहो प्रासवैराग्यो गृहे गत्वा भगवतेस्स—अन्तमं कथं वया नीयते,
 भोगसुखं सर्वभानियं विद्यते इदं शरीरं कर्तुरेकस्मैपमंतीत्यापि इवयत्नेन पाथोदपयस्सूर्यपरमोरेव यतः—“संपत्तो

वलरद्विजिह्वा, यौवनं विचरति विनाति । शोभदभिमव चञ्चलमायुः, किं धनैः कुरुत धर्ममनिन्द्यम् ॥ १ ॥
 पनापयः कायः पक्वचिचपत्ता श्रीरपि चञ्चल, महेरोगा आभाः कुञ्जयदशः सधुसदशः । गृहेवापसः पाशः प्रणयिषु
 मुखं रक्षयिषुषु, असरः संसारतद्विह निपुणा जगत्तजनाः ॥ २ ॥ एवं विमृश्य ह्यै आतरो मारमपुञ्जय
 शीयशोभदपक्षे दीक्षां जगद्देवः । शीयशोभदसुरिसरतया आणितौ तौ यथा हावशोर्द्धा जलवतवमैताम् । क्रमात्
 शीयशोभदसुरिसमृद्धयः शीयशोभदसुरयः शीयशोभदयविषु यागं चक्रुः । शीयशोभद-
 सूरयः शुद्धं चारित्र्यमाराधयामासुः । आयुःक्षयवसरं सम्यग् [गुरुपक्षे] आराधनां चक्रुः । ततः क्रमादायुषः क्षये
 यशोभदसुरिपादाः गच्छसारं श्रीभदवाहो मुक्त्या स्वर्गं जग्मुः ॥ इति यशोभदकथा समाप्ता ॥ २८ ॥
 वात्सेयि केऽपि वीरगयाद् गृहीत्वा धर्ममादरत । जन्मकर्मपरन्मुक्तिसातभाजो भवन्ति हि ॥ १ ॥
 तथाहि-मगधदेशे भूमिद्विभूषणे सिधाम इति विश्वतो आसतेराम । तत्र राष्ट्रकूटभिवरय कौटिलिचक्रय
 रेवतीनाम्ना पत्न्यभूत । एतयोः क्रमाद्भवदचमवदेवहि सुतवमैताम् । क्रमादधुमानौ धर्मकर्मपरो जतौ च तौ ।
 अन्यदा सुविद्यतसुरिपाक्षे वीरगयासितो भवदशो जगद्देवताम् । अयुर्मरिपददन्दं शोभाणि पठन् गीताधर्मयान्यदा।

अथ चण्डिकाः कलाकालिकाः । सांसारिकवन्दनार्थं । प्रभो ! आदिशुं देहि । गुरोरादेशं प्राप्य सुप्रामास्य गतो भवतुः । इतो गतिप्रदायाः पालिप्रदं कुर्वीत भवदेवं भवद्वो नोपलक्षितः । ततो गुरुपाशं गतो हंसितो भवद्वः । सायुभिः-श्रीं रक्षति रक्षित्या आर्तप्रदायास्तु गतः, तत्र त्वं चोपलक्षितोऽसि न । मयाऽसौ दीक्षां गृह्णी-मद्यो आनेति प्रतिज्ञां कृत्वा पुनर्भवद्वो भवदेवं वन्द्यापद्युं चाक्षितो गतरतश्च यवचवसागितया मण्डन-महोरमं च जगन्मन्दमण्डितं गतिप्रदमैव । तत्र च गतो भवतुः । आतरसागतं भेदयति यद्य भवदेवो न नम भवत्या । शुद्धावधानेन आशा भवतुः । प्रतिज्ञासितः । ततो भवद्वो व्रजन भवदेवं कियन्तीं भूमिं सद्धिमकल्प-पुत्रं प्राप्नुयादिति त्वं यत्न साधयित्वा भक्तिरियादिवारिमयं श्रीलक्ष्मिं तस्य हस्तं धृत्यैव पादं दक्षी । अपर-मज्जनं सर्वं विमुच्य भवद्वो भवदेवं समं वाक्यकण्ठद्विवादीं कुर्वीता गुरुपाशं जगाम । गुरुं नत्वा भवद्वः प्राप्ते-भगवत्तप आता मया भवत्पञ्चमानीतोऽसि । दीक्षां विषयुरिति । तेन दीक्षां भवदेवं गृह्य । ततो दीक्षायोजन भवदेवं अतिरूपयतो दीक्षां गृहीता । एकेन मुनिना आशा च समं गुरुं नत्वाऽप्यत्र भवद्वो गतः । अतिरूपयतां संप्रभं पश्यन् गतिप्रदं करिणीव हस्तां भवदेवः सप्ताह । कालेन भवद्वत्तपसीव तस्यां स्वर्गं ययौ । आनेति स्वर्गं

गतेऽप्युः साधुश्रेष्ठा सुमं मुक्त्वा नागिजं रमन् निजि निरमसर अवदेवः । यतः—“यन्मि वक्ष्यामि कर्माणि, नारी-
 लक्ष्मीविमोहितः । नीरोगो लभते सौख्यं, मानवोऽमलमानसः ॥ १ ॥ उज्जो सुको य दौ छ्दं, गीज्या मट्या मया ।
 दौवि आवहीआ वट्टे, जो अज्जो सोवि लमगइ ॥ २ ॥” अथ चत्तम् अवदेवः सुग्रामसिमनि कञ्चित् प्रसादं गत्वा स्थितः ।
 तदा तत्रैकया वृद्धया सुधाविकया साकमेका स्त्री समायाता । सैव नागिजा नाम्नी । तदापुञ्जव अवदेवरेतस्याः
 पार्श्वे नागिजा कथं तिष्ठतीति ? प्रतिकीर्त्तनागिज्या अवदेवं मत्वा प्रोक्तं—त्वं नागिजापातिरसि किं ? अवदेवोऽप्यग-
 अहे तस्याः पतिरसि, परं आद्या स्वसहायः उद्यता गुणपार्श्वे दीक्षितोऽहे मनो विना । मया नागिजारमरजोनेवं व्रतं
 पालितं दृढदण्डवर्णी । अथ सा विद्यते न वा । एवं अवदेवे जल्पत्यकस्मद्देवयोर्नागिजासदृशाः पुनरनन्नागतोऽ-
 भूव । स प्राग् द्विधितः साधौ भूयति अकटमेव सागुञ्जो प्राहेति । मातरद्वेमासजगामे योजनाथं निमज्जितोऽसि,
 दक्षिणाथं च गमिष्यामि, वेला तु न क्षमते, गेहेमहि त्वं, अहंपूर्वमुक्तं द्रुवमुज्जालयित्वा साजने क्षिपेव तत्र
 गत्वा मुक्त्वा च दक्षिणां गृहीत्वा पञ्चादागत्य पुनस्तद्विवं पास्यामि । एतच्छ्रुत्वा अवदेवो हसन्प्रवादीव—एवं कथं
 वानितमप्यं जगृहिसितं वालकोऽयं सक्षिप्याति ? । ततोऽप्यग नागिजा—अहमेव तव प्रियाऽसि, त्वया पूर्वं वानितोऽ-

५॥ ५५ भोक्तुं यतः । कोऽसौ भोगिणो लब्ध्वा, यन्निवाद्यनसोदयम् । अङ्गीकुर्वन्तस्तद्विद्वद्विद्वत् ॥ १ ॥
 पृथग्य । नवाभूतानि वसामासः स्मरन् । अराजज्वरितं पश्य, संसरत्येकं सारता ॥ २॥ यतः—“अतीवाशुचिं वरदेभ्यः,
 मलिनीप्रणयस्य । वेदे अरापराधीने, सुधा मुण्डिते अन्तवः ॥ १ ॥ यत्कुरुकुरुमलस्यैवममयादिभ्यपरिपूर्वितम् । रत्नस्य-
 रत्नं परैरस्या, त्विभं चामुपसेविकम् ॥ २॥” अवाद्योविभस्यम् । एवंविधां दीक्षां संसारलोचपपलज्जान्तेकरणयानपात्रसमा-
 गृह्यन्त कथं दृशीतिदीपिकां चारीमङ्गीकरिष्यसि । मया तु यत्तज्जीवं दीक्षितवन् गृह्यन्तमस्मिन् । यतः—“स्त्रीणां
 दीक्षितेवामरणम् ।” यतः—“दीक्षितं नाम ज्ञेयां कुलोज्ज्वलिकरं दीक्षितं परं भूय, दीक्षितं ह्यपतिपतिं विचरदमनं दीक्षितं सुग-
 द्भाषणम् । दीक्षितं दृशीतिनामानं सुविपुलं दीक्षितं यथाः पावनं, दीक्षितं निर्वृत्तिहेतुवैव परमं दीक्षितं तु कल्पद्वयम् ॥ १ ॥”
 ततो व्यावृत्तयाऽप्युच्यते गृह्यन्तं गत्वा श्रुत्वा चारित्रं मनसा पालय । इति प्रवोचिन्तः श्रीनो, नानिजानोहिनीनिरा-
 सायुः सान्निधित्वादिभ्यः सवदेवः स्विद्वज्जम् ॥ १ ॥ क्षमयित्वा स्वपराधं सवदेवः सूरिपार्श्वं गत्वा स्वं दृष्टि-
 त्वितं सत्यगालोच्य पुनश्चारित्रं प्रतिपात्य त्विं सौधम् स्वर्गं सुतोऽस्य । सहेनाविद्वद्वेक्षे प्रकलवती विजये पुष्टी-
 क्रिया प्रि वज्रदत्तस्य चक्रिणी यद्योपरायाः पत्न्या उच्यते सवद्वचनीयः स्वर्गोच्यतोऽवतार । पुत्रो जातः सागर-

दूरेति नामाऽजनि तस्य । क्रमाद्वृत्तमानः प्रिया सहस्रशः कन्याः परिणयितः । ताभिः कन्याभिः सप्त भोगान्
 भुञ्जन् सागरदत्ता गतमपि काङ्क्षे न जानाति । एकदा सागरदत्तः सप्तमैमिवजलगहोपरिस्था जलदं सर्वविन्यापिनं
 गच्छितविष्टवशात्तिनं दृष्ट्वा क्षणादुद्धतेन वातेनापसारितं प्रेक्ष्य समस्तमात्रेण सङ्क्षुब्धोभावो ज्यचारयत् । वज्र-
 कायद्वारागणामहोरात्रं यथावित्तम । कदलीसारविलेप्य, का कथा शोषजल्प ॥ १ ॥ इत्यपि । अहो अनित्य-
 त्वं जगदिति चिन्तयन् प्रलब्धुः सागरदत्तः संयमं गुरुपाशं जग्राह भावतः । इतः तत्रैव विजये वीरयोकाया
 पृथुं पद्मपद्मपतेः वनमाजयाः परम्या उदरे भवदेवजीवा विवर्ज्यता विवर्कमारनामा पुत्रोऽभूत् । क्रमाद्वृत्तमानः
 प्रिया कुमारीः सुकुमारङ्गीः परिणयितः विवर्कमारः । अन्येष्टुस्तामिसहस्राभिः सह सप्तनस्योपरि स्थितः शिवः
 कामसमृद्धस्य साधुवादस्य सद्यनि मुनिसागरदत्तमात्राभिः जलोकायत् यदा तदाऽकस्मात् सुरैः कृता पुण्यवृत्ति
 तत्र मुनेरपरि वीक्ष्य विवर्कमारो दृष्टोऽभवत् । अथ तस्य स्वरथानगतस्य कृतपरणस्य मुनेः पार्श्वे धर्मे श्रोत्रि
 विवर्कमारोऽगात् । तदा कथामस्य विवर्कमारपर्वभक्त्या न्यवेदयन्मनिः । ततः विवर्कमारो वैराग्यरङ्गपूर्णमना
 यतिं गत्वा गृहेऽप्येत्य विवर्को यत् याचते तस्य । प्रियेभ्यामुक्तं यदि त्वं दक्षिणां गृहीष्यामि, तदाऽऽवयोर्मुनिरवश्यं मनि-

पश्येव । त्वं तु कल्याणयोऽसि । मातापितृहत्यां कोऽपि न ज्ञाति । पुत्रः प्राह—यद्वर्जितकं तत्सत्यं परमनन्दं
 भवेत् मिथो जीवन्मनन्तः सत्येन ज्ञातः सन्ति । तेन मया त्वं सहस्रो जितोऽसि, त्वया त्वहं सहस्रशः ।
 यतः—“मातापितृसहस्राणि, पुत्रदारदातानि च । मिथो ज्ञातानि च केषां, पिता वा तनयो भवेत् ॥ १ ॥” पिता
 प्राह—तत्रैवं वक्तुं न युज्यते । त्वमेवाधारोऽसि आश्रयोः इत्यादिना पर्यवसायितः शिवकुमारः स्वीकृतमोजनग्रहं परं
 परतत्परतरयौ । गृहे दृढग्रसौ शार्ङ्गेन समं धर्मकर्मकृत्यं दृढश्रवणपूर्वकं कृतवान् यतः त्वयापि भवे
 चारिभः शिवकुमारो यथात्मेकं विद्युन्माली देवाऽर्पितः । इतः शीघ्रं जितेन्द्र राजगृहे समवसिते वसिष्ठं विद्युन्माली
 सुरः समानात् । सर्वे देवेषु अतीवमासुरकाश्चिद् देव विद्युन्मालिनमात्रेण विरिमतः शौणिकस्यैः प्रभुः प्रणम्य
 पश्य—अनेन देवेन किं तपः पूर्वमेव कृतं येनेत्यां कथयानमौ ? प्रसुता पूर्वमेव विद्युन्मालिभिरवसुतं प्रोक्तं, पुनः पुनः
 शौणिकेन । विवश्रुतस्यास्य कागतिर्भवित्यति । प्रभुः प्राह—अतः सममे द्विदेवैव पुनः कथमदंचपुत्री जन्तवनाया
 कुमारी भवित्यति, केवलज्ञानी भूत्वा मुक्तिं गमिष्यति । ततः परं कोऽपि केशरी न भवित्यति । ततो विद्युन्मालिनः
 सुरस्य पतनः कालः प्रभुः प्रणम्य पश्यः—अस्माकं का गतिर्भवित्यति ? प्रभुः प्राह—यद्यसि शक्तिर्ना पुत्री

भूतान्तरं च योतिर्वा भविष्य । एतत् श्रीवीरजिनोक्तं श्रुत्वा तदा स देवो विद्युन्मालो तरिप्रयाश्च प्रभोः पुनरुत्पन्नं व्ययः । ततो विद्युन्मालो संप्रिया हृष्टः प्रभुं नत्वा स्वर्गमगात् । इतोऽन्येद्युवृक्षारिणौ समायातं सुधम्म-

स्वामिनें नन्दं गतोऽभूदपमप्रिया । व्याख्यातान्ते अभूर्वक्षविचरं कथ्यमानं गणभूतं श्रुत्वा धारिणी पप्रच्छ—
अगवत् । मम पुत्रो भविष्यति न वा ? सुधर्मा जगौ—महोसति सार्वनां सावद्यमुपदेक्षं वक्तुं न युज्यते । तथापि
महापुण्यलभं वीर्यं निरवद्यं प्रोच्यते साधुभिः । तेनाष्टोत्तरशतमाचारान्स्थानि कुरु तेन ते अभूर्वक्षप्रसूचितः पुत्रो
भविष्यति इत्युक्तं श्रुत्वा धारिणी स्वर्गदेवमात्माचारान्स्थानं गुरुप्रोक्तमकरोत् । ततो विद्युन्मालो सुरः स्वर्गाच्च्युतो

जम्बूद्वीपप्रसूचितो धारिणीकृष्णवर्तलीः । कमाङ्कारिणो पुत्रं प्राप्सन् । जम्बूद्वीपवत्कानात्मना विवेच्यां जम्बूकुमार
इति नाम दत्तम् । इतः समुद्रस्य श्रष्टिनः पद्मावती पत्नी समुद्रशिशुं सुतामसूत १, समुद्रदत्तस्य श्रष्टिनः कमलमाला पत्नी
पद्माशिशुं पुत्रीमसूत २, सागरदत्तश्रष्टिनः पत्नी विजयश्रीः पद्मासेनाहो सुतामसूत ३, कुबेरदत्तस्य जयश्रीः प्रिया
कनकसेनाहो सुतामसूत ४, एताश्चतस्रोऽपि दिवश्च्युता विद्युन्मालिसुरवह्निमा अवतीर्णाः । कुबेरसेनस्य कमलवती
नारासेनाहो पुत्री प्राप्सन् ५, अमणदत्तश्रष्टिपत्नी सुपुष्पा कनकशिशुं पुत्री प्राप्सन् ६, वसुपुष्पाप्रिया वीरमती

कमलवती सुता सुपुत्रे ७, वसुधावतिगोहिनी जयसेना जयविजयसमूह ८, अष्टावलि अमः कन्याः जगद्विजयसमूह ९, ततो मुनिभिर्माता विजयोचिता विना

परितोद्विगच्छन्तस्तस्य; जगद्विजयसमूह ९, ततो मुनिभिर्माता विजयोचिता विना

समगात् । यत् शब्दं जगद्विजयसमूह ९, ततो मुनिभिर्माता विजयोचिता विना

पुनरासौ । यद्यन्येदं जगद्विजयसमूह ९, ततो मुनिभिर्माता विजयोचिता विना

सुता लक्ष्मीः, पण्डितैर्विदितः । विश्वसाम ॥ ३ ॥ ततो मुनिभिर्माता विजयोचिता विना

यावत् विवेकिना ॥ ३ ॥ ततो मुनिभिर्माता विजयोचिता विना

संयत्तमस्मिन्नेव-वेदमयाप्राप्तवित्तैः । यतोऽपि चरितं, यद्विजयसमूह ९, ततो मुनिभिर्माता विजयोचिता विना

तथाऽप्ययककर्मभिः । ततो मुनिभिर्माता विजयोचिता विना

मुनिचरितैः शुद्धै-चरितं यजते यतिः ॥ ७ ॥ इति रत्नमालायां, इति रत्नमालायां

यतिभिः शाश्वतं यद्विजयसमूह ९, ततो मुनिभिर्माता विजयोचिता विना

तैः ॥ ९ ॥ इत्येवम् । ततो मुनिभिर्माता विजयोचिता विना

अदीयमानं संयमे स्वयं शीलवतं निवृत्तिर्भवः स्वयं हे आगच्छन् मार्गे वैरिणी राजगृहे वेष्टिते सति
 पुरप्रस्थे राजपुत्रैर्दृष्टेः कानिकापत्यैः प्रस्तरान् मोक्षयमानान् दीप्य स्वस्मिन् विषमवगन्त पञ्चद्विपक्षे गत्वा शीलवतं
 खान्ता स्वर्गहे समानात् । ततो मातापितरौ प्रति ग्राह्यौ मातापितरौ । अत्रिणो मद्यं ददन्, अहं दीक्षां गृही-
 त्वाणि । मातापितरावचतुः-एकस्त्वमेवावयोः पुत्रोऽसि । त्वां विनाऽऽत्र निराधारो कथं भविष्यावः । एकशो मनो-
 रथोऽष्टवर्षपरिणयनोत्सवेन पूरणीयस्त्वया । ततः पितृवचोऽनुविधत्ताऽग्नं जन्तुः । अहं पूज्योर्वचनविरोधात् कन्या-
 विवाहेनार्होकारिष्यामि । यदि ताः प्रतिबोधयिष्येह, तदा दीक्षां गृहीतव्या, नो चेद्वैवर्ता भवतु मम । ततो
 शोषितं जन्तुस्यापिनेदं कन्याविवादिपक्षे । अहं दीक्षां गृहीष्यामि । ततस्तैः श्रोत्रिभिः स्वस्वपुत्रोत्तमजनः प्रोक्तं
 जन्तुकमारो विवाहेनानन्तरं भवतीः प्रतिबोध्य दीक्षां गृहीष्याति । ततः कन्यारता जन्तुपक्षेऽप्येत्य जगुः-अस्मा-
 भिरन्वयेव वरितोऽसि । यदि अस्मिन् भवे त्वमस्माकं पतिर्भविष्यसि तदा भव्यं नो चेत् संयमो भवतु । यदि न
 त्वां कथामिः संसारासक्तं करिष्यामः तदा त्वमेव पतिरस्माकं नो चेत् त्वया सह संयमो गृहीतव्य एव । ततः
 स जन्तुर्दयादिने राजाविभक्तः क्षिरसि धृतोतपवारणः प्रकीर्णप्रकरवोज्यमानोभयपक्षैः ता अपावपि भ्रष्टरगृहेषु

पालिय गृहेष्वेव भूमेरुदत्तनववतिस्त्रयोदश्याः स्वमन्दिरमाजगाम । ततो द्वितीयेऽह्नि अष्टमिः प्रियाभिः सह
 अय्युत्तरतः प्रतिबोधयितुं सन्ध्यायां सममभ्यासं कृतः देवश्च विन्यासीत्युक्ते जयपुरे विन्यासपस्य ज्ञायान् प्रभवः
 पुत्राभूत् । तद्विष्टः सप्रभवः अभ्युद्युः । एतां तद्वत् पुत्राय राज्यं दत्तम् । ततः प्रभवो कष्टः पत्न्या गत्वा पञ्चदशो-
 वीरस्यमाजगततः पद्मदशोचोत्थितशौरिकां कृतस्मि । अत्रस्वापिनीतल्लोद्वेष्टाटिन्या हे । द्विवे प्रभवस्याभगाम ।
 जम्बुकर्मरपरिणयनान्दिसम्बन्धमाकण्डुं तस्मैऽह्निष्ठेनैव निशि प्रभवो राजगृहेषु कष्टमदत्तगृहे प्रविष्टो ।
 तल्लोद्वेष्टाटिन्या द्विषया तल्लकायुद्वेष्टाटयन् स अत्रस्वापिन्या द्विषया जनानां निद्रां ददन्तः कमात् प्रभवः पक्ष-
 दशीचौरस्युतः तद्वेष्टेऽह्नेनैव जम्बुकर्मरपाशं गतः । तदा जम्बु कथाभिरतः कन्याः सर्वभरणाभ्यासिणीः प्रबोधयन्तं
 प्रभवो वीरस्य अत्रस्वापिनीं निद्रां सुप्तोच । जम्बुकर्मरं विना सर्वोसां वधूनां निद्रां समायाता । ततः
 सङ्घोर्षस्युतः आभरणानि गृह्णन्निष्ठगतोऽह्निष्ठे दृष्ट्वा स्वस्मिताभूत् प्रभवः । ततः विष्टप्रभवोऽत्रग-सो-
 जम्बुकर्मर । स्वमन्दिरायां रतरिभ्यान् द्विषां मत्तं देहि । मदीये तल्लोद्वेष्टाटिन्यत्रस्वापिन्या हे । द्विवे गृहेण ।
 जम्बुः गृहे-अहं द्विषाभ्यां किं करोमि । अमुं दृष्ट्वापि कन्याः प्रतिबोधय एतावतीजम्बुमर्षिकत्वाऽहं प्रतर्क्षसां गृहे-

[illegible]

[illegible]

पुत्री गृहीता द्वितीयेन पुत्रो गृहीतः । अङ्गुलीयकनामतः कुबेरदत्तकुबेरदत्ता इति नाम जातं तयोः । अथ तस्या-
 मित्याभ्यां विमृश्य मिथस्तत्रैवपरिणीयतौ । ततः परिणयनादनन्तरं देवगृहे मिथो वरकन्ये सममणे पणीकुलमुदादक्षीनात्
 कुबेरदत्तया पत्या सह मिथो आदंभावः प्रतीकितः । तया कुबेरदत्तस्यापि शोणितो आदंभावः । तस्यां पृथग् पृष्टौ जनी-
 जनकौ प्रोचतुः । यमुनयां घटामध्यस्थौ युवां लब्धौ । ततः कुबेरदत्ता विरक्ता भवतं जग्राह । कुबेरदत्तस्तु सूरिकयाणक-
 युतो मधुराणां व्यवसायादौ ययौ । कुबेरसेनायां पत्नीकृतायां कुबेरदत्तः पुत्रमजनयत् । कुबेरदत्तस्य गोपितमुद्रिका
 क्रमादन्त्येष्टुज्जालावधिञ्जाना गुहणीमापृच्छ्य कुबेरसेनाप्रतिबोधाय कुबेरसेनागृहोऽऽसन्नोपश्रये तस्थौ । तयोर्मतिसहोद-
 रयोः प्रतिबोधाय पालनकरं बालमिदमाललाप कुबेरदत्ता-भ्राताऽसि इत्यादि विरुद्धं यतिनीवयो निशाम्य कुबेरदत्तस्योदय-
 पप्रच्छ किं त्वयेदं विरुद्धं वचः प्रोच्यते ? ततस्तया सनमाङ्कितं मुद्रारत्नं दर्शितं प्रोक्तं च-तत्रेयं वेदया माता अहं च मयिनी
 त्वेन मयाऽष्टादशोत्पन्नकसंयन्त्रोऽस्य सतीः प्रोच । ततः स्वपारमानं निन्दन् लज्जितः स्वपरित्रोण कुबेरदत्तो विचं समक्षेऽया-
 मित्या गुरुपाश्वं भवं जग्राह । ततस्तीक्ष्णं तपस्तप्या कुबेरदत्त आयुस्ते वैदिवं धाम जगाम । कुबेरसेनाऽपि स्वं दृष्ट्वेति चिन्त-
 यन्ती मयवासविरक्ता स्वकुलोचितं धर्मं त्यक्त्वा श्रावकधर्मं प्रतिपाल्य स्वर्गं गता । जन्मस्वामिप्रोक्तामिदं कथां श्रुत्वा

पुनः प्राह प्रभवः—कुतोऽयमस्य ते श्रुत्यागतिर्भविष्यति । यतः—“अयमस्य गतिर्नस्ति, स्वर्गो वैव च नैव च ।
तस्मात्पुनश्च दृष्ट्वा, स्वर्गं गच्छन्ति मानवः ॥ १ ॥” अर्चुकमारः प्राह—“अनेकानि महेशानि, कुमारवत्स-

चारिणाम् । स्वर्गं गतानि राजेन्द्र, अकरोत्वा कुलसन्ततिम् ॥ १ ॥” पुत्रे सत्यपि केचिद् दृष्ट्वा गच्छन्ति ।
तथाहि—तस्मान्नि नाम पुत्री स्वर्गायपुत्रीसाधयस्ति । तत्र महेश्वरदेवोऽयमस्ति । स्नानहोमविर्वातवर्णादि कुरुते ।

दृष्ट्वाहिणी गान्तिरित्यभिधा पत्नी तस्याऽसीत् । अन्येद्युः स श्रेष्ठी महिषं हत्वा जनकश्राद्धपर्वणि समुज्जो मांसं
भोक्तुमेष्विष्टः । हतस्वतन्त्रागतः साधुः श्रुतिं मांसं मधुपर्कं दीप्य पश्चादहोत्रिदं श्लोकं पठन्निरससर । पुण्याति

स्वपितृमार्गैः, शत्रुभ्रमसङ्घसङ्घिनम् । विषये च पितुः श्राद्ध-महो मोक्षस्य विरिमतम् ॥ १ ॥ महेश्वरो विरिमतः,
उत्थाय मुनिपार्श्वेऽस्यैव प्राह—सो साधो । त्वया किमसमञ्जसमुक्तम् ? तत्तस्मै न श्रुतिना स्वसम्बन्धं पृष्टो मुनि-

रुवाच—गान्तिरित्या उपपत्तिः श्रुतिवाक्यः पुन त्वयाऽपत्ति । स एव भूत्वा गान्तिरित्या उदरे उत्पन्नः तवामृषितो जातः ।
यस्तव पिता समुद्रवृक्षो मृतः, स एव महिषोऽजनि । त्वया तु तस्मैव पितुः श्राद्धे आनीय हतः । तस्य मांसं

मधुपर्कं त्वया । या श्रुती मांसं मधुपर्कौ लक्ष्मणेन हत्वा दैति सा तव माता अम्बाहि, अतस्त्वहोषाय मया श्लोकः

पठितः । श्रेष्ठी प्राह-अतः स्वयं कः प्रत्ययः । ततः मुनिः प्राह-अन्तर्मुहं श्रुत्वा ब्रूता, जातजाति-
रूपतिः सती । रत्नजातं तदेषा तस्मिन्-चातं दृष्ट्वा विप्रः ॥ १ ॥ इत्युक्तिर्या-मुनी प्रातं तथा कृतं श्रुत्वा
श्रुत्या निधानं दर्शितम् । ततो महेश्वरतः विप्रदत्तमनमन्युः सत्या साधकं जैनधर्मं प्रपद्ये । श्रुत्वा कथनं
प्रपद्यः प्रपद्यः पञ्चरात्रचरितं ब्रूयात्तच्छ्रुत्वा ततो महेश्वरः समुद्रश्रीः जम्बूद्वीपं प्रति प्राह-
नाथ । पते । कान्त । ब्रह्म । एककापिक इव स्वयं योगान् प्राप्तस्त्वज्जन् पञ्चाचापञ्चजनं मर्मः ।
तथाहि-पुनः सुतीमाहि ग्रामे एकनामा कृषीवलीयत । वर्षाकालेऽप्यथा कङ्ककोद्रवचोणकवरिद्रिकाचपलमुद्रा-
दीनि भ्रातृनि क्षेत्रे-उत्तरा कायवद्यात् सात्विके पृथिव्ये गतः कृषीवत् । तदा पुन्या गुरुमण्डकादीनि सोजितः
पितृव्य-एते गृहादयः कथं निपद्यन्ते । ततः पुन्यादिव्रजम् । कपलनादिगोधूमद्वारापणादिव्रजान्तः कथितः
ततो गोधूमवीजमादाय पञ्चात्र-स्वर्गहे स्तुतिसमाप्त्य आगुप्तानि सस्यान्युत्पादितानि त्रयः कृषीवत्तः स्वजनैकमेव
कथं निपद्यं सस्यमुत्पादयति । वकोऽयम्-युं सौनं कुम्भम् । अत्र क्षेत्रे गोधूममादायो निपद्यन्ते । तेषां मुख-
द्वाराणां सोजनं करिष्यते । चण्डालि, खादं, खादमुद्रयाणि कथितानि, [चण्डालिभिः पुर्वम्] । ततः स्वजनैकं एवं

सद्यः शोभायते इत्यादि शब्दमगो वकः सगोणि प्रगुणानि चणकादिवाच्यानि उपाय्य कृपं खनिवृ-प्रवृत्तः ।
 कृपुदीवपः खनिवेति जलं मनाय निरससार । आनीतं जीवमपि सुखाय चपलादिभ्यो ऽष्टौ वकवासा
 यथा इन्द्रव्याधव । तथा स्वमपि इहामिष्य सुखमष्टौ इच्छी अपिप्यसि । तेनयं संप्राप्तः कीविलसादिभ्यो न
 गृह्यते जन्मकृमार् आचष्ट, तां प्रत्येवं स्फुटाक्षरम् । मांसादिलोलकाकोल-कोलि न कलयाभ्यहम् ॥ १ ॥
 सयादि-पिन्नादादौ क्रीडिष्यतः कुञ्जरेभ्यो शीघ्रमकाले गुणकान्तो स्वेवानयाः पयः मयि गतः । अकस्मात्सुरयारवटे
 खलितोऽपिभोऽदिदृष्टुं इवापगत । सद्युष्कसमासितो-मृतः कुञ्जरः । शोभाला अभ्युदय तस्य मांसं खादं खादं
 यान्ति । तस्यभस्य गुदादरं शोभालैर्दरं भावितम् । तस्मिन् दारे प्रविश्य त्वाका सांसमार्वावृत्तः सुखिनोऽभवत् ।
 एकः साकः कुञ्जराद्विमल्ये प्रविष्टो सांसं भक्षयत्, रिश्वतो यावत् तावदावतपेन कमात् राजकरं कृत्वा काको मध्ये-
 रथात् राजकरं कृत्वा इत्यवदे गृहे नदीप्रवाहेण कुञ्जरकलेवरं महामिमुदे नीतम् । जले लडिकसितं यथा तदा
 काको निरससारः । सर्वथाप्य वीक्ष्य ततो-आमं आमं तस्योपरि उपरि उपविशति जातिद्वयं न प्राप्नोति काकः । ततस्त-
 रिमन् इति कलेवरं जलमृतोऽपस्तारव काकोऽपि वारिधिपारमलभमानो मयो मुतश्च । 'काकवदेकविणः काये, नापिदे-

केवर्थाकृत्य तं वानरखणिनं धनेन राजा पट्टराजो पपच्छ कोऽयं वानरः कथं करोद्दयं च । राज्ञी जगौ-देव । नन्दनवने
 पद्मकन्दे वानरवनीयुषं प्रीतिमन्दिरं पुरासीत् । अन्यदा तद्वानरवनीयुषं ग्रीष्मर्तौ तापाकात्तं वृक्षशालायाः जले
 क्षमां ददौ । जले पतितं सञ्चरन्तरीयुषमममृतं । ततो वानरोऽग-प्रिये । मातृपुत्रे केन्द्रेण निवर्द्धो भवति कृष्यादिभिः ।
 पश्यन्ते क्षीनतपाद्विना कष्टं भवति । तेन देवत्वमाप्नोते तदा वरं तत्र मनश्चिन्तितो भोगो भवति । तेनैकदाः पुनर्द्वारपा
 द्दीपते जलमयं देवत्वं जपते जपते आवयोः । विद्या प्रोक्त-आत्मनोरयुना मनुष्यत्वेन यौतं, अधिकां लोभो न कियते ।
 यतः-“लोभमूर्च्छांति पापानि, रसमूर्च्छांति व्याधयः । स्नेहमूर्च्छांति दुःखानि, भीतिं त्यक्त्वा सुखो भव ॥ १ ॥”
 ततः विद्या वायुमणोऽपि मनुजो क्षमां ददौ । पुनरपि वानरोऽमृतं । ततः पुनः क्षमापाने केतोऽपि तस्य वानरत्वं
 न गतम् । सा वानरी क्षीमतां त्वया लब्धा वने सा ज्ञातव्या । अस्मै वानरोऽस्य देवते चरितोऽमृतं । मातृपुत्रा
 ददौ स्वकम् निन्दनं करोद् वानरः । मयाऽपि स एव वानर उपलब्धितः । ततः सा स्त्री चिरं कालं धाम्नि प्रपश्य
 सुखमालिङ्ग्यमृतं । वानरश्चिरं हृःलयमृतं । एवं स्वामिस्त्वमपि ईदृशकन्यादिसौगण्डिखं प्राप्य पुनर्भुक्तिकन्यापुत्राकांक्षी
 वानरवद्विषी भविष्यसि । तेनैवाः विप्रस्त्वया देवकन्यापुत्र्या न त्यज्यते । इति पद्मश्रीकथा ३ ।

अथ जर्मः ग्राह-वर्हेन भोगान्, सुखान्तरां न अवत्यङ्गरकारक इव । तथाहि-चंद्रपुं चंद्रनामाऽङ्गर-
 कारकोऽभ्याससमये वाहि-समादायादव्यामङ्गरान् कर्तुं शक्यौ । अङ्गरान् कर्तुं तत्त्वस्य राशौ जलं दृष्टिं, तेषां तत्त्व-
 त्वा तादृशोपः समजलि । राशौः सुखस्य पथा वाधिं तौ वापि कृपतत्त्वान् दृष्टिं जलाशयस्य पानीयं सर्वं पीत्वा क्वापि
 मकरधलीकृत्यङ्गरकारकः समगात । तत्र त्वपथाऽत्यन्तपीडितो वटोपात्तरथो वरावकपुलकेन विन्दुमात्रं तज्जलमाकेव
 जिह्वया लिङ्गानां न त्वसाङ्गरकारकः । एवं जीवाः सर्वे रत्नपानसुखी भोगवयवस्वामरणपरिधानादि सुखमनुभवन्तौ न तेषाः
 स्युः, तथा नान्वसर्गसाक्षिः सांसारिकसुखेषु ४॥ अथ पद्मसेनोवाच-हे नाथ मुक्तयथा त्वमैहिकां प्राप्तां शिवं विमुञ्चन्
 गोमायुरित्यन्तमुपपन्नतां मा भज । तथाहि कस्यांश्चित्पदव्या-भ्यां एवकः विहितवत्तं प्राप, तमादाय सविचारे
 भतः । तं मांसं भोक्तृकामो नदीतीच्या वहिः क्षिप्तं मीनं दृष्ट्वा लोभ्याजिघृक्षुरमृतं मांसवत्तमवा मुक्त्वा शृंगालो
 पावन्मीनं शृङ्खितमधावत् तावन्मीनः पयोमये प्रविष्टः । मांसवत्तं शृङ्खितको गृहीत्वाऽऽकाशो गतः । ततः भृंगाल
 उभय अष्टौ भूरेषा पञ्चाचापं दधौ चित्ते । एवं तस्मिन् शिवमुञ्चन् पराजिकामीहेमान उभयअष्टौ जन्तुक इव सविपयसि ।
 अथ पद्मसेनां प्रति ज्ञाप्यः ग्राह-चाहं विद्युन्मां लिखिष्यामिदं रागाग्रहितो सविपयसि । त्वयाऽपि रागाग्रहितया

न मन्त्रित्वं विद्युन्माहिराग इव । तथाहि-वैराट्यादौ उत्तरश्रोत्रविमर्षण गगनवज्रमपुं मेघरथविद्युन्मालिनमानी
दौ सहोदौ विद्याधरावधर्मताम् । तवत्येयुर्मूर्तिर्द्विविधा साधविषं वसन्तपुं गतौ । सा मातङ्गीप्राणिग्रहणं विना
न सिध्यति । मातङ्ग्याः परित्यज्य कर्तव्या एव विद्या सिध्यति । इति श्रुत्वा चाण्डालत्रेप कृत्वा चाण्डालपटक
गतौ । चाण्डालानां सेवनं चकुरुतौ । ततस्सौआण्डालैः पृथ-युवां कुत आगतौ किमर्थम् ? अत्रां म्लेच्छराजपुत्रौ
साकतपुरात् विद्या निराकृतवज्रगता । ततस्तान्धां तथा प्रीतिताआण्डालाः, यथा प्रीतितासीये द्वे पुत्रौ काणव-
ःपुं तौ परिणयितौ । ब्रह्मचर्यपरो मेघरथरतस्याः पत्याः पार्श्वे सर्वा परित्यज्य कारयन् मातङ्गीविद्यां वर्षण
साधयामास । विद्युन्मालां तु तथा प्रियया वशीकृतौ योगसक्तोऽभवत् । तथा गम्यो दधे । मेघरथेन पृथ-सो आत-
रतव विद्या सिद्धा न वा । विद्युन्मालां प्राह स्वं चेदितम् । मेघरथोऽवग-सूत । तथा किमत्मा म्लेच्छलोसहेन
विगोपितः । विद्युन्मालां जगौ-एकवारं सदाचारं, गुणधारं, मनोरमं । अपराधो मदीयाय, क्षम्यतां भवतांयुना
॥ १ ॥ पुनर्यो आतरवया प्रीतिपरो-वर्षप्रान्तेऽहं वाच्यः । एवमारुतेवति । क्षम्यतांसिदानां पुनर्निजितमन्मथः सहिद्या
साधयिष्यामि । पुनर्दृष्टान्ते मेघरथरतजगत् आर्षिणीत्या । पुनर्गोभूण युवां चाण्डाली-वीर्य मेघरथः पप्रच्छ-किमिद-

मर्याः स्त्रिया दृश्यते । ततो विद्युन्माली लज्जितोऽधोमुखोऽभूत्, पुनर्वर्षं शान्तिं विद्यासाधनाय वर्षत्रयान्ते पुनरायातो
 आता तथैव मोहे मयं आतं वदंती मेमर्याः । ततो आतं स्लेछकुले मयं वीक्ष्य मेमर्याः पश्चात् स्वयंहं गतः ।
 मेमर्या निःस्पृहो निष्कामी भूत्वा सद्यो विद्यापरागतोऽभूत् । विद्युन्माली तु स्लेछकुले तिष्ठन् क्रमात्तया चाण्डाल्या
 किङ्करीकृतो निःशब्दं गीचमनीषं चादंशं करोति स्म । तादृशो दुर्गन्धं गृहे तिष्ठन् दुःखभूतः । पुनर्मूर्च्छा विद्युन्माली
 नरके दुःखभागभूतः । एवमहं विद्युन्मालिवत् संसारं मया न भविष्यामि । तथा स्वमीप संसारसिखे रक्ता मा भव ॥ ६ ॥
 कनकसेनाऽयम्-सदीयं वचो मानय । शंखधमक इव लोभयान् मा भव । तथाहि-पुरा बालिश्यामे कणकटोभिः
 कौटुम्बी वसति । कणकटः कस्यचित् कौटुविकस्य श्वेतरक्षकोऽभवत् । श्वेतर्याः स सदा शंखनादेन सरयमशकान्
 जीवान् दूरं नाशयामास । एकदा शंखयुतो निद्रामुले ग्रामस्य श्वेतरक्षायै ययौ । निद्रोपसमये कस्यचित् ग्रामस्य
 गोधनं भूति अपहृत्य चलमानस्ति स्य श्वेतरस्य समीपे चौरा आगच्छे । अत्रान्तरे तेन श्वेतरक्षकेण कथं पुरितो हेल्या ।
 तदा ते चौराः शंखशब्दमकण्ठ्यं पृथगतवद्वेक्षकशब्दं गोधनं भुक्त्वा दूरतो गीता नेद्येः । तत चौरमुक्तं गोधनं
 शोच्यं प्रासगोधनः यतो स्वसङ्घान्तः सदा शंखं पुर्यामामस एकदा पुनस्तत्रागतोऽस्मिन्निधौ शंखमपहृत्यमाणं भूत्वा

दृश्यः । सदाऽयं शंखको न वायते । ततः सप्तमं विज्ञापितं चौरैः, शतशः स शंखवादकः । ततो वयमनेन बाहिताः
 पूर्वमिति वदन्ततस्तथागच्छन् तं शंखवादकं वदन्तः । तद् मुष्टिमस्तत्तत्तथागच्छन्तथा, यथाऽचेतनीमयं पतितः शंखो भयः तद्वन्
 सर्वमपहतम् । एवं त्वमपि प्रिय ! लोभेनाधिकां श्रियं वाञ्छन् शंखवादक इव दुःखी भवतीति १ ॥
 अथ जम्बूवती प्रिया प्रति ग्राह—कापिवदहं मुमुर्षुर्नास्मि । तस्याहि—विन्ध्याभिधधराधरे अनेकशयपदसंकुले कोऽपि
 वानरः प्रियाभिः सह क्रीडां कुर्वन्तोऽनुवेष्टं विधत्ते । कापिः कोऽपि बलिष्ठमन्यस्तत्प्रियाभिः सह मयोऽक्षतो रमते । कमहादानी
 तमुपपत्तिमर्हतीत्येव रमते । स्वपत्निं तृणमपि न मन्थते वानरी । पशुस्थया वानरयोऽद्योचन—अयं वृद्धो वानरोऽयम् तत्पयं
 योऽप्योऽयमेवं विमृश्य सर्वो अपि वानर्यो युववानरं शिराः । यतः—“वृद्धं क्षीणफलं त्यजति विद्वान् । शूराः सरः सरसाः,
 पुष्पं पृथिविं त्यजति मधुपः शृङ्गं वनान् मृगाः । निर्द्वन्द्वं पुच्छं त्यजति गणिका अष्टं नृपं सेवकाः, सर्वैः रक्षार्थं वयो-
 ज्ञानोऽभिरमते नो करय को वृद्धमः ॥ १ ॥” वृद्धो वानरो युना समं युद्धं कुर्वते । ततो युना वानरेण स्त्रीदृष्टिपुष्टेन वृद्धो
 वानरो भयः । ततो नश्यत्कपिर्स्वपाकानो जलायां शिलाजलानि जलभ्रान्त्या मुखमक्षिपत् यत्राचरावदानरानयां पृथगगता
 वानरो मुखं कटुमश्रुतौ पादौ प्रथमं क्षिप्या पश्चात् पश्चात्तनावपि पादौ विक्षेप वानरः । ततः क्रीडितसर्वाङ्गः

कपिमुद्युमप । न वानरोक्षिपदः पूर्वं वदनं चैवकेपव तदा मरणं नामविष्यत्स्य । ततो भवादयो नारीणां
 वाञ्छया संसारसुखविज्ञानवृत्तिं न मज्जामि ८ ॥ अथ नमसेनाऽचर-अधिकेन लोभेन त्वं बुद्धिं दृष्ट
 दारयतामनयं च प्राप्यसि । तथाहि-नन्द्यामे सिद्धिबुद्धिजन्या बुद्धिर्वा वसतः स्म । एकरसज्ज मोलिको
 नाम यथा मनोऽधीपयता बहिरिष्टतिस्म । सिद्धिः सदा संपुण्यं विमर्शं तथाऽऽराध यथा दीनरं द्रव्यं प्रतिदिनं
 तस्यै अदात् । ततः सिद्धिः सा काष्ठपञ्चाला मुक्ता हेमपत्रं सुद्धिं, महामौघं तथा कमान् कारितम् । यक्षप्रसा-
 दं सा सिद्धिः लक्ष्मीवती धीर्य प्रीत्या रहसि बुद्धिः पश्य । कुलकमगतं स्वामी, दारिद्र्यं तावदावयोः । कुतो
 विमर्शप्राप्तिः, जलदेवीव वर्तते ॥ १ ॥ सा सिद्धिराचर-मोलिको यक्ष आराधितः सन् प्रतिदिनं दीनरद्वयं
 दत्ते मलयम् । एतदाकण्यं बुद्धिरपि भक्तिमत्तं यक्षमराध । ततो यक्षोऽग-मो बुद्धे । किं तव विज्ञेयते ।
 बुद्धिराह-सिद्धिर्बुद्धिमेव तव पश्चाच्चतुर्दश्यां मद्यं देहि । ततो बुद्धये चतुरो दीनारान् दत्ते । बुद्धियान्तिं ज्ञात्वा
 सिद्धिरपि ततो द्विगुणं मानीयामास दीनारान् । ततो बुद्धिरपि द्विगुणं याचतेस्म । ततः सिद्ध्या चित्तवसिष्ठम् ।
 असौ द्विगुणं सदा याचते मम स्वर्ग्या । ततस्तथा कुर्वं यथा स्वर्गाकृतं फलं लभतेऽसौ बुद्धिः । ततः सिद्ध्या

[illegible]

तथा राजा घोटकेमादिमपदा वद्धे स्म । श्रेष्ठी प्रातरतं याजिनं स्वयमाकृष्टा सरसि पयः पायायित्वा प्रत्यावृत्तः सन्
 श्वेदपशवद्वेष्टासाहं प्रदक्षिणायुक्तं कृत्वा नत्वा प्रभुं श्रीनाभेयं गृह्णमिहि । एवं स घोटको जलाशये जिनगृहं जिन-
 दासगृहं भुक्त्वाऽन्यत्र कुत्रापि न याति । तेभ्योऽन्यं मागं न जानात्यश्वः । इतः प्रत्यागमिष्वेन तं राजपवर्द्धनकरकं
 घोटकं जालां स्वयमयां प्रोक्तम-कोऽन्यत्र यत्तं घोटकमगानयति । तस्मै आमपञ्चकं दास्यात्पहस्य । ततः एकः
 सेवको राजप्रसादांसाद्य कपटशवकीर्णं वसनपुरं गतः । चैत्यदेववन्दनमिषेण जिनान् पुरमव्ये वन्दते गुरुंश्च ।
 जिनदासेन तं वयं श्रावकं मन्त्रा स्वगृहे भोजितः । राज्ञो ततो जिनदासेन धर्मगोष्ठिं कुर्यात् स्वपाश्वे स्थापितः ।
 अन्यदा कस्मैचित् कार्याय जिनदासो गतः । स कपटश्राद्धो हृष्टरतं हयमाकृष्टा स्वपुरं प्रति चचाल । स घोटकः
 पयःस्थानकं देवगृहं जिनदासगृहं च भुक्त्वाऽन्यत्र कुत्र न याति । सरसि चैत्ये गृहे पुनः पुनर्गच्छन् । ततः कपटश्राद्धः
 विधुः सन् प्रागघोटकं भुक्त्वं मुमाच । नष्टः स श्राद्धः स्वस्थानके गतः घोटकर्तृवत् । राजाश्रे प्रोक्तवान् । घोटको
 मागं वयं भुक्त्वाऽन्यत्र स्थानमजानानः स्वस्थाने गतः । प्रातः घोटकं स्वयमागतं वीक्ष्य सेवकैर्घोटकापहरेणार्चयन्तं
 जालां च जिनदासाद्ये प्रोक्तः । ततोऽप्यो विज्ञेयतो राज्ञो श्रेष्ठिना च सम्मलितः सुखमूर्तः । एवमहमपि जालद्वयैव-

चारित्र्यकर्ममार्गवर्त्य मर्त्यं सर्वथाऽनभिभ्योऽस्मि । अथ कनकश्रीह-हेमपुरातं पुं ह्यै वान्धवौ देवान्तरं
 प्रति चेत्तुः । मार्गं गच्छन्तौ तौ कालि स्थाने पञ्चद्वारं वर्त्मकं दृश्यन्तुः । तस्य वर्त्मकस्य एकस्मिन् शङ्के-
 खनिने पयो निरससर । तस्यः पीत्वा तौ मुदितौ वर्मजुः । अथ ज्ययसा लघुस्मिन् दध-द्वितीयं शङ्कं विजोक्तयौ ।
 ततस्तस्मिन् शङ्कं विजोक्तिं द्रव्यं तृतीयं कृत्यं चतुर्थं स्वर्णं निर्गतं, पञ्चमे शङ्के खन्धमाने ज्ययसा आत्रोक्तं,
 अतिज्यो न क्रियते । यतः-“मूले मोदविपट्टमस्य मुक्तेन मारोदोक्तुर्मार्गः, कोषमोरतिः प्रतापतरतिप्रच्छ-
 द्मे लोचनः । कीदृशं कलेर्विकस्यतिनः स्वर्मात्रिपथर्षी-सिन्धुः कीर्तितवत्कलपकलं ज्योः पराभयवत्तम
 ॥ १ ॥ महीयसापि ज्योम, ज्यो न परिभूयते । मया समधिकः कुत्र, माजद्वीनेन जीयते ॥ २ ॥ एकं शङ्कं
 लिख्य । ततः स आत्रा चारितोऽपि लघुधाता ज्योमार्था पञ्चमं शङ्कं खनिनि यावत्तावत् ज्ययान् आता पञ्चाव् ज्यव-
 त्योपविष्टः पञ्चमे शङ्के खनिने दृष्टिपथादेन निर्गतं स परमं कृतः विरकात् दुःखी जातः । तथाऽतिज्योमात् स्वमपि
 मुक्तिसिद्धं वाञ्छन् कलिकलध्वनिं विव्यतां मा गच्छ ॥ ११ ॥ जलकुम्भारोऽयम्-प्रिये यो कानिकरोपमो न सविद्यमि ।
 तथाहि-कस्मिंश्चिदस्य लोकेः क्षेत्रधाम्नां नलिकयन्त्राणि माण्डलानि । अन्त्येनं तत्रोपविष्टः यो कानिकरः । अमरा च

नलिकयन्त्रोपायः कृतः । तत्र दृढं स्वचरणग्रहं पवनमयात् कुर्वन् आत्मानमवदमपि बद्धं मन्यमानो नचरेत्-
तति । अहं घोषादिसिना हिरण्मोहपादाः स्वेच्छयोरपत्य गच्छामि तत्पक्षिष्वित्यो नारिम ॥ १२ ॥ अथवाऽत्रेयं कथा
च वाच्या-विःष्यादौ परोवरं पयःपूर्वमभूत् । तस्मिन् जलाशये काश्चित् कमठः स्थितः पुत्रपौत्रादिवृत्तम् । कदा-
चिद् घोषतपत्तापसरणात् पूर्वोद्भूतमाकाशे विरोधय रात्रौ समुद्रं । ततश्चिन्तितं तेन-कुट्टरग्रस्य दृष्टीवित्यासि ।
ततः कच्छपः पयोर्मूले गतः स्वकुट्टरग्रपाशुं । कर्मां यावत् स्वकुट्टरं तत्रानिनाय तावचाच्छिदं गतम् । ततो आसं आसं
चलच्चक्षुर्विलोकयन् पूर्वोद्भूतं नपश्यत् । तद्वदिसं जिनधर्मं संयमयाभिरवल्क्यं गुरुसामर्थ्यं च प्राप्य न त्यक्ष्यामि ॥ १२ ॥
अथश्रीजैनी-नागश्रीरिव मां किं विप्रतारयसि । तथाहि पद्मपुरे कोलिविधो राजा राज्यं करोतिस्म । तिनं
प्रति नयां नयां कथां वारकेण लोकमुख्यात् शृणोति । अथ कस्यचिद् द्विजस्य वारक आगतः । तस्य मौढ्यं
वियते । ततो द्विजाऽचिन्तयत्-किं कथयते मया श्रोत्रिपतेरत्रेय यदि नत्या कथा न कथयित्यते तदा दृष्टो भूयो
मां काराग्रहे धेपयति तिरं चिन्तापतिरं कात्स्न्यमुखमात्रेय दौहित्र्या कुमार्थोक्तं-तं चित्तां मां कुरु । अहं
कथां कथयिष्ये । ततः सा कन्या राजपाशुं गत्वाऽत्र-राजसत्याहं कथां कथयित्यासि स्वसोदराश्वस । राजाऽत्र-

[illegible]

यथा तथा वागमिष्या भूय विज्जितः । तथा यमपि किं कथामिषिष्यति माम् ॥ १३ ॥ जम्भुः गृहे-लालि-
 ताङ्गवदहं न भोगसुखे तथाऽऽसक्तोऽस्मि । तथाहि-कन्दर्पकोशोपे कोतायुषो राजा राज्यं करोति । तस्य लीलावती
 मिषा । सा कदाचिन् सर्वभरणमपिना गवाक्षोपरि उपविष्टा ललितारङ्गत्वं नरं वुरगारुढं मनोभवावतारं गच्छन्तमा-
 लोपय लीलावती पञ्चगणवाणैरसंहिता । तदा च ललितारङ्गत्वं वांक्ष्य पञ्चपुवणैरसंहिता । भूपरनी दुर्लभा भवतीति
 ख्याता ललितारङ्गकुमारः स्वगृहे गतः । राजपत्नी कामदोरपीडिता भूतानां द्रवाऽभवत् । दसया स्वाभिनया मनोऽभिप्रायो
 ज्ञातः, कथितं चानेप्यते सोऽत्र मया । सा दसौ समुद्रप्रियेभ्यन्नन्दनं ललितारङ्गं ज्ञात्वा तत्र रहोऽभ्येयोवाच ।
 मत्स्वामिनी स्वामिच्छति भोगाय । सोऽत्र-पुराणि मम तस्या दृष्ट्वा विद्यते । यदाऽत्रसौ भवति तदा प्रोक्तव्यमह-
 मगमिष्यामि । दसौ स्वामिन्यत्र गृहे-राजा तु स्त्रीकं गृहेदारादिः सति । ततश्चैकदाऽत्रसरं प्राप्य यावदासौ न
 ललितारङ्गं कृतस्फारदङ्कसमनयायास स्वाभिनयिष्यते तावदाजानि वजागतः । ततस्तथा विभक्त्या दसौपाश्यात् संवराभिभवे
 खाले दिग्धः प्रोक्तं च तथा न जल्पनीयम् । राजाऽगतोऽस्ति, यदि ज्ञास्यति भूपस्त्वामजागतं तदा भूजामिरोपपात
 भविष्यति । ततः स ललितारङ्गकुमारो विभ्यत् संलीनाङ्गोऽस्मात् । ततस्तत्रत्यस्य तस्यानुकम्पया राक्षी भोजनं दत्ते ।

[illegible]

स्वयं स्वयं कर्माणि साहसं मा कुरु । यथा स सिद्धो जागरितः सत् तं हन्त्येव । तथा संयमोऽपि हसि स हसोऽङ्गीकृतः
 कदाचिद्विजयति स्वप्न ॥ १५ ॥ ज्ञानं प्राह—अहं कुसङ्गातिं मुक्त्वा सोमशाम्भुपुत्रोऽहं हव सत्सङ्गातिं करिष्यामि ।
 तथाहि—क्षितिप्रतिष्ठितं पुत्रं जितशत्रुतां गच्छं कस्योक्तिम् । तस्य सोमशाम्भुतिं पुत्रोऽहं हव । नित्यमिवाभिषा
 मित्रः १, द्वितीयः पर्वमित्रोऽभवत् २, तृतीयः—प्रणाममित्रोऽभवत् पुत्रोऽहं हव । तेन एकः सहपण्डितोऽहं हव ।
 प्रतिपद्य स्वसमानो व्यप्राप्य, द्वितीयः पर्वमित्रः २, तृतीयस्तु प्रणाममित्रः । अथ कदाचिच्चस्य पुत्रोऽहं हव ।
 हवोऽभवत् । ततः पुत्रोऽहं हव । सहजमित्रस्य सत्त्वं गच्छात्मा—मयि भूयो कष्टोऽस्ति किं करिष्यामि । सहजमित्रोक्तं—
 भूयोऽहोऽहं हव भवत उच्यते तदा प्रथममत्र त्वां हव । तेनात्र स्थतिं तव न युक्तं
 गच्छात्मा । ततः पुत्रोऽहं हव । तथैवाह । तेनाऽप्युक्तं हव । त्वाप्तं स्थितं राजा ज्ञास्यति, तदा मां
 राजा च सङ्कटम् घातकं क्षेप्यति । ततोऽप्यत्र प्रच्छेदामि । ततोऽप्यत्र प्रच्छेदामि । ततोऽप्यत्र पुत्रोऽहं हव ।
 राजा । मित्रद्वयेन त्वाहं रक्षितः । प्रणाममित्रोऽप्यत्र—न भवेत्त्वं तथा, अवाप्तोऽस्मीत्यर्थः स्थिरावः राजा किं करिष्याति ? ।
 राजातिरे गमिष्यावः । ततस्तत्त्वमस्मिन् राज्ये गतो । तत्र पुत्रोऽहं हव । प्रणाममित्रोऽप्यतिमन् राज्ये गतो ।

[illegible]

तु जन्तुर्विविधः सुकुमारार्कः एवंविधां शिष्यं कन्यायुतां त्यद्व्याति । ततो याऽसौ मर्त्यमर्त्यीकरिष्यति, स एव मया-
 श्रुतव्यः । एवं विमुच्य जन्तुर्पार्श्वं प्रभवोऽवर्ग- । उवाच प्रभवोऽप्युच्यै-महोत्सव । भवद्गुणैः । कष्टरत्नामवयवस्थामि,
 स्वकानां प्रच्छेद्य निश्चितम् ॥ १ ॥ ततो वैराग्यवासितारायाः प्रभवादयः तत्क्षणतः शोभनदेव्या वन्दनान्मुक्ताः
 प्राचुः जन्तुकुमारं प्रति । वयं स्वकुटुम्बं मुक्कलियत्वा प्रभाते दीक्षां ग्रहीतुं भवता साहस्यमगमिष्यामः । जन्तुः
 गृह-भ्यां प्रभव । जीवानां मर्त्यासि चञ्चलानि सन्ति । यतः-“क्षणं सक्तः क्षणं मुक्तः, क्षणं कुरुः क्षणं क्षमी ।
 मोहाद्वैः शीघ्रयवाहं, कारितः कविचापलम् ॥ १ ॥ एकाग्रमनसा व्याता, देवा अग्रममया अपि । अविरोधैव
 प्रपन्नानि, किं पुनश्चेन्नो जन, ॥ २ ॥” तेन प्रभातो न करणीयः । “मज्जं विमयकमया, निहा विकटम् ॥”
 जलितं पातनीयं त्वया, भवदीयं वचः प्रमाणमिदमुच्यते प्रभवश्चोत्पद्यते स्वस्थानं गतः । ततो जन्तुकुमारं सदां
 दीक्षां विषयं श्रोत्वा श्रुत्याः पितरौ च तमेवाविधायामवाऽभूवन् । अथ जन्तुकुमारोऽपि विधिवज्जितपूजां कृत्वा
 सप्तश्रेण्यां स्वयं न व्युत्पत्त्या पुरश्चरत्तत्तामिः प्रियाभिः समं विविदिष्टमरणमपिवाङ्मः स्वभातापिदेयतः श्रुतिप्रभम्-
 स्वाभिप्राश्वं यथा दीक्षां ग्रहीषिम । इतः प्रभवः स्वकुटुम्बं मुक्कलियत्वा पञ्चशतीचोत्पद्यते दीक्षां ग्रहीतुं तत्रागत, विःप्रवृद्धि-

॥ इत्येव पञ्चमगणधरं श्रीसिधधर्मस्योत्तमं प्रणम्य जम्बूद्विजयेत्-संसारसागरोत्थारः, कर्णधारः । मुनीश्वरः । सां सक्-
दुत्तं चारित्र्य-यानपत्रोत्तरः । ततः स्वर्गाणिपश्यन्, गणधाराधिरुधरः । स्वजनैरहितं जम्बू-कुम्भं तमदीक्षयत् ॥ २ ॥
दीक्षां पञ्चयानसप्तविधाविधाङ्गानां दत्त्वा सुधर्मस्वर्गमिति धर्मापदेनं ददौ । तथाहि-एकं जीवः संयमं सिंहवत्त्वा
संयमं गृह्णति भृगाल इव भृगोः, एकं जीवः भृगाल इव भृगोः, एकं जीवः भृगाल इव भृगोः, एकं जीवः भृगाल इव भृगोः, एकं जीवः भृगाल इव भृगोः,
एकं पुनः जीवः भृगाल इव भृगोः, एकं पुनः जीवः भृगाल इव भृगोः, एकं पुनः जीवः भृगाल इव भृगोः, एकं पुनः जीवः भृगाल इव भृगोः, एकं पुनः जीवः भृगाल इव भृगोः,
गृह्णति सिंह इव पालयति । तेन भवति श्रुतिश्रुतिश्रुतिः संयमो निरतिचारः पालनियमतया यथा करतलगतता-
मुह्यति भवति । प्रमादो न करणीयः, प्रमादेन संसारं अमणं भवति गृहीतसंयमानामपि । यतः—“चउदसपुत्रो
मुक्तिरपि भवति । प्रमादो न करणीयः, प्रमादेन संसारं अमणं भवति गृहीतसंयमानामपि । यतः—“चउदसपुत्रो
अद्वैतगतिं भवन्तानां दीप्यमाना य । ह्येति पण्यपरवसा, तद्वर्णनमेव चउदस ॥ १ ॥” ततो जम्बूद्विजयेत्तरतपः
परोऽयम् । तत्रैव तस्य मुनीश्वरस्य स्मृतिः किञ्चलं याति । “नवपणवद्दे कंयणकोटीव, ज्योतिष्या अहं य वाञ्छित्याओ ।
सो जम्बूद्विजयेत्तरतपः, अपाहिता नंदं कवली ॥ १ ॥” जम्बूद्विजयेत्तरतपः, अपाहिता नंदं कवली ॥ १ ॥” जम्बूद्विजयेत्तरतपः, अपाहिता नंदं कवली ॥ १ ॥”
जम्बूद्विजयेत्तरतपः, अपाहिता नंदं कवली ॥ १ ॥” जम्बूद्विजयेत्तरतपः, अपाहिता नंदं कवली ॥ १ ॥” जम्बूद्विजयेत्तरतपः, अपाहिता नंदं कवली ॥ १ ॥”

च पश्ये जनः सदायुः । लोकं गच्छन्तं दृष्ट्वा श्रीसुधर्मस्त्वामिदं वन्दितुं तदा श्लोकमप्युवाचः कालिकाऽपि
 तत्रागत । विः प्रदक्षिणीकृत्य श्रीमहा वरुणं शोचिमुपविष्टः कालिकयुग । धर्मपदं दामहेति गुरुः—मार्गमाश्रित-
 चाहं, कुलस्त्वदागमावधं वृत्ति । सदा गच्छेत् सदा, संजयो लोकांश्च दृष्ट्वाहं ॥ १ ॥ कौशेयं कर्मिजं सुवर्णमप-
 ताद् दत्तं च गतोमतः, पञ्चाचारमसं शोभाङ्कमुपवर्तिः दीवरं गोमयात् ॥ २ ॥ इत्यादिदं दानान्ते कालिकः श्राव-
 धर्ममर्हत्कृत्य जगत्सु निप्रभृतिशोच्यवर्गमर्हन्तमात्मन्य पप्रच्छ । श्रीसुधर्मगुणैः । कौशेयं, द्विषेतिव सुद्विष्टः ।
 सुधाशोचिश्च शोच्य, विविधाद्विषवाहियु ॥ १ ॥ शालिधाम्यामिवाहियु, कल्पद्वय इव द्वय । आशोचिश्चिव
 दृष्ट्वाहं—श्रावकं वृत्तिमिव ॥ २ ॥ द्विष्यमिव लोहेयु, रसोदिव सुधारमः । अञ्जनस्तव शोच्यु,
 सविशेषः प्रदीप्यते ॥ ३ ॥ विप्रश्चिद्विषकम् । ततः सुधर्मस्त्वामी गणमैव जगत्सु विमनः मार्गमवततः सतः स्वमशेषतः प्राह-
 पुनः शोचिजितेन तपसा ईदृशी संपदस्य ऋतुजालाऽस्ति । एतद्वक्तव्यं राजा हृष्टश्चापयुः ययौ । लोका अपि प्राप्ताञ्जित-
 धर्मा गुरुं प्रणम्य स्वगृहे ययुः । सुधर्मस्त्वामी जगत्सु प्रभृतिशोच्यमन्त्रितो विहरन् श्रीमहावोरं नन्दुमगात् । सुधर्म-
 स्त्वामिपश्य १८८८ जगत्सु विप्रश्चिद्विषकम् । ततः सुधर्मस्त्वामी गणमैव जगत्सु विमनः मार्गमवततः सतः स्वमशेषतः प्राह-

दधं जाम्बवद्विभुं सौमिदं दधौ । द्विद्वानिभं च वधुं गच्छामरं धृतराज्यं चामिने विनीयुं भुक्तिपुरुं
 दधौ । दधःश्विजाम्बुगणधरः प्रासकदलदलान्नेकमद्याहूतः प्रबोध्य प्रभवत्येव सरेणैवज्यारं विनीयुं सौमिदं दधान-
 पुरातरं श्विनीविनीयान् । तद्वचनैः पठन् गतादां श्विनीश्विपकसां भुक्तिनगरीं ययौ । मनःपरायणो भूयौ, पुत्राका-
 दैरादौ द्विधम । पत्युप्रियमा ज्ञानं, नामन जाम्बुमेरु ॥ १ ॥ यतः—गणपतौहि पुत्राए, आदिराजवज्रवसुमे
 कत्य । दंजमनिदकवलिनिःश्लेषा य, जंहेमि वृद्धिदा ॥ २ ॥ यनागमैकप्रभवानि यत्य, मायुयुद्धिणी वचःकलानि ।
 निधुत्य भव्या भवतापनीःश्वत्, सुदे स जाम्बवद्विनीयः ॥ ३ ॥ इति जाम्बवद्विनीयमवतरान्विदीक्षाया समाम् ॥ २८ ॥

[illegible]

पुनरपि श्रीगोविन्दोत्तरं दृष्ट्वाः पश्यन्तं गतादां श्रीगोविन्दकम् गृहित्वा गतां ययौ । मनःपरायणो भूयौ, पुलाका-
दिवर्षी द्विवर्ष । पश्यन्ति यथा ज्ञानं, नासन्नं जन्ममृत्युं ॥ १ ॥ यतः—मणपरमोहि पुलाकं, अहिरासवगजवत्समे

[illegible]

॥ १ ॥ अथ श्रीगणेशाय नमः । श्रीगणेशाय नमः । श्रीगणेशाय नमः ।

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

[illegible]

नःस्योपिद्विद्वद्व्यस्यनलक्षणाः । महानखीय जायन्ते, वक्राः पञ्च वर्द्धिताः ॥ १ ॥ सर्वे सर्वोपदेष्टावाम्, सर्वे सर्वोपदेष्टावाम्

दुर्लभः । धर्मेन कुलमालिङ्गं, धर्मस्य श्लाघ्यतेऽयमः ॥२॥ राज्ञश्चरितं वज्रमया विद्योत्, धर्माच्चलः प्राप गतोऽसौ गमः ।
 गच्छन्तं गमिन्तं गच्छन्तं गच्छन्तं गच्छन्तं गच्छन्तं गच्छन्तं गच्छन्तं गच्छन्तं गच्छन्तं गच्छन्तं गच्छन्तं गच्छन्तं गच्छन्तं गच्छन्तं गच्छन्तं गच्छन्तं
 पृष्टिं वृकचला यथा । तत्र पृष्टिपत्नी मते तत्र वृकचलाऽसौ पृष्टिपतिः । वृकचला वृष्टिचौरपतिवतो आसे आसे पुरे पुरे
 रक्षित्वा यति । यो न विदुः कश्चिद् वृष्टिपतिः । पृष्टिपतिः प्राह—यदि ययं कस्यपि
 धर्मोपदेयो न दत्त तदाऽत्र निष्ठत । गृहीतकर्मण कस्यपि धर्मोपदेयो न दत्तयेत् स्वाध्यायाध्यायनवीजतपश्चरणकरोणाद्यतः
 श्रीजानतुर्द्वयौ वृकचलद्वे गृहे स्थितः । चतुर्मासी स्वाध्यायाध्यापनादिना नीत्या पारणकविने गुरवश्चरितु-
 क्तमा वृकचलं प्रति जगुः—चतुर्मासी गता चालिष्यामी वयम्, श्रीगुरुणां पृष्टौ तदा संश्रययितुं वृकचलः कियत्प-
 रिवरपतिवृकचलात् । वृकचलस्यासौमासालिकम्प गृहीतकर्म-सौ वृकचल । इयं कस्य सीता ? । वृकचलोऽय-
 मयं मदीया भूमिम् । ततो गुरवो जगुः—महाविभाग ! वयं निष्परम्युहं स्वाध्यायाध्यायनदिपरास्तेव आसे स्थितः ।
 अथ यात्रव कस्यापि उपदेयो न दत्तः । अयुना किमपि अभिप्राहं गृह्ण । अभिप्राहेण ज्ञायाः छिन्नो भवति ।
 यतः—“ निष्प्रापितवृकचला, निष्प्रापमञ्जुवत्स । वृत्तिप्रवर्तमानां, रक्षाभानो निरुधः ॥ १ ॥” वृकचलो

८१-१११२ दीयताम् । ततो गुरो जगुः-अज्ञातफलं १ काकमांसं च न मधुमीये २, अन्तरकाशे नृपराजी
 पक्षिणां ३, प्रहेरदानकाले च सप्तपदानि पञ्चादपसर्वेषु ४ इति नियमचतुष्टयं गृहेण । ततो वंक्वलेन युक्त-
 प्रोक्तं नियमचतुष्टयं गृहीतं प्रणम्य पञ्चादङ्गाद्वंक्वलेन ५ स वंक्वलेनः कदाचित् कारिभन् ग्रामे अवरकन्दं दत्त्वा
 द्याष्टिद्वितीयां मातां अष्टोत्थरे । अदव्यामदतरतरस्य लङ्घनमयं जातम् । ततो मनोहराणि फलानि दद्यात् सेवकैः क्षीरैः
 प्रोक्तं-फलानि सत्यस्य तानि भक्षयन् । वंक्वलेनानि फलानि दीक्ष्य पप्रच्छ-किं नासौपां फलानां वैरुक्तं नाम
 न द्यायते, वंक्वलेनोक्तं ममाज्ञातफलसमूहं नियमोऽस्ति, तत्रोक्तफलसमूहं नियमो नारितं वयं मधुमीयेयामः ।
 १२-चतुर्लोक्यम् अज्ञातफलानि नारयन्ते । ततो वामाणां अत्र ते चौराः सश्रीकानि तानि फलानि वृमुञ्चिरे ।
 ततः सद्यस्तेषु चौरिषु विपद्ये दद्यात्तेनानि निष्कलानि, येषां मधुनी सम गृहीतमिदमपि दत्तोऽस्ति । ततो एका-
 दयं निदिश २१पृष्ठीं प्रादिश्य निरीयकाले स्वगृहे गन्ना वंक्वलेनः । वंक्वलेनो दद्यात् चोऽयं नियमो यदि सम नाम-
 विपद्यदा ममापि मरणासिद्धयत् । यतः-सर्वः सप्तचरतरस्य, जायन्ते जातिभनः खलु । यो गृहीतं वनं क्षेत्रं,
 वृषते द्रुवमागतः ॥१॥ एतदा कारिभन्दिद् ग्रामे गते वंक्वले वंक्वलेनैकैर्नैकमरुदधम । ततो वंक्वलेन-

भाकरिधिं तयागता नवका गृहे । ततो बंकचूलमगित्या ख्यातं-यदि बंकचूलं ग्रामान्तरे गतं शोभयति, ततो न सम्यक्
 इत्यादि विमृश्य आनुवेप परिधाय तत्र गत्वोपविष्टा । तस्य विजोक्त्य दानं दत्त्वा स्वगृहे समेत्य आवपन्तीयुता पुष्कचूला
 एकपदेवैव युता सुखाय । इतो बंकचूला गृह्यमाणतः । स्वां प्रियामन्यपुरुषयुतां पश्यन्ते सुतां वीक्ष्य क्रोधोदण्डोत्पन्नः
 तयोर्दयोर्विधाय कृपाणामाकृत्य निशमसाराणाञ्च समपदान्यपस्येय आगतं प्रहरं दत्त्वे, तत्रैव संचलितवत्प्रहरा-
 प्रविष्टादहनं जागरिता संभ्रान्ता पुष्कचूला जीवतु आता सम बंकचूलं इत्यादि उच्चरन्ती उचरन्ती । ततः प्रणामपूर्व
 बंकचूलेन पुष्कवेपकारणं मागिनी पृष्टा विपुनटनां समगममादि जगौ । ततो बंकचूला दृष्टा गुरुदत्तं निशमं प्रयो-
 योसति-अहो वे गुरवो ज्ञानिनः । एकदा बंकचूला गणितागृहे पितापुत्रयोर्लेखके कलहं वेदयामृहे वेदयां कठिनमपि
 कामयन्ती वीक्ष्य करयापि अपहेरन्तःपुरे आसि विदध्यान्तः प्रविष्टा निक्षी रादया दूरतो लभः । ततो राज्ञो तं कुमरं
 प्राह-मया सह भोगान् सुखं वर्द्धनि रत्नानि दारयासि वृत्त्यम । बंकचूला गुरुदत्तं निशमं स्मरन् प्राह-तं सम
 माता । तत्पत्नया विरक्त्या अयमुपपत्तिरिति पुरेकते राजपुत्रैर्निवृत्त्य प्राप्तमुपपाश्वे नीतः । राज्ञा पृष्टः स बंकचूले
 यथादिभूतं सावित्रचान्तं जगौ । ततो राज्ञा कृत्यान्निश्चितेन सावित्रचान्तवादिना वदुपराजितेन स सामन्तीकृतः ।

रादयः स्वयं जानतां न प्रकटीयते । स्वयदेस्वरूपं करुणाप्ययं न कथ्यते । यतः—“स्वचिन्तितं कृतं छदं,
 गृह्यतेऽनितं पुनः । वक्ष्यते चापमानं च, मतिमान् प्रकाशयेत् ॥ १ ॥ राजापदेशेन वंक्त्वैश्वर्यं सुतया
 सन्मार्गिणी वयं । अपादेशोदन्त्यैः कस्यि दुर्दान्तं धीरिणं जित्वा प्रहरिषुषी वंक्त्वैतः स्वपुरुषाणां
 चिकित्सा । क्रियते वैदेवतस्य । तस्मात् प्रहरिषाणां वंक्त्वैश्वर्यं यो गा जाताः । उपचारं वद्विक्रियमाणोऽपि
 तस्य गुणो वाञ्छितं प्रयुतं दिनं दिनं प्रति क्षीयतेऽस्यै पश्य च न रोचते । तत्तत्तस्य रोगरुक्तेनार्थं राजा पटहोद-
 धीपणा कारितः । योऽयं जीवयति तस्मै यथैव राज्यादि ददाति । तदा केनाप्यग्रातस्य वैद्येन (काक) मांसो-
 पयं प्रोक्तम् । काकमांसं वैद्यैः कथ्यमानं वंक्त्वैतः शूरा कश्चिन्न-अस्यै काकमांसं ततो नाहं वक्ष्यामि ।
 ततो राजा जिनदासारव्यथा वंक्त्वैतप्रयोगाय जनः प्रेषितः । यतः जीवस्य मित्रोक्तं
 दुर्दैव्यं भवति । जिनदासो वंक्त्वैतपक्षे सभागात् पप्रच्छ । वक्ष्यो ! वंक्त्वैत ! तव वैदे सभाधिरिति ? । वंक्त्वैतो
 जगि-स्वगतं भवतो वक्ष्यन्त्यो ! समिति । वैदे ममेदं जानाम् । यतः—“योग्यचक्षिदं वैदे, कामायचं च जीवितम् ।
 शारापणा तदापचा, दुःखं मित्र ! यथाचिन्तम् ॥ १ ॥ अथाचे जिनदासोऽपि, तदापचाद्वैदक्ष्या । काकमांसोपयं मुदेव,

देहपाटवदेतव ॥ २ ॥ साक्षेपं वृकचूलेषु, स्माह साहसिकाग्र्याः । कण्ठोपकण्ठविश्रान्त-जीवितीत्य सतां वरः ॥ ३ ॥
 देहश्चावलो रोगैः, समीरेषि वारिहः । कः कृत्वा वरकृते कृष्णसिञ्जामिग्रहखण्डनम् ॥ ४ ॥ प्रशंसपूवकं ग्राह,
 कोपु निम । यथोचितम् । एकदं सध्या जन्तोः, सर्वे यावा न निश्चलः ॥ ५ ॥ तस्मादेहे कुटुम्बे च, यौवन विमले
 मने । जीविते च प्रतिबन्धमकृते मा कथा वथा ॥ ६ ॥ प्रातिपद्य चतुःशराणां, परमोष्ठिपरायणः । उत्तमार्थविशिष्ट
 कः वाऽप्युते चूलो गतः सुधाः ॥ ७ ॥ ॥ इति वृकचूलकथा समाप्ता ॥ २९ ॥

उग्रसर्गाव सहेमानी, जनः प्राणान्तकारकान् । लभते निर्द्विजं गज-सुकुमारपतीशिवम् ॥ १ ॥

तथाहि—गजसुकुमारकथा सुलसनागश्रुतिष्ठाभावाकथा विना न कथितुं शक्यते । तेनादौ तेषां सम्प्रथः
 प्रोच्यते । संहितपुरे नागश्रेष्ठे वसुध, तस्य प्रिया सुलसा । वसुधैवकुप्याश्रित कसेन याचितानां सप्तानामपश्यानां मथ्यात्
 पदं पुत्रा देवेन केनचित् नागपत्नीनिन्दितसुलसनाश्रीगृहे मुक्ताः । सुलसया वार्द्धताः कथेन तान् देवकीपुत्रान् पठयि
 दान् देवान् कन्याः परिणीयताः प्रत्येकम् । पठयि श्रीनिमिषाश्वे प्रवृत्ता दीक्षां जगृहुः । सर्वे चरमशरीरिणो दान-
 दाक्षीमाजीर्णभवन् । स्वाभिना सह दारिकां गताः ते पठयि यतयः पृथ्वापलोऽयदा युगलिनी सन्ता विधा दारका-

[illegible]

रानी-देवाकि । किं वाच्यमि, तव प्रागुक्तं कर्मात्र फलितम् । त्वया सपत्न्याः सप्त रत्नानि हेतुानि प्रागुक्तानि । तस्या
 रदस्याः पुनरुक्तं त्वं प्रपञ्चन समर्पितम् । ततः प्रभुं प्रणम्य प्राप्तं कर्म निन्दन्ती देवकी स्वयदेव गत्वा
 कृष्णारयाः स्यात् । यतः दूतित्वां वास्य कृष्णार्या-मातः । किं तव दूतः स्वमरित । देवक्ययम-पुत्र । निष्कलं
 मम जीवितम् । त्वज्ययान् सुलसा बाल्ये, यद्योदां स्वामपाजयत् । अपूर्वत न मे बाल-लालनस्य मनोरथः ॥ १ ॥
 वरम् । तस्मादहं प्रज्ज्वाले वाहिष्ठनपर्वे हि, देवानामपि दुर्लभः ॥ १ ॥ विष्णुराचष्ट-मातः । त्वेव
 न कायुरेवया । देव वासववजिनीपतिमाराध्य तव मनोरथः पूरयिष्यते मया । कृष्णानाराधितो देवो हरिर्लोमसोर्षी
 प्रकटीभूयान्-देवक्याः पुत्री भविष्यत्यष्टमः, परं प्राप्तानां त्वयः प्रवर्जिष्यति । ततः किमप्यपि काले गते कोऽपि
 महेन्द्रिदेवः स्वर्गायैव सिद्धिर्भवमसिधितो देवक्याः कृष्णवज्रीणाः । कस्माद्देवकी पुत्रमसत् । पुत्रजन्मसर्वं कारयित्वा
 वसुदेवो गजसुक्कुमालेति नामादात् । ततो निरन्तरं देवकी स्वत्यपानदानोत्सङ्गारोपणाद्विना बधूनामास । मत्तुर्जिह्व
 नेत्राणि प्रभोदयन् कमाज्जलपत्र मनोहरं प्रभोदं दद्यान् गजसुक्कुमालो न्यवर्धत । प्राप्तवौवनो गजसुक्कुमारो द्रुमम-
 दीपतेः प्रभावात्प्रादा कन्यां परिणिज्ये विप्रराज्या । अथ सोमयामादिहजस्य पुत्री सोमाद्विमानि-लब्धवि गजसुक्कुमाले

मातङ्ग्याया परिणीतः । अथ तस्मिन्नेव दिने श्रीनिवायो आदिकथाने समवासात् । तदा श्रीवसुदेवविजयराज-
 कृतस्य सप्तविंशत्यध्याये श्रीनिवायपञ्चमे अथ । भगवत्सिद्धेति धर्मोपदेशे द्वादशे । “ निद्वे-
 ष्मदी दृष्ट्वा गतजवक्ष्यन् विना शरीरे, निर्मेषं कुसुमं सरो गतजलं जगति विना पौक्यम् ॥ १ ॥ इत्यादि धर्मोपदेशे श्रुत्वा गजसु-
 क्तात् विना विनाशविनाशकः । अथ निर्वेषं सुतो गत-
 माता विनाशविनाशकः विनाशपञ्चमे अथायुगं दीप्तिं जगत् । यतः—“ जह चयह चकवद्दी, पवित्र-
 त्विदं मुहुरेण । न चयह तदा अहो, दुष्टदी चयह दमयो ॥ १ ॥” ततः शासकस्यो गजसुकुमालो वैराग्य-
 धानिना निरुपपन्नमद्वयमादित्यः कुर्वन् नगराद्विहः कायोत्सर्गं विधत्वा पुरमात्मानोऽभूत् । अन्येषुः
 प्रयेसापञ्चमे अथाते सायं प्रतिमया गजसुकुमालं दृष्ट्वा सोमशर्मणा विजेन ध्यातुं—अयं पापी मदीयां पुत्री परिणीत-
 तत्कालमेव चकार । ततः स विजायमः कुटो गजसुकुमालमूर्त्तिं शकटीं भुक्त्वा [घटीकंठं च भुक्त्वा] तदुपरि विजितो
 रत्नवर्णमालापीय सौम्य । तैर्द्वैतगजसुकुमालस्य कर्मवर्णानि सर्वाणि तथा दूरवर्णि, यथा क्षणमात्रात्केवल-
 यो नभस्यैव सुन्दरत्वाभूत् । अथ कणः प्रभुं नन्दुं गतो गजसुकुमालमसमीक्ष्य क मे आवासीत इति प्रभुं पश्यत् ।

प्रमुणोक्तं-द्विजादिबौध्दमयस्य । हेरितलस्युत्पत्तः श्रुत्वा मूर्छामाप् । पुनः पप्रच्छ केषां-कथं केवलज्ञानं जातम् ? ।
 प्रभुराह-द्विजसंज्ञादयावत्, द्विजेन भरतके अङ्गरभूता शोकटी मुक्ता, तेन कर्मक्षयोऽभूत् । यदि स द्विजोऽयना सहाय्य
 नाकरिष्यत् तस्य कर्मक्षयविवेकं तदा बहुकालेन कष्टात् कर्मक्षयोऽभविष्यत् । यथा अथ त्वया मार्गे आगच्छता विप्र
 एकाम्भकाभिष्टिकां वहन् देवकुलिकायै ददः । ततस्त्वया एकद्विका तत्र नीता । ततः सर्वेण परिवारेणापि नीता बह्वी
 ततस्तस्य द्विजस्य प्राप्तार्थे निपद्यः । क्षणमात्रेण तस्य द्विजस्य द्वेष्टिकावहनकायुं समाप्तं तत्र साहेरयावत् । तथा
 गजसुक्कमलरयापि तस्य द्विजस्य साहाय्यात् सर्वकर्मक्षयोऽभूत् । तस्योपरि त्वया कोपा नाभवः । केषान् प्रोक्तं-किं
 नाम स द्विजः ? । प्रमुणोक्तं-अथ त्वां प्रोक्ष्यां प्रतिज्ञानं वीक्ष्याकर्मसाधारण्योदरकोटनान्मयुर्मावी स एव ज्ञेयः ।
 ततो मुकुन्देनाभिमुखंकारः कृतः । प्रमुणा शोक उच्चारितः । ततो विष्णुः प्रभुं नत्वा निरससर । स द्विजो वनवाग्माञ्छन्
 केषामागतञ्छन् वीक्ष्य देवयस्कोटनान्मयः । तमकस्माद्विप्रं भूतं दृष्ट्वा विप्र उपलक्षितः । कमयुर्दोरिकां वन्दयित्वा
 पुनीमव्यु आभितो द्विजः । पट्टे वाहितश्च केषान् । यो यतीनां देवता भविष्यति स एव विगीष्यो मया । ततो
 देवय्या अनित्यतादिदृष्टानैः प्रमुणा शोक उच्चारितः । ॥ इति क्षमायां गजसुक्कमलकथा समाप्ता ॥ ३० ॥

द्याधादिमप्युपहित-पुणमगन् वहेन हलान् । प्राप्नोति चित्तं स्थान-मवन्तीसुकुमालव ॥ ३ ॥

तथाहि-अन्येद्युः शीघ्रहेतिसूर्या भवत्यं प्रबोधयन्ता देवाविदेववन्दनार्थमवन्ती ययुः । तत्र मद्रः श्रेष्ठः

यसतिरम । तस्य मद्रा प्रिया । तयोर्वसुकर्मकुर्वीणयोरन्येद्युः सत्त्वप्रमर्षितो नन्दनोऽभूत् । जन्मोत्सवः प्रिया
कारितः । कमान्तरयावन्तीसुकुमालेति नाम प्रिया इवम् । मातापित्र्या धर्मकर्मयोगं पाठितः पुत्रः । पुनरवसर

द्वाविशोऽमहेभ्यानां पुत्रीद्वाविशो देवकुमारीसोऽपरा अवन्तीसुकुमालः परिणम्यितः प्रिया । अन्येद्युस्तत्र मद्रमनु-
ज्वाप्य मद्रदं चोपाधुय शीघ्रहेतिसूर्यः प्रियताः । तत्र प्रदोषे तेऽन्येद्यु-रात्रायां सधुरया निरा, गुणयन्तिरम

नानिनी-गुणमाययनमादरात् ॥ ४ ॥ ततश्च मद्रात्मजोऽवन्ती-सुकुमालो निजालये । द्वाविशोऽवकाशिनोजानि-शेखर-
रत्नचंद्रोऽभूत् ॥ ५ ॥ अवन्तीसुकुमालोऽप्यनं तद्विकीर्णोऽयमानं श्रुत्वा दंष्ट्रा-किमदं शुकुमिदमयमानं मया

दृष्टमादृत नानिनीगुणमविमानमिति पुनः पुनरुद्गृह्यतेऽवन्तीसुकुमालो जातिरस्यतिवचनमभूत् । अहं प्राप्नोमहे
नानिनीगुणमविमानं देवोऽभूत् । नानिनीगुणमविमानसुखान्तराद्योऽसकृत्पुण्योऽवन्तरं प्रियते । तेन यदि तस्मिन्

प्राप्यते तदा वरम् । यतः-“देवाणि देवलोप, जं च सुखं तं नरो सुसाणिशोवि । न सपण्डे वाससपुण्यवि,

अस वि जीहस्यं दृष्ट्वा ॥ १ ॥ एवं विमृश्य गुणपञ्च गत्वा गुरुन् सत्तया नत्वाऽवन्तीसिकमात्रा
 जगौ भगवन्तो । येषु किं नलिनीगुणविमानपदवायुना समायताः । येन श्रीपुरुषैः तज्ययस्वरूपं कथ्यमानमस्ति ।
 गुरुभिरुक्तं-यस्य तज्जघ्रिना न गतः सः । किं श्रीसिंहलोकात्मयुगा श्रीनलिनीगुणविमानस्वरूपं गण्यमान-
 मस्ति । तस्मिन् नलिनीगुणविमाने सति ये देवास्तेऽतीव सुखिनः सन्ति । अवन्तीसिकमात्रः प्राह-अहं ते ततो
 विमानवायुः क्षयादत्रोत्पद्योऽस्मि । तस्य विमानस्य सुखरसमण्डपस्य स्यात् न दोक्तोऽस्मि । अयुना एता वंश्या
 राक्षसादित्याः द्योभन्ते ताभ्यो देवगोत्रिन्यः । तेनात्र क्षणं स्यात् न दाययते । तथा कुरु यथा मष्टं वीक्ष्यं दत्त्वा
 जन्म कृतायुं करोमि । एता वंश्या व्याडय इव मम सन्ति । तेन संयुतं मष्टं दत्तं ययस । गुरुभिरुक्तं-माता-
 पितृवर्णनामयुमस्ति विना वीक्ष्यं दत्तं न दाययतेऽस्माभिः । ततस्त्वरितं तत्र विमाने गन्तुकामेनवन्तीसिकमात्रेन
 स्वयं संयुतं गृहीत्वा गुरुयत्वा इमंशानवने गत्वा कायोत्सर्गं स्थितम् । तदा पञ्चाङ्गवसवन्निधनी
 प्रिया प्रियाभूता तज्जगता । अवन्तीसिकमात्रं कायोत्सर्गं दृष्ट्वातीव कोपाविष्टा ते तथा खड्गोश्च-
 करं प्रिया, तदा द्यौमत्यानापदवन्तीसिकमारी सन्ता तदानीं नलिनीगुणविमाने गतः । प्रातः सातापितरौ

प्रियाङ्गुलीसिद्धिमात्रस्य संप्रत्यक्षरूपवर्गस्य दृष्टित्वा अभवत् । ततो मुक्तिभविष्यद्विषयव्यापक-असौ
अद्वलीसिद्धिमात्रो नित्यीश्वरविमान् ययौ । अत्रत्यं सुखमस्य न रोचते । ततो यथा तेन दीक्षा गृहीता, यथा
कर्म दीप्यते नित्यीश्वरविमान् गतः । तथा मुक्तिभक्त-यन्त्राद्वलीसिद्धिमात्रः कर्म दीप्यते स्वर्गं गतः । तत्तथात्मे
नष्टोत्पत्तिनाशो प्राप्तो नष्टोत्पत्तिनाशो कारयामासत् । शीघ्रशून्याश्रयिणां रथापयामासत् । ततः सर्वाः
प्रियाङ्गुलीसिद्धिमात्रा दीक्षां लब्धे ॥ इति अष्टादशसिद्धिमात्रकथासम्पन्नः समाप्तः ॥ ३१ ॥

॥ ३६ ॥

पञ्च दद्यात्तु यो विव, त्रिषु शतसु सुशक्तः । सोऽप्यनं भोजनं स स्या-द्यथा धन्योऽभवत् पुरा ॥१॥
पञ्चानामपि प्रकृतानि, दत्त्वा दानं मुनी व य । दुःखानां भोजनं ते स्यु-र्द्यथा धन्यमजानः क्षिणौ ॥ २ ॥
नद्यादि-प्रतिष्ठानेषु पुं अथङ्कपञ्चनचैत्यादङ्कं ते जितशय्याजानां यस्य करोतिस्म न्यायाख्यता । य(ङ्क)तः पूर्व

नद्यादि-प्राणिनाम् पुं अक्षरैश्चिन्तयितुं नैव जितश्रिया जा राज्यं करोति स्म न्यायाख्यता । य(इ)तः पूर्व
 एजमानमेकं कर्तुमकं निःशकं तत्र पुं आजीविकाकृते समगमव । तत्रैको वाञ्छको दाना, विनयी करुणापरः ।
 वसेत्तयाणि लोकाणां, चारयासास धुचितः ॥ १ ॥ कारुण्यश्रुतेषु उद्याने लोकात् परमाद्यादिप्रवृत्तिरभयण-
 परान् वीक्ष्य वसेत्तयाणि तत्र मितया गृहेऽथेत्य च सावित्रे दारकः ग्राहे-मातरा लोकाः परमाद्यं भक्षयन्तः

रति । तेन ममपि तदेहि । मज्जोक्तं-पुन । इत्थं विना कथं मया परमाद्यादि विन्यं दारयते । स पुनः प्राह-
 मातः । यथा तथ्याऽनीय तन्मद्यं देहि । यतः-“चोरा य चौरिका विप्र, गंधी विज्जा य महेपाहुणया । वेसा-
 पुचनरिदा, परम पांड न याणति ॥ १ ॥ ” ततस्तेन पुत्रेण कृत्याऽत्यर्थं माता मानीता तद्व्याप्तवती कोटि । तां
 सत्तां वीक्ष्य प्रातिवेशमकम्पस्तदुःखदुःखिता अग्राक्षिर्दुःखकारणम् । तथा च पुत्रमनोरथः प्रोक्तः । तस्मिन्नाह-
 विद्याभिः प्रातिवेशिमकाभिः पृथक् पृथक् धीरादिकं दत्तम् । माता संस्कृत्य परमाक्षं खल्विदं पुत्रस्याले परिवेश्य
 कर्त्तव्यं केनचित्पुत्रेण गतम् । इतः सुकृतैराकुरुतस्त्य गृहार्त्तं मासक्षपणपारणे विहरत्यर्थमगन्मनिः ।
 दृष्ट्वा तं मुनिमनम्रवृष्टिमिव रोमाञ्चकञ्चिकतवाल उत्थाय पाणिभ्यां पादसंस्थालं गृहीत्वा प्रणम्य चावग-
 मनावन् । इदं परमाक्षं प्रापिकं विद्यते । कथां कृत्वा ममोपरि गृहेण, येनाहं कृतार्था भवामि । तच्छुद्धमहिर्
 मत्ता मुनिः पञ्चमधरयत् । पन्थमन्योऽभूक्तः सोऽपि परमाक्षं तस्मै ददा । तस्मात् पात्रदानतः स मनुष्यायु-
 र्भवन् । ततो माता समागत, रिकं स्थालं वीक्ष्य पुनः पुत्राय परमाक्षं पर्वोपयत् माता । यद्व परमाक्षं संप्रि-
 तम् । ततः स पुत्र वालो वदित्वा वत्सस्त्याणि गवोपयन् महर्षि प्रणम्य तस्यामे उपविशत् । “दुःप्रापं प्राप्य

मनुष्यं, यत् तव किञ्चिदुच्यते । येनान्यं लभ्यते मुक्ति-सातं संसारिणा रक्तम् ॥ १ ॥ संसारं विना असरे, नरि
 मुने वा विवेकपापते । जातं तं दृष्टं जातो, न कुण्डं जिणवेसिषं धम् ॥ २ ॥ इत्यादि तस्यां धर्मापदेशं
 श्रुत्वा हृष्टो वासुदेवस्यैव राजवक्त्रस्यादिभ्युत्थितकया मृतः सन् गोपाळः तत्रैव पुनर्यथासागरस्य श्रुतिनः शीलवती
 प्रियाया गन्धं पुत्रज्योतिषं वधूस्वयमसिचितावतार । ततः कथाव सा पुत्रं प्राप्तुं प्रयातेऽहनि उच्चैः स्थितेषु ग्रहेषु, तेषां
 पुत्राणां नामानि क्रमान्मातृपितृभ्यां दत्तानि । धनदत्तः १ धनदेवः २ धनचन्द्रः ३ धनचन्द्रः ४ । आद्यत्रयाणां
 पुत्राणां क्रमात् प्रिया अभूवत् । धनशी १ धनदेवी २ धनचन्द्रा ३ । धन्यजन्मनि तदा तले इलाले निधियमाने
 निधानं निःसृतं तेन धन्याय नाम कृतं तस्य । धन्ये वरुमाने क्रमात् श्रुतिगृहे दिने दिने लक्ष्मिवर्धने । समये
 कलावाद्येषु सकला धर्मकर्मकला आदितो धन्या मातापितृभ्याम् । धन्यस्यातीव गौरवे क्रियमाणा यद्योऽपि सोऽप्य
 उद्योगः प्रियतमो मोक्षः-एकैवमवस्थास्य क्रियते किमादरोऽपि कोऽस्मभ्यम् । ततः पितरवचनः-गौरवेण पूज्यः, यतः-
 "गुण एव हि पूज्यते, ननु श्रोतव्यम्भारः । धान्यं यद्येते पुण्य-मङ्गलस्त्यज्यते मृतः ॥ १ ॥ मया वसतिषु
 ते सारः पितरं प्रति-परीक्षा क्रियतामिति । द्वाविंशद्वैपकारित्यः पूज्यं पुण्यं दत्तं उकारते । पणायित्वा नौ

त्वं दक्षिणाय ययम् । प्रवृत्ता व्यवहृते ते तु । धन्यसि बलाढ्यं मंदकं ज्ञात्वा राजपुत्रसेवकेन सममयावधत् ।
 दीनारणां सहस्रं पणीकृतं, यस्य सेवको हारायति सोऽन्यस्मै दीनारणां सहस्रमर्पयति । तथा धन्यराजपुत्रसेवकयो-
 मुत्पन्नमयावृत्त्यसेवकेन जितम् । ततो दीनारसहस्रं तत्र धन्येवाजितम् । धन्यो दीनारसहस्रं ज्ञात्वा गृहमाययौ ।
 उपरे सोदराः स्वल्पलाभाः समाययुः । धन्ये मद्रोसिते मालाप्रवेण्यां पुनरसे द्वितीयेद्वेदिनि श्रोत्रुः-एकशोऽप्यानेना-
 जितं धनं तेनारस्य वर्षानं क्रियते । अस्मान्निष्ठि बह्वशौ धनं पुनं यदजितं तद्विस्मृतं किं क्रियते । पुनः परीक्षा
 क्रियताम् । ततः प्रवेण्यामर्षितः पण्डिः कल्याणमापकांस्तेभ्यः पृथक् पृथक् [दत्ताः] । सर्वद्वारेण व्यवसायं कृत्वा
 अमासलमाजयोऽपि गृहमाययुः । धन्यसि धीमान् धर्मयुग्मं आपणमय्यं गत्वा पणायोपावृत्तौ । इतरतरत्र
 सहायनः श्रेष्ठो कृपाश्रोतारो सतिभिरारमैर्धनमर्जयामास । दत्ते किमपि नो धर्मं परिवारस्यापि जीणावलोकादंनं
 विश्राणयाति, स्वयं जीर्णं वस्त्रं परिवर्त्ते, धान्यं वर्ज्यसंस्पर्शकमव्यं मुञ्चति । धनस्यानेनैतन्मेव स्तोत्रं मुञ्चति । वार्षिकादिषु
 पशूषु मननीयं धनं न व्ययति स्म । ताम्रवृत्त्य स्थाने ग्रीविकादिपणायि सध्यातिस्म । अन्यं पुनर्यं धनं व्ययन्तं
 धान्यं शिरोविभूतयस्य । तदमीहृदयारिति कुर्वन् धणमपि विश्रामं न गृह्णाति । खनित्वाऽन्यदा गृहस्थान्तर्गतं

[illegible]

खट्वा गृहे नीत्या रत्नानि बहिः कर्तव्या जनकायाऽप्यामास धन्यः । ततः श्रुतिना धन्यः समानितः । ततो
 धन्यस्य कीर्तिः प्रससार । ततस्तद्व्यावृत्ता । तदा वीजमस्मराम्यैव । ततस्ते सहेतव्य इव्यालजस्तं हन्तुमिच्छन्ति सदा ।
 तद्वर्तुवापुनं ज्ञात्वा आवृत्त्या देवराय न्यवेदयन् प्रीत्या, अथ सोऽयक-नापरद्वं मया किञ्चिदमीषां तदमी कथं दृष्टान्ति ।
 ता अप्युचुः-वत्सेदक्षाः खलः खलः । यतः-“नाकारणे कथां सङ्ख्याः, सङ्ख्याताः कारणाः क्रयः । कारणेऽपि न
 कुप्यन्ति, ये ते जगति पञ्चषाः ॥ १ ॥” ततो धन्योऽप्यासीत्-मयाऽत्र न स्थयं विप्रोपचैः मां दृष्ट्वा आर्तणां दुःखं
 भवति । यतः-“परपीडां न कुर्वन्ति, सहन्तो हि कदाचन । तेन नात्रात्रिणा स्थेयं, मया क्षणमापि स्फुटम् ॥ १ ॥”
 एवात्रेति निदिष्टं यत्तु धन्य एकाकी असह्यः स्वपुराद्विरससार । धन्यः ततो आमपुत्रकादिसंक्रान्तं विपुलं वञ्चाम ।
 वधार्कारः पुमानिति एवात्रा क्षेत्रेक्षेत्रे भोजनार्थं न्यमन्यत । आसिनो जेसिषु यावद्वन्यः तावत् कुटुम्बानिवा
 मध्याह्नी समगात् । क्षेत्रेक्षेत्रेक्षेत्रे-अमुमितिषु भोज्य, कोऽप्ययं धन्यः पुमान् अस्ति । यतः-“अर्थाजितोऽतिवि-
 धुस्य गृहेष्विति विनिश्चितम् । गच्छन्ति विमुखास्तस्य, पितरः सह दैवतैः ॥ २ ॥” परमाहं तथा तस्मै
 परिवर्षितं तदाऽकस्मात् कौटुम्बिकस्य दलं वेदयतो दलं कलशकण्ठेऽजगत् । ततः स्वर्गपूर्णं कामं

निमित्तं दृष्ट्वा क्रीडितव्यकोट्यम्—मां अतिथे । गृहेण त्वमसि निमिष । त्वज्जगत्प्राणिनां त्रयो
 विंशतिः यद्येच्छं भुञ्जते । तत उदरप्रकोटित्वात् निमिषं तस्मै दत्त्वा ततोऽचलत्वं कर्तव्यमासीत् । धन्यः ।
 ततश्च तत्र राजगृहेपुरव्याख्याने गत्वा धन्यो निवेदितवान् । पूर्वं शुकं वनं देवादिमावृता धन्यपुण्यप्रसादाच्च दत्ता
 पुण्ड्रितं फलितं चामभवत् । धन्यस्य प्रभावात् स्वं वनं फलितं पुण्ड्रितं दृष्ट्वा दृष्टोऽसौमालिकः । नीरवात् तं गृहे मालिकः-
 सदाकं चकार भोजनवान् । राज्ञोऽपि शोणिकस्यार्थं सोमश्रीर्नाम्ना पुत्रिका । स्वमा च कोटिमदस्य सुमदंति कनी-
 यती वसुध । तथा कुसुमपात्रस्य पुष्पवत्याद्विस्तृताऽभवत् । ताश्चैकदिनमसज्जातत्वात् सर्वा विधुः सर्वयोऽभवत् । ता
 विधोऽभिवर्धित कन्याः यदि अस्माकमकः पतिर्भवति तदा विधोर्गो न स्यात् । अन्यदा पुण्यवत्सु सर्वो-
 पुः धन्योऽपि गणवान् दृश्यते, तैर्देवाय नो भती भवति तदा वरम् । ततः सोमश्रीः पितृभ्योऽयम्—धन्यो मे भवती
 भवति । ततो हृदेन राज्ञा सोमश्रीर्धन्याय दत्ता । ततो मदया मालिकेन च स्वपुत्रायो तस्मै दत्ते । ततो राज्ञो
 धन्याय भूतिदो ग्रामा दत्ताः । धन्यो भोगान् भुङ्क्ते प्राक्केतुपुण्ययोगात् । अन्यदा धन्यो गवाधरथः विद्याभूतताम्रः
 समं रममाणो सातापितरौ चार्तिदुःखितौ राजभर्ता गच्छन्तौ ददौ । द्यौःस्थेननाय्य संस्थाप्य तौ पितरौ सदृशौ-

मरुभूमिपुत्रोऽसि। सन्निधौ धन्यः प्रणामम भक्त्या, पुनर्नवापुच्छत धन्यः। कं गतं तस्मै धनम् ?।
 तौ विद्वद्भूतः-तद्वत्तमगदं धनमपि गतम्। कस्मात्त्वमत्रस्था मूर्खद्विष्टाणितपुत्रीकः श्रुतोऽस्माभिः। तेनात्रा-
 गमाम धनम्। पुनरपि धन्योऽप्यत्र-मत्तम् अतः कं गतः। साऽत्रोचत-हे त्रयोऽपि लज्जमाना बहिः स्थिताः।
 तसि। धन्यस्मि तान् आवैन तत्रानाथ्य सन्मानदानपूर्वं पृथग् आमाम् ददौ तेभ्यः। एतः-“सन्तः स्वभावतः
 सन्-द्विष्टाऽपि रक्षितम्। कठपाशासितस्वान्ताः, भवान्ति प्रतिवसितम्॥१॥” ततः सर्वं कुटुम्बं सम्मानदानतः धन्यः
 प्राणयतिरम्। मातापितरौ धन्यं धन्यमिति ज्ञापतः। यदा ते सादरा धन्यं मत्सं कुर्वन्ति धन्यस्तथा ममहेमान्तरं
 पृष्ट्विन्ध विमङ्ग्य मृषकं दद्यात् ज्ञापयति। ततः श्रेष्ठो दद्यात्। निमित्तयोजया एवं नन्दना द्यात्वेति तान् प्रति
 श्रेष्ठो जगौ-धन्यं मत्सो न क्रियतेऽस्यैव आयं वतीति। ते प्रोचुः पुनः पुनश्चात। त्वया धन्यस्तथा क्रियते नैत-
 द्दुक्तम्। यदा पृथ्वागमनो गृहीतमृतः तदास्मिपुनर्दत्तानि वदन्ति तदा गतः। तेनैव तेनैव मृष्टैको जातो
 यतो सम्मानितश्च। ततप्रापः प्रकृतिं त्वां धन्यस्य। अथ पृथग् भवनं विना अस्माभिन मोक्षते।
 इति आर्यवचः श्रुत्वा धन्यः पुनः सकुटुम्बं सुभं भूत्वा गच्छेत्। दूरदेशं याविष। नानादेशान् आत्ता

[illegible]

एकाग्रचित्तवत्या विविधैः स भूय तं विजिज्ञे भोजयाम्य ॥ यतः—“सुखं च विमज्जिसे, खीमिः सेव्यं विविगुहेम ।
 असुरस्य गृहे दुःखं, सुखं मोक्षं न सर्वदा ॥१॥ दुःखी विजगृहे यति, दृष्ट्वा दुःखं विद्यालये, विविगुहेसुखं भुक्त्वा,
 दुःखं विपिनं सुखियः ॥ २ ॥ सुखे दुःखे तथा दौःस्थ्ये, विदेद्योगमनेऽपि वा । देहच्छायेव तर्जुनं, स्थास्यामि
 असुरालये ॥ ३ ॥” तस्माद्देहं सुखे दुःखे वा श्रुत्यालये एव स्थास्यामि नान्यथा । दृष्ट्वा श्रेणी धनसराः वधूवचः
 श्रवणात् । सपरिवारा गृहद्वारे मुद्रां विधाय निर्वयौ निधि । आमाद् ग्रामं पुरात् पुरं देहादेवां अमनं धनसराः
 दरीकरकम् कुर्वन् कौट्याभ्यां पुं ययौ । श्रेणी नरं कंश्चित् तत्र दृष्ट्वाऽपृच्छत् । आ माद कथयतां निर्वयौ योऽत्र
 नरः समेति स कथं निर्वहं करोति । नरः प्राह—हे श्रेष्ठ ! सधना व्यवसायेन निर्वहं कुर्वन्ति । निर्वयः कर्म-
 कारः परगृहे कर्म कृत्वा निर्वहन्ति । ये च निर्वयना अग्रायन्ति, ते धन्यराजस्य सरसः खन्यमानस्य खननद्रव्येण
 निर्वहं कुर्वन्ति । नराणां तत्र सप्तसि दीनारद्वयं दीयते, खीणमिकं प्रवाहेण दीयते । कष्टादेषु ते योजनं कुर्वन्ति
 सरःजनकः । तस्यैवा धनसराः सकुटुम्बरवत् सरसि गत्वा खननकर्मकैः सार्द्धं खननकर्म करोति । तत्र
 राजनद्रव्येण च निर्वहं करोति । अन्येषु धन्यः क्षीरोध्वनश्चतुर्ध्वजोऽश्वाकृष्टः पद्मसिन्धोविहितः सरोवरावलोकनाय

गतः । तदा जीव नन्द जयेत्यादि विरुदावत्यः परिदृष्टिः प्रीत्यन्ते । तदा जय जयेति भाषिणः कर्मकरः सर्वे निजं
 निजं कर्म त्यक्त्वा धन्यं प्रणमन्ति स्म । तेषां मध्ये स्वकुटुम्बकं वीक्ष्य धन्या दृष्ट्वा किमेतद्वैवेन कुतम । माता चैवं
 पिता धातुं, मध्येते सोदरास्त्रियः । आर्यजात्याः पुत्रपिमाः, सुमदा प्राण वञ्छिता ॥ १ ॥ गोमदा जनको यस्या, अदा
 यस्या जनः पदो । दालिमद्वयिजा सेव, दीर्घं यद्वति सौचिका ॥ २ ॥ विविच्येति धन्यः प्राह-युवं कुतः समागतः ? ।
 ततः ते कर्मकराः स्थाननामादि संगोप्य मुपाज्ज्वरं ददुः इति धन्यो दृष्ट्वा-एते मां नोपलक्षयन्ति । यतोऽहमाहर्ता
 राज्यावर्या प्राप । मध्येते स्वजना दूःखावर्यायां पतिताः सन्ति । यतः-“केऽपि सहस्रभर्या, लक्षभर्यश्च केऽपि नराः ।
 नास्मभर्याः केऽपि, फलमेतत्सुकृतवृत्तयोः ॥ १ ॥” ततः स्वसेवकानाकायं धन्यः प्राह-एतेषां भोजने घृतं
 द्रव्यं, एतेऽतीव दूःखा दृश्यन्ते । दयारथानं च वैदेहिका विद्यन्ते । ततस्तैरुक्त-स्यामिन् । सर्वेषां घृतं स्याच्चदा
 वरम । राजोक्तमेवं भवतु । ततः कर्मकराः सर्वे दृष्ट्वा घृतं मधुयन्तो जल्पन्ति स्म । मधुः-एतेषां प्रसावतोऽस्माकमपि
 भोजने घृतमभूत् । द्वितीयेऽपि दिने तन्मातो धन्य आहूय श्रद्धितं प्रति मधुरया पितृ प्रोच-श्रद्धितव कुटुम्बमतीव
 दृढं दृश्यते । श्रेष्ठी जगौ-तकाभावात्सर्वस्य कुटुम्बस्य राज्यमपताऽजानि किं किमये, पूर्वकृतकर्मणोर्विधाऽवस्था

व्यश्रानि । ततो धन्याऽयम्-अरमदमहे बह्व्यो गावो महिषश्च दुहन्ते, तेन तकग्रहेणाय त्वयैका वर्षवर्षिकेण
 प्रेया । ततः श्रेष्ठी जगौ-महात् प्रसादस्ते, अतिप्रणामं चकार । ततो धन्यो दैवगतिं निरदम् बहुजनपरिवृतः स्वगृहे
 ययौ । ततः प्रियासे प्राह धन्यः-सो प्रिये । एकः श्रेष्ठी कर्णेणरपदं बहिः सरः खनिर्तुं समानतोऽरित । तस्य पुत्रचतुष्टयं
 विधत्ते । तेषां पत्न्यः कर्मादत्ताश्चतस्रः सन्ति । तासां मध्याध्वा एकाऽपि वर्षाययाति तदा तस्यै महोत्सवस्तकपूर्णः
 समल्लोलीकृत्यया । यदा दृष्ट्वा रक्षिषा समति तदा तस्यै कुम्भकादिं धान्यं शाल्यादिं देयं त्वया । तैऽतीव दुर्बलाः
 सन्ति । तेषां दानं ददत्यारतयापि पुण्यं भविष्यति । दीनेभ्यो दानं दत्तं बहुपुण्याय भवति । यतः-“अमयं
 सुपचदाणं, अणुकंषा उचिचयकिचिदाणं च । दोहिवि सुवस्त्रो भाणिओ, विधिवि भोगादभं विंति ॥ १ ॥” पालिनि-
 वेद्यात् सा तस्यै शालिकां ददौ । स्त्रिणां शालिकासहितं बह्वितकमानयन्ती वोक्ष्य श्रेष्ठयाह-एषा भगवती रक्षिषा ।
 तस्यैत्यां श्रेष्ठिनं प्रति विस्मो बध्यः प्राप्युः समत्तराः । त्वया व्याख्यातोऽयस्माकं देवस्य विदेवस्य गतः । अयुर्नैवं
 व्याख्यायमानोऽस्मावपि गमिष्यति । दिवा च सूर्योत्कावहनं कुरुते । रात्रौ च मयौ स्वपति । एतावती एषा आययशालिनी
 विधत्ते । अन्यदा धन्यस्तौ सुभद्रां समानतां वोक्ष्य पप्रच्छ का त्वं कथमिदमेतात् ? लब्धयाऽधोमुखी साऽजम्-अहं

शालिग्रामरवसा गोमदशुद्धिः । त्रयामाश्रयानेन पुष्पेण परिणीताऽहम् । स च गृहेकलहे ज्ञानमज्ञे विद्वां
 गतः । धन्याऽजग-महे तव पतिविद्वां गतः सन् त्वां विना मृत एव सम्भाव्यते । ततः पतिव्रतं त्यक्त्वा
 मया सह आगतम् सुध्व । साऽपि तद्वचः श्रुत्वा वचनदेव दृष्टिं कर्णौ विधाय तं प्रत्युपशङ्कासारमाह-
 “ गतिगुणलक्ष्मणोन्मत्तचण्डपरिकरस्य, विनयव्रतव्रजं वाऽथवा औपेयतः । विमलकुलभवानामर्कनात् दारिं, पति-
 करजरायां सेवते समञ्जिह्वः ॥१॥ ” हे धन्य साधुरसाधुरदेवं दृश्यसे मयाऽपिना । यन्मां वाञ्छसि परमहितम् । परञ्जी-
 मोगादिह लोके परलोकं च दुःखं लभते जनः । यत्-“ विक्कमाकान्तविश्वोऽपि, परलपि विरमया । केत्वा कुलक्षप
 प्राप, नरकं ददोक्तधरः ॥ १ ॥ ” धन्याऽपि कं कुप्य मां महे । कारणं च निशेयताम । परञ्जीलम्पटो जाडि, जाह-
 मन्त्यमाह्वरः ॥ २ ॥ इदं वचनं त्वां परीक्षितुं मया जलितम् । साऽजग-महिं मम त्वं पतिरासि तवा किमप्याश्र-
 यानं कथय । साऽजग-राजगृहेदोस्य धन्या जामाता वसव । तत्र प्रियजयं भुक्त्वा गान्धमात्रोऽन चागमम् । मया
 द्विभुक्का मुद्रिका रत्नमयी दत्ता । इत्युक्ते तेन सा प्रियं मत्वा धन्यमन्या भगवता अथो विजोक्तयामास । ततो
 जलोवलेपरित्यागाद्वयवखामरणमूर्धित्वा प्रियां केत्वा धन्यश्चक्रे स्वगृहेरवामिनीं ताम् । इतः तामनगतां लब्ध्वा

[illegible]

नील, परकीहरण अभिम ॥ १ ॥ तेषामिति वचः श्रुत्वा वार्तामपरां कर्तुं मन्यो जमः । ततो धन्यस्यानीहोमामि-
 न्नायं मत्वा ते हन्याः खं खं गृहे ययुः, मिथो निमन्ययान्तिरमेति । एषः पूर्वं वर्षां जालोड्डवा तु प्रकृतिरस्य परा-
 वृत्ताऽभूत् । यतः " वृद्धशी राजसम्भान्, महेच्छिज्जानिः पुनः । एतानि पुरुषं सद्यो, नयन्ति विक्कितं सदा ॥ ११ ॥ "
 ततः श्रेष्ठी धनावहो धन्यमन्धाः पुरी गत्वा जगाद-अन्यायं कुरुतेस्य योज्य तस्य वृणुं कुरु त्वम् । तद्वन्त्यायं
 परित्यज्य मम स्थितं भुञ्ज । ततो धन्योऽयम्-मो भटा एष वयं मार्गयाति, तेनाड्यं मार्गगारे क्षिप्यताम् । तत्ररही-
 भूद्विरपट्य धनवहो मार्गगारे क्षिप्तः । तत्ररतत्र गत्वा धन्यः कृताञ्जलिः पितरं प्रणम्य-मह-क्षन्तव्यो भोऽपराध-
 ररथा । मया धातकवशापत्यं कृतम् । अहं तु तव पुत्र एव । तव श्रुत्वा श्रेष्ठी हृष्टः । ततो धन्योऽयम्-वयोवैभवं
 वक्तव्यमयुना । तत्रत्यः पितो गौरवितः । श्रुतिनः पत्न्यादिकं विस्मृतं तदा । ततो मातापि तत्रैत्यं-मह-मो
 धन्यसाधो तदा कथं मम रजिषा पतिश्च रक्षितः । ताभ्यां कोऽन्यायः कृतः । ततो मार्गगारे तां मातरं स्थापयित्वा
 मय्ये गत्वा प्रणम्य पृथिवर धन्यो मातरं धन्ययापाम । एवं आतरोऽपि राजां कर्तुं समभगतः स्थापिताः । ततो
 आविजायाः पूर्वकारं कुर्वन्त्यो धन्यवहो ससत्त्यप्रोचुः-असौ राजा अन्यायं कुरुते, अस्मदीयाः पतयोऽपि धृताः अनेन

धन्यसाधुनाऽपि कस्यापि पुंकारः कल्पते । ततस्ताः प्रहस्येकं दारं स्थिता स्वकुटीरे गताः । प्रातस्ताः स्त्रियः
 दानानीकभूषणाय रात्रिं कर्तुं ययुः । त्रिं जीव त्रिं नन्दति जल्पन्त्यः प्रोचुश्च ताः-वयं कर्मकरत्वेन भवतो
 नगरे समागताः स्मः । भवतः पुत्रेण धन्येन साधुना प्रथमं देवरात्र्या पश्चात् शरिरः ततः शशस्वतोऽ-
 रमदीयः पल्लव इतः कसामासि क्षिप्रम् । त्वमेव राजा प्रजापालीऽसि । इतं कुटुम्बमस्माकं वयं कथं स्थारयामः ।
 उचरामपि स धन्यो न वन्दे । तामासि वचः श्रुत्वा राजा धन्यपार्श्वे स्वसेवकं प्रेष्य निवेदयामास । एतासां
 क्षीणां कुटुम्बं मुख । अन्याया न क्षियते । धन्योऽवके-भ्यो राजसेवक । अहं ज्ञान्याय करोमि ।
 कदापि च यद्यहमन्यायं करोमि तदा किं सिद्धये राज्ञे । ततः स राजसेवको राजपार्श्वे गत्वाऽप्यग-
 रान् जल्पति-अहमेवंविधमन्यायं करोमि चेच्छदा किं करोति राजा । ततः कुलो राजा दानानीकरं जमानरं
 दत्तुं सकलसैनिकान् प्रेषित । सकोपं भूयं मत्ता धन्यस्तदा तदध्यात् संनष्टा अकटेयु स्त्रियादिभिरं सर्वे वरु-
 क्षिता स्थिता यावत् तावदाजसेवका युद्धं कर्तुं समागताः । त्रियो युद्धे जल्पमाने दानानीकसेवकैर्भूयं नष्टं च ।
 ततो भूयं स्वजलमाकण्ड्य दानानीको रणाय समागत । अजानरे महामहिम्नस्य प्रोक्तं-स्वामिभयं तव जामाता,

तेन समं युद्धं कर्तुं न युज्यते । यदा धन्याऽप्याततदा त्वयैव बहुपरिच्छदः केवः । बली जालोयता, कुत्रापि
 विषयकस्य विद्या दृश्यते । अयं दृश्यं कदापि न करोति । अयुना न ज्ञायते । कस्माद्धेतोरेव करोति, किंचित
 कारणं विद्यतेऽत्र । पृच्छयन्तांभेताः क्षिप्यः । इत्याह विप्रस्य ताः पृष्ट्वा अमात्यैः । भवन्तीनां कोटिस्तं वानधवा
 देवता वा ? । ताः प्रोचुः-अस्माकं धन्याभिधा देवतः पुराविर्षस्य कुत्राचिद् गतः । अयुना न ज्ञायते जीवन्मरित
 भूतो वा । सचिचैः प्रोक्तं-तस्यार्द्धलक्षणं ययं विष्य ? येन प्रकटीक्यते सः । ताः प्रोचुः-अस्माकं देवतस्य पादौ
 पद्याङ्गितौ हरती च ऊर्ध्वरेखाङ्गितौ । तैरमात्यैरुच्ये-तर्हि धन्यस्य चिह्नं वीक्षणहेतवे पादौ प्रक्षाल्येताम् । ततस्तः
 क्षिप्यान्माधैर्धन्यपक्षे प्रीतिः । परीक्षायुं आर्तजयाजयमानं वीक्ष्य धन्याऽब्रवीदिति-ययं किमर्थमिदं गतः,
 युष्माकं किं प्रयोजनमस्ति । ताः प्रोचुः-देवतायि तं नः । धन्याऽयक-किं भवन्तीनां भगोऽभवत् । अथवा
 किं ययमाकाशे सुखाः, स धन्यः भूयते राजगृहेऽस्य सुतापतिः । लक्षणां विधत्ते कस्योत्तमाकं देवतस्य, तेनैकदा
 पादौ प्रक्षालयितुं तं देहि । उच्ये धन्यः पराङ्गीणां रथशौव पातकं भवेत् । नाहं पराक्षिया सार्द्धं वदामि । स्पर्शो
 तु का कथा । तेनेत्येके तां मौनेन स्थिताः खेदं दधत्यः सचिचैरुक्तं-खेदं मा कुर्वन् ययं स्थिरं तिष्ठतु । मा

धन्य । त्वं मा स्वअर्पजायाः खेदं नय । एषं तव लगदसि इत्यादि सचिवैरुको धन्यो मायां मुक्त्वा अर्पजायाय
 निजनिर्गतने प्रेषीत । ततः संस्रमं मुक्त्वा सर्वं कुटुम्बं प्रकटीकृत्य भक्तिपूर्वं धन्यः प्रणमाम । जेमणकं च चके ।
 ततो धन्यो नृपयाश्च नन्दं गतो यावत्तत्पदजालोत्सर्जनं कृत्वा तस्मै जगौ-भो धन्य । त्वं धन्योऽसि । त्वया कथमेता
 अर्पजायाः खेदितः सचिवः ? धन्योऽयम्-भोभूषणं वन्द्यप्रिया वन्द्युना मिथो भेदं कुर्वन्ति । यतः-“वन्द्युना रतेह-
 वदनां, विना नारी नहि न्यतिः । तालकस्य द्विधाभावः, करोति क्रीडका क्षणात् ॥१॥” नारीणां वचनैर्वैधः, वानधवाः
 स्युः पृथक् पृथक् । इति हेतोर्मुया अर्प-जायाः संप्रति खेदितः ॥ २ ॥ इत्यादि प्रीतिसंज्ञायाः प्रीणयामास भूष धन्यः
 ततः क्षोणीयां प्रणम्य धन्यः स्वर्गहे गतः । ततो विनयेन प्रियादीन् प्रणम्य पूर्वं संजातं स्वर्गहेवचनं तमा-
 पृच्छकृत्यः । ततः श्रेष्ठी जगौ-यदा त्वं निर्गतसदा साक्षा सर्वस्वं जग्महे । यत्तु देवोपु यत्तु इदं च देवसंयाधुम-
 भूतं तत्त्वदा विनष्टम् । द्वादशे समगते गृहे मुदां कृत्वा आजीविकाकृते वयमत्र समागतः । ततो साक्षा द्योतानो-
 क्तं समं महाप्रीतिर्न्यस्याजानि । सुभाषितादिभिर्मिथो राजधन्यो कालं क्षणमिव नयतः । ततः पिता सर्वेषां पुत्राणां
 पुत्रः प्राहे-सर्वादिदं धन्यस्य मायस । ततः सर्वं सोदरा धन्येन सान्निताः । ततः पत्नीद्वयपुत्रो धन्यो माता-

प्राणिनिः सह राजगृहं ययौ । श्लोकं तदा महोत्सवपुरस्सरं पुनश्च निवेष्टितो धन्यः । चतस्रो महेश्यानां
 धन्यकारणं धन्यः पृथीपीत । त्रिपटुं तदा धन्यस्त जज्ञे । तदा धनदं धन्यस्य च धनेनानरं न ज्ञायते ।
 इतरे आसौ धन्यद्वयमागः सुवेन निवर्तितः । कमात तत्र दृष्ट्वा पतिरे सर्वं लोका विदेष्टुं ययुः । तेषां
 धन्यसोदरः धीमधना लक्ष्मणो अभूव । अनियमेषु ग्रामेषु निर्द्वारं स्पृष्ट्वा धन्येन दधाना लोकैर्दृष्टिता सात्तवं
 ययुः । अज्जिक्तादृते वृषान् वदुःसारमहितान् कृत्वा ग्रामद्वयान् गच्छन्तरे धनवद्वययः खेदं लभन्ते स्म ।
 ययुः । अज्जिक्तादृते वृषान् वदुःसारमहितान् कृत्वा ग्रामद्वयान् गच्छन्तरे धनवद्वययः खेदं लभन्ते स्म ।
 निमेषा लभामिच्छन्तरे गीर्षुर्गृह्यन् भूत्वा वालिज्याय राजगृहे समाययुः । तेषु चतुष्पथिष्वनेषु कथविक्कयाद्विक्क-
 निमेषा लभामिच्छन्तरे गीर्षुर्गृह्यन् भूत्वा वालिज्याय राजगृहे समाययुः । तेषु चतुष्पथिष्वनेषु कथविक्कयाद्विक्क-
 धनं पुनराकृष्टो धन्यो नृपमन्दिरात् समाययौ । धन्यस्य त्रिषु तथैविव वालिष्वनां तद्वर्गा च वीर्य जनेष्ववत-हो वै-
 धनं पुनराकृष्टो धन्यो नृपमन्दिरात् समाययौ । धन्यस्य त्रिषु तथैविव वालिष्वनां तद्वर्गा च वीर्य जनेष्ववत-हो वै-
 वनिमित्तं कीदृशं वाधधन्यनरं दृश्यते । यतः—“एकीदंरसस्यपथाः, एकनक्षत्रजातकाः । न सवन्ति समाः शीलाः, यथा
 वप्रीकण्टकाः ॥१॥” धन्यो लोकजः श्रुत्वा कल्याणोऽप्यद्विष्य पादयान् यतत । अत्यर्थं लज्जितमते मौनं दधुस्तथा ।
 ततस्तान् गृहीत्वा स्वगृहे ययौ धन्यः । ततस्तान् वयविष्टे निवेष्ट्य धन्यः गृहे-ग्रामाकमिष्य लक्ष्मीमद्वेष्टेसन्निधौ
 रक्षेत्तथा लिखस्य भवतः । यतः—“त्रिपुलापि न सा लक्ष्मी-मुच्यते या न कथयिषिः । काकोऽपि वपुर्वे-सिद्धि-भूयः

स्वजातिपणव ॥१॥” हेतुपुत्रार्थतः-तव गृहे-वयं न स्यास्यामः धन्योऽयं-तर्हि विमज्ज पुत्र्यभगं धनस्य महं
 ददतु भवतः । ततश्चतुर्णां आर्तुणां प्रत्येकं हेतुः कोटयश्चतुर्दश जाताः । तैश्चाविमर्षयदच धनं गृहीतम् । यतः-
 ‘दीयमानं न गृह्णति, ये हे जगति पञ्चपाः । स्वकीयं परकीयं वा, धनमिच्छन्ति जन्तवः ॥१॥” ततो हेमयुता यावत्
 चालितरतावाहिका॥धुषायकया देव्या कारे हे स्तम्भिनः । व्यावृत्तास्ते विजयाः सन्तो गर्वमुक्त्वा धन्यपार्श्वो-
 न्येत्योचुः । त्वदीयं भगवन्ममामिदं महदं भाग्यविवर्जितैः । मुया अस्माभिरत्ययि मत्सरः कृतः । अथ प्रभृति नारमा-
 भिरुत्तमकं त्वयि मत्सरः कर्तव्यः । ततो धन्योऽयं-भवतः समाधिना भुञ्जन्तु देवपूजादिपुण्यं कर्तव्यः । ततस्ते
 तया देवपूजादिकं कर्म कर्तव्यम् । समधिमाजोऽभवन् । अन्येषुस्तजगताश्चतुर्दशानवारिणां धर्मोपमस्यः तेषां पार्श्वे
 धर्मं श्रोतुं धन्यः सकुटुम्बोऽयमाव । स चतुर्दशानां धर्मोपदेशं दत्तौ । तथाहि-जन्तुनामवन् जितेदमहं
 भक्त्यागमकण्ठं, साधुनां नमनं यदापनयन् सम्यगग्रेसमानसम् । मायाया देवतं कुवश्च कामनं लोभदुर्मोहमूलनं,
 चेतःशोषनमिन्द्रियाश्वदमनं यच्चित्तव्योपायनम् ॥१॥” देवानन्ते धन्येन पुत्रं-भावन् । केन कम्पणा आतरोऽमी
 ममप्रजः व्यवसाये सत्यापि निर्वृताः । एतेषां गृहे धनं कथं न तिष्ठति ? सर्वेन्द्रः गृहे-पुत्रैर्भूतिरं धनं न दत्तं

पुनरेव पुनर्न भवेत् । तथाहि-लक्ष्मीपुत्रे एवं भयोऽपि सोऽयं सन्निहो दारिद्र्यभोजोऽभवेत् । नयोऽपि नित्यं काष्ठानि
 कृतेन पुनर्दानाय विदीय कुट्टम् पुनर्याचितम् । अन्येष्वपि सद्योपनयनं पुनर्न भवेत् । मर्यादाहे वै
 यवकृत्युपलब्धिर्नास्ति, तावन्मूर्तिः दानात्मा मासक्षणपणपणार्थं तज्जगतः । तं तादृशं यतिमग्रां दृष्ट्वा वै प्रोत्साह
 प्रयुज्जितो वृद्धिद्वयवत्सहस्रैकया विधाणयन्तिस्म सायवे तस्यै । तेऽप्य तस्मिन् साधौ गते पञ्चाचापमिति चोक्तिः ।
 अत्राप्यातो सुपाऽस्माकं दाम्बलं ज्ञात्वा गतः । न दायदा न गोत्रजः । अथवा साधोस्तस्य किं दूषणम् । वयमेव मूढा
 यतोऽपि सद्यैव एवं दाम्बलम् । पञ्चाचापपराते स्वसद्वत् ययुः । दानस्यानुभावेन तस्मिन् विने किञ्चिदंशं
 सुपात्राय दत्त्वा पञ्चाचापं चक्रे । तेन पुन्येनार्पणैक्येनैव प्राप्य तस्मात्पुनरुत्थितोऽपि ज्ञातरो भवदीया अभूवन् ।
 तादृशेन प्रसन्नोऽसीत् लक्ष्मीपुत्रोऽयम् । योऽप्यापि साधु-यो दानं दत्त्वा पञ्चाचापं करोति स दानफलं न
 प्राप्नोति । उक्तं च-"दत्त्वा दानं ये मुनीन्द्रेषु पूर्वं, पञ्चाचापं कुर्वते पुण्यहेतुनाः । साययज्जिह्वा दानपत्रं प्रयानं,
 क्षयपात्रं तत्तदे वै समुद्रं ॥ १ ॥ दानस्य पुण्यं वृद्धिमायदात्तं, संयापयत्येव वृद्धिपरत्तम् । न साययहेतुनाः
 एव येन कुक्षौ, न पायसं तिष्ठति कुक्षिस्थ ॥ २ ॥ पञ्चाचापो न तत्कार्यो, दत्ते दाने मनीषिभिः । किन्तु पुण्य-

दुमी भव-जलेन परिसिच्यते ॥ ३ ॥ अथ सुमदा शालिभद्रमणिन्यापि प्रादे-भगवन् ! मया केन कर्मणा
 हिमपत्न्या जाताः । गोपेन मणिने भक्ष्ये तदा प्रथमया दूधं ददे, द्वितीया तन्दुलाश्च ददिते, तृतीया ददे,
 आज्यं च चतुर्थ्या ददे । तान्निभृत्प्राप्तं पुण्यं दानेन । तदा सुमदे ! यस्त्वया भूतदेने कर्म बद्धं तच्छृणु । तथाहि-
 कलहं कर्त्तव्या दाम्नी तान्निभृत्प्राप्तं ददन्ती तया दृष्टिकेति-रे दाम्नि भारमोहदहसि । एवंविधया निरा सा दाम्नी
 दूनाञ्जलि । येन त्वया दानं करणया गोपलाय दूःस्थाय व्यतीति, तेन शालिभद्रस्त्वसा त्वमर्थः । येन त्वया तस्या
 दाम्न्या भूषिकां वदेति द्यापो व्यतीति पूर्वम्भवे, ततोऽस्मिन् भवे त्वया भूषिका व्यूढा । इत्येवं संशयं भित्त्वा धन्यः
 सपतिवारा धर्ममर्द्धकृत्य स्वर्गादे यथा । ततो द्विने द्विनेऽधिकमधिकं लक्ष्मीं प्राप्तुमन् राजमान्योऽभव । अद्यापिः प्रियाभिः
 समं दानार्द्धकदेव देव भोगान् सुखानः सुखी बभूव धन्यः । धन्यो यथा दीक्षां लब्धौ, यथा तपःप्रसूतिं पुण्यं कृत्वा
 अविचरिमान् गतः । तस्मिन् शालिभद्रकथानकाञ्चोयम् । इति दानपुण्यापि धन्यकथानकं समाप्तम् ॥ ३२ ॥
 अतिशयार्थिकां श्रुत्वा, भगवन् स्मरतो हसि । इलातीतनयस्त्वैव, पुंसः स्वात् केवली मुनिः ॥ ४ ॥

तथा हि - इत्यवदन् पुन इत्यस्यैव नराधिपकृतसेव्या न्याया जितरात्रिनामा राजाऽयम् इत्यनन्ता श्रेष्ठी तत्राजानि ।

तस्य धारिणीति अथा शीतविगुणधारिणी वसुधैव कुटुम्बकम् । तद्योऽनुमानयोः सौख्यमपत्यामय इति दुःखमयम् तत इत्याहुर्व्याः
शीतिनाधिष्ठातृकायाः पुत्राधुमागमनं कृतं ताभ्यां प्रोक्तं च यथावयोः पुत्रो भविष्यति, तदा त्वनामाऽङ्गितं नाम तस्य कति-
प्यते । तयोः सुतः कमराजो तस्य जन्मोत्सवकराणाम्पुत्र इत्यादीपुत्र इति नाम कृतं ताभ्याम् । स ततो धार्मीभिरुत्तर-
मानः कमरादृष्ट्याधिकोऽयम् । ततः पितृभ्यां पाठाय लेखनार्थं संनिधौ भुक्तः । विप्रमाणापि राजाऽपि इत्यादीपुत्रः पपाठ
सुधाधुम्याम् । यौवनं प्राप्तः स तदणीजने न मनान् मनो दत्तं किञ्च साधुजनस्यैव सम्यक् राजाविचारो । यतः-
"सन्तोषादिषु कर्तव्यः, स्वदरे भोजने धने । त्रिषु चैव न कर्तव्यो, दाने चाप्यने तपे ॥१॥ पण्डितेषु गुणः सर्वे,
मूर्खे धीमताश्च केचनः । तस्मान्मूर्खसदृशेण, प्राज्ञे एको न ज्ञेयः ॥२॥" तत्र विजयार्थं द्यौयं मामवदिति व्याख्या-
जतर्थाः पितृा कुलं लिखन्त्या गोष्ठ्या तं पुत्रं सुमाच । अत्रान्तरे वसन्तसमये समयायाते नानाप्रकाराद्योक्तयुक्तकच-
जन्मपुमैतिवृक्षफलपुष्पादिशालिनि वने इत्यादीपुत्रो जगाम । लेखिकाद्यस्य नटस्य कन्यका नृपयन्ती तेन दृष्टो ।
तत इत्यादीपुत्रतमसङ्गीकर्तृकामः पुनः पुनर्वायम् निश्चेष्टः कालित इवाजानि । इङ्गितकायुक्तयत्नरसेवकारत्वं

वीक्ष्य वयस्या इलातीपुत्रं प्रति जगुः—तव पिता त्वं विना अर्थातिं करिष्यतीति । स्वर्गहे गम्यते । वैरिजालीपुत्रः
 स्वर्गहे नीतः । तत्र शयने सुप्तः क्षणमपि समाधिं न लभते । तं तस्याऽवस्थं पुत्रं वीक्ष्य पिताऽवगम—सो वत्स ! तव
 किं मन इदं दृश्यते । तव केनापराधः कृतः । त्वत्पुत्रोऽप्यः कोऽपि विचारवाद्याहिति । ततः पुत्रे मौनं श्रिते
 वयस्याः प्रीतिः । अस्य लंखकनटस्य कन्यायां परिणीतं मनोऽस्ति । ततः पिताऽवगम—सो पुत्र ! त्वं कुलीनोऽकुलीना-
 मिमां किं परिणीतमीहसे । इति प्रियवचः श्रुत्वा इलातीपुत्रो बभूवे । ततः ! जानास्यहं सर्वं सन्समर्पिप्रवर्तनादि
 परं किं क्रियते, मनो मदीयमस्यामेव ममामरित । तस्यां लंखकन्यायां त्वं पुत्रवचो मत्वा श्रेष्ठी दृष्ट्वा—
 मयैवैतत् कृतमविचारितं पुत्रस्य कुलदूतिकरणत्वात् । अथ वारितं न शक्यते । मया निषिद्धः सन् कदाचित् ज्ञेयत
 तदा मम का गतिः । इतो व्याध इतरतरटीति न्यायः । यदि तामसौ न परिणीष्यति तदा मृत एव इत्येवादि द्यात्वा श्रेष्ठी-
 लंखकं प्रति जगौ—मम सन्ने स्वसुतां त्वं देहि । ततो लंखकोऽभापिष्ट स्पष्ट—स्वसुतोर्वादि वाञ्छा स्यात्ततोऽस्माकं
 मिलत्वसौ । ततः श्रेष्ठी विद्याऽपि ग्राह्य सुताग्र-वत्स ! भवत्वियं ते लंखपुत्रो । पित्रोर्दिवं श्रुत्वा दृष्ट्वाविति इलातीपुत्रः ।
 तानेन मरुते विरुद्धमपि वाञ्छितं प्रतिपन्नम्, अहं तु तां विना न क्षमो जीवितं धर्तुं, विचिन्त्यैव गुरुजनोपदेश-

ममममम ममममम मिति संलकष्यक्यादिलीपुः । तथा संलकोऽग-यदि लमसमदीयां नृत्यकला
दिलीपुः । तदा गुणमियं कन्या दास्यते । ततः शिलेति स लमः कामाणी । “यतः कामादितिः रजान्त-कुम्भ
जज्ञेति सति । राजकमप्युद्देश्यः, द्विषं सन्तिष्ठते कथम् ॥ १ ॥ प्राणानपि विमुञ्चन्ते, क्षीयाक्षीदीर्घा-
वधसः । मन्त्रादिविमानस्य, त्यागो हि किमदुष्करम् ॥ २ ॥” प्रश्नाप्रकृत्युद्देश्यान्त्यकलासु कोविदोऽसद्विली-
पुः । ततो संलकोऽक-स्वविज्ञानं प्रकाशय त्वं इत्यमर्जय । ततो महामहोत्सवेन कन्येयं विसृज्य दास्यते । ततो
वेनातदग्रे संलकादियुतः इलादीपुः गत्वा मदीपात्तं भूयं व्यजिज्ञापय-स्वामिन । अथ वयं नटकं ददौदिययामः ।
नटकं ददौय स्वामिभ्युक्तं भूवेन इलादीपुः प्रधणं नानाभिनयवन्धुरं तथा चके यथा लोकाः सर्वेऽत्यन्तं चमरुक्ताः ।
तदानीं राजा संलकष्यतां धीम्य मोहितो हर्षिकामोऽभव । ततो राजा जगौ-सो इलादीपुः । वंद्योपरि सुमरतलान्न
पद्व्या वेष्टु विलमो नृत्यं कुरु । तवस्वया नृत्यं कर्तुं तेन राजाऽग-निराधरो भव । निराधारे व्योमिन स्थिते
सामिन् राजा ददौ-असौ हि न भूतः कथं संलकपुत्री मम मविष्यति । एवं द्वित्रिवारं स भूवेन नृत्यं कारितः ।
चतुर्थे वारके वंद्योपरि स्थितो राजानं संलकष्यतामकमनसं ज्ञात्वा इलादीपुः ददौ-अहो विषयवैषम्यं, रक्तोऽयं

राजा नीचकुलोपदाया नटवामप्यभूत् । मां मारयितुं पुनः पुनः नृत्यं कारयति । स्वःकीर्तिव्योऽतःपुनः सत्यपि अस्यां
 क्षियां मनः कुर्वते राजा । ततो विष्णुं मामिदं भूयं च । यतः—“स्वाधीनेऽपि कलत्रे, नीचः परदारलक्ष्मणे भवति । सप्त-
 षोडश वटाके, काकः कुस्मोदकं विधत्ते ॥ १ ॥” मया यन्मार्तापि जीवोन्मथनमसिद्धं त्वया एवंविधमकार्यं कृतम् ।
 मया निवृत्तमपि कुलं कलङ्कितं—इत्यादिद्वैतभाववशात्सितदास्य इत्यादीपुनः कस्याश्चिन्महेयस्य गृहे शान्तविवर्तन
 मुनीन् भिक्षाद्यै गृहीष्टान् दृष्ट्वा दृष्ट्यौ—धनपतेरेता वयं कृपाजितरम्भा दृष्ट्वा एते साधवो मनोगति न संमुखं
 विलोकयन्ति स्म । एते वन्दनीया एव । यतः—“ने कहे न वंदतिज्जा, केनं दंडेण परकलचाणं । धाराद्वयव वसहे,
 वसुधैव कुटुम्बकम् ॥ १ ॥ अलसा होइ अकज्जे, पाणित्रहे पंगुला मया होइ । परतचीसुखवहिरा, जञ्चया परकलचेसु
 ॥ २ ॥ अहं त्वया नीचकुलोपदायां त्वया मनीकोषम् । एवं व्यापतः स्वकर्मभेदतः इत्यादीपुनस्य वंद्योप-
 दिष्टितरय केवलज्ञानमुपयमम् । ततो देवतादत्तलिङ्गे दिव्यस्वर्णभूजस्थितो भूयान्ने धर्मोपदेयोमेवं दत्तवान् । सो भव्या
 इह संसारे, मानुष्यमतिदुर्लभम् । त्वया पायोनिधौ मम, चित्तारत्नसिंघामलम् ॥ १ ॥ इत्यादि धर्मोपदेयोमकार्यं
 राजा पृष्टं—भवतोऽस्यां क्षियां कथं सागोऽभवत् । ततः केवली जगौ—पूर्वं वसन्तपुरपञ्चने भूपुरोहितो मदननामा

त्रिजोऽयं, गौडो ब्रह्मा ग्राह्याऽप्यतिब्रह्माऽस्ति । अन्त्येष्टः धर्मापदेष्टा भूता सुगुणः पार्श्वं पतं लब्धुः ।
 निरिदं निगदं, गौणं तयोर्ब्रह्मयोगिनोऽपि श्रुतिः सर्वथाऽप्योऽयं नष्टतः । गौडो भूतस्माऽप्यदा जालिमदं
 भगवत् पदे । तदकं अग्राह्यं गौडो गुरोरे कमादित्ति गता । त्रिजोऽपि भूतः स्वर्गं गतः । ततो दिव्यं
 स्वाऽप्युः श्रेष्ठं दत्तवर्त्तनं श्रेष्ठिगोऽयं देवः सोऽद्वैतलालीपुत्रः । गौडस्यापि स्वर्गाऽप्युत्था जालिमदकरणाच्छ्रेष्ठपदमूर्तः ।
 तद पदं पदसप्तपदं गौडोऽस्ति भूतं भवे भगवत् तस्याभयं स्नेहः । तच्छ्रेष्ठं वैराग्यवशात्तिता राजराजोऽनन्तरिमज्जादया
 पदं पदद्वैतः । ततः शुक्लस्यानन्तरं गाय केशवज्ञानं मुक्तिकं भयः । इति इलालीपुत्रकथा समाप्ता ॥ ३३ ॥
 कृतप्राज्ञोऽपि संसारं, मुच्यते भूतिकर्माभिः । त्रिलालीपुत्रवत् स्वर्गा-दिमुखेर्विपत्ते पुनः ॥ १ ॥
 तथाहि—प्रतिपत्तिविरुद्धं जगत्पदं यदेवाहौ त्रिजो जिनमतनिन्दं दीर्घसंसारदायिनी करोतिरसम् ।
 देवं पण्डितस्यो त्रिजोऽप्यदा वादय केनचित् श्रुतिकेनादितः । ततस्तेन द्विजोक्तं यो मां जयति तस्यहं शिष्यो
 भवामि । ततः श्रुतिकेन निमदस्यानं नीतः क्षणाद्वैद्या आदितो द्विजः । अथाप्यदा सासनदेवी द्विजं प्रति ग्राह-
 यदा तस्यो विना चक्षुःमानपि न पश्यति, तथा जीवो ज्ञानवानपि श्रुद्धं चारित्रं विना मुक्तिकं न पश्यति, यदिवत् ।

ततो हिजः शुद्धं चरित्रं पालयति । द्विजप्रिया श्रीमती तस्य वरप्रतां कर्तुं तपःपारणके कामुणं ददौ प्रियाम् ।

तेन कामुणेन विजयमानतनुर्द्विजो मृत्वा स्वर्गं गतः । ततः सा ब्रह्मण्यापि तद्विःखटुःखिता ब्रतं लप्त्वा स्वर्गं गता ।

पतिविरप्य कृतं कामुणं जालोच्चितं तथा । ततः स्वर्गाच्युत्या यज्ञदेवो राजगृहेषु वनसामुवाहस्य विजता

दास्या उद्वेज्यतार । क्रमात् पुत्रो जातः, तस्याभिधानं विजतीपुत्र इति भागिनीमनुसरणाम् । यज्ञदेवप्रिया

स्वर्गाच्युत्या वनपत्यां मद्राह्वयां पुत्री सुसुमाऽभवत् । पञ्च पुत्राश्च पुत्रे सन्ति तस्य । वनेन सुसुमादाया दृष्टिर्न रक्षामु

विजतीपुत्रो मुक्तः । यदा यदा सुसुमा रोदिति तदा तदा तस्या योनौ अङ्गुलीक्षेपं करोति । ततः सा न रोदिति, अतीव

सुखं मन्यते । तं विजतीपुत्रं तथा कुत्रीणं ज्ञात्वा राजदण्डभीत्या तं स्वर्गोद्विग्निकाशयत् । यतः—“ शिष्याणां हि

गुरुः शारदा, शारदा राजा दुरात्मनाम् । अथ प्रच्छन्नपापानां, शारदा वैवस्वतो यमः ॥ १ ॥ ” विजतीपुत्रः

सिंहगृहेऽभिधां भिष्यङ्गि ययौ मष्टीमालामिवमधुमतः । मृतं चौरपत्नीं विजतीपुत्रः स्वस्वामी चौरैः कृतः । “ विदेद्यान्त-

रितस्यापि, मायं जागर्ति तद्वतः । अक्षरितरोदितस्यापि, मानोमामिस्तस्योपहाः ॥ १ ॥ विषमस्वार्थोदितश्चिजलपुत्रः सुसुमां

स्मरति । सुसुमा च तम् । एकदा विजतीपुत्रगृहे—सो चोरा गम्यते राजगृहेषु, तत्र वनश्रेष्ठिगृहे बह्वी श्रीरहित एका

सुष्ठुमाणा सुता समर्पित य । यत्नं चरति वस्त्रवतां सुष्ठुमा मम भयं इति व्यस्यया ते चौरा एवो तत्र जग्मुः । चौरैः
 गृहमभ्युपगच्छन्त्युपश्रुत्वा सुष्ठुमा मम भयं इति स्थितं शीतः । यतः—“पश्यसमा नस्य जग, खड्गो समा
 धृष्टा नस्य । मरणसमं नस्य अयं, दारिद्र्यसमा वयसि नस्य ॥१॥” इत्येतं चौरा विचमयाय विजानीषुनश्च सुष्ठुमा
 तता येतुः । ततः कटकं कृत्वा पुराणसहितः श्रेष्ठ पञ्चपुत्रयुक् चौरपुत्रो चवाल । तत्र ते चौराः पुष्टौ पुराणसि-
 काश्रीतानायातान् दीक्ष्य अयावृष्ट्या वभूवुः । ते सर्वे चौरास्त्यक्तलोपेण दिशोविद्यं नेद्युः । पुराणा आचविचः
 पञ्चाक्षुः । ततश्चिजानीषुनः रक्तं वा कन्यां वहेमानरवरितं चवाल । पञ्चपुत्रयुतं श्रेष्ठिनं धनं निष्काशितानसि-
 मगच्छन्तं दीक्ष्य कन्याशिरः क्षित्वा कन्यं तत्रैव मुक्त्वा कयाचकन्यामस्तकोद्यतश्चिजानीषुनश्चवाल । इतो
 पनश्रेष्ठो धनं गतं दीक्ष्य पुत्रीकन्यं दीक्ष्य क्षणं बह्वं विजय्य पञ्चाक्षित्वा स्वपुरमाजगाम । ततो धनः श्रेष्ठो
 श्रीवारेणश्च धर्मं श्रुत्वा गतः पुत्रयुतः । श्रीवारेणोति धर्मोपदेयो ददे । “न श्रीमं विपुलजानि नच मता जगता न
 वा सुनवा, जातं वा न गुणारपदं न च मुदं धत्ते कुटुम्बं मम । दिष्टो भूपतिर्न खलाश्च कुटुम्बो देहं कर्ता
 सुतो, वाणो भूरे . जगं गुणानि . गहिणा चेतसि चित्ता इमाः ॥ १ ॥ इहे संसारपाथोषो, मासिष्यं प्राप्य

दुर्लभम् । आरम्भितं हि कर्तव्यं सर्वप्रयोग धर्मात् ॥ २ ॥ प्राग्जनमजाते सुकृते सति प्रभौ,
 विवेकिभिरनुरज्यते नवम् । नदीष्वनादस्य पुनः कुतोऽर्जनं, वाप क वा प्रीतिवर्जजमोजिनः ॥ ३ ॥ इहे लोदयामि
 कञ्जं, सत्वरभेण जह्म जगो तण्ड । ता जह्म लक्ष्मसेणावि, परलोण ता सुहो होइ ॥ ४ ॥ " यतः—" प्रवृत्त्यस्य
 प्रवृत्त्यस्य, हिधा सपदि मानय । गृहे ज्वलति चौरा हि, सर्वस्य लुण्ठयन्त्यामी ॥ ५ ॥ जरा जाव न पडिइ, वाही
 जाव न वट्टइ ॥ जाविदिया न होयति, ताव धम्मं समायो ॥ ६ ॥" इद्रेयादिश्रीजिनस्यारयादाकण्ठ धम्मदेशानाम् ।
 पञ्चामिः श्रुतित्तयै, श्राद्धधर्मः समाश्रितः ॥ ७ ॥ धनः संप्राप्तवैराग्यः, श्रीवीरजिनसंनिधौ । जगद्द संयमं स्वर्गा-
 पवर्गसुखदायकम् ॥ ८ ॥ तीव्रं तपस्तप्त्वा चिरं धनः श्रेष्ठी स्वर्गमागत । इतश्चिन्तातीव्ररतु कराचस्त्रीमस्तको
 दाक्षिणक्षिदासीरोऽग्रतो वस्मानि त्वरितं वजनं मुनिमेकं दान्तं कायोरसनीसंघं ददौ । चौरोऽजग-भौ मुनिपुङ्गव ! त्वरितं
 धर्मं कथय, नो चेदनेनासिना स्त्रीमस्तकवद्विज्रः छेत्स्यामि । तत्ररतं योग्यं सत्पात्रं चौरं मत्वा मुनिकपयाम-
 विवेकसंवरति पदत्रयमुच्चरन् व्योममार्गो उत्पपात । स चौरश्चिन्तातीव्रजो ददौ—अनेनाकाशगामिनी विद्या किं प्रोक्ता?
 अथवा मन्त्राक्षराप्युक्तानि, अथवा धर्माक्षराणि, इति व्यायन् मुनिपदस्थाने उग्रसमविवेकसंवरति व्याचरन्तस्थौ ।

[illegible]

वीजं तमसा कर्म, कर्तुं ईदमग्निं पृथक् । भुगवद्विरिवोत्प्रेति, क्षयं शीघ्रं शरीरिणः ॥ १ ॥

तथाहि-पाटलीपुत्रं नगरं शोभते स्म । तत्र विक्रममूर्धो राज्यं कुरुते स्म । मदनरेखा तस्य पत्नी बभूव ।
मत्तिसगरनामा मन्त्रीशो बभूव । अन्यदा राजा सचिन्तां पत्नीं वीक्ष्य दृःखहेतुं जिज्ञासुः पप्रच्छ । आ पति । तव
कस्य वरविना विपश्ये चिन्ता विद्यते । इति सर्व्ववचः श्रुत्वा प्रिया प्रिया—नाथिना वतीति किञ्चि-दन्त्यदुःखस्य कार-
णम् । लालित्यास्त्वया पत्या, विद्वेष निरपत्यताम् ॥ १ ॥ तस्याः प्रियाया वाचं श्रुत्वा विमन्थ्य पञ्जापूर्वं पुत्रादु-
त्पन्नः कुलदेवताभिराधयामास । क्रमात् पत्न्या भर्ताभूत् । क्रमात् प्रापसमये सा पुत्रमसौ । महोत्सवं कृत्वा
युगवाहुरिति नाम ददौ राजा तस्मै । क्रमात् वर्षमात्रेण लेख्योत्तयां पठितुं मुक्ता युगवाहः प्रिया । यतः—“यन-
दीनो न दीनसि, यन्न वा करस्य निश्चलम् । विद्यादीनसि यः काश्चित्, स दीनः सर्व्वव्यपि ॥ १ ॥ विद्या यदारकती पुंसां,
विद्या श्रेयस्करी मता । सन्ध्यागाराधिता विद्या, देवता कामदायिनी ॥ २ ॥” अन्यदा लेख्योत्तयां काश्चिद्देविकोत्तिथिः
समायातः सोऽभाषिष्ट । यत् लोकोत्तरकर्त्तुः, कथं भूयःपुमानिति ? जगद्वर्ज्जगतीशेन, गौडेनाभिहिता वृथाः ॥ १ ॥ यास्ते
योस्ते च जगति, यस्य कीर्तिरनुचरा । साधितः पुरुषः सैषः बुधैर्लोकोत्तरं परम । उपाख्यायोरपि ग्राह-यस्य दोषकल्पायां
दोषकल्पायां च बुद्धिः प्रसरति स उत्तमो ज्ञेयः । उपाख्यायस्तेषां वाचं श्रुत्वा नृपाङ्गजो बहिर्वीसे गतो मुनिपार्श्वे पप्रच्छ—

लोकोत्तरा कटायातिः कथं जायते पुंसस्य । ते मुनयो जयुः—सो विक्रमवाहुर्नन्दन ! इमकमविर्कुल्याव सर्वे इमं
 निवारि जायते । अग्रिमकर्मणा दुःखमूर्खो हि भवति । पुनः पुनयः प्रोचुः—एवमस्यादितयोयोर्—द्वैतविराधनेन च ।
 धानव्यानिर्भवेष्टा, मुक्तिसौख्यप्रदानिनी ॥१॥ तपसा च दृढं कर्म, कृतं प्राणसिद्धिर्भवेत् । अथ गच्छति मातृपुत्र-
 निव्यापकरसद्यः ॥ २ ॥ श्रुत्वा मुनिवचः स युगवाहः एवमासी यावत्तपश्चकार । अथाकरमन्त्रेषः समगात् । अन्मोह-
 पटलेत्यस्मिन्, जहितः सितदीपितः । मुखेन्दुः पान्यनदितो, सकज्जलजलश्रुतिः ॥ ३ ॥ वारिभिः सरोद्वेदादि-
 भिरप । एवंविधं वर्णं मेव कश्चिद्राजानं भवि प्राह—गङ्गाप्रवाहः प्लावयन् नगरं प्रसरति, स ततो भूयो याव-
 द्बृषिष्ठो गङ्गाप्रवाहं पश्चाद्विजिह्वं तवत पुनः प्राह—ममादेव देहि तव । अहं यास्यामि । राजाजगत्—हेपुत्र ।
 स्मृत्पुत्रमादय तव गच्छ । पुत्रमस्य केषा जलमव्यं प्राप्तिः । यथा जलोपसर्गः शान्तिं याति । तावत् प्रणम्य
 तव गत्वा यावत्ततोक्तं चक्रे पुनः, तावद्वाजपुनः कस्याश्चिदायाः कठोपवर्तिं दृष्ट्वा । यावद्दुर्गमस्तं कर्तुं दृष्ट्वा
 तवत काले श्री कृष्णो जलचरान् मत्तो भक्तोभूता जलमव्यं, प्राह च श्री-कोट्यस्ति भूयो अपुत्रोवा । यो
 मां दृष्ट्वा प्रवाहादधति । प्राह पुनः श्री-रत्नगर्भायि वन्द्यास्ति, कुतो देहि । वसुधैव । यद्य जगत्सर्वथा कोटि

मन्मथादौ कर्मणः ॥ १ ॥ श्रुतेति वचो भूयः सर्वे परिवारमवगणय्यैतं विषयं कर्तुं जलन्तः प्रविष्टः । वीक्षितः
 सैनिकैः कन्या-पुत्रद्वयमुपेक्ष्यैव । स्फुरदन्तलां सोऽयं नारायण इवावभा ॥ १ ॥ लब्धमानः कुमारो यावत्तस्याः
 पार्श्वे ययौ, तावत्सा दूरं दूरतरं याति स्म । कमाचस्याः पृष्ठौ गच्छन् कुमारः सैनिकस्य दृष्टिगोचराद्दृश्यतां भजे । ततः
 सर्वे कुमारान्निगा राजपुत्रमपश्यन्तौ हृदिनिःश्वसन् । इतस्तं कुमारमपहृतं दृष्ट्वा सूर्योदितं गतः । यतः-“अस्त्रोक्त-
 शोकमुद्धेक-यकं यकन्दं यकजव । तत्र भिजे स्फुरद्देवा-देवो देवान्तरं गते ॥ १ ॥ ” तदा लोका एवं जगुः-
 विदधुरिव तं भ्रातुः, कुमारं मारविग्रहम् ॥ पाथोनाथपथेनाथ, पातालमुपजनिमवान् ॥ २ ॥ अथ ते सैनिकाः पुर-
 मधुःश्रेयस्य कुमारस्य स्रष्टुं भूयः प्रोचुः । दम्भोऽभिनेव भूपात्र-स्तद्वितो हृदयेऽपतव । तद्वर्तातुः खसंघट्ट-जन्मना
 शोकमुद्धेना ॥ १ ॥ चन्दनलटादिप्रक्षेपादाज्जा स्वरधीकृतः प्राहे पुत्रगुणस्वरूपमिति-क सा भक्तिः क सा शक्तिः,
 क सा क्षान्तिः क सा मतिः । एकैकशोऽपि दृश्यन्ते, हा हन्त बहि ते गुणाः ॥ १ ॥ त्वं तावत्तवसलो
 वत्स !, जन्मतोऽपि प्रभृत्यभूः । मां जगज्जोरितं हित्वा, तवस्यति कृतो गतः ॥ २ ॥ ततोऽमात्या भूय
 प्रति प्रोचुरतदेति । स्वकर्मफलभोगेन, संसारवधौ शरीरिणः । बुद्धिं दधे इव भान्तेके, समभ्यान्त्यपरे पुनः

॥ १ ॥ यदेव विद्युत्, विस्तेः कारणं सत्तम । मोहयानं तदेवाहो, कोषशोककरं परम ॥ २ ॥ न च किं
म दत्तं, कुतश्चिदप्यस्य । विश्वकर्मण्यस्य, देवसंविद्यं युषाः ॥ ३ ॥ वरसेत्येन दैत्येन, सेवितैः परि-
द्वितैः । असी प्रकृतित्वान्तः, कुतस्तः केन गृह्यते ॥ ४ ॥ इदं मन्त्रवचः श्रुत्वा कृपणमाकण्ड्य अपः प्राह-कृतं
नयानेन वक्तव्येन, दृष्टिपथाद् दूरं दत्त । ततो योजितव्रजलिः सावित्रेभ्यः प्राह-स्वामिन । मया मोहयानं तदेवमुक्तं
नयादि किञ्चित्कथ्यते । तदेव देवं यत्कथ्यते, कर्म कथ्यते मायामय । योऽपि सौमिहिर-कारिकरणगणना ॥ ५ ॥
यस्य नित्यं पृष्टं वाचते । पुनः समप्यति दौर्द्वया न किमने । इतोऽकस्मात् प्रातस्मद्वल्लभ्यते । कश्चिन्नररत्न
नरेभ्योऽपि संप्रत्यक्ष्यते प्राह-आन्यदेवितमः रतोम-च्छेदमासुरमास्यतः । दिष्ट्या त्वं वद्धसे देव । युगवाहो हि नमामाव
॥ ६ ॥ पारितोषिकं दानं तस्मै विदीय अथ विरमेत्तेनो यावदुत्तिष्ठति स्म । तावच्छोककोकानां, शोकसुखसंयवयम ।
रश्मिरोत्तिष्ठति-साधुकारविग्रहः ॥ ७ ॥ स्वयमीक्षणराजोऽयं-जीवादिः प्रातःप्रातः । सास्त्रानि योऽप्यकञ्च-
द्विष्टिभ्यो नृपाञ्जलः ॥ ८ ॥ युष्मत् । नन्दनं प्रणमन्तं परिचय्य अपो जगादिति-पुन । त्वं कुत्र गतोऽस्य ?
कथमगताः ? । ततो मन्मथाकारः कुमारः प्राह-तताहं गङ्गाप्रवाहे वाञ्छितुं गतः । तत्रैकां खां कन्दर्वा कर्तुं प्रविष्टः

तदा मूर्ध्निमापम । अग्रे गच्छन् मूर्ध्निमुपित्तैतन्म-सामध्याविज्जस्तदा । कोऽहं किमद्य कुजास्मी-त्येवं न प्रतिपद्य-
 वान् ॥ १ ॥ क्षणेन सचेतनीमूयाहं स्वसैकते स्थितमपश्यम् । न तत्पुं न सा गर्हा, न सा कन्या न सा रसा । आक-
 रिमकमिदं जज्ञे, किं विचारपथालिगम् ॥ १ ॥ किमिन्द्रजालं किं वा स्वप्नं किं वा चैतन्यविलयः, विचिन्त्यति क्षणं समु-
 द्यम्य पारिभ्रमन् कल्पदृमाणां काननममकमपश्यम् । तमरामं विलोकयद्यहमेकं चित्रकारकं प्रासादमुच्चैः समभूममपश्यम् ।
 यावदहं तस्य पृथगं भुवि गतस्तदावदपूर्वं गीतव्यनिमग्नापम । ततोऽजगता गत्वा हारदेशे विलम्बितोऽहं कथाविह्व-
 त्तयानिप्यगत्य सापितः । अहं श्रीशारदादेव्या, त्वदाकारणहेतवे । शोचद्विद्या प्रतीहृषी, प्रेषिता तत्पुंरा भव ॥ १ ॥
 ततस्तथा तत्र नीतः । शारदादेवीमपश्यम् । चाक्ष्णान्तिप्रचारेण, नतेनापसरसां पुरः । प्रेक्षाकौतुहेलनैश्च, क्षण-
 साक्षिभचक्षुषीम् ॥ २ ॥ तर्कसहित्यविद्याभ्यां, वामदक्षिणपार्श्वयोः । बालव्यजनपण्डिताभ्यां, वीज्यमानां मुहुर्मुहु-
 ॥ ३ ॥ अथाहं तस्यै देव्यै नमोऽकापुम् । ततोऽहं वामदेव्या स्वपादपीठे निवेष्टितः । हारहृत्समवृत्त्या वाण्या
 सापितश्चेति । सा वरस । विरमययत्, कार्पाश्विचं नृपाङ्गज । ततो विनयं कुर्वीतां राजपुत्रं दृष्ट्वा वामदेवी जगौ-
 गार्हाकन्यया मया तत्र सम्यगराधनाभाजः सत्वनपूजनैः सत्त्वपरीक्षां कृतम् । किंच स्यां प्रतीहृषी प्रेष्य त्वासेहृषी

॥१॥ आ वत्स ! कुतस्त्वं संसाराः उवाच सोऽपि निर्धनः—सम दारिद्र्यमवापि न गतं, युष्मदर्थो न चाधुनाऽहं
 दृष्टं च न पञ्चाङ्गमपि पतेन प्रणयाम । द्यानात्वेत्य मुनीन्द्रोऽपि, ज्ञानवयमयः स्वयम् । ज्ञानोपकारमन्त्रे न, सुवामधु-
 नमरेकरं चकार सः । क्षमापातं चिकीर्षुश्च, द्विजो व्यालोकययम् । शम्भुं सर्वसिवाशोक-तले मुनिमुद्देशत ॥ १ ॥
 व्यासि । यथा दुःखसंज्ञनं भवानरे न भवामि । पयसिच्योति भूतं भूयपातं कर्तुं गतः । अस्मीदृशवतायाश्च,
 कृतं सुकृतं पुनः । दुःखपात्रं तदग्राह-समं विभवं विना ॥ २ ॥ ततोऽहं कश्चिद्गैरेव गत्वाऽहं देहत्यागं करि-
 ष्यते, निद्रोपायमभ्यस्य यत् । तदग्राहमहो मन्त्रे, पुण्यापुण्ये निवन्धनम् ॥ १ ॥ तन्मया यत् कश्चित् किञ्चि-च
 मनागपि भूय, प्राणारवि न मां मुञ्चति । इह मया यद् भूय न ज्ञेयं तदपूर्वकमविवक्षितम् । समानोऽपि मयि-
 यास । मया(म)—समः समरतोऽपि, नारत्यन्यः कोऽपि भूतले ॥ १ ॥ एवं निवेद्युरसवे जायमाने मया न ज्ञेयं
 महोत्सवोऽप्युत्तमोत्तमं कौमुदीमहोत्सवकरणापरान् दीप्याचिन्तयत् । मन्दभगवोऽपि निजलज्जः, एवं निन्दति कर्म-
 दीप्युत्तरमयं पुन्यम् । प्राच्यकृतकमभिसम्पन्नः श्रूयतम् । यथाहि—पुनः पुन्यपुत्रे निर्धनः कोऽपि जनविप्रतिरम्,
 ॥१॥ इति रघुवीर्यवत् दशरथिभ्यः । न तु सरस्वतान् ज्ञातोऽसि । तव तपसाऽहं दृष्टास्मि, प्राच्यैः पूर्वकृतकमभिसम्पन्न-

कृतकृत्योऽसि । अथोवाच मुनीन्द्रः—कुलस्त्वामिति मूर्धोऽसि वत्सविदितत्त्वावि । तथ्याहि—सुतया जीवलोकेऽस्मिन्,

धृतिः शीः मुखसम्पदः । चित्तरत्नसिवात्पत्नं, इल्लंभं जन्म भगिषम ॥१॥ असतो देहो विनश्यति तत्रतपः कर्तव्यम् ।

तत्र कर्मविवनशाय, प्रायः कार्यरतपोऽभिन । संशोष्यनिर्मलः स्वत्मा, बुद्धिमहिर्बिधीयते ॥ १ ॥ महत्तमम् पूर्वदृक्कर्म,

निर्मूलनसमीहया । युज्यते तपसाऽऽराद्धिं, तत्रस्ते ज्ञानपञ्चमी ॥ २ ॥ तावज्जाड्यवरोद्धारै—जीर्णान्ते हंसं जन्तवः ।

यावदाविर्भूतयुच्चैस्तपस्तपनवैभवम् ॥१॥ येषां तपःकुठरोऽयं, कठोरः स्फुरति स्फुटम् । मूलद्वन्द्वेदसायाति, तेषां दुःकर्म-

धीकषः ॥२॥ आवेनराधितो येन, तपोधमोऽतिनिमलः तैवेवराधितो दान-शीलधर्मावपि युज्यते ॥३॥ सत्पञ्चानन्यसामान्य-

तपःसन्द्वेष्टवैद्वदः । जितनोति कलस्फीतिं, मनोरथमहीकष्टः ॥४॥ तत्तत्क्षीणान्तरायस्य, पञ्चमीतपसाऽमुना । मनोरथतः-

सर्व-वाञ्छिताय कलिष्यति ॥५॥ इत्युक्तो मुनिना तपोधमो निःपुण्येन तेन पुरोधेण गृहीतः । ततः स्वयम् सप्तगिरि-

ततः पञ्चम्यादितपः कुर्वन्ः स्वजन्मकृतायुतां चकार सः । ततः आयुः सप्तपूर्णाकृत्य स दारिद्र्ये पुरोधः पञ्चम्यादितपः-

प्रभावाद्युपतः सुतो युगबाहुिरिति नामाभूः । एवं पञ्चाक्षरसम्बन्धः प्रोक्तो मदीयो देव्या । पुनस्तुष्ट्या देव्योक्तम् । योस्ते-

योस्ते च कौशलं लोकोचरं भवतु तत्र । प्रतिपद्यप्रतिषेध—धर्ममेकं परं पुनः । काममन्त्रं ददौ देवी, कञ्जकौशलयदा-

विनमः ॥ १ ॥ एवं देवीपूज्यं यावत् पूर्वं भवं श्रुत्वा शक्तिशालिनीं कलकलकोशाल्यादि विद्यां गृहीत्वा भया, तावदहमस्मानं नदी-
 पुलिनगामिनिमपश्यम् । ततोऽहं प्रसादमोदुरस्त्वान्नरत्नां ननु स्मरितमजगामम् । एतत्पुत्रोक्तं श्रुत्वा पुत्राय यौवराज्यपदवीं
 ददौ । कुमारीऽपि शिष्यं प्राप्य, सहकार इवाज्जितम् । गमयामासिवाकाश-मर्षिभूषणं कृतार्थताम् ॥ १ ॥ ततः प्रसीति
 युगवाहः सातपिप्राभूर्तिक कुत्राणी जिनधर्मकरणातत्परस्तपः करोति पञ्चम्यादिपर्वसु । अर्द्धरात्रावन्त्यदा स्वार्वासापयुक्ते
 कदण्डवर्ति युगवाह युगवाहः । जिज्ञासुः प्रभव तस्य, कुमारः कठणामयः । केषाणामपि निरीत्य, गतवान् वज्रनिर्भसुखस
 ॥ २ ॥ ततोऽहं वीर्यं गतो युगवाहिरकां शिष्यं कर्तुं स्त्री स्त्रानामवःसुखभूजां जगद्व्यपुष्यखानि मपश्यत् । तदा नरेण
 केनचित् संभोगाद्यं प्राप्यमानां कर्तुं वीर्यं कुमारी वृक्षान्तरे छतं तस्या । तदा स पुमान्ति शिष्यं प्रत्येवमवदत् ।
 मयि प्रपन्नद्वयेऽपि, दास्यते यदि ज्ञातं । तद्विद्वद्वयतामेष, समर्थतामिदमेवताम् ॥ १ ॥ ऊचै कस्या तदा
 मूर्त । स्मरामि कविवापरम् । युगवाहः कुमारीऽपि, हृदि मेऽहं तद्वयताम् ॥ २ ॥ यद्यत्र मन्दभाषाया, नैव देवेन
 दक्षितः । भवान्तेऽपि मे भूयात्, प्राणनाथस्तथापि सः ॥ ३ ॥ हृदः स्वनमभवात् कुमारी दृष्ट्यौ-द्वयं मम
 नाम कथं वेत्ति । कुमारः खड्गमाकुल्य, ततः कोपादभावात् । स्त्रीपातपातकिम् । अर्तः । क रे यासीति तज्जयत् ॥ १ ॥

अथासौ पुरुषः प्राह, भद्र । इति मत्तः सर । रजकस्यायुषि क्षीणे, खरवाञ्छित्यसे कथम् ॥ १ ॥ कुमारोऽग्रे-प्राणैः सत्वरगत्यै-
 रोक्षः स्वायुः प्रायुश्च पुंसिभ्यः कर्तव्य एव । किं चाऽति कुर्यात्, निमग्नं कर्म नोचितम् । लोकद्वयविकटं हि, विद-
 धाति सुधीः कुतः ॥ १ ॥ नरोऽग्रे-दुष्ट । किं समाप्यपदेयं ददाति ? । इत्युक्त्वा स नरो युगवाहं हन्तुमुत्तरायु ।
 खड्गखड्गं युद्धं विरं दद्यात् कृतम् । अथ कुमारमजयमसरोविक्रमं हन्तुं दन्दद्वौकाक्षं साक्षेपमाक्षेपक्षरः । ततः कुमारः
 योगरदादं च मन्त्रं नागपादानाद्याय सरमार । तद्योरक्षमक्षेण निवारयतो विधुश्चिरं युद्धमभूत् । कमार्कुमारोऽप स्तम्भ-
 नीविद्यया स नरः रतस्मीकृतः । तदा कुमाररूपमालोक्य सा कन्या विस्मयोचिता मनसैव व्यचिन्तयत् । स एव
 यदि राजेन्द्र-नन्दनोऽयमिदं गमत् । उपचक्रं महीतेन, नष्टे विद्याधराधमः ॥ १ ॥ ततः स नरस्तेन वन्दनान्मुक्तः
 स न कुमारस्य पादयोः पपात । तदा कोऽप्याविर्बुधस्य विद्याधरो विमानादुत्तयि मासिरोदरनेपथ्यधरः । स
 विद्याधरः कुमारस्य पुरे भूया जगौ-भो युगवाहो । त्वं सुस्थितः स न भूय मे वचः । तथाहि-
 मरतक्षेत्रसीमान्त-शैवाज्याचरदिभ्यातम । अस्त्यपरतामपुं, पुं, गगनवज्रिमम् ॥ १ ॥ तत्र मणिवैडनामा
 खग आसीत् । तस्य प्रिया मदनवती । तयोः पुत्री जलदेवतया दत्ताञ्जलिसुन्दरी जज्ञे । कमार्खौवनं प्राप्ता । चतुः-

[illegible]

तारेभ्यः खगो वदति श्रोत्रा स्वपुत्रविधिविचिन्तनं विक्रमवाहः समगात् । सङ्गमस्तत्र चान्योऽन्य-सुमयोरपि भूमिजोः ।
 प्रशस्यः समर्थद्वैत-कालिन्दीशोत्तमोऽपि ॥ १ ॥ ततः पवनवेगोऽपि युगावर्तं प्रणम्याह-मया खोदरेणारपापं कृतं तव
 क्षमस्व । ततो युगावर्तस्तं स्वसेवकं चक्रे । मणिवृद्धः सर्वान् खगान् स्वपुत्रोऽनौपीत् । ततः पुत्रीपरिभरे सये संसृज्य मण्डपं
 करयामास मञ्जोन्मञ्जान् । ततः सर्वेपु भूचरेषु खेचरेषु मञ्जोन्मञ्जेषु उपविष्टेपु विक्रमवाहमणिवृद्धमौचैवभूवृषाविवै ।
 युगावर्तसि तत्रोपविष्टः । ततोऽनङ्गसुन्दरी धाम्ययानाकृता सात्तलङ्कितवस्त्रभूषितगात्रा तत्रागत्य विवृक्षरणी प्रणम्य
 निपसाहं विवृष्टतः । ततो राजाऽवभू-ह्वं मम पुत्री प्रश्वचतुष्टयं स्वकृतं जलपिप्याति । तस्य यः प्रत्युत्तरं दास्यति स
 परिजिप्याति मरुज्जीम । ततस्तयोक्तं कः सकलः १, कः सङ्घिः २, कः शुभगाः ३, को विश्वजयी ४, एतस्य प्रश्वचतुष्टयस्य
 प्रत्युत्तरं न केनाऽप्यपि । ततो युगावर्तस्वर्णपाञ्चालिकापाञ्चालीदेवं पूरयामास । कः सकलः १, सुकृततन्त्रिः २, कः सदेवुङ्घिः ३
 विवृष्टकल्याणपरः २, कः शुभगाः ३, को विश्वजयी ४, जितकोषः ५ ॥ १ ॥ एवं समस्त्यादां पूरितायां जयजयारात्रे
 जयमाने कुमारी युगावर्तकण्ठे वरमातां विक्षेप । अये मुहूर्ते विद्योपतो राजा तयोः पाणिग्रहेण करयामास । ततो
 मणिवृद्धो विक्रमवाहमौचैवभूवर्गान् भूषान् सदृशभूषणोद्दिना मानयामास । ततो विक्रमवाहः पुत्रयुतः स्वपुत्रमाययौ ।

[illegible]

[illegible]

प्रवृत्तः । तेन ते बोधयितुं न शकिते । प्रतिबोधयितुं वञ्चयन् मोहग्रहणस्तं तद्वानिव वसुधैव कुटुम्बकम् । तत्र व्याख्या मयदापापद्वारिणी श्रीसुहेतुना समारब्धा । तत्र शिक्षाध्यायमहागिरिनाम्यौ । तत्क्षणमेवोत्थाय
 श्रीसुहेतुसूरिभक्तिपटुं श्रीआर्यमहागिरिं वचन् । श्रेष्ठो जगत्—मगवन् सुहेतुसूरैः । तत्र सर्वगुरोरपि किमप्युच्यते ।
 श्रीसुहेतुना प्राह—गुरवोऽमी मम तपश्चरन्तोऽत्र त्यागाहै भक्तं पानं च यद्विन्दे कर्मयोगच्छिद्रे एवंविधं तपः कुर्वते-
 रमासी । एवं विनयं तस्य सौर्वीक्ष्य यमोपदेशमाकण्य च तत्कुटुम्बं प्रवृत्तम् । ततः सुहेतुना तान् वन्द्यन् प्रतिबोध्य
 स्वाश्रयं ययौ । इतो वसुधैव कुटुम्बकम्, स्वजनान् प्रति—इदम् मुनीन्द्रो मोक्षमार्गदायी यदाऽऽत्मीयगृहे समायाति, तदाऽ-
 र्धे मुनीशाय त्यज्यमानं भक्तं पानं च देयम् । तदानं बहुफलं भुक्तिदायिनं भवित्यति । अथ तत्रैव शिक्षाध्या-
 योऽन्यदा श्रीमहागिरिस्तजगत् । यदा ते आह्वस्त्यमानभक्तपानप्रतिष्ठासमन्यायता असूयन् । तदा बोधनाद-
 श्रुत्वा महामहर्षिं कोत्वा महामुनिरुपाश्रये गत्वा सुहेतुसूरिं प्रति जगात्—तदुपदेशान्ते आह्व अश्रुत्वा भिक्षां मया
 दत्तिसमज्जयन् । तदै पुनः कठिणाम्यश्रुत्वा महामहर्षिभक्त्युक्त्वा आर्यसुहेतुना क्षमया मासं विनीतारमा । जीवन्तस्वामि-
 प्रतिमरथयात्रां निरीक्षितुं आर्यमहागिरिसुहेतुसूरिं गच्छतः स्मावन्तीम् । तदा तत्र तपः संप्रतिष्ठितानेकैरिचक

[illegible]

मया यत् कदाचिद् दृष्टं नास्ति तद्वत् । एवं विधाः साक्षादसौ मामय दीक्षितं वन्दते । वन्दमानमात्रे रङ्गः पञ्चाल
 रङ्गस्यः प्रीतिः । साक्षात्सिद्धयाम् सहेयप्रियाप्रियायाम् विदुषी यतिः । तदा स्यात् तेन-अहो धर्मस्य साक्षात्,
 मुद्राभः संप्रसारितस्य विद्याविता । अल्पमायुर्मन्त्रा स्वयंप्रदानेन भोजयित्वा भाववृद्धये साक्षात्पश्ये साधुयुक्ता
 हिरं कष्टं सदायुधम् । तद्वत् प्रवृत्तं कष्टं, यथेष्टं यत् प्रवृत्तं ॥ १ ॥ रङ्गः प्राह-मम संप्रभं दत्तं ययम् । ततो
 निरतिशयान्नवद्विस्तरस्यामृतं यत् दृष्ट्वा प्रोक्तं-यत् चैकजसे तदा जयसे यत्कमस्यस्यस्य । अतिवन्द्यं रङ्ग-
 जानन्ति यत् तु तदधीनः, स्वयं दत्तं किमपि नैवम् । ततो रङ्गे शिष्याश्च गत्वा भोजनमयाचत । तदा गुरु-
 वत्सलं जगाम-अहं दीनो पुष्टिवादीसि, शिष्येष्टं तेन भोज्यं किंचिदधीयाम् । साधवोऽस्मदीया जगुः-गुरुवो
 कृत्यानि शिष्यो गुरुं साधवोऽस्मदीया भिक्षाये ययुः । तदा एका रङ्गतेया एष्टिरयो धान्यं बहि विष्टाधुमावा दीक्ष्य
 गताः संप्रवृत्त्या एवम् स्थिता आवा तदाऽतिदुर्लभं यदीमान् श्राव्य महर्षिका अरमभ्यं ययु अहं विष्टिरयतिरम् ।
 निराल-श्रीगुरुपुत्रा निरालो यत् श्रीमद्विनिर्गुह्यः समं समन्तः कीदृश्यामगमजम् । साधुवाहिन्यात्
 मया यत् साधुदत्तम् । एतत् मया गता जगाम-भगवन् । अहं स्वयंप्रवृत्तं न वा । उपयोगेन विद्याय गुरु-

गालायां समानोऽकस्माद्विष्ठाहाराजीवात् तलनीमूलो राजौ तस्यां गुरुमिथ्यामिती मूलः । स रङ्गसाधुरव्य-
 त्तसाध्याधिको विषय राजरत्नं सुगलभूपकुणालप्रियाङ्गुजोऽयं; ययं ते रङ्गस्य दीक्षादातरः रमः । पुनः मूर्धोऽग्रे-मगवक्ष्ये
 रव्यसमयो भवत्यसादः । भगवन् । यदि तथा युष्माकं दूरीतं नाभवन्मम, तथा मम केदम् संयमः । पूर्वजन्मनि
 ययं गुरो जातः । अस्मिन्मम भवे भवन्तो गुरो भवन् । श्रीसुहृत्सिंह-राजदाजन्मस्वर्गापवर्गसुखं
 प्रपदं जितवन्मम भव । येन धर्मेण संसाराद्विरता भवति । ततो राजा बहुपरिवारयुक् श्रीगुरुपाश्वे धर्मं श्रोति
 गतः । ततो गुरोह-“निवर्गसंसाधनमन्त्रेण, पर्योविवायुर्विकलं नश्य । तत्रापि धर्मं प्रपदं वदति, न तं विना
 यद्ववतोऽधिकारी ॥ १ ॥ ते यत्पूर्वकं यदति भवते योगस्य कल्पद्रुमं, चित्तरत्नमपश्य काचदोकरं रवीकुर्वते ते
 जताः । निरूप्य विरदं निर्गन्धसदृशं कीर्णानि ते रासम्, ये त्वत्वं परित्यज्य धर्ममधमं धावन्ति भोगिन्नायाः ॥ २ ॥”
 संप्रतिर्जनधर्मं जग्राह । देवो गुरुर्धर्म एव स भवतु । ततः संप्रतिमुपनिर्जनधर्मवासितसमवाविष्ठाङ्गुजोऽभवत् ।
 पतः-“आसने परमपुण्यं, परोपयोजि सयत्कष्टिणे । जीवो जिनिदंमणिं, पदिवज्जडं भावयो धर्म ॥ १ ॥”
 सन्त्याग्ये जिनार्चो करोतिरम राजा । साधर्मिकवात्सल्यं प्रतिदिनं व्यधात् । सप्तश्रेयसां धनं व्यधत् मनोगति

पुंल निरुद्धं न निर्गमयामस । अवाप्य पर्मावसरं विवेकी, कुर्याद्विज्ञानं नहि विस्तरय । ततो जिनरतधिशिष्या-
 निपुन, तान् व्यतिष्ठन् पुनर्न वेम ॥ १॥ अद्वैतनिदानानि दानानि याचकभ्यो दीनेभ्यो दत्तेभ्यो भूयः ततो विरयामा-
 नुरागः संप्रतिभूयते विखण्डविपतेरपि । क्रमात् संप्रतिभूयते विखण्डविपतेरपि । सदेवं राजानः सर्वां कुरुते,
 पद्मादासदेवमिता । सततं आसन्, एककोटिभिस्तारुण्यमा जाताः, कोटिसमाभिताः सेवकाः, स्थानां कोटयो नया-
 भयम्, अनेके देवाः सर्वत्र सन्निभ्य कुरुते । सुवर्णरत्नपट्टककाटिकोदास्य प्रमाणं तस्य भूयतेन जायते विबुधैरपि । श्रीसुहृ-
 तिसुमित्रैकं धर्मं सदा कुरुते वदं पुन्यमजयामस । श्रीसहस्रैः न सह वपुं वपुं चैत्ययात्रोत्सवः संप्रतिभूयन् तन्यते । वृद्धा-
 भूतस्य स्य; आद्वैतस्य दीपकतः । स्वयमभोजन संसार-चैत्यद्वारादकल्पत ॥ १॥ एतं तस्यां श्रीसुहृद्विरत्नयुगोऽपि नानावैद्येभ्य
 विदुष्य सदागच्छन्ति सः । तदा श्रीजिनचैत्येभ्यो, वल्लिष्येभ्यो, विज्ञोचनम् । चमत्कृतैः समस्यक्तै-द्वैत्यमानो वैमानिभिः ॥ १॥
 चमत्कृतैर्विद्याऽन्तेषु वाद्योदधेष्णीयकः । आनन्दनिदानिभूय जनः स्वप्राथितोत्सवः ॥ २॥ सरसैः शालिकाजिकैः श्रीमहि-
 मंतिभ्यः । पर्मावसमहवर्धिरिव माजितपातकः ॥ ३ ॥ पुंज्यमानाजिनो भक्तैः, प्रत्यहृदालकालयम् । काश्चमीरनी-
 रपुण, दीपमानउत्थितः ॥ ४ ॥ चतुर्विधमहत्सहचरैश्चमुदतः । रथस्तीर्थपतेर्मह-द्रीहिण्या यात्रयाऽचलत ॥ ५ ॥

दातायां समगतीकस्माद्विप्रहाराजीवात् त्वानीमती राज्ञी तस्यां गुरुभिर्निर्वाप्तिता भूतः । स रङ्गसाधुरभ्य-
 कसामाधिको विप्रस राजरत्नं मृणालमपकृणालमिषादृज्जीऽयं, वयं ते रङ्गस्य दीक्षादातरः स्मः । पुनः भूपोऽयम्-भगवन्नेप
 राज्यसम्पदा अवरप्रसादः । भगवन् ! यदि तदा युष्माकं दशैव नामवन्मम, तदा मम कैदम् संयमः । पूर्वजन्मनि
 मयं गुरो जातः । अस्मिन्मयि भवे भवतो गुरो भवन्तु । श्रीसुदेविसूरिह-राजन्मरवर्गापवर्गसुखदं
 प्रवृत्तिमयम् भज । येन धर्मेण संसारविहारा भवति । ततो राजा बहूपरिवारयुक् श्रीगुरुपाश्व धाम् श्रीविं
 शतः । ततो गुरोह-“विद्यार्थसंसाधनमन्त्रेण, पञ्चोदिव्यायुर्विकृतं नरस्य । तत्रापि धर्मं प्रवृत्तं वदन्ति, न तं विना
 यत्नवतोऽधिकाम् ॥ १ ॥ ते धर्मात्तकं वपन्ति भवने प्रोक्तस्य कल्पद्रुमं, चित्तरत्नमपास्य काचदोकरं स्वीकरोते ते
 ज्ञातः । विष्णो विरदं त्रिदशसदृशं कीर्णितं ते रामम्, ये त्वेषं परित्यज्य धाम्ममयम्। धावन्ति भोगादोद्यः ॥ २ ॥”
 संप्रतिर्जनधर्मं ज्ञाह । देवो गुरुर्धुम् एव मे भवतु । ततः संप्रतिभूपतिर्जनधर्मवासितसप्तधाविश्वदुष्टोऽभवत् ।
 यतः-“आसने परमपु, पादेष्वंभि सयत्कञ्जिण । जीवो जिह्मिदंमणि, पडिवज्जडं भावओ धाम् ॥ १ ॥”
 सत्यगते जिनाची कयोतिस्म राजा । साधर्मिकवात्सल्यं प्रतिदिनं व्यधात् । सप्तशैल्यां धनं व्यधात् स-गति

धर्मः सम्यग्वासितो भवति हि स्वर्गापवर्गप्रदः ॥१॥ अहिंसासत्यमस्तेयं, त्यागो भूयुजवर्जनम् । एतेषु पञ्चमैकेषु, सर्वे
धर्माः प्रतिष्ठिताः ॥ २ ॥ प्राज्यानि राज्यानि सुभोजनानि, सोमयजमानोऽयमुपयवती । सोमा रमा रमयद्योविजसाः,
स्वर्गापवर्गा प्रभवन्ति धर्मात् ॥ ३ ॥ दारिद्र्यमिदं परकमकुल्या, दुष्टस्वभावसिखसङ्गतानि । एकत्वरङ्गत्वकदम्बसो-
म-कुरुमुद्यमानि भवन्त्यधर्मात् ॥ ४ ॥ नित्यं श्रुताश्रयानदानेन प्रतिजमयन्ति ते वजस्या लोकाः क्रमाचैर्युतिभिः-
स्तद्वद्वैरते वद्वे जना जिनधर्म आदिताः जिनभवनानिषु स्वा शिष्यं ज्ययन्तिरसम् । तैः साधुभिस्ते अनाद्यैश्चोवस्त-
व्यजनः श्रावककीकृताः सन्तो जल्पन्तिरसम् । भवतां को गुरुरसि । तैरुक्तमरमाकं गुरुः श्रीसुहृदितमैरिः । क्रमात्संप्रतिना-
साधुविद्वत्समन्यद्वेष्टेषु ज्ञायमानं श्रुत्वा हृष्टम् । ततोऽनेके साधवस्तेषु तेषु अनाद्यद्वेष्टेषु गुरुमिद्विद्वद्विरताः । अश्वेतना-
ये साधवस्तत्र गतास्तेऽपि गृहीतं संयमं न मुमुक्षुः । यतः—“अद्यापि नोऽस्मिन् दूरः किञ्च कालकष्टं, कर्मो विभवेति
धर्मा एतु पृष्ठमग्नि । धर्मानिधिवृद्धेति द्रव्यैवाद्यादि—मङ्गीकृतं सुकृतिनः परिपालयन्ति ॥ १ ॥” अन्येषुः श्रीगुरु-
भिरुक्तं—भो संप्रतिभूय ! विद्योपतो दानमनगलं दीयते । दानं जिना भोगो न भवति । चतुर्धा धर्मः श्रीजिनैरुक्तः ।
तत्र दानधर्मो मुख्यतया श्रीविरागैरपि प्रोक्तः । यतो दानं जिना अपरे धर्माः कर्तुं न शक्यन्ते । यतः “निवि-

पञ्चभिः कुलकम् । विषण्डमातलोद्धार-धुर्यैः संप्रतिभूयते । आर्यैः स कल्पमणोऽपि, राजद्वारं द्यौर्धूमो ॥ १ ॥
 कर्मण्युन्हेत्सिमादौ अष्टयकराभिः पूजाभिः संप्रतिभूयो जिनप्रतिभामपूजयत् । तद्वैवाह्यं स संप्रतिः आर्यै-
 ताड्यं सामन्तान् तानित्यवोचत्-अपि चेन्मयि यदि भवन्ती भक्ताः स्युस्तदा भमणानामुपासका भवन्तु । इति संप-
 तिगजादेशात् भूपाः स्वरवद्देशे जैनधर्मं भमणोपासकपरास्तेनिर । आर्यदेशस्थान् भूपान् जिनधर्मकरकान् कृत्वा
 शुद्धधीः संप्रतिभूयतिरिति दृष्ट्वा निरीक्ष्य । अनायुद्देशेपु मया कथं जैनधर्मः कारयिष्यते लोकपाश्वर । सार्धान्
 विना धर्मोपदेशं को ददाति । तेन प्रथमं भमणोपासकाः प्रेष्यन्ते । ते तत्र धर्मोपदेशं दत्त्वा श्रावकान् कुर्वन्ते । ततः
 संप्रतिभूपेन बहवः श्रावका यतिवेषधारकाः कृत्वा चालितः तत्रोपरि प्रोक्तं-तत्र अवष्टिङ्गित्वादिदोषवर्जितमाहारं
 गृहीत्वा साधुभिरिव भवद्भिः स्वाध्यायादि सर्वं कर्तव्यं नो चेदयं यः सर्वो आसी गृहीष्यते मया । एवं सर्वकं वैद्यदि
 कारिष्यते तदा हिगुणो आसी दारयते मया । ततः संप्रतिभूयतिरित्युद्देशात् भमणोपासका गृहीतवसधुवेषा निर्वाहमात्रगृही-
 तधना अनायुद्देशेपु मयः । तत्रत्या लोकाः श्रीसम्यगतिभूपुज्यन् मत्वा धर्मोपदेशासि भूयन्ति । तद्यदि-धर्मोपज्ञमकुले
 दोषैरपटुता सौभाग्यमप्युर्वलं, धर्मोपज्ञं भवन्ति निर्मलधरोविद्यार्थसम्पत्तयः । कान्ताराच्च महाभयाच्च सततं धर्मः परिजग्यते,

धर्मः सत्यगुणसिद्धिं भवति हि स्वर्गप्राप्त्यर्थः ॥१॥ अहिंसासत्यमस्तेयं त्यागो धैर्यनवर्जितम् । एतेषु पञ्चसंकेषु, सर्वे
धर्माः प्रतिष्ठिताः ॥ २ ॥ प्राज्यानि यज्यानि सुभोजनानि, सोमाम्यममरोमयुयोम्यवाता । रामा रमा रमययरोविजामः,
रमणीयवती प्रभवति धर्मात् ॥ ३ ॥ दार्ष्ट्यमुद्रा परकमकुत्सा, दुष्टस्वभावसुखसङ्गतानि । एकस्वद्वैत्यकदम्बभो-
ज्य-कुलपुष्पव्यानि भवन्त्यधर्मात् ॥ ४ ॥ नित्यं दुष्टावापानदानेन प्रतिजामयति ते वजस्या लोकाः क्रमाचैर्युतिभि-
रतादृशैरेव वदन्ते जनाः जिनधर्मं ग्राहिताः जिनभवगर्हिषु स्वां शिषं व्यपत्तिरम । तैः साधुभिरेव अनायुर्देवोवास्त-
व्यजनः श्रावकक्रियाः सन्ता जल्पन्तिरम । भवतां को गुरुवित । वैरक्तमरमाकं गुरुः शीघ्रद्वितिसूरिः । कमरसंपत्तिना
साधुनिष्ठरमनायुर्देवोपु ज्ञायमानं श्रुत्वा हृष्टम् । ततोऽनेके साधवस्तैषु तेषु अनायुर्देवोपु गुरुभिर्विद्वहिताः । अनेकना
ये साधवस्तत्र गतरतेऽपि गृहीतं संपदं न मुमुक्षुः । यतः—‘अद्यापि नोऽस्मात्ति हरेः किञ्च कालकष्टं, केषां विमर्शि
धर्मा खलु पृष्ठमार्गे । धर्मानिधिवुद्वेति दुर्वृद्धेवाज्यानि-मङ्गीकृतं सुकृतिनः परिपालयति ॥ १ ॥ अन्येषुः शीघ्रि-
निरुक्त-भो संपत्तिर्भूय ! विद्येयतां दानमननैलं दीयते । दानं विना योगो न भवति । चतुर्धा धर्मः शीघ्रिनेरुक्तः ।
तत्र दानधर्मो मुख्यतया शीघ्रितारुण्येति शोक्तः । यतो दानं विना अपरे धर्माः कर्तुं न शक्यन्ते । यतः “निधि-

देव्याणि धर्मसु, दानधर्मो विविक्ष्यते । दानधर्मं विना परमानुमतिक्रान्नाप्यते कश्चित् ॥ १ ॥ ” इत्यादि० । ततो आमे-
 आमे पुरे पुरे सज्जनानकरयक्षपः । अन्येद्युर्गुह्येणैव धर्मोपदेशं श्रोतुं गतः । तदा श्रीगुरुः प्रोक्तम् । जिणम-
 वणविबुधपुत्रसंघसंघसंघेसु सचिखत्सेसु । ववीयं वणीयं जायइ दिवफलाइमहो अणत्तगुणं ॥ १ ॥ धर्माधर्मकतयोमनी-
 विज्जह्यानीरेणरोगात्तयोः, श्रीमहूर्ततयोबुल्लवत्तयोः सद्धपनीरुपयोः । सोमाययासुमगतसद्धमजुपत्तिल्लये पित्तरेव
 पुन-धर्मसकर्मनिबन्धनं तदपि नो जीवं विना युक्तिमत ॥ २ ॥ प्रासादान् श्रीजिनेन्द्राणां, कारयन् अवयमानवः ।
 लभते सपदि श्रेयः सुखं श्रीहरिवेणवत् ॥ ३ ॥ पुरा श्रीहरिवेणवत्तयोः श्रीगुरुसकधर्मसमाकण्य पदेण्णलमवणत्तं मही-
 मञ्जलिदेविजानगरेभूमूपयामास । ततः स चक्रवर्ती सर्वकर्मसंघं कृत्वा मुक्तिं ययौ । इति श्रुत्वा संप्रतिचक्रो विबुधो
 मही जिनमन्दिरेमण्डयत् । सज्जनारेषु दीयमाने यदवाशिष्टं मुक्तं सत्कथं तादृकं भवति तत् सज्जनारविधिकारिणां
 गृह्णीत स्म । नृपोऽन्यदा सज्जनारक्षकान् प्रति जगौ । यद्यदवाशिष्टमद्यं भवति । तच्च व्रतित्यो देयं शुकत्वात्
 साधवोऽकृताकारितमाहारं गृह्णीत । भवद्भ्यो विभवं भूरि, गृहनिर्वाहदेव । दास्यामि कामितं यदः, परायण्यमि
 तस्य भोः ॥ १ ॥ राज्ञोऽपि साधुभ्योऽद्यं प्रासुकं दातुं सज्जनारक्षकान् । ततस्तैः दीयमानमद्यं प्रचुरं विविष्ट-

मधुकरमपि मृदुवृत्त्या गृह्णितस्म साधयः । सेहे स्वयं सुहृत्सी तु, सद्यः पठितव्यम् । सुनोरिव स्वोद्यमस्य, को
न रागो लियते ॥ १ ॥ अन्येषुः श्रीआर्यमहागिरिः श्रीसुहरिसारं तथाविधाहरं गृह्णन् श्रुत्या तत्रोवाच । किं
राजपिठं सद्यः जानयामि त्वं गृह्णामि । गृह्णान्न साधनव्यवजानामि । सत्रागरे तु साधुनामाहरं गृहीतुं न कल्पते ।
यतः—“आहोक्तमिदं सिय पुरेयकम् यं सोसजाप यं उवाच पाह्विआप ० १ । सुहृत्स्वै-प्रभो भक्तिसाम्प्रा अमी
ददते दानम् । अस्माभिर्यद्वदन्निष्ठाणानिपयै किमप्युक्तं नास्ति । स्वभावेन परार्थमत्र निष्पद्यमानमस्ति तेनात्र
को दोषः । ननु मृगिणा जं न कयं, न कारियं नान्यमिदं तंति, निहिणा कडमहंयव, निगरेणसुहृत्स को दोषो ॥ १ ॥
न कारितं कृतमनुमतमस्माभिरतोऽत्र दाने को दोषः महागिरिगुरुः स्माह । सच्चं तद्वदि मृगलो निन्दते वृद्ध
पुंसं से । निदंयसो यं निन्दो, न मुयद्द सजीयामि वृद्धं पञ्छ ॥ १ ॥ महागिरिगुरुः स्माह, दानं पापं किमप्यस्य सोः ।
अनेन वचसा श्वस-पालो भवति देहिनाम् ॥ २ ॥ पृथग् जनानां साधुनां, सामाचार्येव सङ्गतिः । सामाचार्यो
विभेदेन, दुर्गाविजयते खलु ॥ ३ ॥ अथेन हिमवदेव-मानो मानयितुं गुरुन् । पादवादाय हिरसा, जगत्वाय-
सुहृत्स्य ॥ १ ॥ इहे महापराधीयं, मय्येको विदधे विमो । शनन्तं भवताऽद्यैक-वारं कुर्वे इदं न तु ॥ २ ॥

श्रीमद्भागिरामैरुद्र-भवतः को दोषो दीयते । दुःपमाकाञ्छाविलासविमदं यतः इति संश्लेष्य श्रीसुहृत्तिमैरु श्रीमद्दे-
गिरिमैरुः श्रीजीवन्तस्यपिबं जिनं नन्दुमवन्त्यां ययौ । तत्र जिनं नत्वा यत्र दृष्ट्वाभीमदद्रोको श्रीवीरं समवसरणरक्षं
नन्दुं स्वरवाहसमलो समेतौ यत्र च गजोन्द्रोद्देष्टुं न्यवस । तस्मिन् तीर्थे जिनं नन्दुं ययौ । तत्रानशानं गृहीत्वा
श्रीमद्भागिरामैरुद्रवत्सोकं गतः । तत्रश्रुत्वा मुक्तिं यास्यति । श्रीसुहृत्तिमैरुभिरप्यनेकान् भव्यद्वारिणः प्रबोध्य
त्रिविधं भजे । क्रमानुमितिं यास्यति । इति श्रीआर्यमहर्षिगिरिशुहृत्तिमैरुक्त्या समाप्ता ॥ ३६ ॥

स्वकुटुम्बं भवामोषी, एतन्तं वाणीवेद्या । उवाच पातकैर्यु, रक्षितेनैव वेगतः ॥ १ ॥
 अध्वरक्षितसौदीर्घाद्विमन्त्रणः श्वश्रुत्वा निचरित्वे पुरा प्रोक्तोऽस्ति स वाक्यः । एकदा अध्वरक्षितसैः
 स्वकुटुम्बं प्रतिबोधाद्युक्तः । तत्र गतो ब्रुवः स्वकुटुम्बप्रबोधाभ्याम् । ततः अध्वरक्षितेन स्वकुटुम्बं प्रतिबो-
 धितम् । स्वसौमा माता भगिनी च वदुपरिवारयुता संयमं जग्राह । पुनः सोमदेवो जनको दीर्घां पालयतिमशक्तः
 अध्वरक्षितोऽपि कुटुम्बस्याभिरोगेनैः समं आसे पुरे वने वने गच्छति । न पुनः सोमदेवो लज्जया रजोहरे-
 णादि गच्छति । यदा अध्वरक्षितव्यतिर्दीर्घार्थं पितुः कथयति । तदा सोमदेवोऽग्रे । अत्र सम सज्जताः सन्ति ।

तेन स्रजनमव्युद्धं लज्जामि । यदि ममाश्रयणं कुण्डिकां छत्रिकोपानहौ यजोपवीतं अनुजानीत ययं तदाऽहं दीक्षां
 गृहीष्यामि । गृहीतमरुतं-एवं भवतु । ततो विप्रवेषयतः प्रवज्यां जग्राह सोमदेवः । ततो गुरुणाऽऽजुषतो धौतिका-
 श्रयादिं सर्वं सोमदेवो वृषाति स्म । अन्यदा गुरुवश्वेत्ये देवास्तान् गतः । तत्र पूर्वोद्दिष्टतः शिषावः सोमदेवं विना
 सर्वान् साधून् ववर्हिरे । तदा एकेन शिशुनोक्तं-एष साधुः कथं न वन्द्यते । तदाऽपरैरुक्तं-वयं साधून्नेव वन्द्या-
 महे । एष साधुर्न गृहस्थेष्वपधारणत् । ततः सोमदेव ऋजुस्वभावः साधुस्तान् प्रति ग्राह-ययमसेतान् साधून् वन्द्य-
 मां न नमत । ततः किं नहं साधुः । तैरुक्तं भवान् कथं साधुर्भवतु । वल्लभ्युगं गृहस्थवृत्त्यं वतीते । ततस्तेन सोम-
 देवेनेकं वत्नं स्थापितम् । एवं कुण्डिकोपानहं छत्रयजोपवीतानि त्याजितः सोमदेवः कटिपट्टकमेकं न मुञ्चति
 वृद्धौ वल्लकपार्श्वोऽङ्गिपर्वोऽपि सोमदेवः । इतरतश्च साधुस्तीक्ष्णतर्करो भक्तभक्त्याख्यानं चकार । तदाऽनेके जनाः
 आह्वारतस्य साधोत्तरोत्तमहोत्सवं चक्रुः तदा साधुमिश्रायाधना तस्य साधोः सम्पदं कारिता । विनन्दयमानपरी
 सत्या साधुः स्वर्गं जगाम । ताहे तस्मिन्निमित्तं कटिपट्टयोसिरणद्विष्टं आयुरिआ भण्ति-य एवं मृतं साधुं वदते तस्या-
 न्तं पुण्यं मुक्तिगमनयोरयं भवति । तथा पृथक् पृथक् सर्वे साधवो जल्पन्ति । अहमेवं साधुं वदामि । तदा

सोमदेवोऽपि जगत् चाहमपि साधुमेनं वदामि । तदा गुह्यमिः प्रोक्तं-मृतं साधुं वदतां साधूनां देवा विभं कुर्वन्ति ।
 यदि न क्षम्यति साधुस्तेन तदा तस्य देवा अपि प्रसन्ना भवन्ति । तदा सोमदेवो जगौ-अहमेनं साधुं वदामि ।
 ममानन्तं पुण्यं भवति । गुरवो जगुः । अत्र विभं बालकादिकृतं बह्वि समुत्पद्यते तव साधुं वदतः । सोमदेवोऽप्यगो
 मया सर्वं उपसर्गः सहिष्यते । तदा सोमदेवः साहस्यमप्य साधुमर्षपाटयिषुं लभो यदा तदा श्रीगुह्यमिः शिक्षिता
 बालकास्तजाम्येत्याकरमाचरय साधुः सोमदेवस्य धौतिकं कर्तव्यमसिः । तदा गुह्यमिः प्रोक्तं-भो साधव एकं वक्ष-
 मानयत आनयत । तदा सोमदेवो जगौ-जं दृढं न तु दृढमेव । एवं जलपतं सोमदेवं चोत्तपदं परिषापयामसिः ।
 ततः सोमदेव, सत्यसाधुरभूत् । तस्य साधोरभिषेकरे कृते गुरवो यदा देवगृहे देवास्तान् अगताः तदा सर्वान् साधून्
 सोमदेवं च आहूत वन्दन्ते स्म । सोमदेवो लज्जमानो मिषाधु आहूयहे न गच्छति । एकदा श्रीगुह्यमिसहस्रं ग्रामं
 गच्छादिः प्रोक्तं-भुक्कमक्षमानीय अधितव्यं सोमदेवो मिषां विना तिष्ठतु । श्रीगुह्ये ग्रामं गतेषु साधुभिर्भुक्कं
 कृतम् । एवं द्वितीये दिने गते तृतीये दिने गुरुरागत । सोमदेवेन तद् भुक्कस्त्वयं भोक्षे । ततो गुरुः प्राह भो-क्षिष्या
 अस्मदिष्युः कथं भुक्तं नानीतम् । ततः पूर्वोद्दिष्टा जगुः । किमयं स्वयं विद्वद्भि न याति । ततो गुह्यमिभुक्तं-सोमदेवजि यद्यम-

आसन्नगृहे गत्याऽऽहारमनयत् । गृहलोकां लज्जान् कस्यापि गृहेऽङ्घ्रिके प्रविष्टः । अङ्घ्रिनोक्तं-यतोऽङ्घ्रिकं न
 प्रविष्टयत् । साधुः गृहे-लक्ष्मीः छिदिकेऽपि प्रविष्टा यत् । श्रेष्ठी ह्येष्टः द्वाविंशन् मोदकान् दत्तौ । ह्येष्टो यतिगुरु-
 पान्तेऽद्वैतपथ । गृहलोकां साधुभ्यो मोदकान् दत्तत् । सोऽग्न-एषां प्रस्तवा दीयन्ते धैरेवमहं विगीतवितः । गृह-
 मिच्छे-यत् राजव्यापारं दिव्यतः पूर्वं सेवकेभ्यो दत्तव्येव आत्मारः । अष्टुनाऽपि तथा कुर्वन् । ततः साधुभ्यो मोद-
 कान् द्वाविंशद् दत्त्वा पुनर्लभोदयकमुद्योगात् परमाप्तं विदित्यागात् पारणं चक्रे । ततो लज्जां मुक्त्वा सर्व-
 विदित्यायाति सोमदेवो मिथामानं पारणं चकार । श्रीआध्यात्मसूत्रस्यो मन्वन्तृवान् प्रबोधयामासुः । अन्वयः
 श्रीआध्यात्मसूत्रस्यः पण्डितोऽप्युपचने ययुः । तत्र चन्द्रनरेभ्यो धर्मं श्रोतव्यम् । तत्र श्रीगुरुमिरिति धर्मोपदेष्टो दत्तः ।
 “ निदंनः कर्तुं ह्यो गतजवश्यान् विना द्यौरी, निर्गन्धं कुसुमं सरो गतजलं छायाविहीनरतकः । रूपं निर्लेप-
 सुतो गतगुणश्चातिवहीनो यतिः निदंनं सुवचं न राजति यथा धर्मं विना पौकषम ॥ १ ॥ ” इत्यादि धर्मोपदेष्टो-
 मायान् राजा जिनधर्मं प्रदेष्टुं । श्रीआध्यात्मसूत्रसूत्रस्यः क्रमादवसरे स्वर्गलोकं ययुः । श्रीआध्यात्मसूत्रस्य
 श्रीआध्यात्मसूत्रस्यः पण्डितोऽप्युपचने ययुः ॥ ३७ ॥

अनर्थं वसि भुक्त्वापि, न भुञ्जेत धृतिमतिमनः । राजर्षिपदमादायो-दायनः शिवमासदत् ॥ १ ॥

तथाहि—एकदा श्रीवीरजिनो राजगृहे समवासोऽपि । तजामयकुमारो धर्मं श्रोतुं समागत । परमं धर्मं
वीक्ष्यामासीत्—सगवत् । कोऽयं यतिः ? प्रसुणोक्तम्—अन्तिमो राजर्षिपदमदायनः । अस्योऽयम्—अनेन कथं वत
गृहीतं कथं मुक्तिं गमिष्यति । प्रसुणोक्तम्—अयताम् । सिन्धुदेहालङ्कारो वीरभयो पत्तने उदयनो राजा राज्यं करो-
तिस्म । तस्य चैतकराजपुत्री प्रभावतीनाम्नी पत्नी बभूव । इतरतश्च वास्तव्यः कुमारनन्दी सुवर्णकारो विषयलोचिपो-
ऽयदा देवतादयदंनान् प्राप्त-के भवत्यौ स्तः ताभ्यां प्रोत्ते-पञ्चदशैलद्वीपवासिन्यौ ह्यसाप्रहसिह्नि देव्यौ स्तः । यत्
तव भोगोच्छासितं तदा तवामत्यावयोः पतिभूव इत्युक्त्वा ते गते । सोऽपि स्वर्णकारस्त्वयोर्देव्योः पतिभूवामिति वाञ्छन्
कन्यापु नरेण समं तरीमादृष्टा नीरवौ चचाल । वरमिति स्वर्णकारः प्राह—कथं ह्यसाप्रहसिह्नो भवति । तेन
सांघातिकोक्तम्—अग्रे दृश्यमानातिरेकपकण्ठे तदर्थं हनति । तस्याधो यानपत्रे गच्छति यः साहसो तस्य तरोः
शाखां हस्ताभ्यां गृह्णाति, तत्र वृक्षे स्थितश्च निद्रां विश्रान्तानां आण्डपक्षिणां चरणे विजगति च । स तत्र गतो भूत्वा
तयोः पतिभूवति । इति तस्य नागिलस्य (सांघातिकस्य) वचः श्रुत्वा स स्वर्णकारस्तथाकृत्वा तयोः पतिभूव-तरोऽभवत् ।

गतिरिति मये याने (मिमे मये) प्रवय तपसत्त्वा द्वादशमे स्वमे सुतोऽभव । अथाप्युतदेवो नन्दीश्वर यात्रायाम्
 गच्छन् सं वपन्तं गच्छे वरुमुदङ्मुपलब्ध गच्छे—किं जातमिदं तव । वपन्तरेण तेनोक्तं—दुःखे पतितोऽसि निरतिरय
 मममलकलव । ततो देवेनोक्तं—यदि त्वं श्रीदेवाधिदेवप्रतिमां नवीनां कुर्या गौरीध्वजवन्दनादिना प्रपूज्य काले त्वं
 प्रपूज्यमानां कारय । ततस्तवस्मात्कर्मणो निरतिरो भवति । तदा स वपन्तस्तथा कुर्या तामेव प्रतिमां केनचित् सांयाजि-
 कृपात्तेन वीतमये पचने प्रापितवान् । तां प्रतिमां च प्रमावत्यै अर्पयामास स सांयाजिकः । बह्वकालं तां प्रतिमां
 प्रमावती प्रपूज्यासक्तमस्युं जात्या श्रीदेवाधिदेवप्रतिमां दारयाः कृतिजकायाः पूजये अर्पयामास । सा ततो विरोपल
 प्रभुं पूजयामास । राज्ञी समुत्पन्नवैरागाया श्रीवैराग्यश्रेष्ठं संयममादाय कमेण सौषम्यं देवदेवेनोत्पन्ना । देवाधिदेवस्य पूजां
 कुर्यात्पतस्यः कोऽपि गन्धारण्यः आहो देवान् सर्वत्र वन्दमानस्तत्रागत । किमत्र कालं स गन्धारस्तत्र स्थितः ।
 अन्यदा तस्य देहे रोगः समुत्पन्नः । तदा दारया भूश्रुतिस्तदा । ततस्तेन आहूतं तस्यै दारयै गृहिका बह्वयोऽर्पितः ।
 ततः कृतिजका एकगृहिकासंभोजनं देवाङ्गनागुत्पन्नदेहाऽभव । ततः सा वयं वरमर्च्यैककुं व्यापति । ततः केनचित्देव-
 त्याः प्रद्योतनो मूषः प्रोक्तस्तव योग्योऽसि । ततो द्वितीयागृहिकां माधिता । तस्या अधिष्ठणकदेवेन तस्या दारया

मनोगतमयं रूपं च चण्डप्रद्योतनमत्र निवेदितम् । ततः प्रद्योतनोऽनिलगिरिकुञ्जसङ्गो रहोवत्स्या तन्नागत्य दासी
 देवाधिपदेप्रतिमायुतां लब्ध्वा स्वस्थानं ययौ । उदयनो निजसमदमलनादिना दासीप्रतिमाहरेणस्य स्वल्पं शोभा

युक्तोप । ततः संनष्टा महोत्सवायुतः उदयनः प्रद्योतनाविधिवामवन्ती ययौ । तत्र दासी प्रतिमायुता माण्डिता ।
 स यदा नापयति । तदा महोयुद्धे जायमाने उदयनः प्रद्योतनं ब्रूयत्य रणे । दासीं नष्टा प्रतिमां तु ततः स्थानाच्च
 चालिता यदा तदा उदयनपत्नी प्रमाथवीदेवः स्वर्गाद्विगत्य प्राह—मा उदयन ! त्वंमरणवृत्तं वर्तितमये पश्यने धौलि-

कोटिः पतियति । तेन न तत्र वेतव्या, अत्रैव तिष्ठतु । तथा कृतं तेन उदयनेन । मम दासीपतिरेव इति अक्षराणि
 प्रद्योतनमरतके दृश्यन्त्या स्वयं प्रति चालितः, ततो माम् पश्युण्णापूर्वं समानात् तत्र राजा स्थितः, प्रभोः पूजा
 कृता राजा तस्मिन् हि दिने क्षणं कृत्वा सूपकारायादिदम् । प्रद्योतनमपुञ्ज्य यत्तस्य रोचते तच्छीजनं तस्य

दयम् । ततः सूपकारः प्रद्योतनपुञ्जं गत्याऽत्रा—मजोऽय का रसवती रोचते । तदा प्रद्योतनेन चित्रितमस्य यावच्च
 किमपि पूर्वं राजा सह शीजनं ममाऽप्यभूत् । तत्र विषं दास्यत्यसौ मम । एवं व्यात्वा प्रद्योतनः प्राह—पुन एव
 वृद्धाऽपि न पुनश्चिन्ता एवं कथं पृच्छते ? तत्रतेन राज्ञोक्तं सर्वं पश्युण्णावृत्तानं सूपकारेणाकम् । ततः सोऽपि

मायां विषय ग्राह-अहमपि श्रावः पर्युष्णपर्व विस्मरितं दुःखत् । ततो ममाप्युपवासो भवतु । ततः प्रद्योतनप्रोक्तं
 राज्ञोऽपि तेन विवेकितम् । ततः राज्ञो साधर्मिकोऽयं मनीषि कृत्वा क्षामणकं विना प्रतिक्रमणकं न श्रूयति । इति
 ख्यात्वा च प्रद्योतनो वन्दनार्थोऽस्ति । मरुतके तस्य स्वर्णमयं पटवन्धुं कारयित्वा क्षामणकं च कृत्वा उदायनः
 प्रद्योतनं पश्चात् प्रेरयामास । ततः प्रद्योतनो राजा जैनधर्मं श्रुत्वासात्तत्तत् । उदायनः स्वयं प्रातः । उदायनः परमार्हेतोऽ-
 न्यथा श्रीशैलजिनपार्श्वे धर्ममिति श्रुत्वा । मज्जं विमयकसया, निदा विगहो य पञ्चमी मणिमा । एष पञ्च पमाया, जीवं
 पादंति संसार ॥ १ ॥ आयुर्देहोद्वेगपञ्चजाल-वृद्धिर्वधुरमवाय नरत्नम् । धर्मकर्म न करानि जज्ञो य, पौतमुज्झति
 पयोविगतः सः ॥ २ ॥ इत्यादि धर्मोपदेष्टां श्रुत्वा प्राप्तवैराग्यः स्वसागिनेयं स्वराज्यं विवेक्य श्रीशैलपार्वतं दर्शय
 जग्राह । ततो नानातपः कुर्यात् । कर्मार्हो धीरमयं समागत । सागिनेयेन राज्ञो स्वराज्यापहरेण शङ्कितेन हि पारणेपु
 त्रिपं द्वापितं प्रपञ्चेन । दासजनदेवतत्वाः सान्निध्यात्समुत्पातविपः प्रान्ते महोत्थानपरः सर्वकर्मक्षयं कृत्वा मुक्तिं यास्यति ।
 उदायनोऽयं चरमराजर्षिः । ततोऽयमकुमारः समुत्थाय तं चरमराजर्षिर्मुपैयं मयसिभक्त्या प्रणमाम । ततः क्रमादायः समाप्तौ
 उदायनो मुक्तिं गतः । प्रभावतीजीवोऽपि मुक्तिं गमिष्यति ।

इति उदायनप्रभावतीकथासमाप्त ॥ ३८ ॥

किञ्चित् सिद्धं तन्मप्यनगमनादव्युत्थितम् । तथैव सुखं स्थानं, मनकष्टिजवरकृष्टम् ॥ १ ॥

तथाहि—यद्यप्यस्य यत् करयति । तदा श्रीप्रभवराजिना स्वगच्छमव्यं तादृशं पदरेषापनहृमद्वृत्तं
 यद्येकमकच्छमव उपयोगेन ज्ञातः । साधित्यं प्रेष्य अहोकरमहोकरमिति ज्ञापिते स प्रष्टुं तमः । ताव्यामृक्त-
 अरमद्वयो विदन्ति । गुणमृक्ते-यूपारवस्तवमस्ति । तत्र श्रीशान्तिनाथप्रतिभां प्रादुर्कृतं वीक्ष्य गुरुपार्श्वे दीक्षा-
 जग्राह तदा । पूर्वं तस्य पत्नी साधनाऽमृत । ततस्तथा पुत्रोऽसौ । तस्य मनक इति नाम ददौ माता । मनकः
 क्रमादधुमानो माया लेखयात्रायाम् भुक्तः । यतः—“प्रथमं नाजितं विद्या, द्वितीयं नाजितं धनम् । तृतीयं नाजितं
 धर्मः, चतुर्थं किं करिष्यति ॥ १ ॥” अन्येद्युरित्कमिति लेखयात्रकैहेसितो मनकरतलो वीदयार्कवर्णो
 सावेषाश्च गत्वा जगौ-सामपितृकमिति लेखयात्रकाः कथं हेसन्तिस्म, मम पितुः किं नाम कुत्र गतोऽस्ति
 इति सातरमपच्छन्मनकः । माता तमुवाच—तव पिता जैनदीक्षा गृहेत्वा । अद्यना यद्यप्यस्यैरिजितवत्त्वञ्चो
 मय्यजीवान् प्रोषयथास्ति पाटलीपुत्रे । ततो मनको सातरमापच्छय पितृसिञ्जनायुं चरितः । पाटलीपुरसमीपे
 मनको गतः । इतः श्रीशाल्यमवसुरे तनुगामनिकायामागतं वीक्ष्य मनकस्तं पपच्छ—यद्यप्यस्यः सूरिः कारितः,

कदाप्युचित ? । ततो गुह्यः प्रकरोतीहम्—अहमेवास्मि, त्वया सम्बन्धः कस्याप्यत्र न प्रोक्तव्यः । ततो गुह्य-
 माह दातायां गतो मनकः । ततो मनको गुह्याश्च दीक्षां जगद् । श्रीशंखभक्तिसिद्धिप्रसङ्गकस्याहमप्युच्यते
 त्विदं त्वत्त्वात् श्रीशंखभक्तिकं कर्तव्यत्वात् मनकस्य पठनात् ददे । मनकेन पदमासे दशवैकालिकं पठितम् । तत्र-
 २५ दीप्यमानासिद्धिदायाऽयं गुरुपदंदाव । क्रमादप्युच्यते त्वत्त्वात् । मनकस्याराधना गुह्यः कारितः । शोभयान-
 पायणी मनको मृत्वा स्वर्गं जगाम । ततोऽपि ददे तस्य मनकस्य दत्त्वा श्रीसङ्गी गुह्याश्च धर्मापदेष्टां शोभमा-
 जगाम । गुह्यमपदेष्टां ददितुं श्रियातः कृतः । उपदेशानन्तरं श्रीसङ्गीनाश्रियातस्वरूपं पृष्टम् । ततो गुह्या-
 र्कः—मनको मम पुत्रः । ततः श्रीयशोमदसिद्धिप्रसङ्गकस्याहमप्युच्यते—किं न ज्ञापितमदः श्रीपुण्यपदः ? गुरुवः
 प्रोचुः—एष हं स्वपुत्रसम्बन्धमकथयिष्ये तदाऽस्मि मनकस्यादिं नारायणियुत । वैद्यावत्त्वं विना न कर्माध्या-
 भवति । ततः श्रीशंखभक्तिसिद्धिप्रसङ्गकस्याहमप्युच्यते शिष्यान् तत्रार्जुनस्यः श्रीयशोमदसिद्धि-
 २६ जगुः—मगवन्तं श्रीशंखभक्तिकमन्यः पृथक् सिद्धान्तानिष्ठं साधनमुपकाराय । अयं मन्यः सिद्धान्तस्य-
 सारमेवोचितः । ततः शंखभक्तिसिद्धिप्रसङ्गकस्याहमप्युच्यते । स्थापितः । साधयोऽपि पठन्ति च । उक्तं च—

सिद्धं भव गणहं निगणितं दसविकल्पसं, निजहं गे ॥ १ ॥ मणं पदं
 सिद्धं भव, निजहं दसविकल्पं । वेयालिता य ठिया, तदा दसकालि नम ॥ २ ॥ छि मसिह
 अदीअ, अद्वयनिभं तु अजमणिं । उभासा परिआओ, अह कालगओ, समाहो ॥ ३ ॥ आणदअसुपायं, कासी
 सिद्धं भव गे ॥ ४ ॥ इति श्रीमन्नककथा समाप्ता ॥ ३९ ॥
 दत्तं भुज्या याग-फलं पुण्ड्रान्यदा देता । कालिकाचपु आचर, नरेकस्य गतिं मुदय ॥ १ ॥
 तयाहि-वैरमण्यं पुन कालिको भूदो वभव । तस्य भद्राहा सहेदो जाता । तस्य स्वकीयो दच इति
 नामास्य । कालिकः कमाव गुणान्ते धर्मोपदेशमाकण्य वैराग्यात् संयमश्च जगद् । तं आत्मा विना दचोऽप्यन्त-
 निगोऽस्य । कमात्समल्यमनसको वभव । कमाहुर्देवयोगिजितशत्रुभयस्य दचः सेवकोऽस्य । अनेन भवेन
 जितशत्रुणा स दचः प्रधानपदवीं प्रापितः । कमात्सवान् सेवकान् वशीकृत्य तं भवं निवारय दचः स्वयं राजाऽभव ।
 द्रुचिचल्यगल्यल-व्याघ्रमज्जिखिवत् । गोपकः परिग्राहः, स भूयो विबुधैरपि ॥ १ ॥ ततस्तस्य राज्ञो वृथाः प्रजाश्च
 विश्वासं न कृतं विशस्तथातयात् । यतः—‘ये कुलचारतां भवाः, परलोकादभिरवः । तेषां कृतं विश्वासं, न कथं-

यत्र राज्ञः ॥१॥ " आचार्यं दत्तं पापिनं प्रकृतिं विश्वसितम् । जितशूरस्य प्रच्छन्नं स्थितः । राजचक्रं
 समप्राप्त्य, दृष्ट्वाऽपि तद्विषयः । अविनीतः प्रकृत्याऽपि, दत्तो ह्यस्य भाजनम् ॥ १ ॥ स दत्तो राजा यानं कार-
 यन् अविनीतः निरन्तरं दत्तम् । यथा यथा याने हन्यमानानां पशूनां क्षीरप्रवाहः प्रससार तथा तथा स दत्तो-
 राजा जहद्व । अन्यथा श्रीसुरिपदपातः कालिकाचार्यसमभावात् । तस्मात् तत्र सर्वे श्रुत्वा दत्तसमभावात् । तेन
 राजाऽप्यथा यज्ञकलं पृष्ट्वा गृह्यवाच-धर्मात्-विशिष्टप्राप्तिसमभावात्प्रतिष्ठितम् । ततो भूयोऽपि तेन राजा यज्ञकलं
 पृष्ट्वा गृह्यवाचकमादिदेश । तत्र श्रमगतिर्भवति । यतः—" अस्मि वसति कदम्ब, मांसं वसति जनार्दनः ।
 यज्ञे वसति ब्रह्मा च, तस्मात्मांसं न भक्षयेत् ॥ १ ॥ तिलसर्वपमात्रं तु, मांसं यो भक्षयेन्नरः । स निवर्तते नरकं
 पावसाद्विवाकौ ॥२॥ " श्री राजन् । समदिनमप्ये यदि तत्रानने विष्टलेद्यः पतिष्यति तथा तथा ज्ञातव्यं नरकगतिः
 सत्य । तदानीं कदा राजाऽपि श्री सावित् । तत्र का गतिर्भवति । गृह्याचष्ट-अहं व्रतं प्रपन्न्य स्वर्गं प्राप्स्यामि ।
 तदानीं दत्तेन स्वसेवकपशुदत्तिना हन्यमानोऽपि श्रीकालिकाचार्यो जगौ-यानो नरकाय भवति । उक्तं च-" दत्तेन
 पृथितो ज्ञो, जघकलं कालो वृत्तमापि । समयाहियाहिएणं, समं बुद्धयं भवतेषां ॥ १ ॥ " दत्तेन ख्यातं यथाहं

समदिनेभ्यः पुरा जीविष्यसि तदा कालिकाचार्यममुं देविष्यामि । ततस्तस्य सूरसन्तिके स्वसेवकान् भुक्त्वा स दृष्ट-
 मतिर्दत्तः सौधमये समदिनानि रथात् रिपतः । इतो जितशत्रुभूपमकैजनाजितशत्रुभूपा राज्यदानार्थं प्रकटीचके
 प्रवृत्तः । इतो रथमालोप राजमार्गेण अग्रिचिपु वरविपु अपसार्थमालोप सममे दिने दत्तो राजा द्रष्टुमिच्छति ।
 द्रष्टुमिच्छन्त्या विषमालापयो राजमार्गे निरससर । इतो मालिकः पुण्यपूर्वकराष्टकयुतो राजमार्गे समगतात् ।
 मेधादिनिगदः श्रुतमार्गैरकरमाचस्यत्तत्तं मलेरग्रीविन्ताऽभूमालिकस्य । लोकबाहुल्यादभ्यन गन्विमयोक्तवन् लब्ध-
 तक्षतया स्मरितं मलेरस्यै तत्रैव कृत्वा तस्योपरि पुण्ययुजं भुक्त्वा मालिकोऽग्रतो गतः । तदा राज्ञो वचस्य तस्मिन्
 गतो गच्छतस्मिन्ममभिराखतो विटलेद्यो वदनेऽविशत । स राजा दत्तलेन प्रत्ययेन पञ्चाद्यावत् गृह्णाभिमुखं समा-
 धाति, तान्मंजिनिपुक्तैः सेवकैर्दत्तो देवः, स दत्तो मत्वा सममनरकं गतः । स जितशत्रुभूपाः स्वराज्यं
 उपविष्टः । ततस्तं कालिकाचार्यं भूपा निवेदनेन, जिनपदं धार्ष्ट्यकार ॥ इति कालिकाचार्यकथा ॥
 श्रीपुरे प्रजापालभूषस्य राज्ञो पुत्रं प्राप्तं । तस्याभिधानं कालिककृमर इत्यमृत । पुत्री तु सवित्रीरासीत् ।
 कालिककृमराः शृण्वन्प्राप्तं धर्मं श्रुत्वा वीर्यां लब्धे । स च वदुश्चोऽमृत गुह्यभिः सूरिपदं वचन । इतो राज्ञा

भाविभूमिकच्छे जिताभिर्भूय दत्ता । तस्याः सुतौ बलमित्रमग्निसौ । तयोर्मोनिनो बलमानुरभं ।
 एकदा तत्र गुरवः कालिकसूर्य आगतः । तत्र धर्मोपदेशं श्रुत्वा बलमनुदीक्षां जग्राह । तदा भूकसत्कैः
 धुङ्कृतान्धधरः पुराहितो बाह्वे जितः । एकदा गुरवो विहरं कृत्वा तज्जागतः, बलमित्रमग्निसौम्योराग्रहात् गुरवस्तत्र
 चतुर्मासी स्थितः । ततो गङ्गाधरपुराहितस्तान् गुरुन् कर्तुमिच्छन् पूर्ववैराट् संप्राप्य छत्रं जगौ-देव ।
 इमे जडं पुजा, समंति जाहे तस्य गच्छिंसि जगो । गुरवपयअकमाकया, होइ अवस्था हरिअहेऊ ॥ १ ॥
 उक्तञ्च "यत्र देवविपुजाहः कियतेऽतिक्रमः कश्चित् । तच्चैस्सहते राजा, धर्मं तत्र मयं भवेत् ॥ १ ॥"
 राजाऽत्रकै-किं कियते गुरवः सुस्थिताः, तेषां चलनविषये वक्तुं न युक्तम् । पुराहितोऽवग-गृहे गृहे नवीना वयौ रस-
 वती कायुते । यदा साधवो विद्वद्विमयाति तद्योच्यते-शीघ्रययादकते रसवती कृताऽस्ति । ततोऽनेपणां क्षातिः गुरवः
 स्वयमन्यत्र गमिष्यति । भूयन् तया कारिते गुरवः प्रतिष्ठानपुत्र चाग्निसकमये गताः प्रवेशमहोत्सवोऽभूत् । तत्र
 आलियाहेतो भूयः पृथिवी पात्यतिरेम । पर्युषणापवुं समीपं समायातं, तत्र भूयोऽयो-भगवत् । पर्युषणापवुं
 गुरवो जगुः-मादसिद्विपञ्चम्याम । तदा भूयोऽत्रकं पञ्चम्यामनेन्द्रमहोत्सवो भवति तेन

पुण्यपत्रं एकस्मिन् दिने कथं करिष्यते । मादसुदिपञ्चम्या अवार्कपञ्चाद्या भवति तदाहं पुण्यपत्रापूर्वाणि तपोनियम-
 विनाशयोरुत्तरादि करोमि । तदा गुरुो जगुः-मादसुदिपञ्चम्याः पुरतः प्रहरेऽपि न क्रियते अवार्कं तु भवति ।
 उक्तं च-“तेषां कालेषां तेषां समयेषां समये भगवं मदेवैरे वृत्तिषां मवीसदमसे विदेकंते वासावासं पञ्जोसवति ।”
 उक्तं च-“आसादपुलिमप, संवत्सरियसमिति होइ पञ्जोसवणा । तसो सावणपंचमि-माइसु अस्मिवाइकारणओ ”

॥ १ ॥ इत्यादि । “ इत्येव य पणगं पणगं, करणीयं जाव वीसई मासो । सुद्धदंसमिइ विआण य, आसादी
 पुलिमोसिणं ॥ २ ॥” इत्यादि । यदि चवुत्थो क्रियते तदा पटते । ततो राजा प्रतिपदिने उत्तरपारणकं चकार आत्ता
 अपि तथा चक्रुः । ततः सर्वाचार्यसंमतं पुण्यपत्रं श्रीकालिकसूरिसिः कृतम् । ततः सर्वैः सुरिभिरतथा सर्वत्र पुण्य-
 पत्रापत्रं चक्रं यतः-“अवतंविज्जणं कज्जं, जं किंचिदि आयतंति गीयत्था । थोवावराइवहुत्थणं, सवोसं तं पमाणं ति

॥ १ ॥ आपरणा वि ह आण, अविहत्ता होइ चैव आणचि । इयरा तित्थयरासायण चि, तडिक्खणं चैवं ॥ २ ॥
 असदण समइसं, जं कयइ केणइ असवज्जं । न निवारिअमइहि, वहुमणुमयमेयमयिअ ॥ ३ ॥ कदाचिदवत्तया
 कालिकसूरयः स्थिताः । तत्र प्रमादपरात् सार्धे दृष्टा जगुः-भो साधवो मज्जन्तैव, प्रमादः क्रियते भवे ।

प्रमादः पातयत्येव, यदि संसारसंगरे ॥ १ ॥ उक्तं च—“चउदसमुज्जी आदेरगा य, मणनणिवीयरगा
 य । इति पमायपरवसा, तयणतरेव चउगदेआ ॥ २ ॥ न तं चोय विजुयति, न तं अग्गी विणमए ।
 न तं जेण देरिजा, जं धम्मंमि पमचओ ॥ ३ ॥” एवं बोदिता गुरुभिः साधवो न प्रमादं तत्पज्जुः । ततो गुरुषो
 दंध्युः—अग्गी साधवः प्रमादंनत्त्याज्या एव । यतः—“छंदेण गओ छंदेण, आगओ विइउट्ठिअ छंदेण । छंदेण
 वडेमाणो, सीसो छंदेण मोचओ ॥ १ ॥ एवं व्याख्या साधुन प्रमादं त्याजयितुं बोध्यातरेस्य आहस्य बोधा।
 दंतो गुरुवो रज्जो छदं निर्गत्य सुवर्णमैमा स्वविषयसंगरचन्दसमीपं ययुः । तदा वृद्धं साधुसंगच्छन्तं दृष्ट्वाऽन्यथाय
 संगरचन्दसैरिः प्राह—अस्मिन् विजने भवहिः स्थीयताम । ततो गुरुवस्तत्र स्थिताः । संगरचन्देण नोपलक्ष्यते ।
 व्याख्यानं कृत्वा संगरचन्दसैरिः प्राह—मयाऽहं व्याख्यानं कीदृक् केवम । गुरुवो जगुः—विदिमम । ततः संगरचन्दः
 स्वव्याख्यानकलया दृष्टः । ततो द्वाभ्यां सूरिभ्यां धम्मस्यपानोत्थापनाभ्यां विवादः कृतः । संगरः प्राह—नैवारित
 धम्मः परलोकधम्मकृतं, न तावदास्ते परलोक एव सः । साक्षादसंवात परलोकिकतरतः, पुण्यस्य पापस्य अनुपे
 कः फलम ॥ १ ॥ काठिकसूरिराह—अहं सुखी दुःखधम्ममिदंस्वित्तः, संपत्त्ययः कस्यचनपि जगिच्चिव । नायं

समन्तीति भूतसंख्या-धिकं विनात्मनमवापयान्वितम् ॥ १ ॥ आत्मास्य सर्वदन्तः प्रत्यायते स्वाहं परान् प्रत्यु-
मानतोऽमृतः । तथा च सर्वत्र हि बुद्धिपूर्वको-त्यायाः केषाम् उव(प)रमतः खलु ॥ २ ॥ इतो यतयः पश्चादात्रावु-
स्थिता यावदुक्तम् शब्दयन्ति, तावत्कोऽप्युचर-न वदति । ततः शून्याचिन्ताः शब्दातरं श्रावकं पृच्छन्तिरेव ।
पुनः कुत्र सन्ति ? स प्राह-अहं किं जाने, ययमेव आत्मानो गृह्णां स्थितिं न जानीय ? ततो नोदितः
शब्दयान्तरेणैति साधवः । गुरोर्वा युष्मान् त्यक्त्वा गताः । इयं नः गृह्णां स्थितिरका । तत्रस्ते साधवः प्रमादं त्यक्त्वा
शब्दकविधिना चारित्रं पालयन्तिरेव । गुरोर्भावश्रुतिकासमुत्पन्नकं भूत्वा पुनः त्रिकोक्त्य पुनर्भूत्वा अहंभराणकं वाञ्छ-
कानां दृष्टवित्वा प्रोक्तम्-गौतमस्त्वामिषाश्रुतं पतन्ती विद्या वतीति वाञ्छिकान्पन्नदशनात् ॥ एकदा श्रीकालिकसुरिः
प्रतिष्ठानपुरं चतुर्मासा स्थितः सन्ति । तदा प्रथमस्वर्गारवासीन्द्रो महाविदेहक्षेत्रे श्रीसीमन्धरं जन्तुं गतः, तत्र
श्रीसीमन्धरोऽकथयत् भरतक्षेत्रे राज्ञेयवतीं सर्वतोभूष्य उत्कृष्टं समरित श्रीकालिकसुरिवाह्यं निगोदस्वल्कप
कथयति तादृशोऽयः कोऽपि तत्र नास्ति । तत इन्द्रो वदतिप्रकृपं कृत्वा सार्द्धं महत्समये गुरोपार्श्वं समागत ।
गुरो प्रणम्य विप्रको जगौ-अहं वृद्धोऽमृतं समायुः कियदस्ति । अहमनशानं विषयुरिमे । ततो गुरोर्भविजोक्त्वा

शोभनोक्तम्-तत्र सागरद्वयमित्युच्यते । तत्र ईन्द्रेण स्वल्पं प्रकटीकृतम् । निगोदविचारो यादृशः श्रीसीमन्धर-
 रयाभिनो प्रोक्तः तादृशो गुरुणाम्युक्तः । तत्र ईन्दोऽयं-त्वं शब्दजयतीषु भरते प्रोक्तं श्रीसीमन्धरस्वामिना नम ।
 तत्र ईन्दोऽयम्-यावत् साधव आयाति तत्रैव स्थायामयदम् । गुरो जगुः-तत्र रूपं दृष्ट्वा साधवो निदानं
 करिष्यन्ति याद्यावद्विक्लप्यन्ते । तत्र ईन्दः शाला(या) [पाणाली] चतुर्योविरतस्याया दारं परावृत्त्य गतः । साधवो
 विदित्वागतौ दारमन्यत्र दृष्ट्वा जगुः-भागवन् दारमेव कथयन्त । ततो गुरुमिरिन्द्रागमनाद्विरव रूपं प्रोक्तम् । साधवो
 जगुः-यदोऽयं यथायथं वयं तं दृष्ट्वा पुण्यं विशेषतोऽकार्णम् ॥ इति श्रीकालिकसूरिकथा ॥

प्रसावनां वितन्वती, विनेन्द्रासने सदा । तमेतज्ज परजापि, सुखं कालिकसूरिवत् ॥ १ ॥
 सथाहि-मगधदेशे धारावासगुरे वज्रविहंसस्य सुसुन्दरी प्रियाम्भव । पुत्रः कालिककुमारोऽभवत् । पुत्री
 सारस्वती च । एकदा कालिककुमारो राजगुरुपुत्रः क्रीडत्येवने गतः । तत्र गणधरसूरिं वन्दतेरेव
 तत्रोपदेशः श्रुतः-माणस्स विचक्षाई, कुलत्राकारागमत्रयं वृष्टौ । सवर्णगदहं सदा, संजयो जोगमि
 उत्तरेण ॥ १ ॥ इत्यादि धर्मं श्रुत्वा प्रवृष्टौ मातापितरौ पश्यंसाप्य सरस्वत्या मगिन्या युतो गुरुपार्श्वे

कुमारो वतं ललै । गुरुपाश्व कालिकुमारः पठन् साहित्यतर्कलक्षणछन्दोऽलङ्कारनाटकाद्यागमशौखिकशालोऽभूत् ।
 श्रीगुणधरसुरिसिष्योत्तमं गुरु कालिकसाधोः सूरिपदं ददौ । विहरं भूमण्डले कुर्वन् मय्यजीवान् प्रबोधयतिरेम ।
 अन्यदा श्रीकालिकसूरिकञ्जविभ्यां बाहिरुद्याने समवासाधीव । तदा सरस्वती साध्वी प्रासप्रवर्तिनीपदा पुरमण्डये
 विद्यासिर्गुह्येन प्रणम्य पुरद्वारे समागाव । तदा तजत्यो गार्धिमञ्जो राजा पुनर्वाहिनिरसरन् सरस्वतीं साध्वी
 तिलपन्ती रूपशालिनीं वीक्ष्य रागाग्निः स्वान्तःपुरे बलवत् क्षेपयामास । गुरुणा गार्धिमञ्जुमपश्य कृतं ज्ञातं, ततो
 गुरुणा श्रीसङ्घः प्रेषितः साध्वीबालनाथं राजपाश्वे गत्वा प्राह—महासतीयं मुच्यतां तपोधनाः सपरिवन्त्यो राज्ञो यस्य भूमौ
 तपःकृतोऽहं, तस्य पुण्यविभक्तौ राज्ञः समिति । तेन स्वाभिमुखं मुच्यताम । त्वं प्रजापालोऽसि, तपरिवन्तं तु भूप एवाधारी-
 ऽसि यतः—“नरेश्वरमुज्ज्वलप्रभाश्रित्यश्रियाणः सुखम् । निभुयाः सर्वकषायिणि, धर्मदीनि विनश्वरे ॥ १ ॥ एवं
 श्रीसङ्घो नाक्तो भूपः प्राह—नाहमिमां मुखे उपदेष्टुः स्वयदे दीयते भूपस्य येन दीयते एवंविधः । ततः श्रीगुरुसिर्गुणपाश्वे
 गत्वा कम्—इदं तपसिनीं मम अग्नित्यादि तेन मुच्यतां त्वं प्रजापालोऽसि त्वमाधारस्तपरिवन्तं ततो गुरुत्वं यदा
 राजा न मुञ्चति सरस्वतीं तदा गुरुतः स्वस्यानेत्येत्य श्रीसङ्घमाकाशं प्राह—अयं दृष्टो राजा सरस्वतीं जहृत्, अस्य

शिवा दीयते । यदि सति सामर्थ्ये जिनमतप्रतिकूलं यो न हन्ति तस्य पराजितं एव जगति । यतः—“ देवस्य क-
 संपकज्ज्ञे, बुद्धिज्ञा षड्वट्सिद्धिर्वा । कुशला मूर्धा महत्पा, पुत्राय लब्धीदं संपत्तौ ॥ १ ॥ ” इत्याद्युक्त्वा स्वेषु
 साधुनां समर्थं श्रीमद्देवं मुक्तलाय शोककले गतः । तत्र स्वकलां दर्शयित्वा राज्ञे मिलितः, सुभाषितैर्महं रञ्ज-
 यामास कालिकसूरिणा राज्ञि राजा जगौ—भवतो यत्कार्यं विद्यते तस्मिन्मया ताम् । मुहुः प्राह—अवसरे कथयिष्यते ।
 यामास कालिकसूरिणा राज्ञि राजा जगौ—भवतो यत्कार्यं विद्यते तस्मिन्मया ताम् । मुहुः प्राह—अवसरे कथयिष्यते ।
 एकदा शोकभूयतेः सभायामुपविष्टस्य साधनासिद्धेर्भूय कञ्चालकं क्षीयुतं प्रीतिं समागतं, तदा राजा कण्ठमुत्सो-
 ज्मत् । तत्कञ्चालकं मस्तके कृत्वा साधनासिद्धेस्य सेवकस्य समानं कृत्योच्चारकं ददौ । ततो रहसि कालिकाचार्यः
 शोकं पश्येत् कञ्चालकमगमनं चान्त्तं, ततो राज्ञोक्तम् । अस्माकं पण्यवतिर्भूयानामको मुखमूयः साधनासिद्धोऽस्ति
 बलः, स च यदास्माकं राज्योत्थाङ्गजा भवति, तदा स भयः कञ्चालकं क्षीयुतं प्रेषयति, तदा शीघ्रं क्षीयां हित्वा
 प्रेष्यते । ततः सूरिसाह—एवं को मूर्खो निजं शिरां दत्ते, जीवहिः सुखं लभ्यते । ततो राजाऽवग-र्कं कियतेऽ-
 स्माभिः । ततः सूरिसाह—यदि मम कथितं कियते, तदा वो जीवितं भवति विरम । ततो—भूयोऽवर्कं कथयाम्स्माकं
 जीवनापयं त्वं वै विज्ञोऽसि । ततः सूरिसाह—उज्जयिनी पुरी वयाऽस्ति, तत्र पण्यवतिर्भूयाः सन्ति, तेन तत्र ययं

५५ भूपाः मया साह्यं आगच्छन्तः । भवता उज्जयिन्या राज्ञं दास्यते मया । आकारयतु भवान् भूपात् सवत् । ततो-
 निवारं कृत्वा पण्णवतिभूपाः स्वतुरङ्गमपचित्कृतमयुताञ्जलिः । वत्सनि तेषां वर्षाकाञ्चः समायात । ततो दंकपर्व-
 तपार्श्वे सुरार्द्धमवस्थेयं ते भूपरतरङ्गः । आभवत्क्षीणा भूपा जगुः—मा कालिकावधत् । द्योतयत् त्विना कथमुज्जयिन्या
 गम्यते तत्रत्यं राज्यं च गृहीष्यते । सूरिः प्राह—स्थिरं स्थाप्यतां सर्वं वर्षं भविष्यति तदा सरस्वत्या आचान्तलेन परकरणा-
 रवक्षेपं दास्यते देव्या प्रोक्तम् । ततः [गुरुणा] चूर्णेन दण्डिकानिवाहं स्वर्णाकृत्य सर्वेषां भूपाणां विभज्य ददौ सूरिः ।
 ततः सर्वे भूपाः सुरिस्थानां वसवः । ततः सुरिणां शिविरं चालितं गुजराजमवस्थेयं मन्त्रोज्जयिनीपार्श्वे ययौ । तदा गर्द-
 भिभ्यो मयः संमुखमागत्य युद्धं कुर्वाणं वैरिवत् महत् दृष्ट्वा वप्रमवस्थेयं प्रविशेद्य । सर्वे भूपाः सुरादेवो न वयं वेष्ट-
 विन्वा स्थिताः । राज्ञा ध्यातमिदं सैन्यं महत् तेन किं क्रियते । अत्रान्तरे सुरिणां शान्तिं सरस्वती मुखं नो चेदती-
 मरणं भवि । ततः सुरिभ्यागतं श्रुत्वा वैरिवत् महद्दृष्ट्वा गर्दभिभ्यो विद्यां साधयितुमुपावेशः । तदा सुरिभ्यामर्द्धभि-
 ण्णिव्या साधयत् गर्दभिभ्यो भूपां शान्ता प्रोक्तम्—असौ भूपाजितन्यामदभ्यां गर्दभिभ्यो साधयिष्यति । सा च यदा वप्रो-
 पारे चटित्वा द्योतं करोति, तदा यः द्योतं शोष्यति स मरिष्यति । अतः कारणात् अद्योचरद्योतं द्योतयेद्विना मया सह

निम्न, निम्न गत्यन्तरे दद्यात् तदा, यदाहं वा, मुद्यासि तदा १०० वाणवैविध्याणां मोचनीयाः । गदे-
 ष्विद्यायाः द्वादं कुलाणां मुखं वाणवैविध्यं । ततो कदा राजानं पदान्या हन्ता मुखं नीतिं कृत्वा गमिष्यति ।
 राजा गमिष्यति राज्यं गृहीष्यते । एवं स सूरिः द्वाद्वैव्यादिनरात् भीतिवन्ता गद्गिभिरं विनाय । द्यकसहस्रत्वार
 तज्जानिष्या राजं द्वादकाय सूरिद्वैवं सर्वम् । ततः सूरिः सारस्वतीं सुशोभां अन्तःपुरादानीनय । सर्वेषां अपाना-
 दृष्या प्रथमं हेतुतं विमयं ददौ सूरिः । यस्य राज्ञः पार्श्वे स्थितः तस्याज्जिगीषां ददौ सूरिः अथवा स्वमाति-
 नेपरं ददौ । ततो गुरुपार्श्वे गत्वा श्रीकालिकाचार्यः प्रापश्चिचं गृहीत्वा पुनर्वैवं गृहीत्वा चिरं अव्यजीवान् प्रबोध्य
 १२० मुखं दाय । सरस्वत्यि चारित्रं प्रपत्य स्वर्गं गता । इति कालिकसूरिकथा समाप्ता ॥ ४० ॥
 स्वस्यानस्याऽपि सङ्ग्राह, दोष्यः श्रीकृष्णनन्दनः । श्रीनेमिवन्दनात् प्राप, फलं मुक्तिसिखयदयः ॥ १॥
 तथाहि-द्वारिकायां गुरो कृष्णविष्णुद्वारिषो राजा राज्यं करोतिस्म न्यायवन्त । तस्य कोकिलम्यादयो वदन्त्यः
 पत्न्योऽप्येवम् । अन्येषुः रक्षिमणी स्वप्ने दत्तवैषम्यमयातिनि विमाने स्वं निषदा दद्यां सूरस्य कथयामास, कृष्णो-
 धम-तव पुत्रो भविष्यति । रक्षिमणीकृष्णजालितं श्वन्ना कालिकारिका काऽपि श्री सत्यसामाया अग्रे जजत्व । साऽपि

सत्यमाया रूपरूपेण कृष्णरूपाया जगत्-मया दृष्टिमद्येव स्वप्ने दृष्टः । ततो नारायणस्वरूपा जालिपदमिदं-
 कारैः कूटं मत्वा जलप-मो पालि । त्वया किं लिखते परमपदं भाविनी श्रुत्वा । सत्यमायाऽत्र-मदीयं जालिपदं
 न कूटं भविष्यति । तत्परतयोर्मिथस्वरूपा सत्यमायाऽकिमप्योर्विवादे जायमाने सत्यमाया सा जगौ-यस्याः पुनः
 प्रथमं परिणोष्यति, तस्यै अन्यया स्वमस्वरूपा वेषां छित्त्वाऽप्युणीया, तत्र साक्षिणः केतः । द्वैवादुभे अपि राक्षसौ
 गुरुं दधति, कमाद्विषमया जालिने पुत्रे प्रयातनत्वात् प्रयुज्य इति नाम दत्तं, सत्यमाया द्वितीये दिने पुत्रे प्रसूते
 भावितरिति नामाऽयम् । इतो धूमकेतुरस्यो रक्षिमण्या गृहेऽभ्युत्थ्य ज्ञानमसं गृहीत्वा प्रातिवैताल्यमभ्यगात् । तत्र दंक-
 शिलायासुपरि सुक्ता देवदितोर्देव । इतस्तत्रागतः कालसंवरः स्वचरत्तं बालकं गृहीत्वा स्वपुत्रं ययौ । कनकमा-
 लानाम्यै स्वपत्न्यै विश्राणितः पालनीयः पुत्रस्थाने स्थापितश्च तया । भोक्तं च खगोल पत्न्यये-मया पुत्रो जालिने
 इति सर्वत्र प्रवृत्तः । ततस्तया तया कृते प्रकटदीप्तिमच्छरीरत्वात् प्रयुज्य इति नाम दत्तं तस्य सुतोः । ततः
 कमात् रत्नपानादिना स प्रयुज्यः पुत्रो वर्धते । इतो नारदः कृष्णं पुत्रविद्योगादुत्थितं मत्वा श्रीसीमन्धरस्वामि-
 पाशं गतः, श्रीसीमन्धरस्वामिपाशं पृष्ठं प्रयुज्यस्वरूपं, श्रीसीमन्धरस्वामिनः सकाशात् प्रयुज्यस्थितिरुत्तरं धूमकेतु-

[illegible]

तत्रतथा दूरे ते ह विद्य गृहीत्वा प्रयुक्तो विद्वान् साधयामस । ततो विद्याभूतप्रियाऽऽचष्ट-भोगान् मया सहो-
युता प्रयुक्त । सुखं स्वर्गाच्च पात्य । यतः-“अलसायतेन वि सज्जोण, ते अस्सया समुज्जिवा । ते पत्थरट्ठकंकी-
रिअत्थ, न ह अस्सहो हंति ॥ १ ॥” यतः-“अक्खण्णसणी कमाण सोहणी, तह वयाण वंसवयं । गुत्तीण य मण-
गुत्ती, चउत्तो दुःखेण जिण्णो ॥ १॥” ततः प्रयुक्तो जगद्-त्वं मम माताऽसि माता मम यस्य पतिस्त्वय्यो भवति
तस्य नूनमप्यो गतिः स्यात् । सो मातस्त्वमेवं किं वक्षि । यतः “वरमणिगमि पवेसो ॥ १॥” इति जल्पन् प्रयुक्तः
पुनर्ब्रूहितात् । तदा नवैः स्वदेहं निकृत्त दीर्घं कनकमाला कलकलं कृत्वाऽप्यथात्-सो सो लोका । यावत्
यावत् । अयं द्रष्टुः प्रयुक्तो भोगसुखिण्यो मां विद्वद्भवं गतः किमिदं किमिदमिति जल्पन्तः कनकमालापुत्रतयाययुः ।
जात्या प्रयुक्तचेष्टितं मातुः पार्श्वं ते पुत्रा रोषादण्णा योधाः प्रयुक्तं देव्यं लयाः प्रयुक्तो विद्यावलेन तान् जघान ।
देवान् सुतान् ज्ञात्वा संभरः पिता युद्धार्थं निर्ययौ । तमपि युध्यमानं संभरं विद्याया स्तब्धवान् सः । ततः संभरो-
जगौ-सो महतिभगा । त्वं पुत्रोऽसि मम किमेवं कदर्थयसि ? मां मुक्तं मुञ्च यत्नं जल्पसि तत्करोम्यहम् । तत-
स्तद्व्याजं संभरो मुक्तः कृतः । ततः प्रयुक्तः पितुः पार्श्वं गत्वा प्रणामं कृत्वा च जगौ-इयं तव पत्नी वयं न

मया तु वक्तुं न शक्यते । इतोऽकस्मादापदेनाभ्युपेत्य प्रद्युम्नः पृजितः, ततो नारदेन प्रोक्तं तव मातापितरौ हरि-
 कायां कृष्णकृष्णमयीं विद्यते इति श्रीसिमन्तपदस्त्राभिना प्रोक्तं नारदोऽवगम-सत्यमामाया आतृकः पुत्रो यदि स प्रथमं
 परिणयति तदा तन्माया पणीकृता स्त्रीयावणी दस्यते । केशद्वानविष्टुधेन तद्विद्योगशुचा च सत्यवि त्वरयेवविषे-
 पुत्रे कृष्णमणी मरिच्यति । ततो नारदवृक्के प्रद्युम्नः प्रज्ञेतिविद्यानिर्मितविमानमकष्टा हरिकोपुटीवाद्योद्याने समापयौ ।
 सविमानं नारदं वाद्योद्याने भुज्या खलपत्रेपमृतं प्रद्युम्नः प्रज्ञेतिविद्यया आतृपविषयनाधुमानां कन्यामपश्यत् ।
 विद्यावलादिवलां कन्यामपश्यत् नारदोपान्ते प्रद्युम्नो भुजोच । कृष्णोद्यानं विद्यामिश्रयुतपुष्पकलं लब्ध्वात्, ततो
 जलाद्यानशोपयच्च प्रद्युम्नः । एणपुञ्जं विद्यादयोभ्यं च सर्वमदभ्यं कृत्वा बहिर्वैदेमवहयत् प्रद्युम्नः । ततस्तं ह्यं
 गृहयत्किमुचः खेलायुमशोह । तदा विद्यावलाद्विषादकात् प्रद्युम्नेन पातितः तदा जहसुल्लोकाः । अथ प्रद्युम्नो
 हिजीभ्य वेदशोभादि पठन् कस्याचित् श्रुतिना दृष्टयां कृजिकां दासी मुष्टिघातात् सरलां चक्रे । ततस्तया
 दास्या प्रद्युम्नो आमगृहे नीतः । प्रोक्तं च दास्या-स्याभिनि । अहमेतेन विद्यावलात्सरला चक्रे । ततो
 मायया आसनदानपूर्व प्रोक्तम् । आ हिज ! कृष्णमणीतो मामधिकस्त्वां कुरु । सोऽप्यमापत-त्वं मुष्टित्वं शिरः

कृत्वा जीर्णवासः परिषाद्य बुद्धवृत्तिविद्यां कुलदेव्यग्रजपत्नी जल्प मामविकल्पं कुरु कुरु स्वाहा । ततो मामा विद्यां

साधयितुं मरुतकं मदीकृत्य तस्यावोकान्ते । विद्याबलात्तदा मामाच्छेटीभिः परितोषितं सर्वमन्नं पानं विवाहयोग्यं

निष्ठापयामास प्रभुधः । ततः स वाल्मीकिः कश्मिणीगृहे यावद्ययौ, तावद्विक्रमणी मुदिता वयविवरग्रहणार्थमन्यथ

गता च । इतः स मुनिः कृष्णसिंहसने उपविष्टः । कश्मिणी पञ्चाद्यावद्गता, तावत् कृष्णसिंहसनाच्छेद इष्ट्या

जगाद्वेदि—कृष्णं वा कृष्णजितं वा, विना सिंहसनेन हि । अन्यं पुष्पांसमासीनं, सहन्ते न हि देवताः ॥ १ ॥

सोऽप्याह—तपो भुजुलं विद्यते, पोडशवर्षान्ते पारणायामसिंहगाम् । तेन त्वं मां पारणं कारय नोचेद्भामगृहे

धारयामि । कश्मिणी ग्राह—मया किमपि विष्णुं नोक्तं मम वाटं पुत्रवियोगोऽस्ति । प्रयुक्तः ग्राहं ममापि मतिर्वियो-

गोऽस्ति किं दुःखं क्रियते । त्वं वद तव पुत्रः कः गतोऽस्ति । तत्तरेतया कश्मिण्या स्वपणसम्बन्धः प्रोक्तः । मया च

पुत्राभ्यर्च्य देवीं समारपिता जगौ—तव पुत्रः पोडशवर्षान्ते सम्पद्यति सोऽप्यापि नागतः । ततोऽप्युक्ता त्वं ज्ञानी

समायातोऽसि आख्यादिं विज्ञेय्य पुत्रागमनस्वरूपं कथय सोऽपि मुनिः ग्राह—रिक्तहस्तो जनो देवं, गुरुं वा पितरं

वदाम् । न पश्यति तत्सत्सत्तामिच्छापो मोहनिवले ॥ १ ॥ कश्मिणी ग्राह—तुभ्यं प्रया दाम्यते । तत्तरेतया तस्मै